

Τ.Ε.Ι ΚΡΗΤΗΣ

Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ»

Επαναπροσδιορισμός της φτώχειας ως κίνδυνος και ευπάθεια

Διπλωματική Εργασία

που υποβλήθηκε στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Λογιστική και Ελεγκτική
από τον

Χατζηγεωργίου Γεώργιο

Ηράκλειο

Ιούλιος 2014

« Ο μεταπτυχιακός φοιτητής που εκπόνησε την παρούσα διπλωματική εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στην βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (μη – εμπορικός, μη – κερδοσκοπικός, αλλά εκπαιδευτικός – ερευνητικός), της φύσης του υλικού που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες, κ.λπ.), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος που χρησιμοποιεί σε σχέση με όλο το κείμενο υπό copyright κειμένου».

(Υπογραφή)

Χατζηγεωργίου Γεώργιος

« Η παρούσα διπλωματική εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την τριμελή εξεταστική επιτροπή η οποία ορίστηκε από την ΓΣΕΣ του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι Κρήτης, σύμφωνα με το νόμο και τον εγκεκριμένο οδηγό Σπουδών του ΜΠΣ «Λογιστική και Ελεγκτική». Τα μέλη της επιτροπής ήταν:

- Σταματόπουλος Θεόδωρος (Επιβλέπων)
- Αρβανίτης Σταύρος (Μέλος)
- Ιατράκης Γεώργιος (Μέλος)

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι Κρήτης δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες.

Θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της διπλωματικής εργασίας μου, Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Θεόδωρο Σταματόπουλο για την βοήθεια, την υπομονή και τις πολύτιμες συμβουλές του ,οι οποίες αποδείχθηκαν εξαιρετικά ωφέλιμες.

Στην συνέχεια θέλω να ευχαριστήσω και τα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής της διπλωματικής εργασίας.

Συγκεκριμένα, ευχαριστώ τον Καθηγητή κ. Γεώργιο Ιατράκη και τον επίκουρο καθηγητή κ. Σταύρο Αρβανίτη για την υπομονή και το ενδιαφέρον που έδειξαν κατά την διάρκεια της μελέτης της διπλωματικής εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Εισαγωγή.....	1
ΜΕΡΟΣ Ι: ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΥΠΑΘΕΙΑ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΦΤΩΧΕΙΑ.....	5
<u>1.1 ΦΤΩΧΕΙΑ.....</u>	5
<u>1.2 ΌΡΙΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....</u>	6
<u>1.3 ΑΠΟΛΥΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ.....</u>	6
<u>1.4 ΣΧΕΤΙΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ.....</u>	17
<u>1.5 ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....</u>	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΤΡΗΣΗ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....	21
<u>2.1 ΛΟΓΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....</u>	21
<u>2.2 ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....</u>	22
<u>2.3 ΑΞΙΩΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....</u>	23
2.3.1 <i>ΑΞΙΩΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....</i>	23
2.3.2 <i>ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....</i>	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....	35
<u>3.1.ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ.....</u>	35
3.1.1 <i>ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ.....</i>	36
3.1.2 <i>ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ.....</i>	38
3.1.3 <i>ΑΣΦΑΛΕΙΑ.....</i>	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΥΠΑΘΕΙΑ.....	41
<u>4.1 ΕΥΠΑΘΕΙΑ – ΚΙΝΔΥΝΟΙ.....</u>	41
ΜΕΡΟΣ ΙΙ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ. – ΜΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ (ΚΡΑΧ 2008) ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΤΩΧΕΙΑ.....	50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΚΙΝΔΥΝΟΥ – ΕΥΠΑΘΕΙΑΣ – ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.....	51
<u>5.1 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.....</u>	<u>52</u>
<u>5.2 ΑΝΕΡΓΙΑ – ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.....</u>	<u>61</u>
<u>5.3 ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ – ΕΥΠΑΘΕΙΑΣ – ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ – ΥΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.....</u>	<u>98</u>
<u>5.4 ΚΡΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ – ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ – ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....</u>	<u>219</u>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ (ΚΡΑΧ 2008) ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΤΩΧΕΙΑ. – ΜΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	222
<u>6.1 ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ – ΑΝΑΛΥΣΗ.....</u>	<u>223</u>
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	255
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	260
<u>ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ.....</u>	<u>260</u>
<u>ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....</u>	<u>264</u>
<u>ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....</u>	<u>269</u>
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ – ΧΑΡΤΩΝ - ΠΙΝΑΚΩΝ:	
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ:	
Διάγραμμα 1: Ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού με εισόδημα > 1,25\$/ημέρα, PPP και ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού με εισόδημα < 1,25\$/ημέρα, PPP για το έτος 2010.....	9
Διάγραμμα 2: Πορεία της παγκόσμιας φτώχειας με βάση τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα, PPP).....	10
Διάγραμμα 3: Πορεία της φτώχειας με βάση τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα, PPP) στην Υποσαχάρια Αφρική.....	11
Διάγραμμα 4: Πορεία της φτώχειας με βάση τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα) στην Νότια Ασία.....	11

Διάγραμμα 5: Πορεία της φτώχειας σύμφωνα με τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα) στην Ανατολική Ασία και στον Ειρηνικό.....	12
Διάγραμμα 6: Πορεία φτώχειας σύμφωνα με τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα, PPP) στην Ευρώπη και κεντρική Ασία.....	12
Διάγραμμα 7: Πορεία φτώχειας σύμφωνα με τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα, PPP) στην Μέση Ανατολή και Βόρειο Αφρική.....	13
Διάγραμμα 8: Πορεία φτώχειας σύμφωνα με τον δείκτη Headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα, PPP) στην Λατινική Αμερική και Καραϊβική.....	13
Διάγραμμα 9: Ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού με εισόδημα > 2\$/ημέρα, PPP και ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού με εισόδημα < 2\$/ημέρα, PPP το έτος 2010.....	14
Διάγραμμα 10: Πληθυσμός ανά γεωγραφική περιοχή του πλανήτη με εισόδημα μικρότερο από 2\$/ημέρα, PPP το 2010.....	15
Διάγραμμα 11: Εισόδημα και κατανάλωση.....	23
Διάγραμμα 12: Δείκτης Headcount (%) (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα) κατά περιοχή το 2010.....	26
Διάγραμμα 13: Δείκτης Headcount (%) (όριο φτώχειας 2\$/ημέρα) κατά περιοχή το 2010.....	27
Διάγραμμα 14: Δείκτης poverty gap (%) (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα) κατά περιοχή το 2010.....	29
Διάγραμμα 15: Δημόσιο χρέος (δισ ευρώ) και ποσοστό του ΑΕΠ (%) από το 1999 – 2009.....	52
Διάγραμμα 16: Ανάπτυξη (%) και έλλειμμα (% GDP) από το 1999 – 2009.....	53
Διάγραμμα 17: Η πορεία του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (μέσος όρος) από το 1999 – 2009.....	53
Διάγραμμα 18: Διαμόρφωση του κατώτατου ημερομισθίου με βάση την ΕΓΣΕΕ 2012 και το μνημόνιο 2.....	58
Διάγραμμα 19: Διαμόρφωση του κατώτατου μισθού με βάση την ΕΓΣΕΕ 2012 και το μνημόνιο 2.....	58
Διάγραμμα 20: Πορεία της ανεργίας στην Ελλάδα για τον μήνα Δεκέμβριο κατά τα έτη 2004 – 2012.....	62
Διάγραμμα 21: Πορεία της ανεργίας των νέων από 15 – 24 ετών τον μήνα Δεκέμβριο κατά τα έτη 2008 – 2012.....	63

Διάγραμμα 22: Ποσοστά ανεργίας των νέων μέχρι 25 ετών στην Ευρώπη τον μήνα Δεκέμβριο του 2012.....	64
Διάγραμμα 23: Ποσοστό ανεργίας ηλικιών 25 – 34 τον μήνα Δεκέμβριο κατά τα έτη 2008 – 2012.....	65
Διάγραμμα 24: Ποσοστό ανεργίας ηλικιών 35 – 44 τον μήνα Δεκέμβριο κατά τα έτη 2008 – 2012.....	65
Διάγραμμα 25: Ποσοστό ανεργίας ηλικιών 45 – 54 τον μήνα Δεκέμβριο κατά τα έτη 2008 – 2012.....	66
Διάγραμμα 26: Ποσοστό ανεργίας ηλικιών 55 – 64 τον μήνα Δεκέμβριο κατά τα έτη 2008 – 2012.....	66
Διάγραμμα 27: Ποσοστό ανεργίας ηλικιών 65 – 74 τον μήνα Δεκέμβριο κατά τα έτη 2008 – 2012.....	67
Διάγραμμα 28: Ποσοστά ανεργίας ανδρών και γυναικών κατά τον μήνα Δεκέμβριο για τα έτη 2008 – 2012.....	67
Διάγραμμα 29: Ποσοστό ανεργίας της ΕΕ – 27 και της Ευρωζώνης τον μήνα Δεκέμβριο για τις ηλικίες κάτω των 25 ετών για τα έτη 2008 – 2012.....	68
Διάγραμμα 30: Ποσοστό ανεργίας της ΕΕ – 27 και της Ευρωζώνης για τον μήνα Δεκέμβριο για τις ηλικίες 25 – 74 ετών κατά τα έτη 2008 – 2012.....	68
Διάγραμμα 31: Ποσοστό ανεργίας ανά περιφέρεια το Α τρίμηνο του 2012.....	70
Διάγραμμα 32: Ποσοστό ανεργίας ανά περιφέρεια το Β τρίμηνο του 2012.....	71
Διάγραμμα 33: Ποσοστό ανεργίας ανά περιφέρεια το Γ τρίμηνο του 2012.....	73
Διάγραμμα 34: Ποσοστό ανεργίας ανά περιφέρεια το Δ τρίμηνο του 2012.....	74
Διάγραμμα 35: Ποσοστό ανεργίας και ποσοστό απασχόλησης (15 ετών και άνω) στην Ελλάδα τα έτη 2008 – 2012.....	75
Διάγραμμα 36: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 της απασχόλησης των χωρών της Ευρώπης και των ΗΠΑ.....	77
Διάγραμμα 37: Ετήσιος μέσος όρος ανεργίας των χωρών της Ευρώπης το 2012....	78
Διάγραμμα 38: Ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας ανά φύλο στην Ελλάδα μεταξύ των ετών 2008 – 2012.....	79
Διάγραμμα 39: Ετήσιος μέσος όρος μακροχρόνιας ανεργίας των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	80

Διάγραμμα 40: Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας κατά τα έτη 2008 και 2012 στις χώρες της Ευρώπης και στις ΗΠΑ.....	81
Διάγραμμα 41: Ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακές ομάδες το Ά τρίμηνο του 2013....	82
Διάγραμμα 42: Ποσοστό ατόμων που διαμένουν σε νοικοκυριά χωρίς κανένα εργαζόμενο για τα έτη 2008 – 2012.....	83
Διάγραμμα 43: Ποσοστό ανεργίας των χωρών της Ευρώπης τον Ιούνιο του 2013...	84
Διάγραμμα 44: Ποσοστό ανεργίας τον Ιούνιο του 2013 κατά αποκεντρωμένη διοίκηση.....	85
Διάγραμμα 45: Ποσοστό ανεργίας για τους μήνες Ιανουάριο – Ιούνιο για τα έτη 2012 – 2013.....	86
Διάγραμμα 46: Ποσοστό ανεργίας ανά περιφέρεια το Β τρίμηνο του 2013.....	87
Διάγραμμα 47: Απασχολούμενοι – Άνεργοι – Οικονομικά μη ενεργοί τον Ιούλιο του 2013.....	88
Διάγραμμα 48: Ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακές ομάδες τον Ιούλιο του 2013.....	88
Διάγραμμα 49: Ποσοστό ανεργίας τον Ιούλιο του 2013 στην Ευρώπη.....	89
Διάγραμμα 50: Πορεία της ανεργίας των νέων (15 – 24 ετών) για τον μήνα Αύγουστο κατά τα έτη 2008 – 2013.....	90
Διάγραμμα 51: Ποσοστό ανεργίας των χωρών της Ευρώπης και των ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2013.....	91
Διάγραμμα 52: Πορεία της ανεργίας της ΕΕ 27 ηλικιών 15 -64 ετών κατά επίπεδο εκπαίδευσης.....	93
Διάγραμμα 53: Ετήσιος μέσος όρος ανεργίας το 2012 στην Ευρώπη ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης.....	94
Διάγραμμα 54: Κύριοι λόγοι μερικής απασχόλησης στην ΕΕ 27 το 2012.....	95
Διάγραμμα 55: Ετήσιος μέσος όρος ανεργίας στην Ευρώπη το 2013.....	98
Διάγραμμα 56: Κίνδυνος φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά ασχολία 2010.....	100
Διάγραμμα 57: Κίνδυνος φτώχειας εργαζομένων σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά κατάσταση απασχόλησης: 2010.....	101
Διάγραμμα 58: Κατώφλι σχετικού κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά τύπο νοικοκυριού: 2010.....	101

Διάγραμμα 59: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας στην Ευρώπη το 2010.....	102
Διάγραμμα 60: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά ομάδες ηλικιών το 2011.....	104
Διάγραμμα 61: Κίνδυνος φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας ανά επίπεδο εκπαίδευσης το 2011.....	105
Διάγραμμα 62: Κίνδυνος φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά κατάσταση απασχόλησης το 2011.....	105
Διάγραμμα 63: Κατώφλι σχετικού κινδύνου φτώχειας νοικοκυριών με δυο ενήλικες και δυο παιδιά κάτω των 14 ετών σε ευρώ και σε μονάδες αγοραστικής δύναμης στην Ευρώπη το 2011.....	106
Διάγραμμα 64: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας ανά φύλο στην Ευρώπη το 2011.....	107
Διάγραμμα 65: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας για τους εργαζόμενους με πλήρη και μερική απασχόληση στην Ευρώπη το 2011.....	108
Διάγραμμα 66: Κίνδυνος φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά φύλο για τα έτη 2010 και 2011.....	109
Διάγραμμα 67: Κίνδυνος φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις και κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις στην Ευρώπη το 2011.....	110
Διάγραμμα 68: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας των παιδιών (0 – 17 ετών) στην Ευρώπη το 2011.....	111
Διάγραμμα 69: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρώπη το 2011.....	114
Διάγραμμα 70: Ποσοστό πληθυσμού των χωρών της Ευρώπης σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού λόγω χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης το 2011.....	115
Διάγραμμα 71: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, στην ΕΕ-27 και στην Ευρωζώνη ανά ηλικιακές ομάδες το 2011.....	116
Διάγραμμα 72: Ποσοστό του συνολικού πληθυσμού ηλικιών 0 – 59 ετών που διαβιεί σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας στην Ευρώπη τα έτη 2010 και 2011.....	117
Διάγραμμα 73: Χάσμα (βάθος) κινδύνου φτώχειας 2011.....	118
Διάγραμμα 74: Χάσμα (βάθος) κινδύνου φτώχειας στην Ευρώπη το 2011.....	119
Διάγραμμα 75: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά ηλικιακές ομάδες το 2011.....	120

Διάγραμμα 76: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά τύπο νοικοκυριού στην ΕΕ-27 το 2010 και το 2011.....	121
Διάγραμμα 77: Αύξηση του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού από το 2008 – 2011.....	122
Διάγραμμα 78: Μείωση του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στα έτη 2008 – 2011.....	123
Διάγραμμα 79: Στασιμότητα του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στα έτη 2008 – 2011.....	123
Διάγραμμα 80: Κίνδυνος φτώχειας υπολογιζόμενος με το κατώφλι φτώχειας του 2005 και κίνδυνος φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2011.....	124
Διάγραμμα 81: Αδυναμία πληρωμής ενός γεύματος με κρέας, κοτόπουλο, ψάρι (ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας) κάθε δεύτερη ημέρα στην Ευρώπη το 2011.....	127
Διάγραμμα 82: Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης στην Ευρώπη το 2011.....	128
Διάγραμμα 83: Ποσοστό των χωρών της Ευρώπης που βιώνει την έλλειψη ενός προσωπικού υπολογιστή το 2011.....	129
Διάγραμμα 84: Αδυναμία επαρκούς θέρμανσης το 2011 κατά τύπο νοικοκυριού...	130
Διάγραμμα 85: Πληθυσμός που διαβιεί σε κατοικία με στενότητα χώρου στην Ελλάδα το 2011.....	131
Διάγραμμα 86: Σοβαρή υλική στέρηση ανά τύπο νοικοκυριού στην Ελλάδα το 2011.....	131
Διάγραμμα 87: Νοικοκυριά που διαβιούν σε κατοικίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα για τα έτη 2010 και 2011.....	132
Διάγραμμα 88: Συνόψιση δεικτών που αφορούν την φτώχεια στην Ελλάδα το 2011 κατά βαθμό αστικοποίησης.....	133
Διάγραμμα 89: Κίνδυνος φτώχειας στην Ευρώπη υπολογιζόμενος με το κατώφλι φτώχειας του 2008.....	141
Διάγραμμα 90: Συντελεστής GINI στην Ευρώπη το 2011.....	142
Διάγραμμα 91: Δείκτης κατανομής εισοδήματος σε πεντημόρια (S80/S20) στην Ευρώπη το 2011.....	143
Διάγραμμα 92: Κίνδυνος φτώχειας με διαφορετικά κατώφλια φτώχειας για τις χώρες της Ευρώπης το 2011.....	144

Διάγραμμα 93: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά φύλο το 2012.....	153
Διάγραμμα 94: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά φύλο το 2012.....	153
Διάγραμμα 95: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά τύπο νοικοκυριού το 2012.....	154
Διάγραμμα 96: Κίνδυνος φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά φύλο το 2012.....	155
Διάγραμμα 97: Κίνδυνος φτώχειας εργαζομένων το 2012.....	155
Διάγραμμα 98: Κίνδυνος φτώχειας εργαζομένων κατά σύμβαση εργασίας το 2012.....	156
Διάγραμμα 99: Κίνδυνος φτώχειας εργαζομένων σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά κατάσταση απασχόλησης το 2012.....	156
Διάγραμμα 100: Κίνδυνος φτώχειας εργαζομένων σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας ανά επίπεδο απασχόλησης το 2012.....	157
Διάγραμμα 101: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (18 ετών και άνω) κατά κατάσταση απασχόλησης το 2012.....	157
Διάγραμμα 102: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά ιδιοκτησιακό καθεστώς και φύλο στην Ελλάδα το 2012.....	158
Διάγραμμα 103: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας του συνολικού πληθυσμού και των παιδιών (0 – 17 ετών) στην Ελλάδα μεταξύ των ετών 2008 – 2012.....	158
Διάγραμμα 104: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά φύλο το 2012.....	159
Διάγραμμα 105: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά ομάδες ηλικιών το 2012.....	159
Διάγραμμα 106: Πληθυσμός που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας ανά φύλο το 2012.....	160
Διάγραμμα 107: Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης κατά τύπο νοικοκυριού το 2012.....	161
Διάγραμμα 108: Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης το 2008 και 2012.....	162
Διάγραμμα 109: Ποσοστό πληθυσμού με χαμηλή ένταση εργασίας και σοβαρή υλική στέρηση στην ΕΕ – 27 και στην Ελλάδα από το 2008 – 2012.....	163

Διάγραμμα 110: Αδυναμία πληρωμής ενός γεύματος με κρέας κοτόπουλο ψάρι (ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας) κάθε δεύτερη ημέρα στην Ελλάδα για τα έτη 2008 – 2012.....	163
Διάγραμμα 111: Κίνδυνος φτώχειας υπολογιζόμενος με το κατώφλι φτώχειας του 2008 ανά φύλο.....	164
Διάγραμμα 112: Κίνδυνος φτώχειας υπολογιζόμενος με το κατώφλι φτώχειας του 2008 κατά ηλικιακές ομάδες.....	164
Διάγραμμα 113: Χάσμα (βάθος) φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά ομάδες ηλικιών.....	165
Διάγραμμα 114: Δείκτης ανισότητας S80/S20 κατά φύλο και ηλικιακές ομάδες το 2012.....	166
Διάγραμμα 115: Πορεία του κινδύνου φτώχειας υπολογισμένου με διαφορετικά κατώφλια φτώχειας κατά τα έτη 2008 – 2012.....	166
Διάγραμμα 116: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	189
Διάγραμμα 117: Κατώφλι φτώχειας σε μονάδες αγοραστικής δύναμης των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	190
Διάγραμμα 118: Κίνδυνος φτώχειας στην ΕΕ – 27 και στην Ευρωζώνη ανά ηλικιακές ομάδες τα έτη 2011 και 2012.....	191
Διάγραμμα 119: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2011 – 2012 του κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις στις χώρες της Ευρώπης.....	191
Διάγραμμα 120: Μεταβολή του κατωφλιού φτώχειας (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) και μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2011 – 2012 του κινδύνου φτώχειας στις χώρες της Ευρώπης.....	192
Διάγραμμα 121: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του κατωφλιού φτώχειας (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) και του κινδύνου φτώχειας 2011 – 2012 στις χώρες της Ευρώπης.....	192
Διάγραμμα 122: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ – 27 τα έτη 2005 – 2012.....	193
Διάγραμμα 123: Κίνδυνος φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις και κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	194
Διάγραμμα 124: Κίνδυνος φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις – κίνδυνος φτώχειας πριν από όλα τα κοινωνικά δικαιώματα – κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	195

Διάγραμμα 125: Κίνδυνος φτώχειας των εργαζομένων των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	197
Διάγραμμα 126: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	198
Διάγραμμα 127: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2012 και μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012.....	199
Διάγραμμα 128: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ – 27 και στην Ευρωζώνη κατά επίπεδο εκπαίδευσης το 2012.....	200
Διάγραμμα 129: Ποσοστό πληθυσμού των χωρών της Ευρώπης που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας.....	201
Διάγραμμα 130: Υλική στέρηση (3 τουλάχιστον από τις 9 βασικές ανάγκες) το 2011 και 2012 και μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 στις χώρες της Ευρώπης.....	202
Διάγραμμα 131: Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	202
Διάγραμμα 132: Δείκτης κατανομής εισοδήματος (S80/S20) και συντελεστής GINI στις χώρες της Ευρώπης το 2012.....	204
Διάγραμμα 133: Χάσμα (βάθος) κινδύνου φτώχειας των χωρών της Ευρώπης το 2012.....	205
Διάγραμμα 134: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2010 – 2012 του χάσματος φτώχειας των χωρών της Ευρώπης.....	206
Διάγραμμα 135: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2008 (σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης).....	207
Διάγραμμα 136: Κίνδυνος φτώχειας υπολογιζόμενος με το κατώφλι φτώχειας του 2005 και κίνδυνος φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2012.....	208
Διάγραμμα 137: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2011 – 2012 του κινδύνου φτώχειας υπολογιζόμενου με το κατώφλι φτώχειας του 2005 (σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης).....	209
Διάγραμμα 138: Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης – υλικής στέρησης – χάσμα (βάθος) φτώχειας - ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 κατά τα έτη 2008 – 2012.....	210
Διάγραμμα 139: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις – ποσοστό κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις – ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού – ποσοστό πληθυσμού που διαβιεί σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας κατά τα έτη 2008 – 2012.....	211

Διάγραμμα 140: Ποσοστό φτωχού και μη φτωχού πληθυσμού των χωρών της Ευρώπης με αδυναμία επαρκούς θέρμανσης το 2012.....	218
--	-----

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΧΑΡΤΩΝ:

Χάρτης 1: Παγκόσμια φτώχεια σύμφωνα με τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα ppp) το 2012.....	15
--	----

Χάρτης 2: Παγκόσμια φτώχεια σύμφωνα με τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 2\$/ημέρα ppp) το 2012.....	16
---	----

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ:

Πίνακας 1: Φτωχός πληθυσμός – χάσμα φτώχειας – δείκτης headcount σύμφωνα με τα όρια φτώχειας το 2010.....	30
--	----

Πίνακας 2: Κύριες πηγές κινδύνου.....	45
--	----

Πίνακας 3: Στρατηγικές και ρυθμίσεις κοινωνικού κινδύνου – παραδείγματα.....	48
---	----

Πίνακας 4: Κατώτατος μισθός στην Ελλάδα με βάση την ΕΓΣΣΕ και το μνημόνιο 2.....	59
---	----

Πίνακας 5: Απασχολούμενοι, άνεργοι, οικονομικά μη ενεργοί και ποσοστό ανεργίας κατά τον Δεκέμβριο των ετών 2008 – 2012.....	62
--	----

Πίνακας 6: Ανεργία (%) κατά φύλο και ομάδες ηλικιών. Α τρίμηνο 2012.....	69
---	----

Πίνακας 7: Ανεργία (%) κατά περιφέρεια. Α τρίμηνο 2012.....	69
--	----

Πίνακας 8: Ανεργία (%) κατά φύλο και ομάδες ηλικιών. Β τρίμηνο 2012.....	70
---	----

Πίνακας 9: Ανεργία (%) κατά περιφέρεια. Β τρίμηνο 2012.....	71
--	----

Πίνακας 10: Ανεργία (%) κατά φύλο και ομάδες ηλικιών. Γ τρίμηνο 2012.....	72
--	----

Πίνακας 11: Ανεργία (%) κατά περιφέρεια. Γ τρίμηνο 2012.....	72
---	----

Πίνακας 12: Ανεργία (%) κατά φύλο και ομάδες ηλικιών. Δ τρίμηνο 2012.....	73
--	----

Πίνακας 13: Ανεργία (%) κατά περιφέρεια. Δ τρίμηνο 2012.....	74
---	----

Πίνακας 14: Απασχόληση και ανεργία (σε χιλιάδες) μεταξύ των ετών 2008 – 2012.....	75
--	----

Πίνακας 15: Άτομα που διαμένουν σε νοικοκυριά χωρίς κανένα εργαζόμενο το Α τρίμηνο του 2012 και 2013.....	83
--	----

Πίνακας 16: Ανεργία (%) κατά φύλο και κατά ομάδες ηλικιών το Β τρίμηνο του 2013.....	86
Πίνακας 17: Κατώτατοι μηνιαίοι μισθοί σε ευρώ στην Ελλάδα ανά εξάμηνο.....	96
Πίνακας 18: Κατώτατοι μισθοί σε ευρώ και σε μονάδες αγοραστικής δύναμης στις χώρες της ΕΕ το Β εξάμηνο του 2013.....	97
Πίνακας 19: Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας και κατώφλι φτώχειας το 2010.....	99
Πίνακας 20: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας στην Ελλάδα το 2011.....	109
Πίνακας 21: Άνθρωποι που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά τύπο κινδύνου στην Ευρώπη το 2011.....	113
Πίνακας 22: Σύντομη περιγραφή δεικτών που αφορούν την φτώχεια στην Ευρώπη το 2011 κατά βαθμό αστικοποίησης.....	134
Πίνακας 23: Ποσοστό του πληθυσμού που στερείται τεσσάρων τουλάχιστον αγαθών ή υπηρεσιών κατά ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης το 2012.....	162
Πίνακας 24: Ποσοστιαία μείωση της φτώχειας (μετά τις συντάξεις) λόγω των κοινωνικών επιδομάτων το 2012.....	196
Πίνακας 25: Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ – 27 κατά κατηγορία νοικοκυριού το 2012.....	199

*«Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι
και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα.
Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση
και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους
με πνεύμα αδελφότητας»¹.*

¹ Άρθρο 1^ο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου του ΟΗΕ το 1948.

Περίληψη:

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα της φτώχειας. Συγκεκριμένα, το θέμα της παρούσας εργασίας είναι *«επαναπροσδιορισμός της φτώχειας ως κίνδυνος και ευπάθεια»*. Στόχος της εργασίας είναι να αναδείξει το πρόβλημα της φτώχειας, το οποίο ταλανίζει την ανθρωπότητα και να προτείνει λύσεις για την αντιμετώπισή του. Η εργασία χωρίζεται σε δυο μέρη. Στο πρώτο μέρος κάνουμε μια περιληπτική ανάλυση του προβλήματος της φτώχειας. Μελετάμε κάποιους εκ των βασικών δεικτών μέτρησης της φτώχειας, αναλύουμε την έννοια ευπάθεια στην φτώχεια και γενικότερα η προσοχή μας επικεντρώνεται γύρω από την απόλυτη φτώχεια. Το πρώτο μέρος της εργασίας στην ουσία μας προετοιμάζει ώστε να περάσουμε στο δεύτερο μέρος, στο οποίο έχουμε αφιερώσει και τον περισσότερο χρόνο στην μελέτη μας.

Ο στόχος του δεύτερου μέρους της εργασίας είναι διπλός. Ο πρώτος στόχος είναι η μελέτη του προβλήματος της σχετικής φτώχειας στην Ελλάδα την εποχή της κρίσης και των μνημονίων. Πραγματοποιούμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή της πορείας της χώρας προς την δανειακή σύμβαση (μνημόνιο 1), αλλά και των υπολοίπων μνημονίων που ακολούθησαν και παραθέτουμε συνοπτικά κάποια εκ των σημαντικών μέτρων που προέβλεπαν και αλλαγών που επέφεραν στην ζωή των Ελλήνων πολιτών. Στην συνέχεια, μελετήσαμε τους δείκτες ανεργίας και απασχόλησης (2008 – 2012) και καταγράψαμε τις μεγάλες αλλαγές που παρατηρήσαμε. Το σημαντικότερο μέρος της εργασίας το αφιερώσαμε στην μελέτη των δεικτών σχετικής φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης, κ.α, προσπαθώντας να πραγματοποιήσουμε συγκρίσεις με άλλες χώρες της ΕΕ και της Ευρωζώνης.

Ο δεύτερος στόχος του δεύτερου μέρους της παρούσας εργασίας ήταν η αναζήτηση των αιτιών της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης μέσω φιλοσοφικών προσεγγίσεων και επιχειρημάτων. Περιγράφουμε γιατί απέτυχε το νεοκλασικό υπόδειγμα και γιατί τα σύνθετα μαθηματικά και οικονομετρικά μοντέλα δεν μπορούν πάντα να εξηγήσουν την οικονομική πραγματικότητα και να μας βεβαιώσουν ότι γνωρίζουμε την αλήθεια για την οικονομία.

Στην συνέχεια, προσπαθούμε να ξεφυλλίσουμε τις σελίδες της Ελληνικής ιστορίας, φτάνοντας στην Αρχαία Ελλάδα, ώστε να διαπιστώσουμε γιατί η αλήθεια για τους Έλληνες δεν ήταν άγνωστη.

Τέλος, αναφέρουμε ότι το πρόβλημα της κρίσης και της φτώχειας λύνεται με τον επαναπροσδιορισμό των ανθρωπίνων αναγκών και με την «απελευθέρωση» από τα «δεσμά» του δυτικού και εν τέλει παγκοσμιοποιημένου πολιτισμού, ο οποίος βασίζεται στον πλούτο, στην ύλη, στις καταναλωτικές ηδονές και στις εγωκεντρικές, και ιδιοτελείς ανθρώπινες επιδιώξεις.

Λέξεις κλειδιά: Φτώχεια ή κοινωνικός αποκλεισμός, Υλική στέρηση, «Πόλις», μεταφυσική, Φιλαντία.

Abstract:

This assignment addresses the issue of poverty. Specifically, its main theme is “the redefinition of poverty as a risk and vulnerability”. Its objective is to highlight the poverty issue which afflicts mankind, and to suggest ways of dealing with it. The assignment is divided into two parts. In part one, we briefly analyze the poverty issue. We study some of the basic indicators that measure poverty levels, we analyze the poverty vulnerability concept, and in general our main focus is on absolute poverty. This first part essentially prepares us for the next stage, part two, for which we have devoted most of our effort.

Part two’s objective is twofold. Its first goal is to study the relevant poverty issues in Greece in the time of economic crisis and memorandums. We carry out a brief retrospect of Greece’s course towards the first debt agreement (memorandum 1), as well as the following memorandums, briefly citing some important measures that were contemplated, and the changes that were brought upon Greek people’s lives. Subsequently, we studied the unemployment and employment indexes for the 2008-2012 period, and registered the huge changes that that we observed. The most important part of the project was to study the different indexes such as relative poverty, social exclusion, material deprivation and others, and to compare them to those of other European and Euro-zone countries.

Part two’s second objective is to search for the causes of the global economic crisis through philosophical approaches and arguments. We describe why the neoclassic model failed and why the complex mathematic and econometric models can’t always explain the economic reality and cannot assure us that we know the truth about the economy.

Afterwards, we take a look at Greek history, reaching as far back as ancient Greece, to discover why the truth was not an unfamiliar term for the Greek people.

Concluding, we state that the economic crisis and the poverty issue can be solved only by redefining human needs and by “liberating” ourselves from the “shackles” of the western and ultimately globalized culture, which is based on wealth, materiality, consumption pleasures, and selfish egocentric human pursuits.

Key words: *Poverty or social exclusion, Material deprivation, “Polis”, Metaphysics, Selfishness.*

Εισαγωγή:

Το θέμα το οποίο πραγματεύεται η παρούσα εργασία είναι η φτώχεια. Βασικός σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη της σχετικής φτώχειας στην Ελλάδα στην εποχή της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων, καθώς επίσης και η προσπάθεια να αναδυθούν στην επιφάνεια οι αιτίες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Για να μπορέσουμε να ερευνήσουμε τις πραγματικές αιτίες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και επομένως της φτώχειας, η οποία έχει «αιχμαλωτίσει» στα δίχτυα της εκατομμύρια ανθρώπους, προσπαθούμε να «περπατήσουμε» σε ένα πρωτόγνωρο για εμάς μονοπάτι, το οποίο είναι η φιλοσοφική σκέψη. Το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας αποτελεί μια μελέτη των δεικτών φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης, κ.λπ., η οποία βασίστηκε στις έρευνες συνθηκών διαβίωσης που δημοσιεύει η Eurostat. Δημιουργήσαμε πολλές διαγραμματικές παρουσιάσεις, στις οποίες παρουσιάζονται τα δημοσιευμένα δεδομένα της Eurostat, προκειμένου τα αποτελέσματα της μελέτης μας να καταστούν όσο το δυνατόν πιο κατανοητά.

Το κύριο μέλημά μας ήταν η μελέτη των δεικτών σχετικής φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης στην Ελλάδα, καθώς και κάποιων από τους δείκτες που περιγράφουν τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών. Παράλληλα, μελετήσαμε τους παραπάνω δείκτες και για τις χώρες της ΕΕ και της Ευρωζώνης (για όσες χώρες υπήρχαν δεδομένα), προσπαθώντας να κάνουμε συγκρίσεις, παρά το γεγονός ότι οι συγκρίσεις της σχετικής φτώχειας μεταξύ των χωρών με διαφορετικά κατώφλια φτώχειας δεν μας οδηγούν πάντα σε ασφαλή συμπεράσματα.

Η εργασία αποτελείται από δυο μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται από 4 κεφάλαια και το δεύτερο μέρος από 2 κεφάλαια. Το πρώτο μέρος ουσιαστικά αποτελεί ένα προπαρασκευαστικό στάδιο, το οποίο μας βοηθάει να περάσουμε στο δεύτερο μέρος της εργασίας, το οποίο αποτελεί και την βασική μας μελέτη. Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφουμε σύντομα την έννοια της φτώχειας και παρουσιάζουμε διαγραμματικά με την βοήθεια της βάσης δεδομένων της παγκόσμιας τράπεζας την πορεία της απόλυτης φτώχειας σε διάφορες περιοχές του πλανήτη. Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφουμε συνοπτικά κάποιους από τους βασικούς δείκτες μέτρησης της φτώχειας από την διεθνή αρθρογραφία.

Στο τρίτο κεφάλαιο ουσιαστικά μελετάμε τις στρατηγικές καταπολέμησης της φτώχειας, βασιζόμενοι στην έκθεση της παγκόσμιας τράπεζας το 2000/2001

(attacking poverty). Στο τέταρτο κεφάλαιο πραγματοποιούμε μια συνοπτική ανάλυση της έννοιας «ευπάθεια» στην φτώχεια.

Στο κεφάλαιο 5, το οποίο είναι το πρώτο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους της εργασίας πραγματοποιούμε μια περιληπτική επισκόπηση των μέτρων που λήφθηκαν στην Ελλάδα κατά την διάρκεια των μνημονίων και στην συνέχεια μελετάμε τους δείκτες ανεργίας – απασχόλησης, καθώς επίσης και τους δείκτες σχετικής φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης για την Ελλάδα αλλά και για άλλες χώρες της ΕΕ και της Ευρωζώνης. Στόχος ήταν να δείξουμε πως η κρίση και τα μνημόνια έχουν επηρεάσει τους δείκτες ανεργίας, απασχόλησης, φτώχειας, κ.λπ. Η μελέτη των στοιχείων της Eurostat δείχνει ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν αυξηθεί στην Ελλάδα κυρίως μετά την υπογραφή του πρώτου μνημονίου. Παράλληλα, επειδή δεν υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία για τα έτη 2013 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2012) και 2014 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2013), είμαστε βέβαιοι ότι τα επίπεδα φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης κ.λπ. θα είναι υψηλότερα. Ο λόγος που μας δημιουργεί αυτή την βεβαιότητα είναι ότι οι συνέπειες των μέτρων των μνημονίων 2 και 3 δεν περιλαμβάνονται στις έρευνες που έχουμε στην διάθεσή μας από την Eurostat, καθώς η έρευνα για το έτος 2013 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2012) δεν έχει ακόμα δημοσιευτεί. Η μελέτη μας περιλαμβάνει κυρίως τις συνέπειες των μέτρων του πρώτου μνημονίου, αλλά και γενικότερα τις συνέπειες της παγκόσμιας κρίσης. Ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το μνημόνιο 2 (Φεβρουάριος, 2012) επέφερε σημαντικές αλλαγές στα εργασιακά, με σημαντικότερη αλλαγή την δραματική μείωση του κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, ανοίγοντας τον «ασκό του Αιόλου» για την μείωση της αγοραστικής δύναμης των Ελλήνων εργαζομένων. Η μελέτη μας όσο αναφορά το επίπεδο φτώχειας των εργαζομένων δείχνει ότι η φτώχεια των Ελλήνων εργαζομένων έχει αυξηθεί αρκετά μετά την υπογραφή του πρώτου μνημονίου και η οποία μελέτη δεν περιλαμβάνει τις αλλαγές στα εργασιακά που επέφερε το μνημόνιο 2. Έτσι λοιπόν είμαστε βέβαιοι ότι οι επόμενες μετρήσεις θα δείχνουν ότι το επίπεδο φτώχειας των εργαζομένων και γενικότερα όλων των Ελλήνων πολιτών θα είναι αρκετά υψηλότερο.

Στο κεφάλαιο 6 προσπαθούμε να δούμε την οικονομική κρίση μέσα από τους «φακούς» του φιλοσοφικού στοχασμού. Προσπαθούμε να περιγράψουμε μέσω φιλοσοφικών προσεγγίσεων και επιχειρημάτων τις αιτίες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Προσπαθούμε να δώσουμε απαντήσεις στο γιατί απέτυχε (αν απέτυχε) το νεοκλασικό υπόδειγμα και στο γιατί τα πολύπλοκα μαθηματικά και οικονομετρικά

μοντέλα δεν αποκαλύπτουν πάντα σωστά την αλήθεια για την οικονομική πραγματικότητα. Στο τέλος προσπαθούμε να προτείνουμε τρόπους, οι οποίοι πιθανόν να μας βοηθήσουν να βγούμε από τον «λαβύρινθο» της οικονομικής, πολιτικής, πνευματικής και πολιτισμικής κρίσης.

ΜΕΡΟΣ Ι. ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΥΠΑΘΕΙΑ.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας γίνεται μια προσπάθεια να προσεγγιστεί το πρόβλημα της φτώχειας. Περιγράφεται η έννοια του ορίου φτώχειας, καθώς επίσης γίνεται διάκριση μεταξύ απόλυτης και σχετικής φτώχειας.

Παράλληλα, περιγράφονται κάποιοι από τους βασικούς δείκτες μέτρησης της φτώχειας από την διεθνή αρθρογραφία και βιβλιογραφία. Στην συνέχεια περιγράφονται στρατηγικές μείωσης της φτώχειας, οι οποίες προέρχονται από την έκθεση της παγκόσμιας τράπεζας για την καταπολέμηση της φτώχειας (attacking poverty, 2000/2001) και τέλος γίνεται μια προσπάθεια να αναλυθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η έννοια «ευπάθεια στην φτώχεια».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΦΤΩΧΕΙΑ

1.1 ΦΤΩΧΕΙΑ.

Η φτώχεια αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που ταλανίζουν την ανθρωπότητα. Παρά τις προσπάθειες διεθνών οργανισμών για την μείωση και εξάλειψή της, όχι μόνο εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά έχει επίσης επεκταθεί (λόγω του παγκόσμιου κραχ του 2008) και σε περιοχές όπως η Ευρώπη, η βόρειος Αμερική κ.λπ. Με λίγα λόγια προστέθηκαν και νέα θύματα της μάστιγας της φτώχειας. Θα μπορούσαμε να περιγράψουμε απλά και λακωνικά τον όρο φτώχεια ως εξής:

«Φτώχεια είναι η κατάσταση εκείνη όπου κάποιος στερείται ένα ορισμένο ποσό υλικών αγαθών ή χρημάτων» (www.en.Wikipedia.org).

Ένας επίσης απλός, αλλά παράλληλα άκρως περιεκτικός ορισμός της φτώχειας είναι αυτός που υιοθετείται από τους καθηγητές Jonathan Haughton και Shahidur R. Khandker στο εγχειρίδιο για την φτώχεια και την ανισότητα (poverty and inequality, 2009). *«Η φτώχεια είναι η έντονη στέρηση της ευημερίας»*. (Jonathan Haughton και Shahidur R, 2009. Βλ επίσης World Bank, World Development Report, 2000/2001).

Οι καθηγητές Jonathan Haughton και Shahidur R. Khandker (poverty and inequality, 2009) περιγράφουν ότι χαρακτηριστικά της φτώχειας πέρα από την έλλειψη χρημάτων, υλικών αγαθών, εκπαίδευσης, υγείας κ.λπ., είναι η έλλειψη δικαιωμάτων όπως η ελευθερία του λόγου, η έλλειψη αυτοπεποίθησης και γενικότερα η αίσθηση αδυναμίας, ενώ παράλληλα τονίζουν την διαφορά της φτώχειας από την ανισότητα και την ευπάθεια (έννοια για την οποία θα γίνει εκτενής αναφορά σε επόμενο κεφάλαιο).

Η ανισότητα επικεντρώνεται κυρίως στην κατανομή του εισοδήματος και της κατανάλωσης στο σύνολο του πληθυσμού, ενώ ευπάθεια είναι ο κίνδυνος να περιέλθουν στο μέλλον σε κατάσταση φτώχειας άτομα τα οποία κατά το παρόν διάστημα δεν είναι φτωχά. Η ευπάθεια αποτελεί σημαντική πτυχή της ευημερίας, διότι μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στον τομέα των μελλοντικών επενδύσεων και γενικότερα της ανάπτυξης.

Παρά το γεγονός ότι οι οικονομίες έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια, οι κοινωνίες συνεχώς εξελίσσονται και παράλληλα υπάρχει μια μεγάλη άνθιση της τεχνολογίας και των επιστημών, το πρόβλημα της φτώχειας αλλά και της άνισης κατανομής του πλούτου παραμένει άλυτο. Η παγκόσμια τράπεζα στην έκθεσή της για την καταπολέμηση της φτώχειας αναφέρει ότι περίπου το 1/2 του παγκόσμιου

πληθυσμού ζει με λιγότερα από 2\$/ημέρα και για αυτό τον λόγο η Διεθνής κοινότητα έχει θέσει ως στόχο την μείωση της ακραίας φτώχειας και παράλληλα τον περιορισμό της παιδικής θνησιμότητας, την εξασφάλιση της καθολικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κ.α. (Jonathan Haughton και Shahidur R. Khandker, 2009).

Σύμφωνα με την παγκόσμια έκθεση ανάπτυξης της παγκόσμιας τράπεζας το 2001, ένας άνθρωπος είναι φτωχός, όταν είναι πεινασμένος, δεν διαθέτει στέγη, είναι αναλφάβητος, δεν έχει την πρέπουσα αντιμετώπιση από τα θεσμικά όργανα του κράτους, κ.α. (World Bank, 2001).

Η φτώχεια διακρίνεται σε απόλυτη και σχετική. Προτού προβούμε στην ανάλυση της σχετικής και απόλυτης φτώχειας, θα κάνουμε μια απλή αναφορά στο όριο ή κατώφλι φτώχειας.

1.2 ΟΡΙΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

Όριο ή κατώφλι φτώχειας είναι το ελάχιστο επίπεδο εισοδήματος που πρέπει να έχει ένας άνθρωπος, προκειμένου να μην χαρακτηριστεί ως φτωχός. Το όριο φτώχειας έχει άμεση σχέση με την απόλυτη και σχετική φτώχεια, έννοιες τις οποίες αναλύουμε στην επόμενη παράγραφο.

Στο παρελθόν, το όριο φτώχειας (απόλυτη φτώχεια) ήταν 1\$/ημέρα σε τιμές του 1985. Το 2008 όμως, η παγκόσμια τράπεζα υιοθέτησε ως όριο φτώχειας το 1,25\$/ημέρα σε τιμές του 2005 (Martin Ravallion et all, 2008).

Στις αναπτυγμένες χώρες το όριο φτώχειας ορίζεται σε ένα συγκεκριμένο ποσοστό του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος, το οποίο συνήθως είναι 50% ή 60%.

1.3 ΑΠΟΛΥΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Απόλυτη φτώχεια είναι η κατάσταση εκείνη όπου κάποιος άνθρωπος στερείται τα απαραίτητα αγαθά για την επιβίωσή του, όπως τροφή, νερό, ένδυση, στέγη, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση κ.λπ. Με λίγα λόγια, η απόλυτη φτώχεια ταυτίζεται με την αδυναμία των ανθρώπων να καλύψουν τις βασικές βιοτικές τους ανάγκες. Σύμφωνα με την παγκόσμια τράπεζα το όριο της απόλυτης φτώχειας βρίσκεται στο 1,25\$/ημέρα για τις τιμές του 2005 (σε ισοτιμία αγοραστικής δύναμης).

Φτωχοί λοιπόν με την απόλυτη έννοια (ποσοτική διάσταση της φτώχειας) είναι οι άνθρωποι που έχουν εισόδημα μικρότερο από το 1,25\$/ημέρα για τις τιμές του 2005. Ένας πολύ κατατοπιστικός ορισμός της απόλυτης φτώχειας υπάρχει στην έκθεση της παγκόσμιας διάσκεψης κορυφής του ΟΗΕ για την κοινωνική ανάπτυξη της Κοπεγχάγης το 1995.

«... Απόλυτη φτώχεια είναι μια κατάσταση η οποία χαρακτηρίζεται από σοβαρή στέρηση βασικών ανθρωπίνων αναγκών, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται τα τρόφιμα, το νερό, η αποχέτευση, η υγεία, η στέγη, η εκπαίδευση και η πληροφόρηση. Η απόλυτη φτώχεια δεν εξαρτάται μόνο από το εισόδημα, αλλά και από την πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες...» (ΟΗΕ, 1995)²

Σύμφωνα με τον καθηγητή David Gordon (2005)³, απόλυτη φτώχεια είναι η στέρηση 2 από τις παρακάτω βασικές ανθρώπινες ανάγκες:

- Τροφή.
- Ασφαλές πόσιμο νερό.
- Εγκαταστάσεις υγιεινής.
- Υγεία.
- Στέγαση.
- Εκπαίδευση.
- Πληροφόρηση.
- Πρόσβαση σε υπηρεσίες (Gordon, 2005).

Τον Σεπτέμβριο του 2000 οι ηγέτες του κόσμου στο πλαίσιο του ΟΗΕ έθεσαν τους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας. Οι σημαντικότεροι στόχοι ήταν η μείωση της απόλυτης (ακραίας) φτώχειας κατά 50%, η μείωση του υποσιτισμού, η μείωση των αναλφάβητων παιδιών, ο περιορισμός της εξάπλωσης ασθενειών και κυρίως του ιού του AIDS, κ.α. Ως καταληκτική ημερομηνία επίτευξης των παραπάνω στόχων όρισαν το έτος 2015 (βλ ΟΗΕ, www.un.org). Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση του ΟΗΕ για τους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας (The millennium development goals report, 2013), το ποσοστό των ατόμων που ζουν με λιγότερα από 1,25\$/ημέρα στις αναπτυσσόμενες χώρες, μειώθηκε κατά περίπου 25 ποσοστιαίες μονάδες. Συγκεκριμένα το ποσοστό των ατόμων με εισόδημα κάτω από 1,25\$/ημέρα ήταν 22% το 2010, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 1990 ήταν 47%. Ο αριθμός των φτωχών

² Βλ United Nations, 1995. World Summit for Social Development. Copenhagen, Denmark. Report of the World Summit for Social Development.

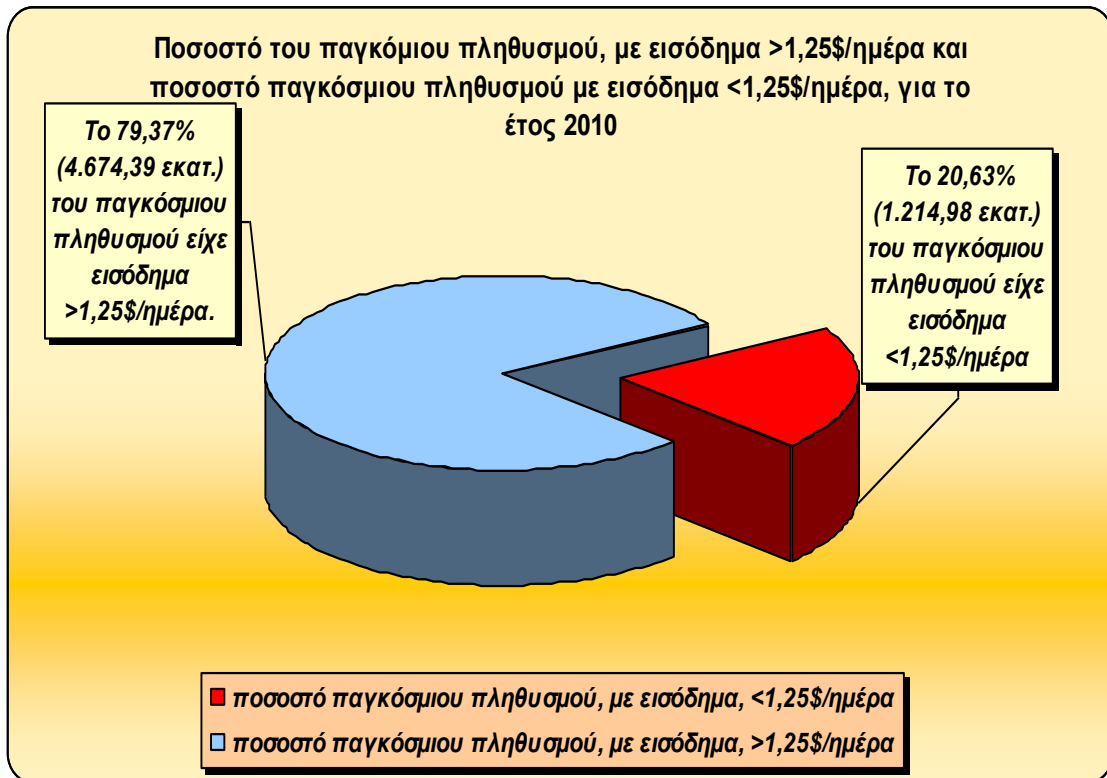
³ Βλ David Gordon, 2005. Indicators of poverty and Hunger.

(κάτω από 1,25\$/ημέρα) από το 1990 ως το 2010 έχει μειωθεί κατά περίπου 700.000.000 ανθρώπους. Παράλληλα, παρατηρήθηκε μείωση των υποσιτιζόμενων ανθρώπων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Την περίοδο 1990 – 1992 το ποσοστό υποσιτιζόμενων ανθρώπων ήταν 23,2%, ενώ την περίοδο 2010 – 2012 ήταν 14,9%. Όσο αφορά τον στόχο της μείωσης του αναλφαβητισμού, παρά το γεγονός οι προσπάθειες έφεραν καρπούς, ωστόσο ο στόχος που έχει τεθεί μέχρι το 2015, κρίνεται μη εφικτός (ΟΗΕ, The millennium development goals report, 2013).

Εάν μελετήσουμε τα επίσημα στοιχεία της παγκόσμιας τράπεζας για την ακραία φτώχεια (κάτω από 1,25\$/ημέρα, PPP) για το 2010 (τελευταία μέτρηση), θα παρατηρήσουμε ότι περίπου το 20,63% (1.214.980.000 άνθρωποι) του παγκόσμιου πληθυσμού βρισκόταν σε κατάσταση ακραίας ένδειας (βλ διάγραμμα 1). Το ποσοστό ακραίας φτώχειας έχει μειωθεί αρκετά σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, αλλά εξακολουθεί να είναι αρκετά υψηλό. Στο διάγραμμα 2 περιγράφεται η πορεία της απόλυτης φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο από το 1981 – 2010 σύμφωνα με τον κατακεφαλήν δείκτη (headcount index). Αναλυτική περιγραφή του κατακεφαλήν δείκτη (headcount index), καθώς και άλλων δεικτών μέτρησης της φτώχειας γίνεται στο επόμενο κεφάλαιο.

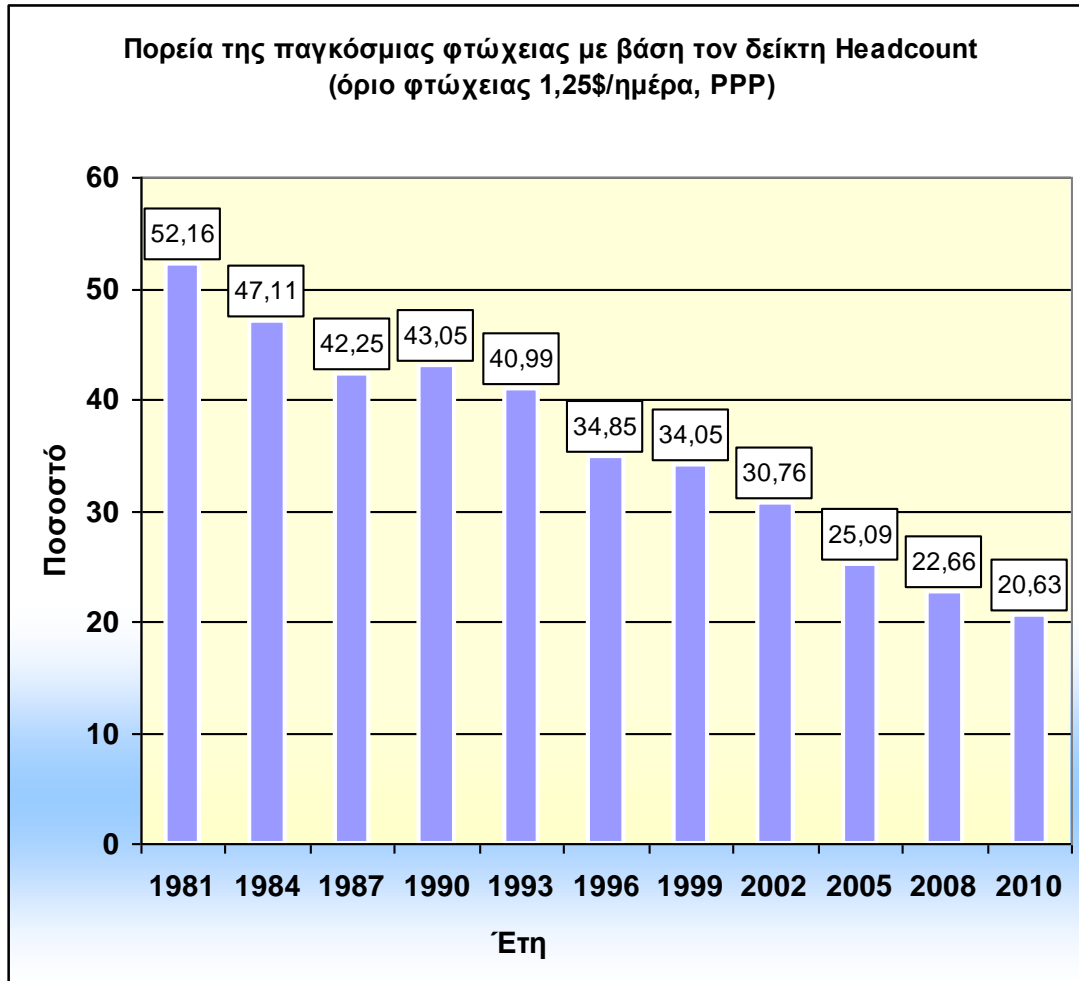
«...Η απόλυτη φτώχεια μετρά την φτώχεια σε σχέση με το ποσό των χρημάτων που είναι απαραίτητα για την ικανοποίηση βασικών αναγκών, όπως τα τρόφιμα, τα ρούχα και η στέγη. Η έννοια της απόλυτης φτώχειας δεν ασχολείται με ευρύτερα θέματα ποιότητας ζωής ή με το συνολικό επίπεδο της ανισότητας στην κοινωνία. Έτσι ο όρος αδυνατεί να αναγνωρίσει ότι τα άτομα έχουν σημαντικές κοινωνικές και πολιτισμικές ανάγκες...»(UNESCO, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty/>).

Διάγραμμα 1

Πηγή: Poncealnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 2

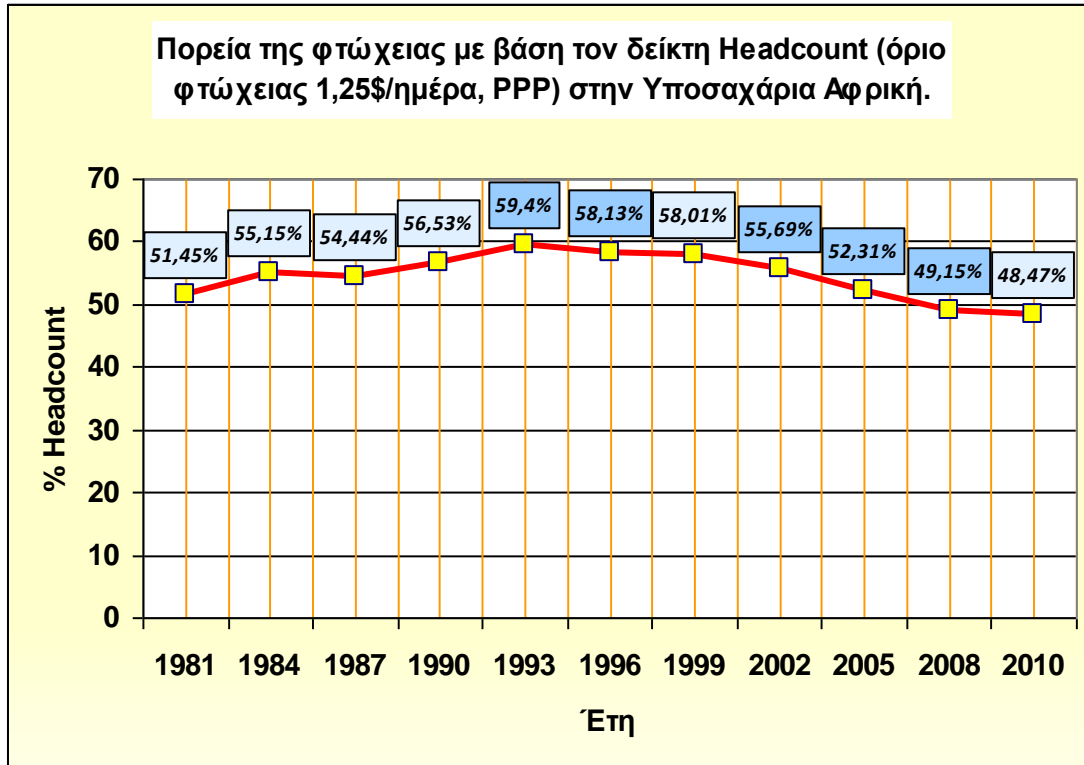

Πηγή: Poncealnet, Παγκόσμια τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Παρά το γεγονός ότι η απόλυτη φτώχεια (κάτω από 1,25\$/ημέρα, PPP) υπολογιζόμενη με τον κατακεφαλήν δείκτη (headcount index) έχει μειωθεί σε όλες τις περιοχές του πλανήτη, ωστόσο τα ποσοστά εξακολουθούν να είναι υψηλά κυρίως στις περιοχές της υποσαχάριας Αφρικής και της Νότιας Ασίας. Η Υποσαχάρια Αφρική είναι η μόνη περιοχή του πλανήτη όπου η απόλυτη φτώχεια την τελευταία 20ετία κινείται σε σταθερά αλλά παράλληλα πολύ υψηλά επίπεδα.

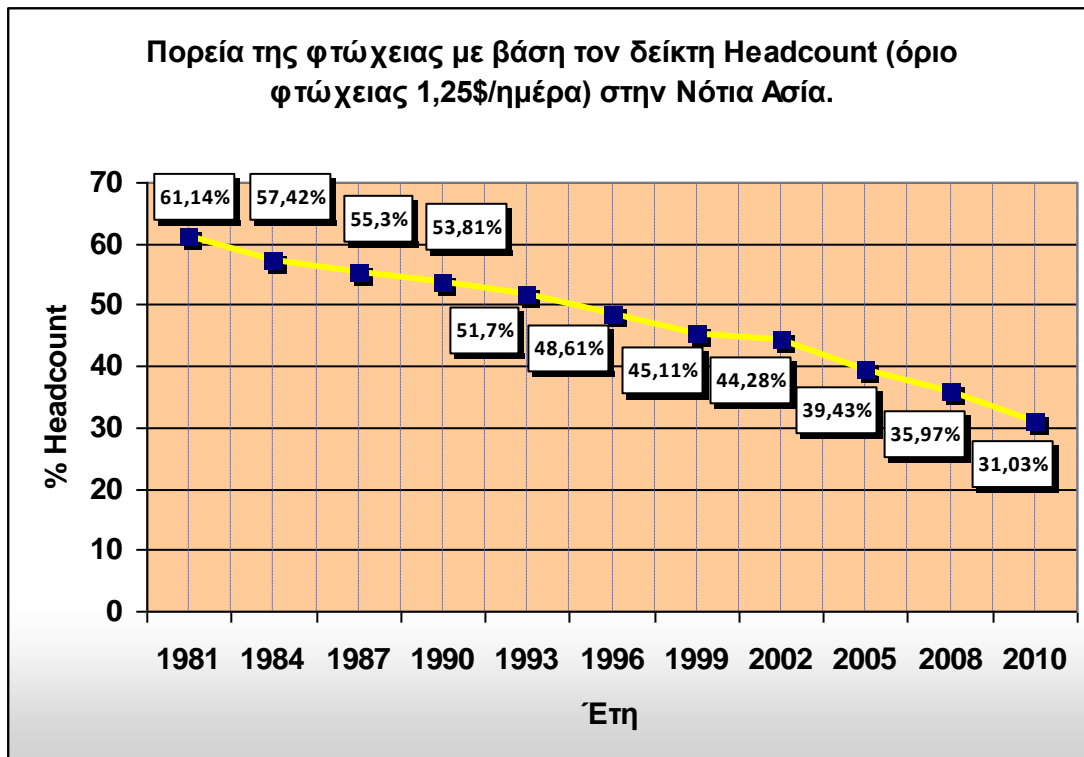
Στα διαγράμματα που ακολουθούν γίνεται περιγραφή της πορείας της απόλυτης φτώχειας σύμφωνα με τον δείκτη Headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα), για τις περιοχές της Υποσαχάριας Αφρικής, της Νότια Ασίας, της Ανατολικής Ασίας και του Ειρηνικού, της Ευρώπης και κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και Βορείου Αφρικής, της Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής.

Διάγραμμα 3

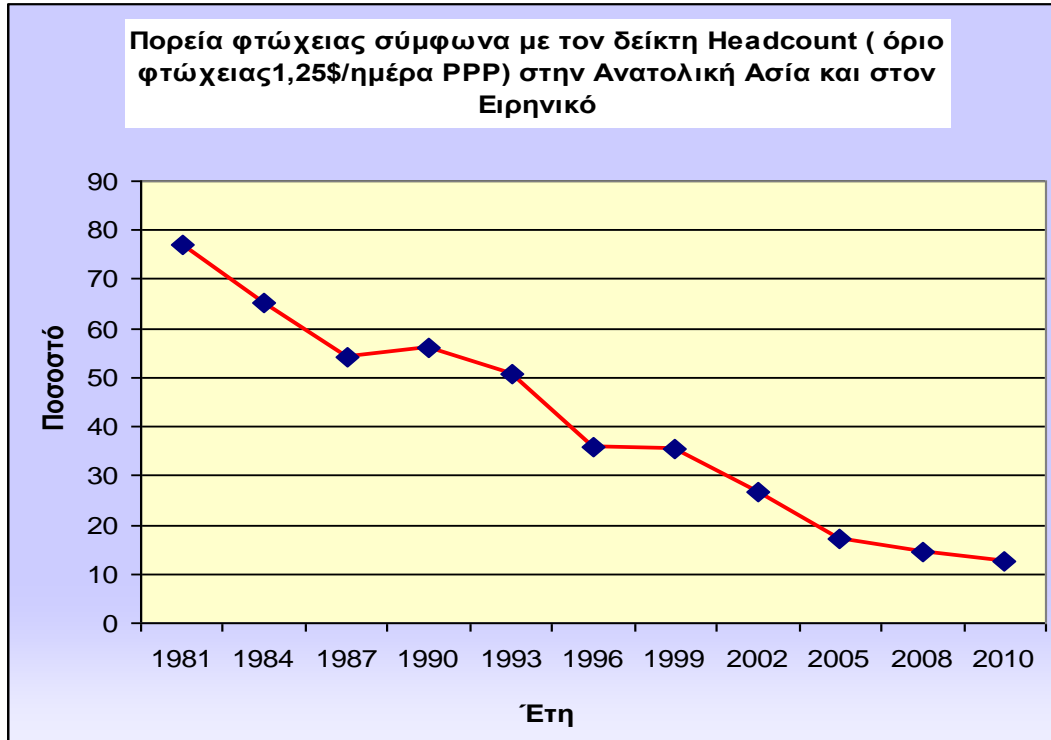
Πηγή: Roncalnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 4

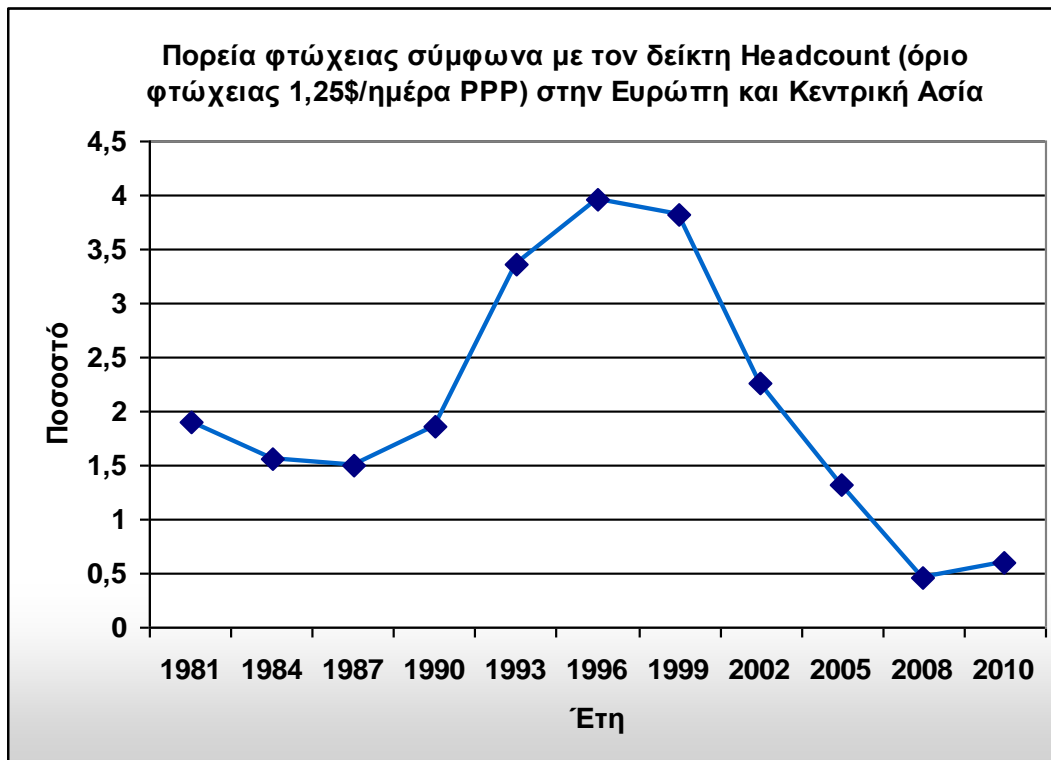
Πηγή: Roncalnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 5

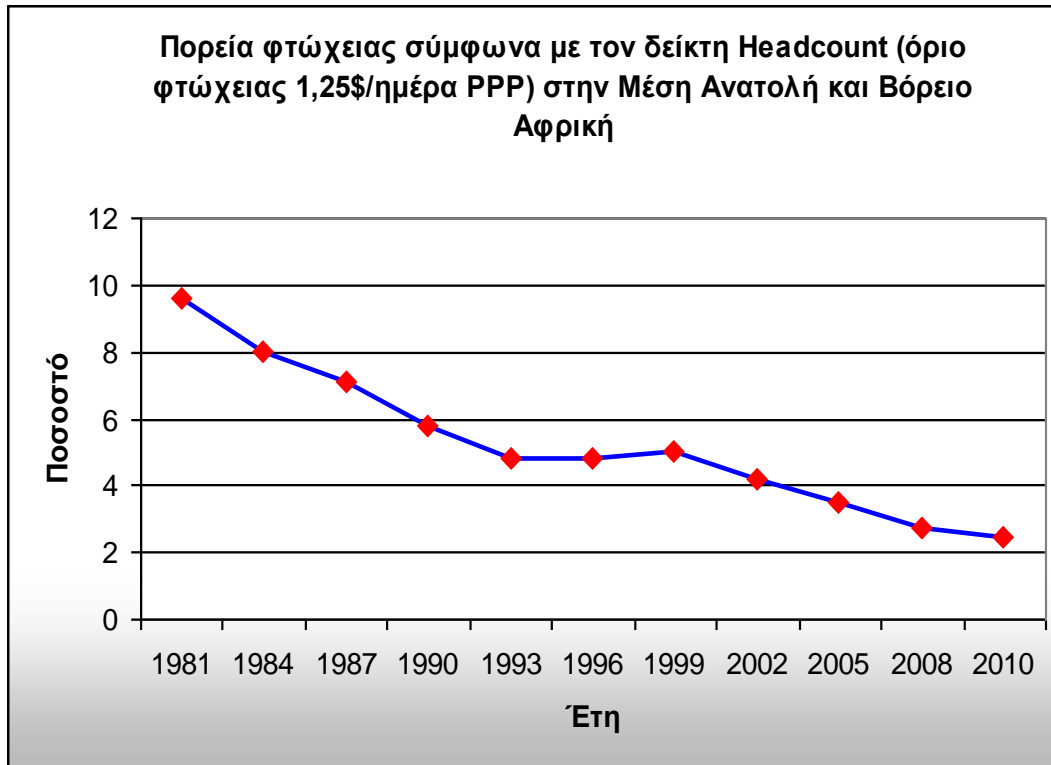
Πηγή: Roncalnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 6

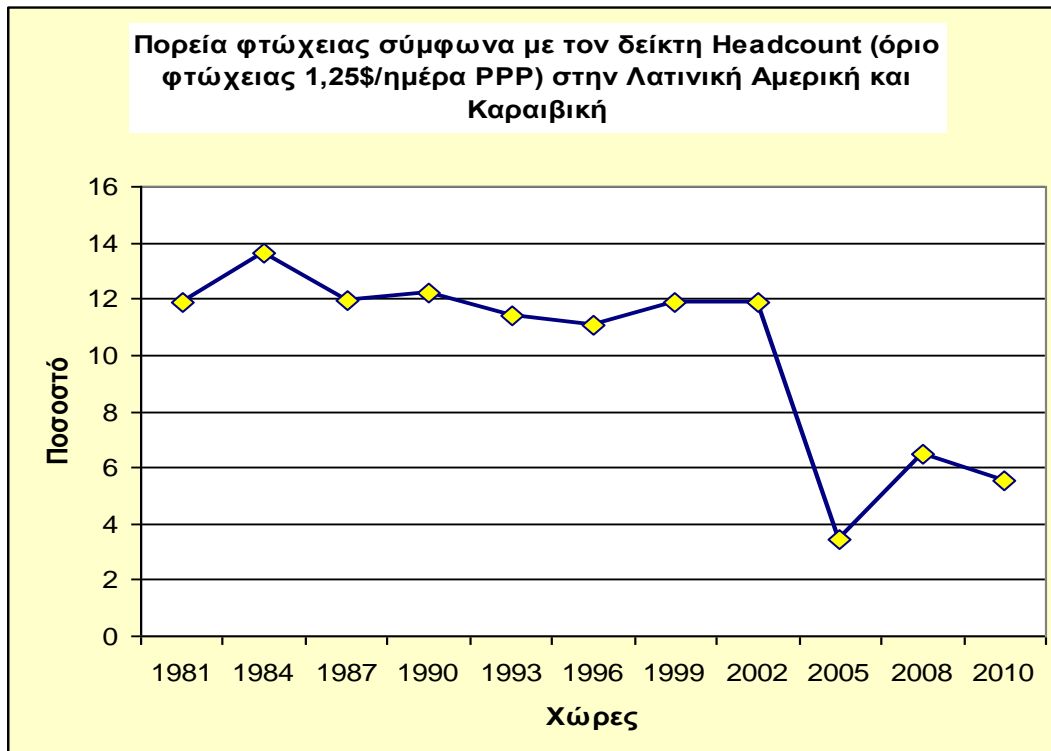
Πηγή: Roncalnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 7

Πηγή: Roncalnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 8

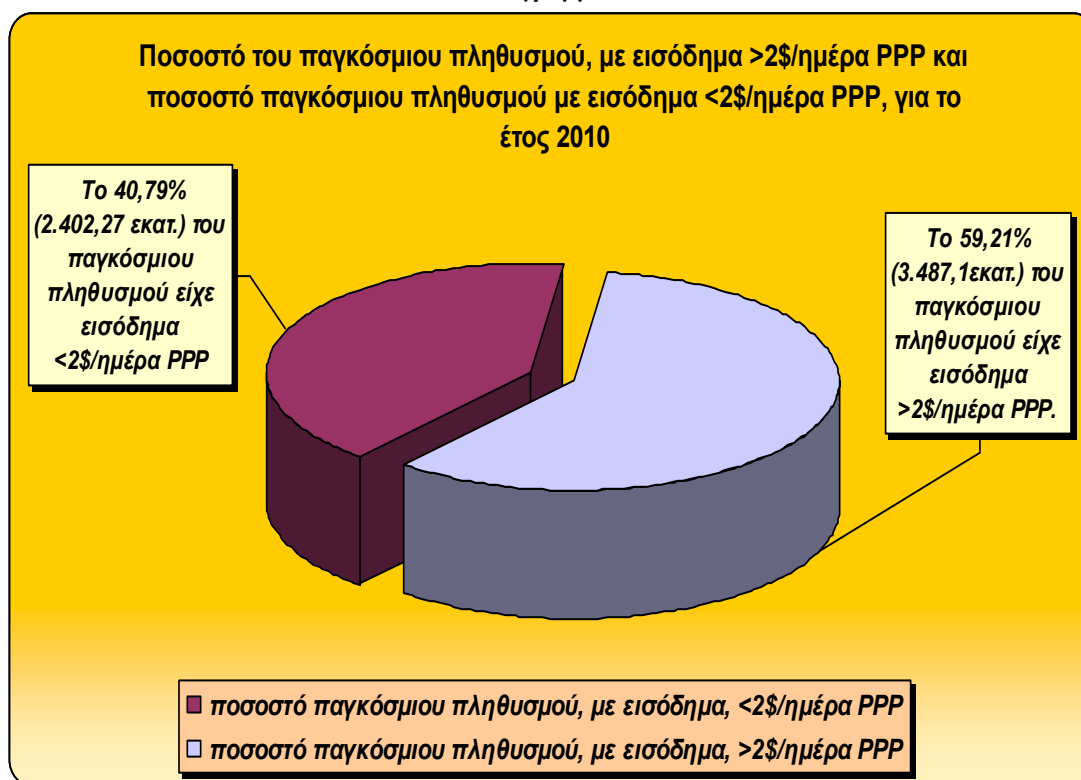

Πηγή: Roncalnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Βέβαια, εάν χρησιμοποιήσουμε ως όριο φτώχειας τα 2\$/ημέρα, το ποσοστό της παγκόσμιας φτώχειας είναι πάρα πολύ υψηλό (σχεδόν το 1/2 του παγκόσμιου πληθυσμού). Στα διαγράμματα 9 και 10 μπορούμε να παρακολουθήσουμε το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού με εισόδημα πάνω και κάτω από 2\$/ημέρα και τον πληθυσμό ανά γεωγραφική περιοχή του πλανήτη με εισόδημα κάτω από 2\$/ημέρα για το έτος 2010⁴.

Επίσης, ακολουθούν χάρτες, τους οποίους έχουμε δανειστεί από την παγκόσμια τράπεζα και οι οποίοι περιγράφουν (για τις περιοχές όπου υπάρχουν υπολογισμοί) τα ποσοστά φτώχειας σύμφωνα με τον κατακεφαλήν δείκτη (headcount index). Τα όρια φτώχειας είναι 1,25\$/ημέρα, και 2\$/ημέρα σε μονάδες αγοραστικής δύναμης.

Διάγραμμα 9

Πηγή: Poncealnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

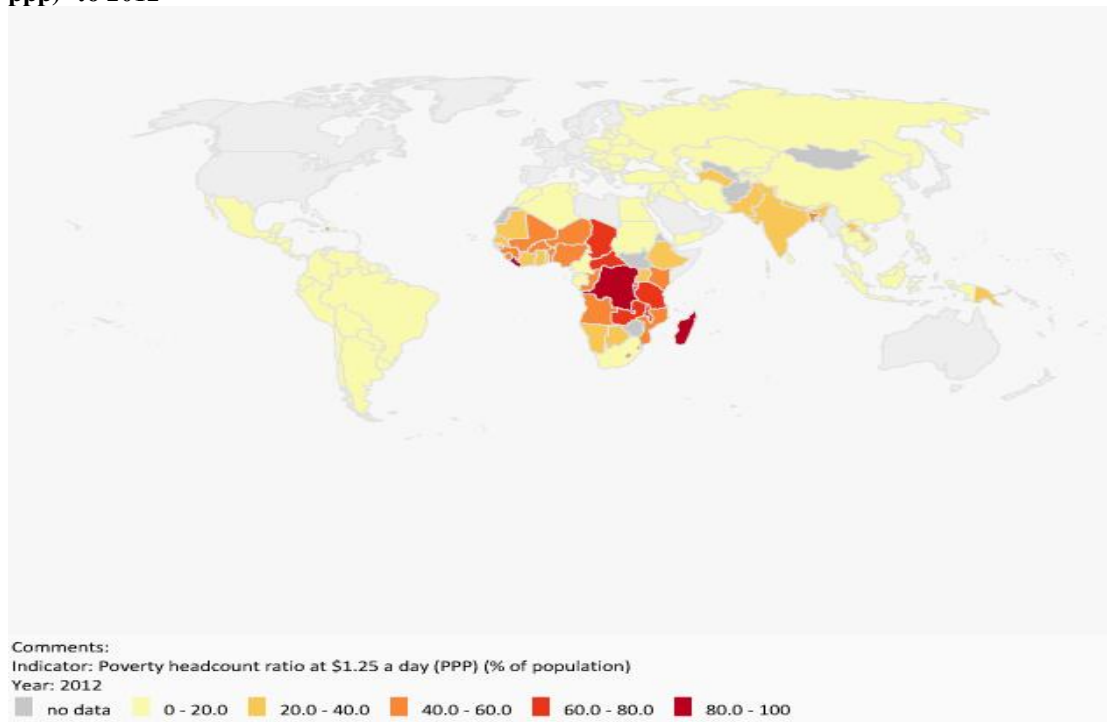
⁴ Σύμφωνα με την Παγκόσμια τράπεζα, η διαβίωση με λιγότερο από 2\$/ημέρα (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) ωρίζεται ως μέτρια φτώχεια.

Διάγραμμα 10

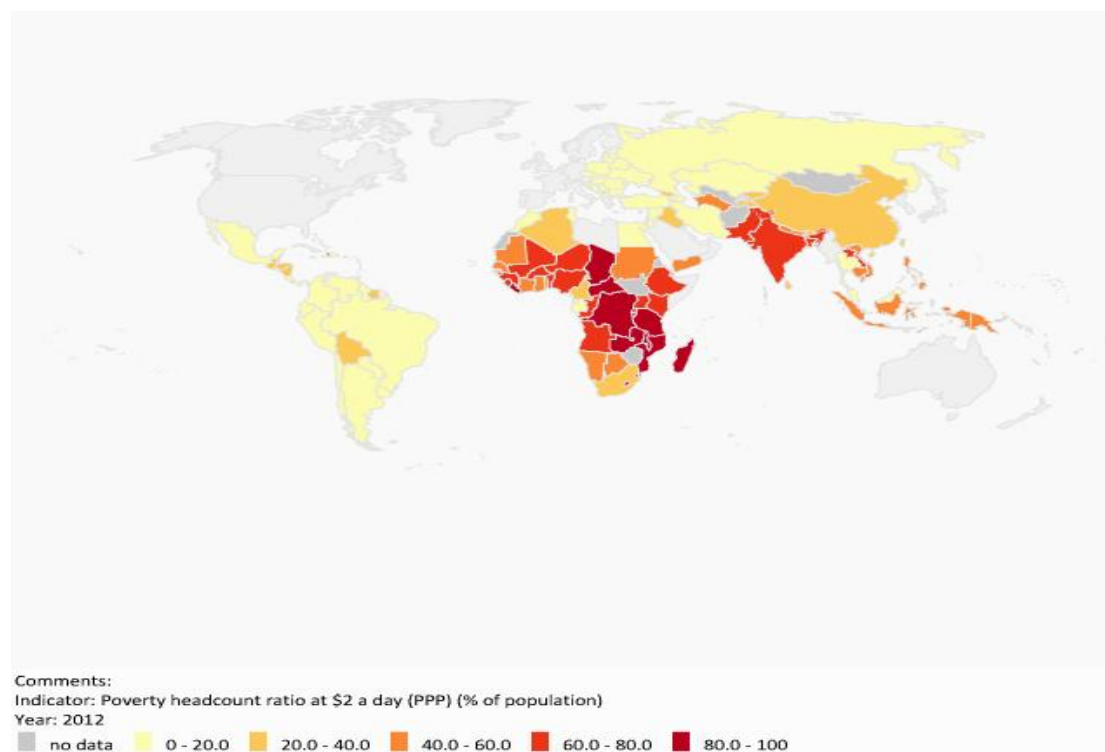
Πηγή: Poncealnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank). Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Χάρτης 1. Παγκόσμια φτώχεια σύμφωνα με τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 1,25\$/ημέρα ppp) το 2012

Πηγή: Παγκόσμια τράπεζα (World Bank)

Χάρτης 2. Παγκόσμια φτώχεια σύμφωνα με τον δείκτη headcount (όριο φτώχειας 2\$/ημέρα ppp) το 2012

Πηγή: Παγκόσμια τράπεζα (World Bank)

Στις 2 Απριλίου 2013 ο νέος πρόεδρος της παγκόσμιας τράπεζας Jim Yong Kim στα πλαίσια της ομιλίας του στο πανεπιστήμιο Georgetown της Ουάσινγκτον, έθεσε ως βασικό στόχο της παγκόσμιας τράπεζας την εξάλειψη της απόλυτης φτώχειας έως το 2030. Ο Jim Yong Kim ζήτησε βοήθεια από τα 188 κράτη - μέλη της Παγκόσμιας τράπεζας, προκειμένου να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος. Συγκεκριμένα, ο βασικός στόχος που ετέθη από τον πρόεδρο του οργανισμού, ήταν η μείωση του ποσοστού του παγκόσμιου πληθυσμού που διαβιεί με εισόδημα λιγότερο από 1,25\$/ημέρα, από το 21% (τελευταία μέτρηση της Παγκόσμιας τράπεζας) στο 3%. Το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα λιγότερο από 1,25\$/ημέρα το 2010 ήταν 20,63%, το οποίο αντιστοιχεί σε 1.214.980.000 ανθρώπους (βλ διάγραμμα 1). Σύμφωνα με εκτιμήσεις των οικονομολόγων της Παγκόσμιας τράπεζας, το 3% του παγκόσμιου πληθυσμού με εισόδημα λιγότερο από 1,25\$/ημέρα, αντιστοιχεί σε 600.000 ανθρώπους. Σύμφωνα με τον Jim Yong Kim, πρέπει να επιταχυνθεί ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ειδικά στην Υποσαχάρια Αφρική και την Νότια Ασία, προκειμένου να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος. Επίσης, η ανάπτυξη πρέπει να μεταφράζεται σε μείωση της φτώχειας κυρίως μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας. Τέλος, θα πρέπει να γίνουν σημαντικές προσπάθειες ώστε να αποφευχθούν ή να μειωθούν οι κλιματικές –

περιβαλλοντολογικές καταστροφές και οι διατροφικές και χρηματοοικονομικές κρίσεις (World Bank Group President Jim Yong Kim's Speech, 2013).⁵

«...Η επίτευξη αυτού του στόχου έως το 2030 θα απαιτήσει εξαιρετική προσπάθεια. Υπάρχει όμως κάποιος οπουδήποτε που να έχει αμφιβολίες, ότι η παραπάνω προσπάθεια αξίζει τον κόπο;...» (World Bank Group President Jim Yong Kim's Speech, 2013, σελ 5)⁶.

Ένας δεύτερος αρκετά φιλόδοξος στόχος που ετέθη από τον Jim Yong Kim ήταν η αύξηση του εισοδήματος του 40% των φτωχότερων ανθρώπων του πλανήτη σε κάθε χώρα (World Bank Group President Jim Yong Kim's Speech, 2013).

Σε αντίθεση με την απόλυτη φτώχεια, η οποία παρατηρείται κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, η σχετική φτώχεια αντιπροσωπεύει περισσότερο τις σύγχρονες και αναπτυγμένες κοινωνίες.

1.4 ΣΧΕΤΙΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Ο Βρετανός κοινωνιολόγος Peter Townsend εισήγαγε για πρώτη φορά την έννοια της σχετικής φτώχειας στο έργο του «Φτώχεια στο Ηνωμένο Βασίλειο» το 1979. Ο Townsend ορίζει την σχετική φτώχεια ως την έλλειψη των απαραίτητων πόρων με αποτέλεσμα τα άτομα και οι οικογένειες να βιώνουν τον αποκλεισμό τόσο από το συνηθισμένο επίπεδο διαβίωσης, όσο και από τις δραστηριότητες της κοινωνίας στην οποία εντάσσονται (Townsend, 1979).

«...Η σχετική φτώχεια ορίζει την φτώχεια σε σχέση με την οικονομική κατάσταση των άλλων μελών της κοινωνίας. Οι άνθρωποι είναι φτωχοί αν πέσουν κάτω από τα επικρατούντα πρότυπα διαβίωσης σε ένα δεδομένο κοινωνικό πλαίσιο....» (βλ, UNESCO, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty/>).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *«... φτωχά άτομα είναι τα άτομα, οι οικογένειες και οι ομάδες ατόμων, των οποίων οι πόροι (υλικοί, πολιτιστικοί και κοινωνικοί) είναι τόσο μικροί ώστε να αποκλείονται από το ελάχιστο αποδεκτό βιοτικό επίπεδο, στο κράτος μέλος που ζουν...»* (EEC, 1985, σελ 2).

⁵ Βλ World Bank. World Bank Group President Jim Yong Kim's Speech at Georgetown University Washington DC, April 2, 2013. A World Free of Poverty.

⁶ Βλ World Bank. World Bank Group President Jim Yong Kim's Speech at Georgetown University Washington DC, April 2, 2013. A World Free of Poverty.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η απόλυτη έννοια της φτώχειας δεν είναι πολύ σημαντική για την ΕΕ για τους εξής λόγους:

- Ο στόχος της ΕΕ είναι όλοι οι πολίτες να έχουν μερίδιο συμμετοχής στα οφέλη μιας υψηλής οικονομικής ευημερίας, με αποτέλεσμα τα βασικά πρότυπα διαβίωσης στις χώρες της Ευρώπης να μην φθάσουν στα επίπεδα των υποανάπτυκτων χωρών του κόσμου.
- Το ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης βρίσκεται σε πλήρη εξάρτηση από το ύψος της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης (European Commission, 2004).

Μελετώντας την κοινή έκθεση για την κοινωνική ένταξη (Joint report on social inclusion, 2004, σελ 11) της Ευρωπαϊκής επιτροπής μπορούμε να καταλήξουμε στην εξής παρατήρηση:

Οι άνθρωποι θεωρούνται ότι είναι φτωχοί, όταν το εισόδημά τους είναι πολύ χαμηλό και δεν τους επιτρέπει να διατηρήσουν ένα βιοτικό επίπεδο ανάλογο της κοινωνίας στην οποία ζουν. Η ανεργία, οι δύσκολες και ανεπαρκείς συνθήκες στον τομέα της στέγασης και της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης μπορούν να δημιουργήσουν αρκετά προβλήματα στην καθημερινότητά τους. Οι φτωχοί βιώνουν καταστάσεις αποκλεισμού και περιθωριοποίησης από την συμμετοχή στις οποιαδήποτε μορφής κοινωνικές ή πολιτισμικές δραστηριότητες (European Commission, 2004).

Οι άνθρωποι μιας χώρας είναι Φτωχοί (με την σχετική έννοια του όρου φτώχεια), όταν διαβιούν σε νοικοκυριά των οποίων το συνολικό ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα είναι χαμηλότερο από κάποιο συγκεκριμένο ποσοστό του εθνικού μέσου ή διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος. Το πιο σύνηθες ποσοστό του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος είναι 50% ή 60%. Οι παραπάνω ορισμοί της σχετικής φτώχειας μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η σχετική φτώχεια ταυτίζεται με την ανισότητα.

Ο Robert Chambers το 2006 έθεσε τα εξής ερωτήματα:

«Τι είναι φτώχεια;» «Ποιος ρωτάει;» «Ποιος απαντά;» Ο Chambers ομαδοποίησε την έννοια φτώχεια ως εξής:

- Εισοδηματική φτώχεια.
- Έλλειψη υλικών αγαθών (στέγη, ένδυση, μεταφορικά μέσα, έπιπλα, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κ.λπ.) και δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες.
- Στέρηση των απαραίτητων ικανοτήτων (Capabilities).

- Πολυδιάστατη στέρηση (Chambers, 2006).

Η Ευρωπαϊκή έρευνα συνθηκών διαβίωσης νοικοκυριών (EU – SILC) που δημοσιεύεται από την Eurostat, εκτός από τον δείκτη σχετικής φτώχειας, υπολογίζει και τον δείκτη σχετικής φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Βασικός στόχος της ΕΕ είναι η μείωση του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έως το 2020. Σύμφωνα με την ΕΕ, το 2020 θα πρέπει να έχει μειωθεί ο πληθυσμός που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατά 20.000.000 ανθρώπους (βλ Ευρωπαϊκή επιτροπή, Europe 2020). Ο δείκτης σχετικής φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι ένας πολυσύνθετος δείκτης που αποτελείται από 3 διαφορετικούς δείκτες. Ο πρώτος δείκτης είναι ο κίνδυνος σχετικής φτώχειας (νομισματική φτώχεια). Ο δεύτερος δείκτης είναι η πολύ χαμηλή ένταση εργασίας και ο τρίτος δείκτης είναι η σοβαρή υλική στέρηση, η οποία μεταφράζεται ως αδυναμία κάλυψης τουλάχιστον 4 από μια λίστα 9 αγαθών ή υπηρεσιών. Η λίστα των 9 αγαθών ή υπηρεσιών είναι η εξής:

- Πληρωμή παγίων λογαριασμών, δόσεις πιστωτικών καρτών ή δόσεις δανείου, κ.λπ.
- Διατροφή που να περιλαμβάνει κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας κάθε δεύτερη ημέρα.
- Διακοπές για μια εβδομάδα.
- Έκτακτες αλλά αναγκαίες δαπάνες αξίας, περίπου, 540 ευρώ.
- Τηλεόραση.
- Τηλέφωνο.
- Ικανοποιητική θέρμανση.
- ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο (Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, 2013).

Αν κάποιο άτομο πληροί τουλάχιστον ένα από τα παραπάνω κριτήρια, τότε ανήκει στην κατηγορία των φτωχών ή κοινωνικά αποκλεισμένων πολιτών. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας κάνουμε λεπτομερή ανάλυση και μελέτη των δεικτών σχετικής φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες της Ευρώπης τα τελευταία χρόνια.

1.5 ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.

Η φτώχεια, σχετική ή απόλυτη και ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελούν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 25 της οικουμενικής

διακήρυξης για τα ανθρώπινα δικαιώματα (1948), κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να μπορεί να εξασφαλίζει στον εαυτό του και στην οικογένειά του τα απαραίτητα προς το ζην (ένδυση, φαγητό, στέγη, κ.λπ.), καθώς επίσης έχει το δικαίωμα σε ασφάλιση για ασθένειες – αναπηρίες και για οποιαδήποτε άλλη περίπτωση, η οποία τον εμποδίζει να εξασφαλίσει τα αναγκαία αγαθά για την συντήρησή του. Σύμφωνα με το άρθρο 22, η κοινωνία οφείλει να μεριμνά για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε πολίτη, μέσω της ικανοποίησης των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών του δικαιωμάτων.⁷

Παράλληλα, σύμφωνα με την διακήρυξη της διεθνούς διάσκεψης για τα ανθρώπινα δικαιώματα (1993), η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός παραβιάζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.⁸

Η έκθεση του ΟΗΕ για την ανθρώπινη ανάπτυξη (2000) τονίζει ότι η υγεία, η τροφή, η εκπαίδευση, η εργασία με αξιοπρεπείς όρους και συνθήκες, κ.λπ. δεν αποτελούν απλά στόχους, αλλά και ανθρώπινα δικαιώματα (ΟΗΕ, Human Development Report, 2000).

⁷ Βλ. ΟΗΕ. «Η οικονομική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Άρθρα 22 και 25.
<http://www.un.org/en/documents/udhr/>.

⁸ Βλ. ΟΗΕ. Γραφείο του Υπατου Αρμοστή για τα ανθρώπινα δικαιώματα. «Η διακήρυξη της διεθνούς διάσκεψης της Βιέννης για τα ανθρώπινα δικαιώματα», 1993.
<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/vienna.pdf>.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

2.1 ΛΟΓΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην μέτρηση της φτώχειας. Περιγράφονται συνοπτικά οι λόγοι για τους οποίους είναι απαραίτητη η μέτρηση της φτώχειας και αναλύονται μέσω της διεθνούς βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας τρόποι και μέθοδοι μέτρησης της, τόσο σε θεωρητικό (ανάλυση θεωριών), όσο και σε πρακτικό επίπεδο (δείκτες μέτρησης φτώχειας).

Ένα ερώτημα το οποίο απασχολεί τους πάντες είναι το εξής:

«Γιατί μετράμε την φτώχεια;»

Μια πρώτη απάντηση που μπορεί να δοθεί, είναι διότι θεωρείται απαραίτητο να παραμένουν οι φτωχοί άνθρωποι στο επίκεντρο των θεμάτων συζήτησης. Επειδή το πρόβλημα της φτώχειας είναι πολύ σημαντικό, η μέτρηση της φτώχειας βοηθάει στο να είναι πάντα στο προσκήνιο, αλλά και να αποτελεί πρωτεύον θέμα συζήτησης για τις κυβερνήσεις ώστε να δρουν κατάλληλα για την αντιμετώπισή του (Jonathan Haughton και Shahidur R. Khandker, 2009). Εξάλλου, η ύπαρξη ορθών και αποτελεσματικών μέτρων της φτώχειας, αποτελεί ένα πανίσχυρο όπλο στα χέρια των κυβερνώντων και πολιτικών ηγετών, το οποίο θα τους βοηθήσει να δώσουν την δέουσα προσοχή για τον τρόπο και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει ο φτωχός κόσμος (Martin Ravallion 1998). Ένας επίσης σημαντικός λόγος είναι ότι η μέτρηση της φτώχειας μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά στην δημιουργία ενός προφίλ φτωχών. Δηλαδή, ποιοι είναι φτωχοί, σε περιοχές βρίσκονται κ.λπ. Η δημιουργία του προφίλ των φτωχών θα βοηθήσει στον εντοπισμό των στόχων των εγχώριων και παγκόσμιων παρεμβάσεων. Που θα στοχεύσουν οι εγχώριες και παγκόσμιες παρεμβάσεις; Επειδή οι διεθνείς οργανισμοί και τα θεσμικά όργανα, όπως η παγκόσμια τράπεζα, έχουν περιορισμένο αριθμό πόρων, πρέπει να γνωρίζουν πόσοι είναι οι φτωχοί, αλλά και σε ποιες περιοχές βρίσκονται, ώστε να μπορούν να αναπτύξουν τους πόρους αυτούς. Παράλληλα, η μέτρηση της φτώχειας συμβάλλει καθοριστικά στην διεξαγωγή σωστής αξιολόγησης των πολιτικών παρεμβάσεων, αλλά επίσης και της αξιολόγησης των κυβερνήσεων όσο αφορά το έργο τους για την αντιμετώπιση της φτώχειας (Jonathan Haughton και Shahidur R. Khandker, 2009).

2.2 ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

Το πρώτο βήμα για την μέτρηση της φτώχειας είναι η επιλογή ενός δείκτη ευημερίας. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στην οικονομική ευημερία, η μέτρηση της οποίας πραγματοποιείται με βάση τις δαπάνες κατανάλωσης ή το εισόδημα των νοικοκυριών. Οι δαπάνες κατανάλωσης είναι απαραίτητες για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου επιπέδου χρησιμότητας (World Bank Institute, 2005). *Χρησιμότητα* στην οικονομική ορολογία νοείται ο βαθμός ικανοποίησης που παίρνει ο καταναλωτής από την αγορά αγαθών ή την λήψη υπηρεσιών. Για τον υπολογισμό των δαπανών, οι οποίες είναι απαραίτητες για να επιτευχθεί το επίπεδο χρησιμότητας, χρησιμοποιείται ο ακόλουθος τύπος:

$$Y_i = p \times q = e(p, x, u).$$

p είναι ένα διάνυσμα τιμών των αγαθών και υπηρεσιών.

q είναι ένα διάνυσμα ποσοτήτων των αγαθών και υπηρεσιών.

e είναι μια συνάρτηση των δαπανών.

x είναι ένα διάνυσμα των χαρακτηριστικών των νοικοκυριών.

u είναι το επίπεδο χρησιμότητας του νοικοκυριού. (World Bank Institute, World Bank, 2005, σελ 25).

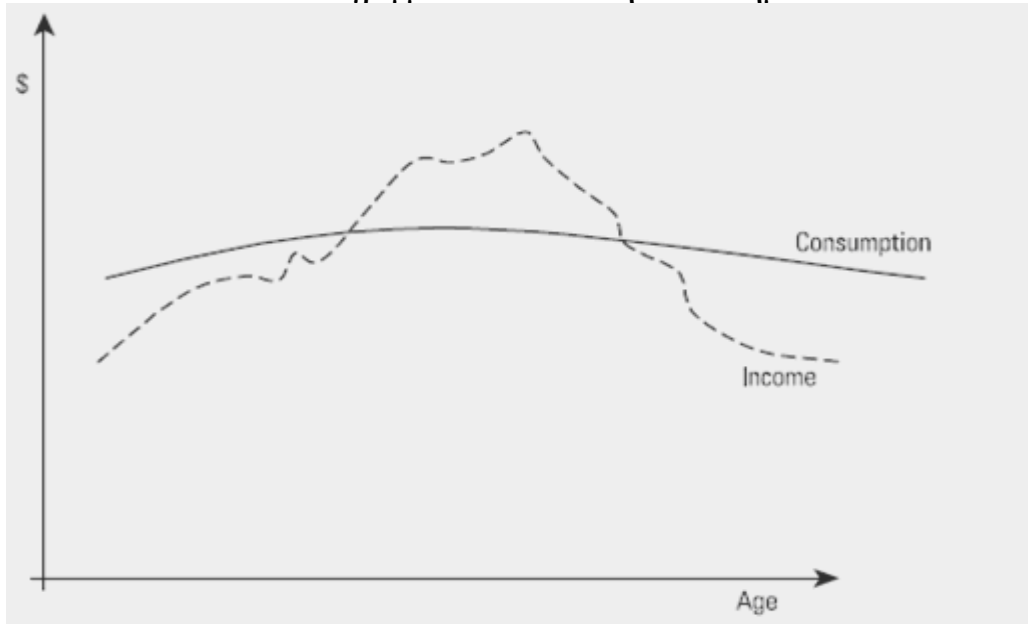
Η μέτρηση της οικονομικής ευημερίας μπορεί επίσης να επιτευχθεί με βάση το εισόδημα των νοικοκυριών (World Bank Institute, 2005). Το πιο αποδεκτό μέτρο εισοδήματος είναι αυτό που διατυπώθηκε από τους Haig και Simons:

$$I = C + \Delta NW.$$

C είναι η κατανάλωση, ενώ ΔNW είναι η μεταβολή της καθαρής αξίας. (www.en.wikipedia.org).

Ωστόσο, η κατανάλωση κρίνεται ότι είναι ο καλύτερος δείκτης για την μέτρηση της ευημερίας στις αναπτυγμένες χώρες. Η κατανάλωση παραμένει σχεδόν σταθερή, ενώ το εισόδημα έχει διακυμάνσεις από έτος σε έτος. Παράλληλα, το εισόδημα ενώ εμφανίζει στην αρχή μια ανοδική τάση, στην συνέχεια και κατά την διάρκεια της ζωής ενός ατόμου παρουσιάζει πτωτική πορεία (Jonathan Haughton, Shahidur R. Khandker, 2009, World Bank Institute, 2005).

Διάγραμμα 11. Κατανάλωση και εισόδημα

Πηγή: Jonathan Haughton & Shahidur R. Khandker. Handbook on poverty and inequality, 2009, σελ 24. World Bank, Washington, D.C

2.3 ΑΞΙΩΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

Στην παρούσα παράγραφο περιγράφονται οι πιο σημαντικοί δείκτες μέτρησης της φτώχειας σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία και αρθρογραφία. Βέβαια, πριν γίνει αναφορά στους δείκτες μέτρησης της φτώχειας, είναι σημαντικό να αναφέρουμε περιληπτικά τα αξιώματα που πρέπει να πληροί ένας καλός δείκτης μέτρησης της φτώχειας.

2.3.1 ΑΞΙΩΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

Στην παρούσα υποπαράγραφο περιγράφονται μερικά από τα βασικά αξιώματα που πρέπει να πληροί ένας καλός δείκτης μέτρησης της φτώχειας. Η χρησιμότητα των αξιωμάτων είναι ότι βοηθούν στην διαλογή των δεικτών φτώχειας και ουσιαστικά γνωστοποιούν τις ιδιότητες που κάθε δείκτης θα πρέπει να ικανοποιεί (Ειρήνη Ανδριοπούλου – Πάνος Τσακλόγλου, Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ, 2010). Ο Amartya Sen το 1976 εισήγαγε τα αξιώματα της μονοτονίας (*monotonicity*) και της μεταφοράς (*transfer*). Όσο αφορά το αξίωμα της μονοτονίας, ο Sen αναφέρει ότι όταν όλα τα άλλα δεδομένα είναι σταθερά, η μείωση του εισοδήματος ενός ατόμου το οποίο βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας, πρέπει να αυξάνει το επίπεδο της

φτώχειας. Με λίγα λόγια, όταν όλα τα άλλα δεδομένα είναι σταθερά, η μείωση του εισοδήματος ενός ατόμου, το οποίο βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας, πρέπει να αυξάνει τον δείκτη μέτρησης της φτώχειας και αντίστροφα (Buhong Zheng, 1997, Amartya Sen, 1976). Το αξίωμα της μονοτονίας διακρίνεται σε δυο αξιώματα. Το αξίωμα της ισχυρής (*strong*) και το αξίωμα της αδύναμης (*weak*) μονοτονίας (D Donaldson, JA Weymark, 1986, Buhong Zheng, 1993). Όσο αφορά το αξίωμα της μεταβίβασης, ο Sen αναφέρει ότι όταν όλα τα άλλα δεδομένα είναι σταθερά, μια καθαρή μεταφορά εισοδήματος ενός ατόμου, το οποίο βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας σε οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, το οποίο είναι πλουσιότερο, πρέπει να αυξάνει το μέτρο της φτώχειας (Amartya Sen, 1976). Με λίγα λόγια, μια μεταβίβαση εισοδήματος από κάποιον φτωχό που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας σε κάποιον πλουσιότερο, πρέπει να αυξάνει τον δείκτη φτώχειας, ενώ μια μεταβίβαση εισοδήματος από ένα πλουσιότερο σε κάποιον που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας, πρέπει να μειώνει τον δείκτη φτώχειας. Οι Donaldson και Weymark το 1986 ανέλυσαν το αξίωμα μεταβίβασης σε τέσσερα επιμέρους αξιώματα: Στο αξίωμα της ελάχιστης μεταβίβασης (*minimum transfer*), της αδύναμης μεταβίβασης (*weak transfer*), της οπισθοδρομικής μεταβίβασης (*regressive transfer*) και τέλος στο αξίωμα της προοδευτικής μεταβίβασης (*progressive transfer*) (D Donaldson, JA Weymark, 1986, Buhong Zheng, 1993, Zheng, 1997). Ένα άλλο αξίωμα, το οποίο εισήχθη από τον Nanak Kakwani το 1980 (Nanak Kakwani, 1980) είναι το αξίωμα ευαισθησίας μεταβίβασης (*transfer sensitivity axiom*).

Σημαντικό επίσης είναι το αξίωμα της *συμμετρίας* (*Symmetry*). Σύμφωνα με το αξίωμα της *συμμετρίας*, ο δείκτης μέτρησης της φτώχειας δεν μεταβάλλεται και στην ουσία παραμένει αναλλοίωτος στην περίπτωση κατά την οποία μετατεθούν τα εισοδήματα (Buhong Zheng, 1993). Με άλλα λόγια, η συμμετρία επιτρέπει αναδιατάξεις εισοδημάτων χωρίς να υπάρχουν αλλαγές στην αξία της φτώχειας (James E. Foster, Anthony F. Shorrocks, 1991). Επομένως, τα ονόματα των παραληπτών του εισοδήματος δεν λαμβάνονται υπόψη και δεν επηρεάζουν την μέτρηση του ύψους της φτώχειας (Buhong Zheng, 1997). Άλλο αξίωμα είναι το αξίωμα της ομαλοποίησης (*Normalization*). Σύμφωνα με το συγκεκριμένο αξίωμα, ο δείκτης της φτώχειας είναι μηδενικός, εάν όλα τα εισοδήματα βρίσκονται πάνω από το όριο της φτώχειας (Buhong Zheng, 1993). Ακόμα υπάρχουν τα αξιώματα της εστίασης (*focus*) και της συνέχειας (*continuity*). Σύμφωνα με το αξίωμα της εστίασης, ο δείκτης μέτρησης της φτώχειας είναι ανεξάρτητος από το επίπεδο των εισοδημάτων

των μη φτωχών ανθρώπων (James E. Foster, Anthony F. Shorrocks, 1991). Εάν δηλαδή μεταβληθεί το εισόδημα των ανθρώπων, οι οποίοι δεν είναι φτωχοί, τότε ο δείκτης μέτρησης της φτώχειας παραμένει αμετάβλητος (Martin Ravallion, Shaohua Chen, 2001, James E. Foster, 2006). Με λίγα λόγια, δεν μας ενδιαφέρει πως κατανέμεται το εισόδημα μεταξύ των μη φτωχών ανθρώπων. Σύμφωνα με το αξίωμα της συνέχειας (*continuity*), ο δείκτης μέτρησης της φτώχειας είναι μια συνεχής λειτουργία του εισοδήματος των φτωχών ατόμων (James E. Foster, Anthony F. Shorrocks, 1991). Επίσης, ένα ακόμα σημαντικό αξίωμα είναι το αξίωμα συνέπειας υποομάδων (*Subgroup consistency axiom*). Σύμφωνα με το αξίωμα συνέπειας υποομάδων, όταν αυξάνεται η φτώχεια σε κάποια υποομάδα του πληθυσμού, τότε πρέπει να αυξάνεται και ο δείκτης φτώχειας (Buhong Zheng, 1997).

2.3.2 ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

Ο πρώτος δείκτης μέτρησης της φτώχειας είναι ο **δείκτης μέτρησης ατόμων ή κατά κεφαλήν δείκτης**. (*headcount index*). Ο συγκεκριμένος δείκτης μετράει το ποσοστό των ανθρώπων, οι οποίοι είναι φτωχοί και αποτυπώνεται ως εξής:

$$H=q/n.$$

Όπου q είναι ο αριθμός των φτωχών ανθρώπων και n ο συνολικός αριθμός του δείγματος.

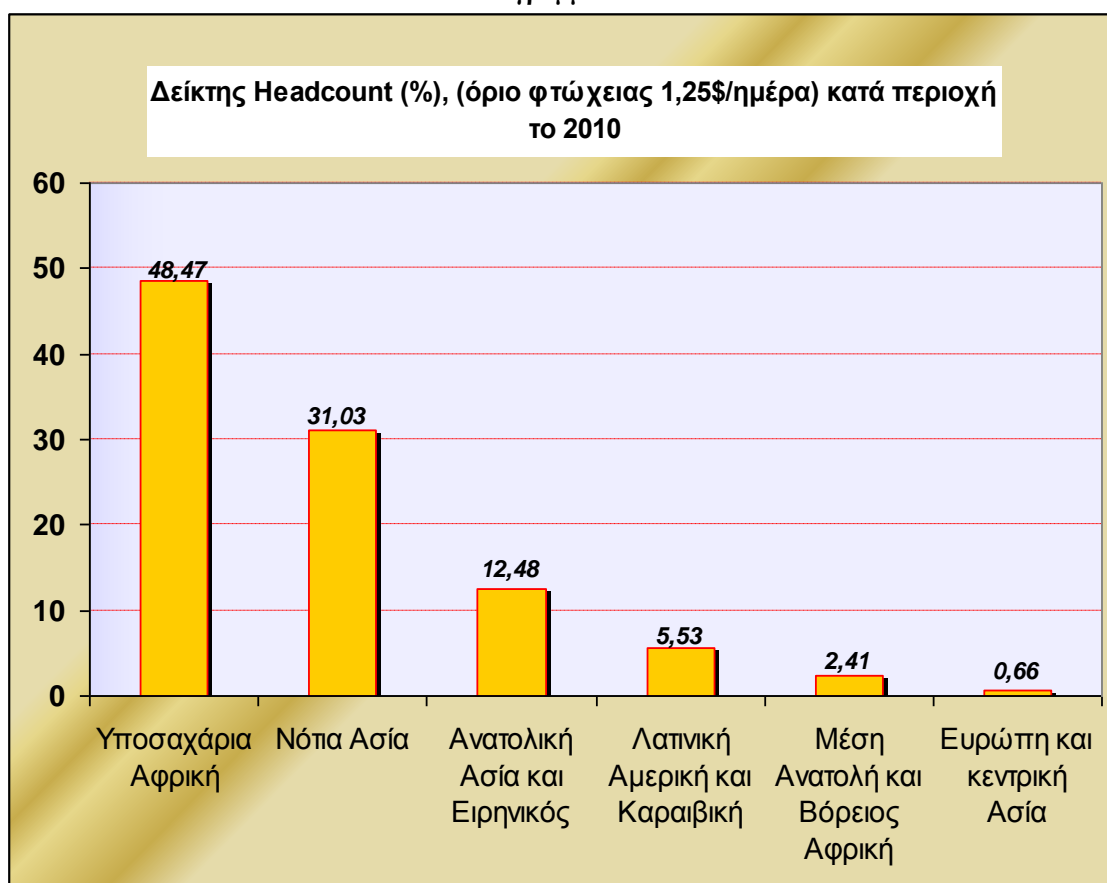
Ο δείκτης επίσης εμφανίζεται στην αρθρογραφία και βιβλιογραφία ως εξής:

$$P_0 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N 1(x_i \leq z)$$

Το x_i συμβολίζει το εισόδημα ή την κατανάλωση του ατόμου i , το z αναπαριστά το όριο της φτώχειας και το I ουσιαστικά αποτελεί ένα δείκτη συνάρτησης που παίρνει την τιμή I εάν το εισόδημα ή η κατανάλωση είναι μικρότερα από το όριο της φτώχειας. Δηλαδή, παίρνει την τιμή I εάν επαληθεύεται το $x_i \leq z$, διαφορετικά παίρνει την τιμή 0 . (Angus Deaton, 1997, Jonathan Haughton & Shahidur R. Khandker, 2009). Ο συγκεκριμένος δείκτης είναι πολύ απλός, χρήσιμος και παρέχει σημαντικές πληροφορίες που σχετίζονται με την συχνότητα της φτώχειας μεταξύ του πληθυσμού (James E. Foster, 1998). Ωστόσο, παρουσιάζει κάποια μειονεκτήματα. Δεν αναφέρει τον βαθμό φτώχειας των ανθρώπων και δεν μεταβάλλεται αν αυξηθεί η φτώχεια των ατόμων, τα οποία βρίσκονται κάτω από το όριο της (Amartya Sen, 1976, World Bank

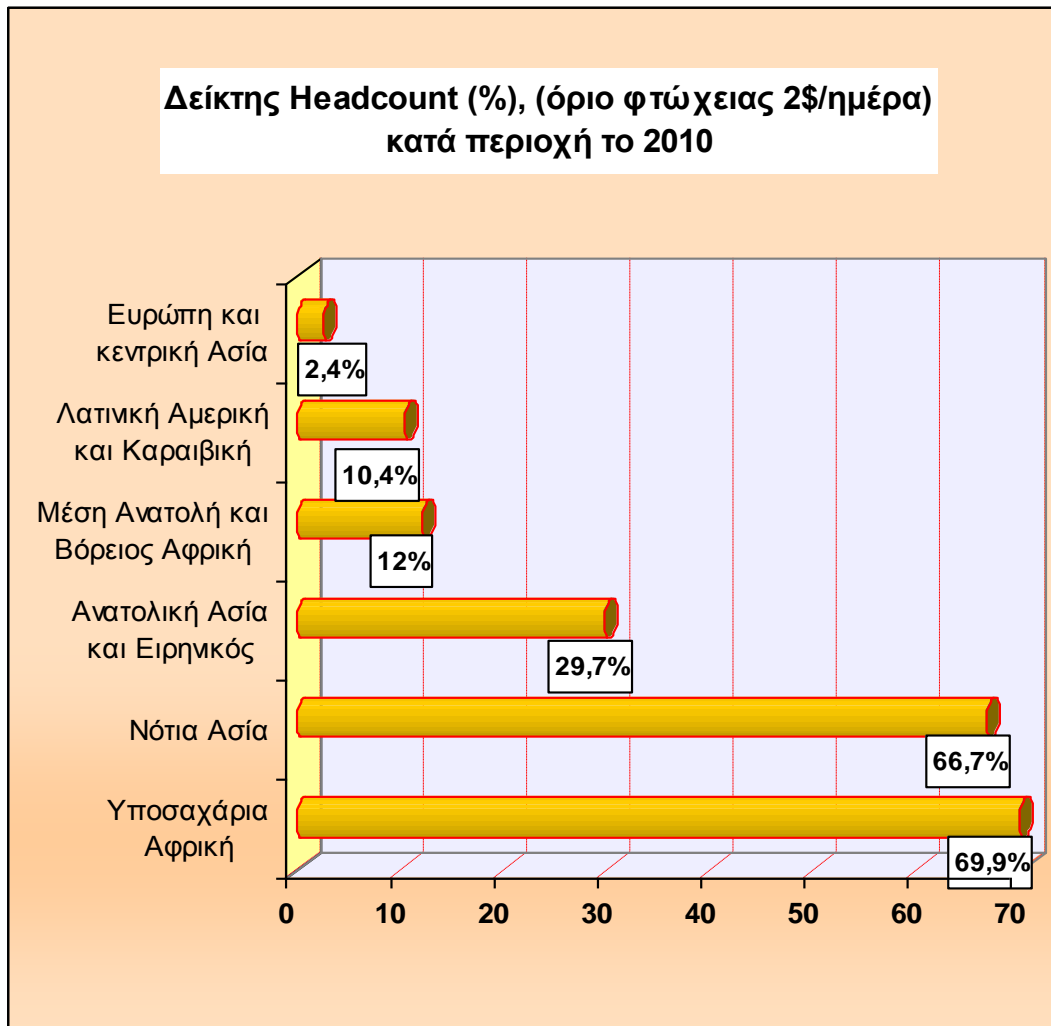
Institute, World Bank, 2005). Με λίγα λόγια, εάν αφαιρεθεί ένα δολάριο από την φτωχότερη μονάδα και προστεθεί στην πλουσιότερη, ο δείκτης δεν θα αλλάξει καθόλου (S.M. Ravi Kanbur, 1987). Τέλος, ο συγκεκριμένος δείκτης δεν παρέχει πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο κατανέμεται το εισόδημα μεταξύ των φτωχών (James E. Foster, 1998, Amartya Sen, 1976), δίνοντας την εντύπωση ότι η κατανομή του πραγματοποιείται με ομοιογενή τρόπο (D.L Blackwood, R.G Lynch, 1994). Συμπερασματικά, ο δείκτης *headcount* παραβιάζει τα αξιώματα της μονοτονίας και της μεταβίβασης (Amartya Sen, 1976). Ακολουθεί διάγραμμα που παρουσιάζει τον δείκτη *headcount* κατά περιοχές του πλανήτη για το έτος 2010.

Διάγραμμα 12

Πηγή: Poncealnet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank), επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 13

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank), επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Ένας άλλος σημαντικός δείκτης είναι ο *δείκτης χάσματος φτώχειας (poverty gap index)*. Χάσμα φτώχειας είναι η μέση διαφορά μεταξύ του συνολικού πληθυσμού από το όριο της φτώχειας, εκφραζόμενη ως ποσοστό του ορίου φτώχειας (United nations, 2008).

Ο δείκτης αποτυπώνεται ως εξής:

$$G_i = (z - y_i) \times I(y_i < z) \text{ (Jonathan Haughton, Shahidur R Khandker, 2009).}$$

Στην συνέχεια, ο δείκτης χάσματος φτώχειας μπορεί να αποτυπωθεί ως εξής:

$$P_1 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{G_i}{z}.$$

Ο δείκτης χάσματος φτώχειας μπορεί να γραφτεί και ως εξής:

$$PG = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left[\frac{z - y_i}{z} \right]$$

Το z είναι το όριο φτώχειας, y_i είναι το εισόδημα του ατόμου i , q είναι ο αριθμός των φτωχών και n είναι το μέγεθος του πληθυσμού φτώχειας (United nations, 2008).

Το χάσμα φτώχειας μπορεί επίσης να εκφραστεί ως το γινόμενο του κατακεφαλήν δείκτη και της μέσης αναλογίας εισοδηματικού χάσματος των φτωχών (United nations, 2008). Επομένως, έχουμε: $PG = I * H$ (United nations, 2008).

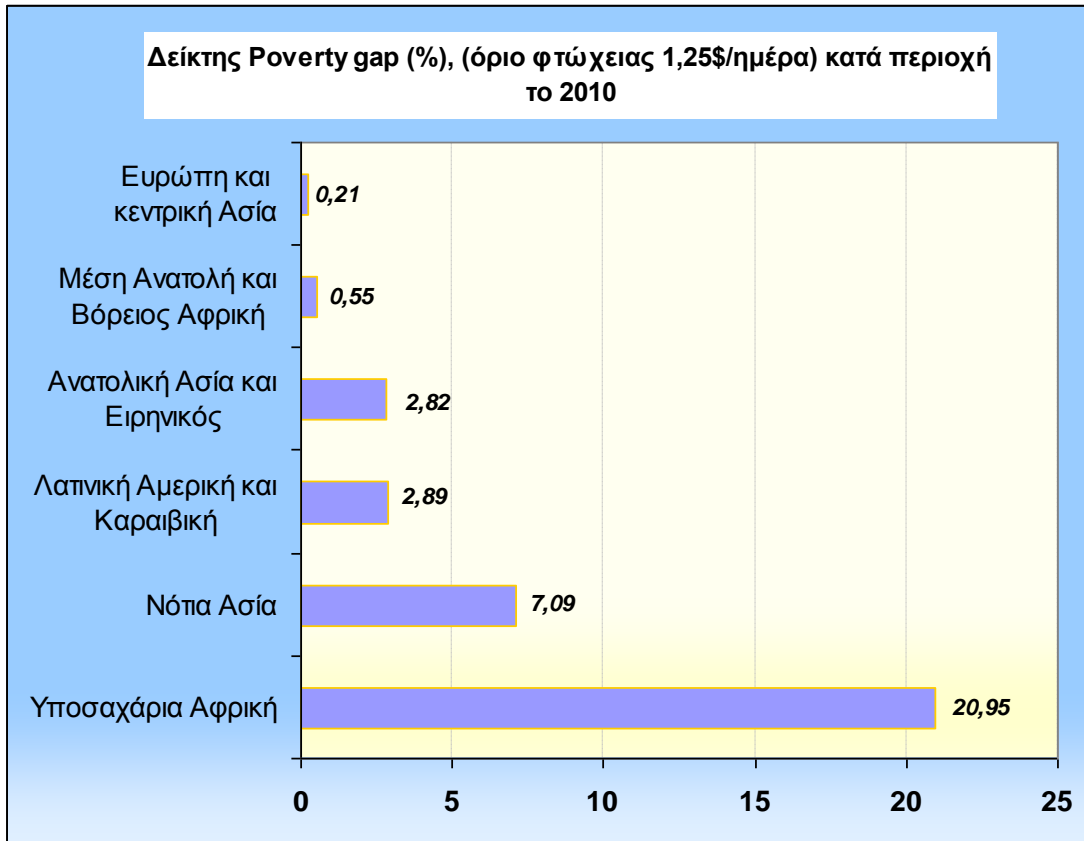
Γνωρίζουμε ότι $H=q/n$. Επίσης, έχουμε:

$$I = \frac{z - y_q}{z} \quad y_q = \frac{1}{q} \sum_{i=1}^q y_i$$

Ο συγκεκριμένος δείκτης ικανοποιεί το αξίωμα της μονοτονίας, αλλά παραβιάζει το αξίωμα της μεταβίβασης (Amartya Sen, 1976).

Ακολουθεί διάγραμμα που παρουσιάζει τον δείκτη *poverty gap* κατά περιοχές του πλανήτη για το έτος 2010.

Διάγραμμα 14

Πηγή: Poncelet, Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank), επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Στον πίνακα που ακολουθεί έχουμε συγκεντρώσει με την βοήθεια της βάσης δεδομένων της παγκόσμιας τράπεζας, στοιχεία που αφορούν τους δείκτες headcount και poverty gap, οι οποίοι είναι υπολογισμένοι με διαφορετικά κατώφλια απόλυτης φτώχειας, τα οποία είναι εκφρασμένα σε ισοτιμία αγοραστικής δύναμης. Οι δείκτες αυτοί αφορούν τους μέσους όρους διαφόρων περιοχών του πλανήτη. Επίσης, περιγράφουμε τον συνολικό πληθυσμό κάθε περιοχής, ο οποίος ζει με εισόδημα κάτω από το όριο της απόλυτης φτώχειας (1,25\$/ημέρα, 2 \$/ημέρα, 2,5\$/ημέρα, 4\$/ημέρα, 5\$/ημέρα σε ισοτιμία αγοραστικής δύναμης) για το 2010.

Πίνακας 1

Φτωχός πληθυσμός – χάσμα φτώχειας – δείκτης headcount σύμφωνα με τα όρια φτώχειας το 2010						
	Ανατολική Ασία και Ειρηνικός	Ευρώπη και Κεντρική Ασία	Λατινική Αμερική και Καραϊβική	Μέση Ανατολή και Βόρειος Αφρική	Νότια Ασία	Υποσαχάρια Αφρική
Number of poor at \$1.25 a day (PPP) (millions)	250.9	3,2	32,3	8	506,8	413,7
Number of poor at \$2 a day (PPP) (millions)	597.7	11,2	60,6	39,9	1089,5	596,4
Number of poor at \$2.5 a day (PPP) (millions)	800.8	19,6	84,2	72,7	1298,4	667
Number of poor at \$4 a day (PPP) (millions)	1239.8	57,4	160,6	166	1522,1	766,1
Number of poor at \$5 a day (PPP) (millions)	1425.4	91,1	207,2	208,7	1567,8	793,4
Poverty gap at \$ 1.25 a day (PPP) (%)	2.8	0,2	2,9	0,6	7,1	21,1
Poverty gap at \$ 2 a day (PPP) (%)	9.7	0,7	4,7	2,8	23,5	35,7
Poverty gap at \$ 2.5 a day (PPP) (%)	14.7	1,2	6,3	5,6	33,5	43,4
Poverty gap at \$ 4 a day (PPP) (%)	28.6	3,6	11,8	17,3	54	59

Poverty gap at \$ 5 a day (PPP) (%)	36,2	6	15,7	25,2	62,1	65,5
Poverty headcount ratio at \$ 1.25 a day (PPP) (% of population)	12,5	0,7	5,5	2,4	31	48,5
Poverty headcount ratio at \$ 2 a day (PPP) (% of population)	29,7	2,4	10,4	12	66,7	69,9
Poverty headcount ratio at \$ 2.5 a day (PPP) (% of population)	39,8	4,1	14,4	21,9	79,5	78,1
Poverty headcount ratio at \$ 4 a day (PPP) (% of population)	61,7	12	27,5	50,1	93,2	89,8
Poverty headcount ratio at \$ 5 a day (PPP) (% of population)	70,9	19,1	35,5	63	96	93

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα. World Data Bank. Poverty and Inequality Database.

Ένας άλλος δείκτης μέτρησης της φτώχειας είναι το τετράγωνο του δείκτη χάσματος φτώχειας (Squared poverty gap index). Ο συγκεκριμένος δείκτης λαμβάνει υπόψη την ανισότητα μεταξύ των φτωχών. (Jonathan Haughton & Shahidur R. Khandker , 2009). Ο δείκτης είναι ο εξής:

$$P_2 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \left(\frac{G_i}{z}\right)^2.$$

Ο διάσημος νομπελίστας φιλόσοφος και οικονομολόγος Amartya Kumar Sen εισήγαγε το 1976 ένα δείκτη για την μέτρηση της φτώχειας, ο οποίος είναι ο εξής:

$$P = H [I + (I-I) G] \text{ (Amartya sen, 1976).}$$

Το γράμμα **H** συμβολίζει τον λόγο μέτρησης ατόμων, (headcount ratio), το **G** είναι ο συντελεστής **Gini** της εισοδηματικής ανισότητας μεταξύ των φτωχών και το **I** αποτελεί το μέσο εισοδηματικό έλλειμμα των φτωχών σε ποσοστιαίες μονάδες (Amartya sen, 1976, Gary S. Fields, 1993). Ο δείκτης του Sen ουσιαστικά συνδυάζει το χάσμα φτώχειας, τον αριθμό των φτωχών και την ανισοκατανομή της φτώχειας (World Bank Institute, 2005). Ο Sen αναφέρει ότι για μεγάλο αριθμό φτωχών ατόμων ο συγκεκριμένος δείκτης είναι ο μοναδικός που ικανοποιεί τα αξιώματα της μονοτονίας και της ομαλοποίησης. Σημαντικό πλεονέκτημα του δείκτη Sen είναι ότι λαμβάνει υπόψη την κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των φτωχών. Ωστόσο, ο καθηγητής οικονομικών και διεθνών υποθέσεων Angus Deaton παρατήρησε κάποιο μειονέκτημα όσο αφορά το μέτρο του Sen. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι ο δείκτης του Sen δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αποσύνθεση της φτώχειας στις συνεισφορές από διαφορετικές υποομάδες (Angus Deaton, 1997). Επίσης, ο συγκεκριμένος δείκτης λόγω της πολυπλοκότητας του σπάνια βγαίνει έξω από τα ακαδημαϊκά πλαίσια (World Bank Institute, 2005).

Το 1984 οι καθηγητές James Foster, Joel Greer και Erik Thorbecke υιοθέτησαν ένα δείκτη μέτρησης της φτώχειας, ο οποίος είναι ο εξής:

$$P_{\alpha}(y; z) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left(\frac{g_i}{z} \right)^{\alpha}.$$

Όπου $g_i = z - y_i$. Το q όπως προαναφέρθηκε συμβολίζει τον αριθμό των ατόμων τα οποία είναι φτωχά, το n τον συνολικό πληθυσμό, το z αναπαριστά το όριο της φτώχειας, το y_i συμβολίζει το πρώτο χαμηλότερο εισόδημα και το α αποτελεί μια παράμετρο αποστροφής από την φτώχεια. (James Foster et all, 1984, Gary S. Fields, 1993). Όταν η παράμετρος α είναι ίση με το μηδέν ($\alpha=0$), τότε ο δείκτης φτώχειας είναι ο κατά κεφαλήν δείκτης (headcount index). Όταν $\alpha=1$, ο δείκτης φτώχειας είναι ο δείκτης χάσματος φτώχειας (poverty gap index). Όταν $\alpha=2$, ο δείκτης φτώχειας είναι το τετράγωνο του δείκτη χάσματος φτώχειας (Squared poverty gap index). (Shahidur R. Khandker, 2009, James Foster et all, 1984). Επίσης, για $\alpha>0$, το μέτρο φτώχειας p_{α} ικανοποιεί το αξίωμα της μονοτονίας. Για $\alpha>1$, το μέτρο φτώχειας p_{α} ικανοποιεί το αξίωμα της μεταφοράς και τέλος για $\alpha>2$, το μέτρο φτώχειας p_{α} ικανοποιεί το αξίωμα της ευαισθησίας μεταβίβασης (James Foster et all, 1984).

Ένας πάρα πολύ γνωστός δείκτης μέτρησης της φτώχειας είναι επίσης ο δείκτης **Watts**. Ο δείκτης που εισήγαγε ο *Watts* το 1968 έχει την εξής μορφή:

$$P(x; z) = \frac{1}{n(X)} \sum_{i=1}^{m(x;z)} (\log z - \log x_i) .$$

«.....Έστω ότι x συμβολίζει μια οποιαδήποτε κατανομή εισοδήματος, μεγέθους $n(x)$, $x = X_1, \dots$, όπου, για $i=1, 2, \dots, n(x)$, x_i είναι το εισόδημα του ατόμου i . Χωρίς να χάσουμε τη γενίκευση, υποθέτουμε επίσης ότι $x_1 \leq x_2 \leq \dots \leq x_{n(x)}$. Η γραμμή φτώχειας είναι προτοποθετημένη στο z και το $m(x;z)$ είναι ο αριθμός των ανθρώπων, των οποίων το εισόδημα δεν είναι μεγαλύτερο από τη γραμμή φτώχειας.....»

(Buhong Zheng, 1993, σελ 2).

Σύμφωνα με τον Αυστραλό οικονομολόγο Martin Ravallion και τον στατιστικολόγο της παγκόσμιας τράπεζας Shaohua Chen, τα αξιώματα τα οποία είναι απαραίτητα για ένα καλό δείκτη φτώχειας είναι το αξίωμα της μονοτονίας (monotonicity axiom), της εστίασης (focus axiom), της μεταφοράς (transfer axiom) και της ανάλυσης σε συστατικά μέρη (decomposability). Ο μοναδικός δείκτης, ο οποίος ικανοποιεί αυτά τα αξιώματα είναι ο δείκτης **Watts** (Martin Ravallion, Shaohua Chen, 2003). Παράλληλα, ο δείκτης **Watts** ικανοποιεί μια σειρά από αξιώματα, όπως της συμμετρίας (symmetry), συνέχειας (continuity), ομαλοποίησης (normalization), ευαισθησίας μεταβίβασης, (transfer – sensitivity) συνέπειας υποομάδων (subgroup consistency), κ.α. (Buhong Zheng, 1993).

Ένας πολύ γνωστός δείκτης είναι ο δείκτης *exit time*, ο οποίος εισήχθη από τον Jonathan Morduch το 1998. Σύμφωνα με τον καθηγητή Δημόσιας πολιτικής και οικονομικών Jonathan Morduch, ο *αναμενόμενος χρόνος εξόδου* ενός νοικοκυριού ορίζεται ως το απαραίτητο χρονικό διάστημα που θα χρειαστεί ένα νοικοκυριό

προκειμένου μέσω της εισοδηματικής αύξησης να φθάσει σε ένα δεδομένο όριο φτώχειας (Jonathan Morduch, 1998).

«.....Αν το εισόδημα του i νοικοκυριού αυξάνεται με θετικό ρυθμό g ανά έτος, η σχέση της γραμμής φτώχειας με το τρέχον εισόδημα μπορεί να γραφεί:

$$z = y_i(1 + g)^{t_g^i}.$$

Παίρνοντας τον λογάριθμο και λύνοντας ως προς t_g^i δίνει αποτέλεσμα

$$t_g^i \approx \frac{\ln(z) - \ln(y_i)}{g},$$

για νοικοκυριά κάτω από την γραμμή φτώχειας. Για νοικοκυριά πάνω από την γραμμή φτώχειας έχουμε $t_g^i = 0$»
(Jonathan Morduch, 1998, σελ 2)

Υπάρχουν επίσης και άλλοι δείκτες μέτρησης της φτώχειας, όπως οι δείκτες που εισήγαγαν ο Takayama το 1979, ο Kakwani το 1980, κ.α.

Ο δείκτης που εισήγαγε ο Nanak Kakwani το 1980 έχει την εξής μορφή:

$$P(k) = \frac{q}{nz\phi_q(k)} \sum_{i=1}^q (z - x_i)(q + 1 - i)^k$$

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

3.1 ΔΡΑΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

Η φτώχεια στην οποιαδήποτε μορφή της, ως μείζων κοινωνικό πρόβλημα απαιτεί ορθές και αποτελεσματικές στρατηγικές για την αντιμετώπισή της και σοβαρή προσπάθεια για υλοποίηση των στρατηγικών αυτών με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο.

Οι οικονομολόγοι που ασπάζονται τον φιλελευθερισμό πάντα πίστευαν ότι η μείωση της φτώχειας θα μπορούσε να καταστεί εφικτή μέσω της ανάπτυξης. Με λίγα λόγια, πίστευαν ότι το αυξανόμενο κύμα ανάπτυξης θα βοηθούσε στην μείωση της φτώχειας, καθώς τα οφέλη της θα είχαν θετική επίδραση στους φτωχούς (Jacqueline Best, 2011). Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια υπήρχε ένα μεγάλο κύμα ανάπτυξης, το ποσοστό φτώχειας παρέμενε σε υψηλά επίπεδα. Βέβαια, σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι υπήρχαν σημαντικοί λόγοι, οι οποίοι εμπόδιζαν τα οφέλη της παγκόσμιας ανάπτυξης να έχουν θετική επίδραση στους φτωχούς κατοίκους των αναπτυσσόμενων και τριτοκοσμικών χωρών. Οι σημαντικότεροι λόγοι εξαιτίας των οποίων η παγκόσμια ανάπτυξη δεν μπορούσε να αποτελέσει το «αντίδοτο» στην μάχη κατά της φτώχειας ήταν οι πανεθνικές κρίσεις, οι εμφύλιες συρράξεις, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η μάστιγα του AIDS στην Αφρική (και γενικότερα οι ασθένειες), η ανισότητα που υπήρχε στις διάφορες χώρες κ.α. Εφόσον λοιπόν το πρόβλημα της φτώχειας εξακολουθούσε να αποτελεί μια θλιβερή πραγματικότητα, ήταν επιτακτική ανάγκη η χάραξη νέων στρατηγικών για την καταπολέμησή της. Πρώτη η παγκόσμια τράπεζα και αργότερα ο Ο.Ο.Σ.Α άρχισαν να βλέπουν την φτώχεια μέσα από τους φακούς του κινδύνου και της ευπάθειας (Best, 2011). Το πρώτο βήμα για τον επαναπροσδιορισμό της φτώχειας ως κίνδυνο και ευπάθεια έγινε από την παγκόσμια τράπεζα στο πλαίσιο της έκθεσής της για την παγκόσμια ανάπτυξη 2000/2001. Στην συνέχεια, ο Ο.Ο.Σ.Α κινήθηκε προς την ίδια κατεύθυνση, πραγματοποιώντας μελέτες με κύριο άξονα την «ανάπτυξη υπέρ των φτωχών» (*promoting pro-poor growth*⁹). Το παρόν κεφάλαιο αποτελεί μια περιληπτική επισκόπηση της έκθεσης της παγκόσμιας

⁹ Βλ. OECD. Promoting pro-poor growth. Policy Guidance for Donors, 2007. Η συγκεκριμένη μελέτη εμπεριέχει στρατηγικές για την ανάπτυξη υπέρ των φτωχών και χωρίζεται σε 5 μέρη:

i) Βασικά μηνύματα πολιτικής. ii) Υποδομές. iii) Γεωργία. iv) Ανάπτυξη ιδιωτικού τομέα. v) Εκ των προτέρων εκτίμηση των επιπτώσεων της φτώχειας.

τράπεζας για την καταπολέμηση της φτώχειας (attacking poverty 2000/2001). Η παγκόσμια τράπεζα στην παγκόσμια έκθεση ανάπτυξης που εξέδωσε το 2000 – 2001 (attacking poverty) περιγράφει παραστατικά κάποιες στρατηγικές για την αντιμετώπιση της φτώχειας. Οι στρατηγικές της αφορούν κυρίως την *προώθηση της ευκαιρίας (opportunity)*, την *ενδυνάμωση* του κράτους με την δημιουργία των κατάλληλων θεσμών (*empowerment*) και την ενίσχυση της *ασφάλειας (Security)*.

3.1.1 ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ.

Η δράση της Παγκόσμιας τράπεζας ενάντια στην φτώχεια ξεκινάει με την προσπάθεια *προώθησης της ευκαιρίας* (World Bank, 2000/2001)¹⁰. Ο στόχος της Παγκόσμιας τράπεζας είναι ο εξής:

Όλοι οι άνθρωποι να έχουν ίσες ευκαιρίες όσο αφορά την αγορά εργασίας, μακριά από διακρίσεις λόγω φύλου, εθνικότητας ή κοινωνικής κατάστασης και όλοι να έχουν πρόσβαση σε δημόσια αγαθά, όπως η υγεία, η παιδεία οι υπηρεσίες ύδρευσης – αποχέτευσης κ.α. Σημαντικός παράγοντας, ο οποίος *προωθεί την ευκαιρία* είναι η δημιουργία ιδιωτικών επενδύσεων. Η παγκόσμια τράπεζα στην έκθεσή της τονίζει πολύ την σημασία των επενδύσεων, καθώς επίσης δίνει έμφαση στην τεχνολογία, στην καινοτομία και στην έρευνα, τομείς οι οποίοι αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της ανάπτυξης και της αύξησης των θέσεων εργασίας. Επίσης προτείνει την λήψη μέτρων για την ενίσχυση των μικρών επιχειρήσεων και παράλληλα τονίζει ότι πρέπει να προωθηθεί η *χρηματοπιστωτική εμβάθυνση*. Βασικό μέλημα της Παγκόσμιας τράπεζας είναι η οικονομική ανάπτυξη. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες, οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη, όπως η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, η δημιουργία χρηματοπιστωτικών συστημάτων, η ύπαρξη κατάλληλων και αποτελεσματικών δημοσιονομικών πολιτικών, κ.α. Επίσης, ένας πολύ σημαντικός παράγοντας, ο οποίος θα συμβάλει στην ταχύτερη επίτευξη του στόχου της οικονομικής ανάπτυξης είναι η δημιουργία ενός κράτους δικαίου. Επιτακτική κρίνεται η ανάπτυξη κατάλληλων θεσμών, οι οποίοι με την σειρά τους θα δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για επενδύσεις. Η ανάπτυξη καθυστερεί να κάνει την εμφάνισή της σε χώρες όπου οι θεσμικοί μηχανισμοί είναι ανεπαρκείς και αναποτελεσματικοί. Παράλληλα, τόσο η εξάλειψη των εθνικών συγκρούσεων, όσο

¹⁰ Βλ World Bank Report 2000/2001. Attacking Poverty.

και οι σοβαρές προσπάθειες για την αποφυγή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος μπορούν να συμβάλλουν αρκετά στην οικονομική ανάπτυξη (World Bank, 2000/2001)¹¹.

Παράλληλα με τις ιδιωτικές επενδύσεις, θα πρέπει να προωθηθούν και δημόσιες επενδύσεις, κυρίως όσο αφορά τους τομείς των υποδομών και επικοινωνιών.

Ακόμα, η παγκόσμια τράπεζα αναφέρει ότι η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου μπορεί να έχει πολλά οφέλη και να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση του εισοδήματος των φτωχών. Βέβαια, τα φτωχά άτομα ή γενικότερα οι κοινότητες θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στην διαδικασία τόσο της επιλογής, όσο και της υλοποίησης αυτών των υπηρεσιών. Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας, ο οποίος εμποδίζει την μείωση της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι η ανισότητα. Συχνά παρατηρείται το εξής φαινόμενο: Παρά το γεγονός ότι πολλές αναπτυσσόμενες χώρες έχουν τον ίδιο βαθμό οικονομικής ανάπτυξης, εντούτοις ο βαθμός μείωσης της φτώχειας δεν είναι ο ίδιος. Η αιτία του παραπάνω γεγονότος είναι το διαφορετικό ύψος εισοδηματικής ανισότητας μεταξύ των χωρών. Επίσης, η ανισότητα μπορεί να αυξηθεί, εάν το κύμα ανάπτυξης δεν «προσक्रούσει» και στις φτωχές περιοχές. Πολλοί φτωχοί άνθρωποι αδυνατούν να μεταναστεύσουν σε περιοχές όπου εμφανίζονται οι ευκαιρίες, γεγονός το οποίο εντείνει την ανισότητα. Παράλληλα, η μείωση της ανισότητας μπορεί να επιτευχθεί εφόσον δημιουργηθούν ευκαιρίες στις περιοχές όπου οι φτωχοί άνθρωποι διαβιούν και εργάζονται. Η οικονομική ανισότητα γίνεται ακόμα μεγαλύτερη εξαιτίας της ανισότητας και σε άλλους τομείς του καθημερινού βίου, όπως η πρόσβαση στην εκπαίδευση και την μόρφωση. Σημαντικοί παράγοντες, οι οποίοι συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη και παράλληλα στην μείωση της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες περιοχές είναι η υγεία και η εκπαίδευση. Η βελτίωση της υγείας και της εκπαίδευσης πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα των κρατικών παρεμβάσεων, καθώς μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη και στην δημιουργία ευκαιριών για τους φτωχούς (World Bank, 2000/2001)¹².

Σημαντικός στόχος της Παγκόσμιας τράπεζας είναι οι αγορές να γίνουν περισσότερο αποτελεσματικές για τους φτωχούς ανθρώπους. Οι φτωχοί που διαβιούν σε απομακρυσμένες περιοχές δυσκολεύονται να έχουν εύκολη πρόσβαση στις αγορές, γεγονός το οποίο δεν τους επιτρέπει να ξεφύγουν από την φτώχεια. Σύμφωνα με την

¹¹ Βλ World Bank Report 2000/2001. Attacking Poverty.

¹² Βλ World Bank Report 2000/2001. Attacking Poverty.

Παγκόσμια τράπεζα, σημαντικός παράγοντας, ο οποίος μπορεί να συμβάλλει στην μείωση της φτώχειας είναι η δημιουργία περιουσιακών στοιχείων για τους φτωχούς. «*Η έλλειψη περιουσιακών στοιχείων είναι ταυτόχρονα η αιτία και το αποτέλεσμα της φτώχειας*» (World Bank, 2000/2001)¹³. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών κυρίως μέσω της παροχής οικονομικών και κοινωνικών υπηρεσιών θα έδινε σημαντική βοήθεια προς την κατεύθυνση αυτή.

Παράλληλα, οι φτωχές κοινότητες και τα φτωχά νοικοκυριά θα πρέπει να συμμετέχουν τόσο στην διαδικασία λήψης αποφάσεων, όσο και στην επιλογή και εφαρμογή των διαφόρων υπηρεσιών. Οι στόχοι της συμμετοχής των φτωχών ανθρώπων στην διαδικασία επιλογής και εφαρμογής των διαφόρων υπηρεσιών είναι οι εξής:

- Οι φτωχοί άνθρωποι πρέπει να γνωρίζουν εάν οι επιθυμίες και οι προτιμήσεις τους συγκαταλέγονται στα σχέδια και στις πολιτικές των κρατικών φορέων.
- Οι φτωχοί άνθρωποι πρέπει να έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν για την ζωή και το μέλλον τους.

Σημαντικό σημείο όσο αφορά την προώθηση της *ευκαιρίας* είναι και ο τομέας της εκπαίδευσης του ανθρωπίνου δυναμικού. Γίνονται ήδη σημαντικές προσπάθειες για την κατάρτιση, εκπαίδευση και αναβάθμιση των δεξιοτήτων των εργαζομένων, με άμεσο αποτέλεσμα την καλύτερη προσαρμογή τους σε νέες καινοτομίες και αλλαγές (World Bank, 2000/2001).¹⁴

3.1.2 ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ

Η παγκόσμια τράπεζα στην προσπάθειά της να δράσει κατά της φτώχειας, δίνει έμφαση στην λεγόμενη *ενδυνάμωση* (World Bank, 2000). Η *ενδυνάμωση* αφορά κυρίως την προσπάθεια για καλύτερη λειτουργία του κράτους με την δημιουργία των κατάλληλων πολιτικών και κοινωνικών θεσμών. Η κατεύθυνση των θεσμών οφείλει να είναι προς την ενίσχυση της διαφάνειας. Σημαντικό στοιχείο είναι η ενίσχυση της δυνατότητας των φτωχών για άμεση πληροφόρηση. Οι φτωχοί πρέπει να γνωρίζουν τις πολιτικές των κρατικών οργανισμών και να έχουν την δυνατότητα να παρακολουθήσουν τον τρόπο λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών. Παράλληλα, οι φτωχοί πρέπει να είναι ενήμεροι (π.χ. μέσω εφημερίδων και διαφόρων άλλων πηγών

¹³ Βλ World Bank Report 2000/2001. Attacking Poverty.

¹⁴ Βλ World Bank Report 2000/2001. Attacking Poverty.

πληροφόρησης) για το ύψος των κρατικών δαπανών, τον προϋπολογισμό, τα κρατικά κονδύλια, κ.α

Η μείωση της γραφειοκρατίας και η λήψη των αποφάσεων με δημοκρατικές διαδικασίες αποτελούν τις βάσεις, πάνω στις οποίες μπορεί να θεμελιωθεί το οικοδόμημα της *ενδυνάμωσης*. Όλες οι κατευθύνσεις της δημόσιας δράσης πρέπει να έχουν κοινωνικό χαρακτήρα. Επίσης, πρέπει να γίνουν κινήσεις για την προώθηση της ισότητας των δυο φύλλων ώστε τόσο οι άνδρες, όσο και οι γυναίκες να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και δικαιώματα και παράλληλα να δοθεί η δέουσα προσοχή για την ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης, ισότητας, ισονομίας, αξιοκρατίας, οι οποίες αποτελούν βασικά γνωρίσματα της Δημοκρατίας.

Ένα σημαντικό μέτρο, το οποίο θα βοηθήσει τους φτωχούς είναι πάταξη της διαφθοράς. Η ύπαρξη μεγάλης διαφθοράς στερεί τους δημόσιους πόρους, οι οποίοι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για επενδύσεις σε υποδομές, (νοσοκομεία, κλινικές, σχολεία) στις φτωχές περιοχές.

Σημαντικό επίσης βήμα για την ενίσχυση της *ενδυνάμωσης* σύμφωνα με την παγκόσμια τράπεζα είναι η προώθηση της αποκέντρωσης. Μέσω της αποκέντρωσης οι φτωχοί άνθρωποι θα είναι πιο κοντά στις διάφορες υπηρεσίες, με αποτέλεσμα την καλύτερη εξυπηρέτησή τους και την ευκολότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.

Παράλληλα, γίνονται προσπάθειες για την υποστήριξη και ενίσχυση του κοινωνικού κεφαλαίου των φτωχών. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, το κοινωνικό κεφάλαιο περιλαμβάνει δίκτυα, αντιλήψεις, κανόνες, αξίες, κ.λπ., μέσω των οποίων οι ομάδες των ανθρώπων μπορούν ευκολότερα να συνεργαστούν, προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους (OECD, 2001). Έτσι, η αύξηση του κοινωνικού κεφαλαίου μπορεί να αποτελέσει αντίδοτο στην μάχη κατά της φτώχειας (World Bank, 2000/2001).¹⁵

3.1.3 ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Ο τελευταίος σημαντικός παράγοντας στην δράση κατά της φτώχειας είναι η *ασφάλεια*. (World Bank, 2000). Ο τομέας της ασφάλειας περιλαμβάνει τον σχεδιασμό εθνικών συστημάτων διαχείρισης των κοινωνικών κινδύνων. Με λίγα λόγια, πρέπει να δημιουργηθούν συστήματα, τα οποία να παρέχουν ασφάλιση και

¹⁵ Βλ World Bank Report 2000/2001. Attacking Poverty.

υγειονομική περίθαλψη στους φτωχούς και να θεσπιστούν κοινωνικά επιδόματα και συντάξεις.

Ωστόσο, προκειμένου να ενισχυθεί η *ασφάλεια*, πρέπει να αποφεύγονται οι εμφύλιοι πόλεμοι και οι συγκρούσεις, διότι οι συνέπειες που απορρέουν είναι ολέθριες τόσο για την οικονομία και την κοινωνία, όσο και για την ψυχολογία των ανθρώπων. Οι εμφύλιες συρράξεις εντείνουν το πρόβλημα της φτώχειας και γενικότερα αποτελούν μείζονα εχθρό και αντίπαλο των προσπαθειών καταπολέμησής της. Τελευταίος και σημαντικός παράγοντας της *ασφάλειας* είναι η αντιμετώπιση της μάστιγας του Aids. Τα πιο αποτελεσματικά «όπλα» στην μάχη κατά του Aids είναι η πρόληψη και η ενημέρωση – πληροφόρηση και οι ιατρικές προσπάθειες για την εξεύρεση φαρμάκων (World Bank, 2000/2001).¹⁶

¹⁶ Βλ World Bank Report 2000/2001. Attacking Poverty.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΥΠΑΘΕΙΑ.

4.1 ΕΥΠΑΘΕΙΑ – ΚΙΝΔΥΝΟΙ.

Η ευπάθεια είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται ευρέως τα τελευταία χρόνια στην διεθνή βιβλιογραφία. Η έννοια ευπάθεια είναι αντικείμενο μελέτης πολλών επιστημών, οι σημαντικότερες των οποίων είναι η οικονομική επιστήμη, η επιστήμη της κοινωνιολογίας, ανθρωπολογίας, καθώς επίσης και οι επιστήμες της υγείας, διατροφής και περιβάλλοντος. Επομένως, γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι ο ορισμός της έννοιας ευπάθεια ποικίλει μεταξύ των διαφορετικών επιστημονικών κλάδων. Επίσης, είναι απόλυτα λογικό να υπάρχει διαφοροποίηση και στις μεθόδους μέτρησής της (Jeffrey Alwang et all, 2001). Το ενδιαφέρον της παρούσας μελέτης όσο αφορά την ευπάθεια, εστιάζεται στην οικονομική επιστήμη και πιο συγκεκριμένα μελετάμε την ευπάθεια στην φτώχεια. Ευπάθεια στην φτώχεια είναι η πιθανότητα ένα νοικοκυριό του οποίου η οικονομική κατάσταση είναι σε γενικές γραμμές καλή, να πέσει σε κατάσταση φτώχειας στο μέλλον, ή εφόσον το νοικοκυριό είναι ήδη φτωχό, να γίνει ακόμα φτωχότερο. Με άλλα λόγια, τα νοικοκυριά είναι δυνατόν να εισέλθουν στην διαδικασία να χαρακτηριστούν ως ευπαθή, εφόσον υπάρχει η πιθανότητα να υποστούν κάποια σοβαρή κρίση ευημερίας, η οποία τα προσγειώνει κάτω από ένα καθορισμένο επίπεδο φτώχειας (Jonathan Haughton και Shahidur R. Khandker, 2009). Βέβαια, υπάρχει και η άποψη σύμφωνα με την οποία, ένα άτομο ή νοικοκυριό μπορεί να χαρακτηριστεί ως ευπαθή, εφόσον υπάρχει η πιθανότητα να μην κατορθώσει να διατηρήσει μελλοντικά ένα δεδομένο βιοτικό επίπεδο, το οποίο όμως να είναι ανεξάρτητο από το όριο της φτώχειας (Indranil Dutta et all, 2010). Δηλαδή με λίγα λόγια, θα μπορούσε ένα νοικοκυριό να χαρακτηριστεί ως ευπαθή, εάν υπάρχει πιθανότητα να υποστεί κάποια διαταραχή στην ευημερία του, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι θα περιέλθει σε κατάσταση φτώχειας με την απόλυτη ή σχετική έννοια (Indranil Dutta et all, 2010). Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε αναφορά στα πιο σημαντικά μέτρα της ευημερίας, τα οποία είναι η κατανάλωση και το εισόδημα, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην κατανάλωση, θεωρώντας την ως το καταλληλότερο μέτρο της ευημερίας. Έτσι, η κρίση (σοκ) της ευημερίας μετριέται συνήθως ως μεταβολή στην κατά άτομο κατανάλωση (Jonathan Haughton , Shahidur R. Khandker, 2009). Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι η ευπάθεια σε γενικές γραμμές είναι ένας κίνδυνος. Ο κίνδυνος αυτός έχει να κάνει με την πιθανότητα να

συμβεί κάποια αρνητική εξέλιξη σχετικά με την οικονομική και περιουσιακή κατάσταση ενός νοικοκυριού στο μέλλον. Γίνεται παράλληλα αντιληπτό ότι η έννοια της ευπάθειας δεν αναφέρεται στο παρόν, αλλά στο μέλλον. Έτσι ένα μέτρο της ευπάθειας ερμηνεύεται ως ένα εκ των προτέρων (ex-ante) μέτρο ευημερίας και ασχολείται με τις μελλοντικές προοπτικές του νοικοκυριού, αδιαφορώντας για την κατάστασή του στο παρόν χρονικό διάστημα (Shubham Chaudhuri, 2003). Δηλαδή, ο ρόλος της μέτρησης της ευπάθειας είναι ουσιαστικά να παρέχει ενημέρωση σχετικά με πιθανές μελλοντικές στερήσεις των νοικοκυριών. (Indranil Dutta et all, 2010).

Συνοψίζοντας την σκέψη μας, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι διαφορές μεταξύ φτώχειας και ευπάθειας στην φτώχεια είναι οι εξής:

- Ευπάθεια είναι η εκ των υστέρων φτώχεια.
- Η φτώχεια μετράει εάν κάποιο νοικοκυριό είναι φτωχό και έπεσε κάτω από ένα συγκεκριμένο όριο φτώχειας, ενώ η ευπάθεια στην φτώχεια μετράει την πιθανότητα ένα νοικοκυριό να περιέλθει σε κατάσταση ένδειας στο μέλλον (Jonathan Haughton , Shahidur R. Khandker, 2009).

Η ευπάθεια είναι μια ιδιαίτερη έννοια, η οποία περιλαμβάνει μια σειρά γεγονότων μετά από ένα μακροοικονομικό σοκ. Το σοκ διακρίνεται σε οικονομικό σοκ και σε σοκ κοινωνικών υπηρεσιών. (Paul Glewwe, Gillette Hall, 1997). Τα οικονομικά σοκς συνήθως επηρεάζουν πολλές οικονομίες μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα. Π.χ. μια πτώση των τιμών των διεθνών χρηματιστηρίων ή των διεθνών τιμών βασικών εμπορευμάτων και πρώτων υλών και η μείωση του ενδιαφέροντος των επενδυτών για νέες επενδυτικές προκλήσεις, μπορεί άμεσα να οδηγήσουν σε οικονομικές διαταραχές που θα έχουν αντίκτυπο σε πολλές χώρες. Ωστόσο, όλες οι χώρες δεν εκτίθενται στις οικονομικές κρίσεις στον ίδιο βαθμό. Συνήθως, ο βαθμός έκθεσής τους εξαρτάται από το οικονομικό τους μέγεθος. Όσο δηλαδή οι χώρες ασπάζονται την παγκοσμιοποίηση, προσχωρώντας στο διεθνές εμπόριο και στις χρηματοπιστωτικές αγορές, τόσο μεγαλύτερο κίνδυνο έχουν να εκτεθούν σε οικονομικές κρίσεις. Σημαντικό επίσης σημείο, το οποίο είναι άξιο αναφοράς είναι ότι οι μακροοικονομικές κρίσεις δεν επηρεάζουν όλα τα νοικοκυριά μιας χώρας στον ίδιο βαθμό. Έτσι τίθεται το παρακάτω ερώτημα, στο οποίο δίνουν απάντηση οι συγγραφείς Paul Glewwe, και Gillette Hall.

Γιατί μερικά νοικοκυριά είναι περισσότερο επιρρεπή σε οικονομικές κρίσεις;

Μια πρώτη απάντηση είναι ότι η πορεία των περισσότερων νοικοκυριών ανά τον κόσμο εξαρτάται από την πορεία της μεγαλύτερης οικονομίας. Έτσι ουσιαστικά τα νοικοκυριά εξαρτώνται από τις εθνικές και διεθνείς οικονομικές συνθήκες. Υπάρχουν όμως και νοικοκυριά, τα οποία είναι αυτάρκη, όπως νοικοκυριά που ασχολούνται με την γεωργία, τα οποία δεν εξαρτώνται άμεσα από τις διεθνείς εξελίξεις, με αποτέλεσμα να είναι λιγότερο ευάλωτα στις οικονομικές κρίσεις. Επίσης, τα νοικοκυριά τα οποία δεν έχουν αρκετά μέλη σε ηλικία εργασίας είναι περισσότερο ευάλωτα σε οικονομικές κρίσεις από αντίστοιχα νοικοκυριά, τα οποία όχι μόνο έχουν περισσότερα παραγωγικά μέλη, αλλά επίσης τα εισοδήματά τους προέρχονται από διαφορετικές πηγές λόγω της ποικιλίας και της διαφοροποίησης των επαγγελματιών τους. Ένας σημαντικός επίσης λόγος είναι ότι μερικά νοικοκυριά έχουν εργαζόμενους, των οποίων οι θέσεις εργασίας για διάφορους λόγους δεν είναι σταθερές. Έτσι, αυτή η αστάθεια στην απασχόληση καθιστά τα άτομα που την βιώνουν περισσότερο ευάλωτα σε οικονομικούς κραδασμούς και κρίσεις. Παράλληλα, οι αλλαγές στην τεχνολογία, η εξέλιξη και οι νέες καινοτομίες απαιτούν μεγαλύτερη εξειδίκευση των εργαζομένων. Οφείλουν οι εργαζόμενοι να διαθέτουν περισσότερες γνώσεις και δεξιότητες, ώστε να μπορέσουν να προσαρμοστούν σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Άρα, οι εργαζόμενοι, οι οποίοι είναι λιγότερο καταρτισμένοι και αδυνατούν να ανταποκριθούν στις τεχνολογικές αυτές αλλαγές, είναι περισσότερο ευάλωτοι στις οικονομικές κρίσεις (Paul Glewwe, Gillette Hall, 1997).

Παράλληλα, άτομα, τα οποία αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας, σωματικά (αναπηρία) ή ψυχολογικά και ακόμα βιώνουν την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό, είναι αρκετά ευάλωτα σε οικονομικές κρίσεις. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με τα νοικοκυριά που ζουν σε περιβάλλον με άσχημο κλίμα με αποτέλεσμα οι φυσικοί πόροι να είναι από ελάχιστοι έως μηδαμινοί. Περισσότερο ευάλωτα στις κρίσεις είναι ακόμα τα νοικοκυριά που ζουν σε περιοχές όπου δεν υπάρχουν αρκετές επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα οι θέσεις εργασίας να είναι λιγοστές και οι ελπίδες για εύρεση εργασίας μηδαμινές (Shubham Chaudhuri, 2003).

Η ευπάθεια αποτελεί μεγάλο πρόβλημα, το οποίο δεν πρέπει να περνά απαρατήρητο. Αντιθέτως, οι κυβερνήσεις ανά τον κόσμο θα πρέπει να ανησυχούν και να δώσουν την δέουσα προσοχή, διότι το πρόβλημα μεγαλώνει, εξελίσσεται και γενικότερα λαμβάνει ανησυχητικές διαστάσεις. Οι κυβερνήσεις πέρα από μια απλή αναφορά και καταγραφή της φτώχειας με την έννοια του εντοπισμού του αριθμού των

φτωχών, των αιτιών ύπαρξης της φτώχειας, αλλά και του μεγέθους αυτής, οφείλουν να προβούν σε σοβαρές προσπάθειες για την εκτίμηση της ευπάθειας. Εάν οι κυβερνήσεις επικεντρωθούν στο θέμα της ευπάθειας, τότε θα συμβάλλουν ώστε να βγει στην επιφάνεια η διάκριση μεταξύ των εκ των προτέρων και των εκ των υστέρων παρεμβάσεων πρόληψης της φτώχειας (Shubham Chaudhuri, 2003).

Απαραίτητη προϋπόθεση για την μείωση της ευπάθειας είναι οι κυβερνήσεις να κατανοήσουν σε μεγάλο βαθμό την σοβαρότητα των κινδύνων, οι οποίοι ελλοχεύουν. Επομένως, για μια σωστή αξιολόγηση των κινδύνων πρέπει να γίνει σοβαρή προσπάθεια για τον εντοπισμό και την κατηγοριοποίησή τους (Karin Heitzmann et all, 2002). *Ποιοι είναι οι κίνδυνοι; Πως κατηγοριοποιούνται;* Όλα τα άτομα, νοικοκυριά, κράτη, κ.λπ., αντιμετωπίζουν πολλούς και σοβαρούς κινδύνους, όπως φυσικές καταστροφές, σεισμοί, πλημμύρες, αρρώστιες, πόλεμοι – συρράξεις, ανεργία, πληθωρισμός κ.α. Η κατηγοριοποίηση των κινδύνων αποτελεί επιτακτική ανάγκη, διότι ο κάθε τύπος κινδύνου απαιτεί διαφορετική στρατηγική διαχείρισής του. Επίσης, δυο πολύ σημαντικές παράμετροι που σχετίζονται με τους κινδύνους είναι η συχνότητα και η χρονική στιγμή εμφάνισής τους. (Karin Heitzmann et all, 2002). *Πόσο συχνά εμφανίζονται; Ποια χρονική στιγμή;* Εάν αυτά τα ερωτήματα απαντηθούν εύστοχα, τότε θα είναι ευκολότερη η επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής διαχείρισης των κινδύνων.

Θα μπορούσε στο σημείο αυτό να γίνει μια εύστοχη και εποικοδομητική αναφορά, η οποία είναι η εξής: Η ευπάθεια των νοικοκυριών αναλύεται σε διάφορες συνιστώσες μιας αλυσίδας κινδύνου (Karin Heitzmann et all, 2002). Οι συνιστώσες αυτές είναι οι εξής:

- Ο κίνδυνος ή τα αβέβαια γεγονότα.
- Οι επιλογές για την διαχείριση των κινδύνων.
- Η έκβαση από την άποψη απώλειας της ευημερίας (Karin Heitzmann et all, 2002, Jeffrey Alwang et all, 2001).

Αναλύοντας περισσότερο τις παραπάνω συνιστώσες, μπορούμε να επιχειρηματολογήσουμε και να καταλήξουμε σε πολύτιμα συμπεράσματα.

Όσο αφορά την πρώτη συνιστώσα, όλα τα νοικοκυριά, κράτη, κοινότητες, κ.λπ., όπως έγινε ήδη αναφορά παραπάνω, καλούνται συνεχώς να αντιμετωπίσουν πολλαπλούς κινδύνους, οι οποίοι προέρχονται από διάφορες πηγές. Οι πηγές αυτές μπορεί να είναι φυσικές (σεισμοί, πλημμύρες, ξηρασία, κ.α.), κοινωνικές (πόλεμοι,

εμφύλιες συρράξεις, τρομοκρατία, κ.α.), οικονομικές (ανεργία, οικονομικές κρίσεις, κ.α). Ακολουθεί ένας αναλυτικός πίνακας με τις κύριες πηγές κινδύνου.

Πίνακας 2

Κύριες πηγές κινδύνου	
Φυσικές.	Βροχοπτώσεις, κατολισθήσεις, ηφαιστειακές εκρήξεις, σεισμοί, πλημμύρες, ξηρασία, ισχυροί άνεμοι, κ.λπ.
Υγείας	Ασθένειες, επιδημίες, τραυματισμοί, αναπηρίες, κ.λπ.
Κύκλου ζωής	Γέννηση, γήρας, θάνατος.
Κοινωνικές	Εγκλήματα, τρομοκρατίες, πόλεμοι εμφύλιες συρράξεις, κοινωνικές εξεγέρσεις, ενδοοικογενειακή βία, κ.λπ.
Οικονομικές	Ανεργία, ισοζύγιο πληρωμών, επιχειρηματικές αποτυχίες, οικονομική και νομισματική κρίση, κ.λπ.
Πολιτικές	Εθνικές διακρίσεις, απόπειρα πραξικοπήματος, κ.λπ.
Περιβαλλοντολογικές	Ρύπανση, αποψίλωση δασών, πυρηνική καταστροφή, κ.λπ.

Πηγή: Robert Holzmann, Steen Jorgensen, 2000, σελ 13.

Η δεύτερη συνιστώσα όπως προαναφέρθηκε είναι οι επιλογές ή οι στρατηγικές της διαχείρισης κινδύνου (Risk management). Η διαχείριση κινδύνου περιλαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα τα οποία λαμβάνονται για την αντιμετώπιση των κινδύνων.

Η τρίτη συνιστώσα είναι το αποτέλεσμα από την άποψη απώλειας της ευημερίας. Αυτό που μας ενδιαφέρει σε αυτό το σημείο είναι το μέγεθος και ο ρυθμός μεταβολής της ευημερίας των νοικοκυριών, που είναι αποτέλεσμα της επαλήθευσης των κινδύνων και της αποτελεσματικότητας ή μη των μέσων διαχείρισης τους. (Karin Heitzmann et al).

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να γίνει εκτενής αναφορά και ανάλυση των σημαντικότερων στρατηγικών διαχείρισης των κινδύνων.

Πρώτη στρατηγική είναι η λεγόμενη *εκ των προτέρων* στρατηγική διαχείρισης κινδύνου ή στρατηγική πρόληψης. Η *εκ των προτέρων* στρατηγική διαχείρισης κινδύνου ουσιαστικά αναφέρεται στην πρόληψη του κινδύνου. Με λίγα λόγια, θα πρέπει να έχουν γίνει οι απαραίτητες ενέργειες και να έχουν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα για τον αφανισμό ή έστω τον μετριασμό των κινδύνων πριν αυτοί πραγματοποιηθούν. Παράλληλα, εκτός από την πρόληψη του κινδύνου είναι επιτακτική ανάγκη να γίνει πρόληψη και της έκθεσης των νοικοκυριών σε κινδύνους. Δηλαδή, η στρατηγική αυτή «επιτάσσει» να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα και να πραγματοποιούνται οι απαραίτητες διαδικασίες, ώστε να εξαλειφθούν οι πιθανότητες έκθεσης των νοικοκυριών σε κινδύνους. (Karin Heitzmann et al, 2002).

Μειώνοντας την πιθανότητα εμφάνισης ενός κινδύνου, υπάρχει προοπτική να αυξηθεί το αναμενόμενο εισόδημα των νοικοκυριών. Τέτοιου είδους στρατηγικές περιλαμβάνουν πολιτικές για την υγεία, την εκπαίδευση και κατάρτιση, πολιτικές για το περιβάλλον κ.α. Ακόμα οι στρατηγικές αυτές υπαγορεύουν την σοβαρή και ορθή λήψη μέτρων για την επίλυση των προβλημάτων στον τομέα της εργασίας και απασχόλησης. Τα σημαντικότερα προβλήματα είναι η ανεργία, οι χαμηλοί μισθοί, το καθεστώς υποαπασχόλησης και γενικότερα οι δυσοίονες συνθήκες εργασίας (Robert Holzmann, Steen Jorgensen, 2000, Robert Holzmann, 2001).

Δεύτερη στρατηγική είναι η *εκ των υστέρων* στρατηγική διαχείρισης κινδύνου. Η εν λόγω στρατηγική ουσιαστικά αποτελεί μια στρατηγική, η οποία έχει ως στόχο την ανακούφιση των νοικοκυριών από τις δυσμενείς συνέπειες του κινδύνου, εφόσον ο κίνδυνος έχει ήδη πραγματοποιηθεί. Περιλαμβάνει δηλαδή όλες τις ενέργειες που πρέπει να πραγματοποιηθούν και όλα τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, όταν ο κίνδυνος έχει ήδη γίνει πραγματικότητα. Κάποια από αυτά τα μέτρα είναι οι μεταναστεύσεις των νοικοκυριών για εύρεση εργασίας, η χρηματική και υλική βοήθεια από συγγενικά και φιλικά πρόσωπα, τα προγράμματα κοινωνικής

ασφάλισης, πρόνοιας και αλληλεγγύης από πλευράς κρατικών μηχανισμών κ.α (Robert Holzmann, Steen Jorgensen, 2000, Robert Holzmann, 2001).

Παράλληλα, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι υπάρχουν διάφορα είδη ρυθμίσεων, οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με τις προαναφερθείσες στρατηγικές διαχείρισης του κινδύνου. Οι σημαντικότερες είναι οι εξής:

- Άτυπες ρυθμίσεις.
- Ρυθμίσεις που βασίζονται στην αγορά.
- Κρατικές ρυθμίσεις (Robert Holzmann, 2001).

Η εμφάνιση των άτυπων ρυθμίσεων συχνά είναι αποτέλεσμα της απουσίας κρατικών θεσμών και μηχανισμών. Συνήθως όταν οι κρατικοί μηχανισμοί απουσιάζουν ή υπολειτουργούν, αδυνατώντας να στηρίξουν μέσω προγραμμάτων τα νοικοκυριά, καθώς επίσης απουσιάζει και ένα υγιές τραπεζικό σύστημα, το οποίο θα μπορούσε να συμβάλλει ενεργά μέσω χρηματοδοτήσεων, τότε τα νοικοκυριά αναγκάζονται να υιοθετούν ρυθμίσεις με άτυπο χαρακτήρα. Οι άτυπες αυτές ρυθμίσεις μπορεί να έχουν την μορφή αμοιβαίας υποστήριξης και αλληλεγγύης, δανειοδοτήσεων και δανειοληψιών από και προς φιλικά και συγγενικά πρόσωπα, αυτασφαλίσεων, διαφόρων μορφών αυτοπροστασίας (Robert Holzmann, 2001), διαφοροποίησης καλλιεργειών, παροχής δώρων σε στιγμές ανάγκης (Valerie Kozel et all, 2009), καθώς επίσης και την μορφή αγοραπωλησιών πραγματικών περιουσιακών στοιχείων, αποθήκευσης εμπορευμάτων για μελλοντική κατανάλωση, χρησιμοποίησης αποτελεσματικότερων τεχνολογιών παραγωγής, κ.α. (Robert Holzmann, Steen Jorgensen, 2000).

Οι ρυθμίσεις, οι οποίες είναι βασισμένες στην αγορά αφορούν στην ουσία την δημιουργία ενός υγιούς τραπεζικού συστήματος, το οποίο ως σημαντικός θεσμός να μπορεί να παρέχει πιστώσεις, δάνεια κ.λπ. Παράλληλα, χρήζει ανάγκης και η δημιουργία ασφαλιστικών εταιρειών (Robert Holzmann, 2001). Ακόμα, η δημιουργία ιδρυμάτων μικροχρηματοδότησης μπορεί να προσφέρει σημαντική βοήθεια, καθώς παρέχει πρόσβαση στην πίστωση σε φτωχά νοικοκυριά με ευνοϊκότερους όρους (Valerie Kozel et all, 2009).

Τέλος, οι κρατικές ρυθμίσεις έχουν την μορφή της ανάληψης πρωτοβουλιών από πλευράς κράτους προς την κατεύθυνση της παροχής υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας (επιδόματα πρόνοιας, προγράμματα ασφάλισης, κοινωνική και οικονομική στήριξη ευπαθών ομάδων κ.λπ.), της δημιουργίας κατάλληλων προγραμμάτων ικανών να αντιμετωπίσουν κινδύνους και προβλήματα, όπως το μείζον πρόβλημα της ανεργίας,

αλλά επίσης και της δημιουργίας προγραμμάτων δημοσίων έργων. (Robert Holzmann, 2001). Ακολουθεί ένας πίνακας, ο οποίος παρουσιάζει αναλυτικά τις στρατηγικές και τις ρυθμίσεις της διαχείρισης κινδύνου.

Πίνακας 3

Στρατηγικές και ρυθμίσεις της διαχείρισης κοινωνικού κινδύνου - Παραδείγματα.			
Στρατηγικές Διευθέτησης	Άτυπες	Βασισμένες στην αγορά	Δημόσιες
Μείωση κινδύνου			
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Λιγότερο ριψοκίνδυνη παραγωγή. ▪ Μετανάστευση ▪ Σωστή σίτιση και πρακτικές απογαλακτισμού. ▪ Συμμετοχή στην υγιεινή και άλλες δραστηριότητες πρόληψης ασθενειών. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση. ▪ Χρηματοοικονομικές γνώσεις της αγοράς 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Καλές μακροοικονομικές πολιτικές. ▪ Προϋπηρεσιακή κατάρτιση. ▪ Πολιτικές αγοράς εργασίας. ▪ Εργασιακά Πρότυπα. ▪ Μείωση παιδικής εργασίας. ▪ Πολιτικές για την αναπηρία. ▪ Πρόληψη του Aids και άλλων ασθενειών.
Μετριασμός κινδύνου.			
Χαρτοφυλάκιο	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Πολλαπλές θέσεις εργασίας. ▪ Επένδυση σε ανθρώπινα, φυσικά και πραγματικά περιουσιακά στοιχεία. ▪ Επένδυση στο κοινωνικό κεφάλαιο. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Επένδυση σε πολλαπλά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία. ▪ Μικροχρηματοδότηση 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Συνταξιοδοτικά συστήματα. ▪ Μεταβιβάσεις περιουσιακών στοιχείων. ▪ Προστασία των δικαιωμάτων φτώχειας.

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ Υποστήριξη για την επέκταση των χρηματοπιστωτικών αγορών προς τους φτωχούς.
Ασφάλιση	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Γάμος Οικογένεια. ▪ Κοινοτικές διευθετήσεις. ▪ Κοινή ενοικίαση. ▪ Συνδεδεμένη εργασία. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ισόβια πρόσοδος γήρατος. ▪ Ασφάλιση αναπηρίας, ατυχήματος, κ.α. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Παροχή ασφάλισης για τους ανέργους, ηλικιωμένους, κ.α.
Αντιστάθμιση κινδύνου	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Επέκταση ισχύος της οικογένειας. ▪ Συμβάσεις εργασίας. 		
Αντιμετώπιση κινδύνου			
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Πώληση των ακινήτων περιουσιακών στοιχείων. ▪ Δανεισμός από τους γείτονες. ▪ Μεταφορές/ Φιλανθρωπία. ▪ Εργασία των παιδιών. ▪ Αρνητική αποταμίευση του ανθρωπίνου κεφαλαίου. ▪ Εποχιακή/προσωρινή μετανάστευση 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Πώληση των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων. ▪ Δανεισμός από τράπεζες. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ανακούφιση από καταστροφές. ▪ Μεταφορές- Κοινωνική βοήθεια. ▪ Επιδοτήσεις. ▪ Δημόσια έργα.

Πηγή: Holzmann and Jorgensen, 2000, πίνακας 3.1, σελ. 17.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ. – ΜΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ (ΚΡΑΧ 2008) ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΤΩΧΕΙΑ.

Το δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας αποτελείται από δυο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφεται η κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα στην εποχή των μνημονίων, κατά την διάρκεια της οποίας πολλοί άνθρωποι έχουν οδηγηθεί σε καταστάσεις ανάγκης και ευπάθειας. Παράλληλα, γίνεται μια προσπάθεια να βγουν στην επιφάνεια και άλλες μορφές κρίσεων, η ύπαρξη των οποίων ίσως έχει συμβάλει κατά ένα μέρος στην δημιουργία της σημερινής δραματικής Ελληνικής πραγματικότητας. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια να ερμηνευτεί μέσω φιλοσοφικών προσεγγίσεων και επιχειρημάτων, η πορεία προς την οικονομική κρίση και την φτώχεια.

Η πλειοψηφία των δημοσιευμένων στοιχείων που έχουν χρησιμοποιηθεί στο δεύτερο μέρος της εργασίας έχουν ως πηγή προέλευσης την Eurostat και την ΕΛΣΤΑΤ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΚΙΝΔΥΝΟΥ – ΕΥΠΑΘΕΙΑΣ – ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.

Η Ελλάδα των μνημονίων είναι πλέον μια πραγματικότητα. Μια θλιβερή πραγματικότητα. Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια να περιγραφεί η κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια και να αναφερθούν σε γενικές γραμμές οι συνέπειες, τα αποτελέσματα, αλλά και οι αλλαγές που προέκυψαν στην ζωή και καθημερινότητα των Ελλήνων πολιτών, εξαιτίας της ξαφνικής εισβολής των μνημονίων. Η περιγραφή αυτή είναι πάντα μέσα στα πλαίσια του αντικειμένου της παρούσας εργασίας, δηλαδή της φτώχειας ως κινδύνου και ευπάθειας.

Το παγκόσμιο οικονομικό κραχ του 2008, όπως ήταν απολύτως φυσικό δεν παρέλειψε να αφήσει τα σημάδια του και στην χώρα μας. Η εμφάνιση του πέτυχε την Ελλάδα εντελώς εύαλωτη και απροετοίμαστη, με αποτέλεσμα να υπάρχουν οδυνηρές συνέπειες. Στα μέσα του 2010 η Ελλάδα βρέθηκε μια ανάσα από την χρεωκοπία και την στάση πληρωμών, λόγω της αδυναμίας δανεισμού της από τις αγορές με ευνοϊκά επιτόκια για την χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Το αποτέλεσμα ήταν η Ελληνική οικονομία να έχει άμεση ανάγκη από στήριξη και βοήθεια. Έτσι, αναγκάστηκε να οδηγηθεί σε μηχανισμό στήριξης, τον οποίο συγκροτούσαν η Ευρωπαϊκή Ένωση, το ΔΝΤ και η Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα, αποτέλεσμα του οποίου ήταν η υπογραφή του πρώτου μνημονίου συνεργασίας.

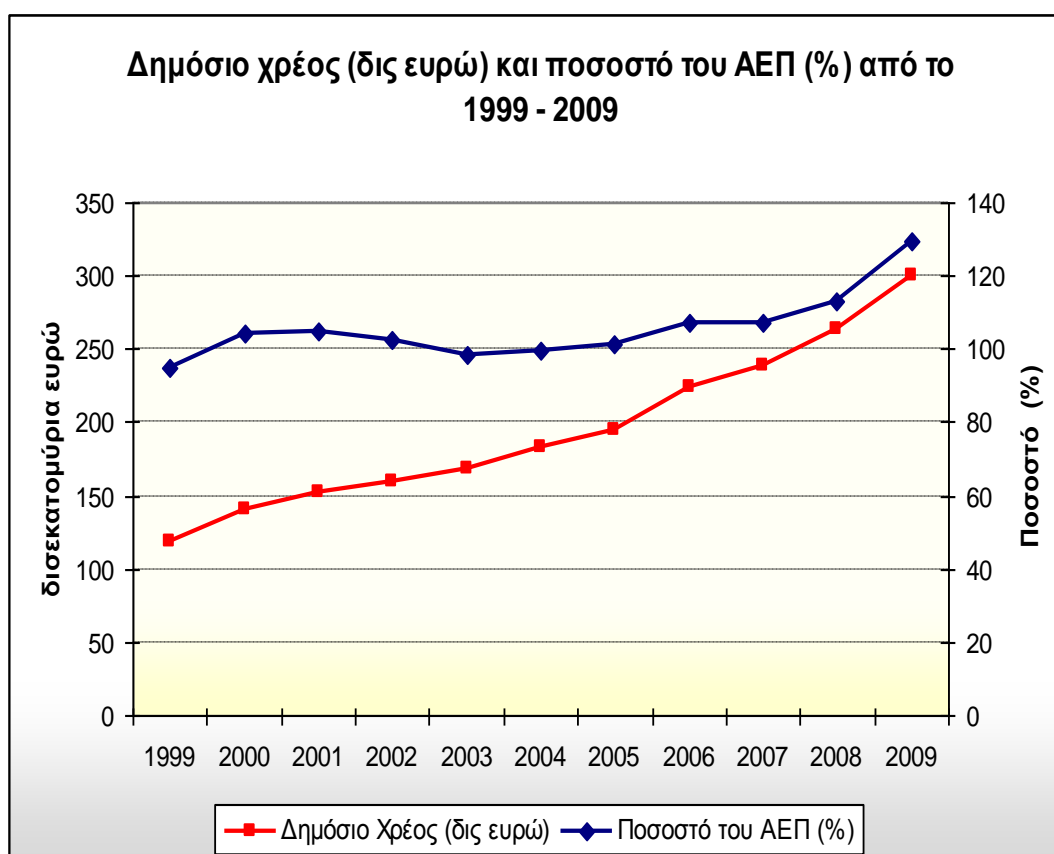
Οι αναφορές, οι σχολιασμοί και οι περιγραφές που λαμβάνουν χώρα στο παρόν κεφάλαιο, καθώς επίσης και η επιχειρηματολογία που ασκείται, δεν έχουν την μορφή μιας κακοπροαίρετης κριτικής, αλλά μιας απλής παρουσίασης του προβλήματος της φτώχειας και ευπάθειας, οι οποίες έκαναν την δυναμική τους εμφάνιση τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα

Παράλληλα, περιγράφεται (περιληπτικά και κυρίως διαγραμματικά) και η κατάσταση που επικρατεί όσο αφορά την φτώχεια και την ανεργία και στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ και της Ευρωζώνης.

5.1 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.

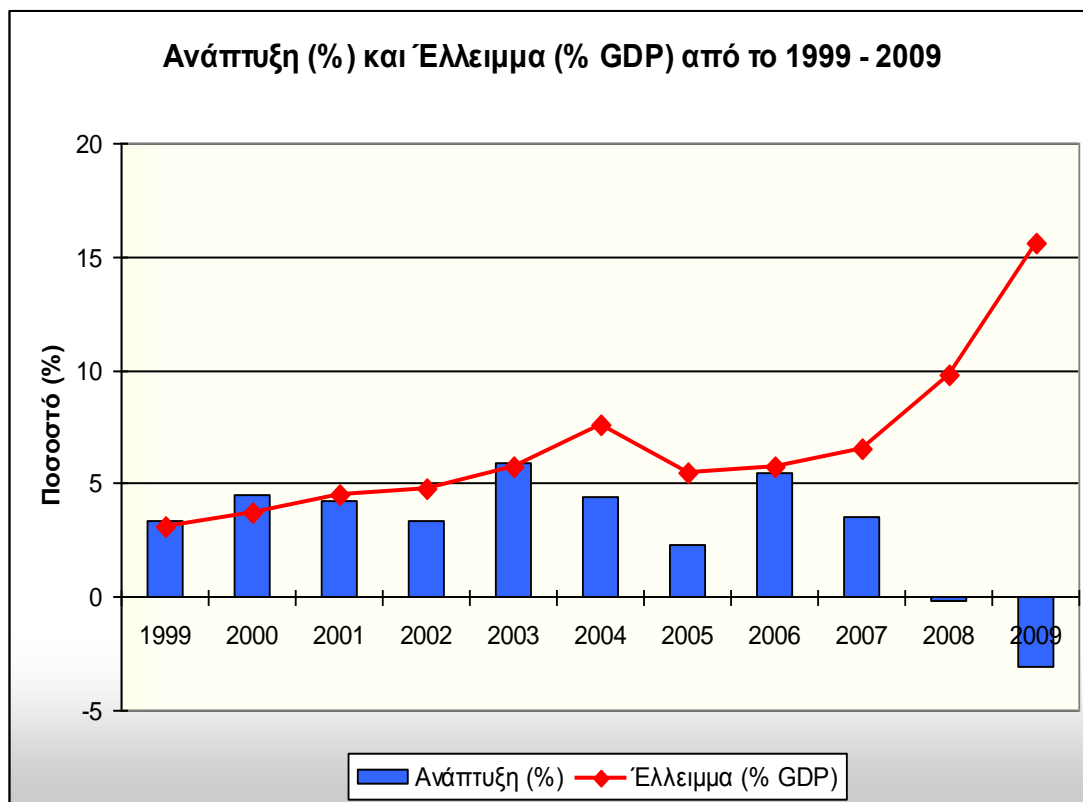
Η Ελλάδα από τις αρχές του 2010 άρχισε να αντιμετωπίζει πολύ σοβαρά προβλήματα. Σημείο αναφοράς είναι ότι το έλλειμμα για το 2009 (μετά την αναθεώρηση) ήταν 15,6%, ενώ το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ (μετά την αναθεώρηση) ήταν 129,69% που αντιστοιχεί σε 299,69 δισεκατομμύρια ευρώ (βλ Eurostat και Ameco Database). Στα διαγράμματα 15 και 16 μπορούμε να παρατηρήσουμε την πορεία του δημοσίου χρέους, της ανάπτυξης και του ελλείμματος (% GDP) από το 1999 έως το 2009. Επίσης, στο διάγραμμα 17 μπορούμε να παρατηρήσουμε και να συγκρίνουμε την πορεία του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (μέσος όρος) από το 1999 έως το 2009.

Διάγραμμα 15

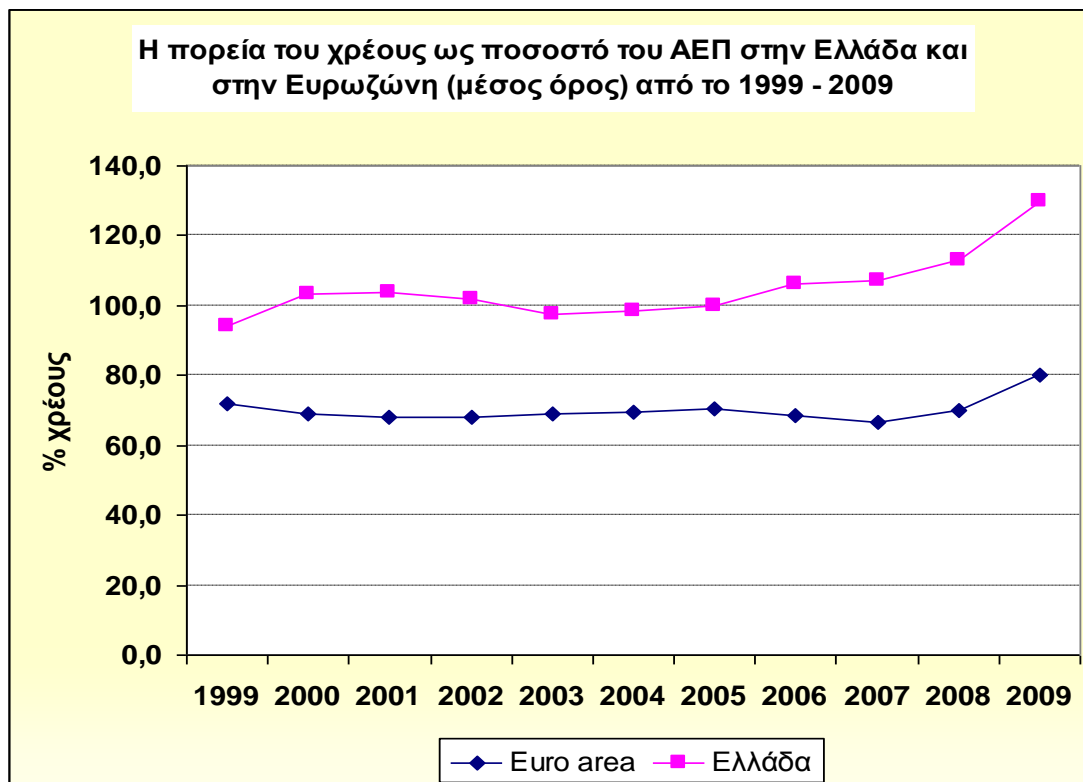
Πηγή: Eurostat, Ameco database. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 16

Πηγή: Eurostat, Ameco database. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 17

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Η Ελληνική κυβέρνηση την άνοιξη του 2010 προσέφυγε στον μηχανισμό στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής κεντρικής τράπεζας και στην συνέχεια υπέγραψε μνημόνιο συνεργασίας, το οποίο απαιτούσε την λήψη σκληρών μέτρων. Στις 2 Μαΐου 2010 ανακοινώθηκαν στην βουλή των Ελλήνων τα μέτρα, τα οποία έπρεπε να ληφθούν. Τα σημαντικότερα εξ αυτών ήταν τα εξής:

- 1) Αντικατάσταση 13^{ης} και 14^{ης} σύνταξης με επίδομα των 800€ (400€ δώρο Χριστουγέννων, 200€ δώρο Πάσχα και 200€ επίδομα αδειάς), εφόσον η μηνιαία σύνταξη δεν υπερβαίνει τα 2.500€.
- 2) Κατάργηση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού για όλους τους δημοσίους υπαλλήλους και υιοθέτηση ενός μηνιαίου επιδόματος 1.000€ ετησίως (500€ δώρο Χριστουγέννων, 250€ δώρο Πάσχα, 250€ επίδομα αδειάς), για όσους λαμβάνουν μηνιαίες αποδοχές έως 3.000€.
- 3) Μείωση υψηλότερων συντάξεων.
- 4) Πάγωμα των μισθών του δημοσίου τομέα για 3 χρόνια.
- 5) Περικοπές στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων.
- 6) Σημαντικές αλλαγές στα εργασιακά, κυρίως όσο αφορά τις απολύσεις και αποζημιώσεις.
- 7) Άρση των περιορισμών στα κλειστά επαγγέλματα.
- 8) Αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης στα καύσιμα, στον καπνό και στα αλκοολούχα ποτά.
- 9) Αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ.
- 10) Αύξηση φόρου στα είδη πολυτελείας.
- 11) Αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων.
- 12) Έκτακτη εισφορά στις πολύ κερδοφόρες επιχειρήσεις.

Σημαντική επίσης αλλαγή που προέβλεπε το πρώτο μνημόνιο, είναι η ασφαλιστική μεταρρύθμιση. Οι σημαντικότερες αλλαγές στο ασφαλιστικό ήταν οι εξής:

- Εισαγωγή ενός ενιαίου ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης στα 65 έτη ακόμα και για τις γυναίκες που εργάζονται στον δημόσιο τομέα.
- Η κανονιστική ηλικία συνταξιοδότησης θα οριστεί στα 65 έτη αυξανόμενη παράλληλα με το προσδόκιμο ζωής.
- Αύξηση της ελάχιστης ηλικίας πρόωρης συνταξιοδότησης στα 60 έτη ακόμα και για ασφαλισμένους πριν από το 1993.
- Συγχώνευση των ασφαλιστικών ταμείων σε τρία.

- Περικοπές στον κατάλογο των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων.
- Αύξηση της ελάχιστης ανταποδοτικής περιόδου για συνταξιοδότηση (πλήρη σύνταξη) από 37 σε 40 έτη.
- Εισαγωγή αυστηρότερων όρων για συντάξεις αναπηρίας (Υπουργείο Οικονομικών. «80.000.000.000 ευρώ. Σύμβαση δανειακής διευκόλυνσης, Μάιος 2010»).

Η Ελληνική κυβέρνηση βλέποντας ότι υπήρχαν αποκλίσεις από τους στόχους της, αναγκάστηκε ένα χρόνο μετά να προβεί στην λήψη νέων μέτρων. Έτσι στις 29 Ιουνίου 2011 ψηφίστηκε στην βουλή των Ελλήνων το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα το οποίο προέβλεπε μια σειρά από μέτρα, τα σημαντικότερα εκ των οποίων ήταν τα εξής:

1) Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης στα εισοδήματα άνω των 12.000 ευρώ των φυσικών προσώπων που προέκυψαν κατά τις διαχειριστικές χρήσεις 2010 – 2014.

Ειδική εισφορά αλληλεγγύης στα φυσικά πρόσωπα.	
Από 12.001 ευρώ – 20.000 ευρώ	1%
Από 20.001 ευρώ – 50.000 ευρώ	2%
Από 50.001 ευρώ – 100.000 ευρώ	3%
Από 100.001 ευρώ και πάνω	4%

Πηγή: Υπουργείο οικονομικών. Σχέδιο Νόμου. Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 – 2015. Επεξεργασία από τον συγγραφέα.

2) Επιβολή αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας.

Αντικειμενικές Δαπάνες Κατοικίας	
Μέχρι 80 τμ	40 ευρώ/τμ
Από 81 – 120 τμ	65 ευρώ/τμ
Από 121 – 200 τμ	110 ευρώ/τμ
Από 201 – 300 τμ	200 ευρώ/τμ
Από 300 τμ και πάνω	400 ευρώ/τμ

Πηγή: Υπουργείο οικονομικών. Σχέδιο Νόμου. Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 – 2015. Επεξεργασία από τον συγγραφέα.

3) Ειδική εισφορά συνταξιούχων επικουρικής ασφάλισης η οποία θα παρακρατείται κάθε μήνα.

Ειδική εισφορά συνταξιούχων επικουρικής ασφάλισης.	
Από 300,01 ευρώ – 350 ευρώ	3%
Από 350,01 ευρώ – 400 ευρώ	4%
Από 400,01 ευρώ – 450 ευρώ	5%
Από 450,01 ευρώ – 500 ευρώ	6%
Από 500,01 ευρώ – 550 ευρώ	7%
Από 550,01 ευρώ – 600 ευρώ	8%
Από 600,01 ευρώ – 650 ευρώ	9%
Από 650,01 ευρώ και πάνω	10%

***Πηγή:** Υπουργείο οικονομικών. Σχέδιο Νόμου. Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 – 2015. Επεξεργασία από τον συγγραφέα.*

4) Επιβολή τέλους επιτηδεύματος στους επιτηδευματίες και ασκούντες ελεύθερο επάγγελμα.

Επιβολή τέλους επιτηδεύματος	
Για επιχειρήσεις ή ελεύθερους επαγγελματίες που έχουν έδρα σε τουριστικές περιοχές και σε πόλεις ή χωριά με πληθυσμό έως 200.000 κατοίκους	400 Ευρώ/έτος
Για επιχειρήσεις ή ελεύθερους επαγγελματίες με έδρα σε πόλεις με πληθυσμό > 200.000 κατοίκων	500 Ευρώ/έτος
Εάν λειτουργούν υποκαταστήματα	Επιπλέον 300 Ευρώ/υποκατάστημα

***Πηγή:** Υπουργείο οικονομικών. Σχέδιο Νόμου. Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 – 2015. Επεξεργασία από τον συγγραφέα.*

5) Καθιέρωση ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για την καταπολέμηση της ανεργίας. Η εισφορά υπολογίζεται σε 2% επί των αποδοχών και αποζημιώσεων υπαλλήλων του Δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ, Ο.Τ.Α κ.λπ.

6) Αυξήσεις στα τέλη κυκλοφορίας.

7) Αύξηση του ποσού των αποδείξεων δαπανών που πρέπει να προσκομθούν, στο 25% του ατομικού εισοδήματος των φορολογουμένων (Βλ Υπουργείο οικονομικών. Σχέδιο Νόμου. «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 – 2015»).

Στις 12 Φεβρουαρίου 2012 υπερψηφίστηκε στην βουλή των Ελλήνων με 199 ψήφους το δεύτερο μνημόνιο. Ο τίτλος του νομοσχεδίου του υπουργείου οικονομικών ήταν ο εξής:

«Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας» (Βουλή των Ελλήνων. www.Hellenicparliament.gr).

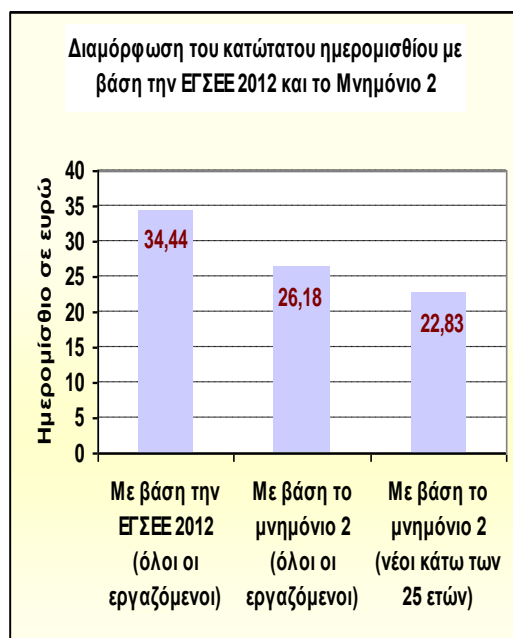
Τα κυριότερα μέτρα του δεύτερου μνημονίου ήταν τα εξής:

- Καθεστώς εφεδρείας 15.000 δημοσίων υπαλλήλων μέχρι το τέλος του 2012.
- Μείωση των εργαζομένων στον Δημόσιο τομέα κατά 150.000 έως το 2015.
- Μείωση κύριων συντάξεων.
- Μείωση επικουρικών συντάξεων.
- Κατάργηση της μονιμότητας στις Δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς.
- Απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων.
- Μείωση στα ειδικά μισθολόγια (δικαστών, Ιατρών, Καθηγητών, αστυνομικών, αξιωματικών ενόπλων δυνάμεων, κ.α.).
- Κλείσιμο του οργανισμού εργατικής εστίας και του οργανισμού εργατικής κατοικίας.
- Μείωση εισόδου σπουδαστών σε στρατιωτικές και αστυνομικές σχολές.
- Μεταρρυθμίσεις στα φορολογικά.
- Αύξηση στους συντελεστές ΦΠΑ.
- Κατάργηση των μειωμένων συντελεστών ΦΠΑ στα νησιά του Αιγαίου.
- Κατάργηση φοροαπαλλαγών.
- Μείωση των ελάχιστων μισθών (βάσει της ΕΓΣΣΕ) κατά 22% για όλους τους εργαζομένους.
- Μείωση των ελάχιστων μισθών κατά 32% για τις ηλικίες κάτω των 25 ετών.
- Πάγωμα των ελάχιστων μισθών μέχρι να ολοκληρωθεί η προγραμματική περίοδος.
- Όλες οι συμβάσεις θα έχουν μέγιστη διάρκεια 3 ετών.
- Οι υπάρχουσες συμβάσεις (για 24 μήνες και πάνω) θα λήξουν 1 χρόνο μετά από την ψήφιση του νόμου.
- Πάγωμα των ωριμάνσεων μέχρι η ανεργία να πέσει κάτω από 10%.
- Η περίοδος χάριτος μετά την λήξη της σύμβασης μειώνεται στους 3 από τους 6 μήνες.

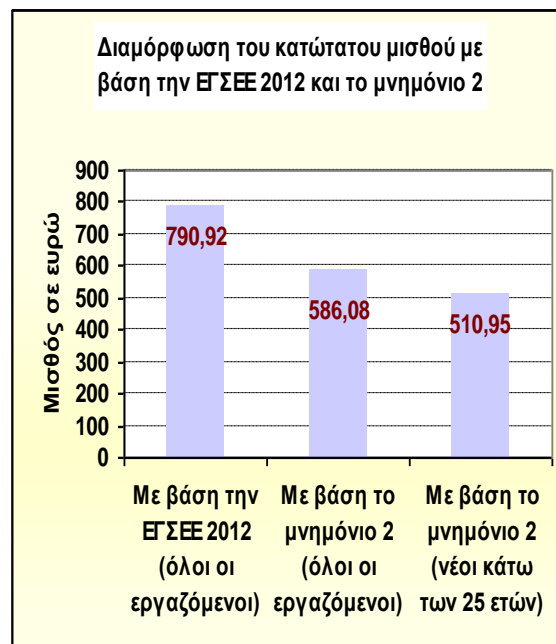
- Σύνταξη χρονοδιαγράμματος μαζί με τους εταίρους για την αναμόρφωση της Εθνικής συλλογικής σύμβασης έως το τέλος Ιουλίου του 2012, ώστε να ευθυγραμμιστεί με συγκρίσιμα κράτη (Μνημόνιο 2. Βλ μετάφραση μνημονίου 2 από την εφημερίδα Real. [www. real.gr](http://www.real.gr)).

Μια σημαντική αλλαγή που επέφερε το μνημόνιο 2 όπως αναφέραμε παραπάνω, ήταν η μείωση των μισθών κατά 22%. Για το έτος 2011 σύμφωνα με την ΕΓΣΣΕ οι μισθοί και τα ημερομίσθια έπρεπε να αυξηθούν κατά 2,6 ποσοστιαίες μονάδες λόγω του πληθωρισμού της Ευρωζώνης, ο οποίος το 2011 διαμορφώθηκε στο 2,6%. Το μνημόνιο 2 (Φεβρουάριος, 2012) όμως επιβάλλει την μείωση των κατώτατων μισθών και ημερομισθίων κατά 22% για τους εργαζόμενους πάνω από 25 ετών και κατά 32% για τους εργαζόμενους κάτω των 25 ετών, επιδεινώνοντας δραματικά την αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού (βλ INE. Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ. Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια έκθεση, 2012). Στα διαγράμματα και στον πίνακα που ακολουθεί μπορούμε να παρακολουθήσουμε την διαμόρφωση του κατώτατου μισθού και ημερομισθίου με βάση την ΕΓΣΣΕ και το Μνημόνιο 2.

Διάγραμμα 18

Διάγραμμα 19

Πηγή: INE. Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ. Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια έκθεση, 2012, σελ 233. Οι υπολογισμοί έχουν πραγματοποιηθεί από το INE ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ. Οι διαγραμματικές παρουσιάσεις είναι του συγγραφέα.

Πίνακας 4

Κατώτατος μισθός στην Ελλάδα με βάση την ΕΓΣΣΕ και το μνημόνιο 2			
	Με βάση την ΕΓΣΣΕ 2012	2012. Με βάση το μνημόνιο 2	2012. Με βάση το μνημόνιο 2. Νέοι κάτω των 25 ετών
Χρόνος ισχύος	01 – 07 - 2012	14- 02- 2012	14- 02- 2012
Ημερομίσθιο (ευρώ)	34,44€	26,18€	22,83€
Ποσοστό αύξησης/μείωσης	2,6	-22%	-32%
Μισθός (ευρώ)	770,92€	586,08€	510,95€
Ποσοστό αύξησης/μείωσης	2,6	-22%	-32%
ετήσιες ονοματικές αποδοχές (12 μήνες) ευρώ	9133,86€	7280,925€	6492,06€
Ποσοστό Αύξησης/Μείωσης Ετήσιων Ονομαστικών αποδοχών (σχέση προηγούμενου Έτους)	2,1	-18,6%	-27,43%
Ποσοστό (μεταβολής). Σύγκριση μέσου ετήσιου ΔTK κάθε έτους με τον αντίστοιχο προηγούμενου έτους	1,2%	1,2	1,2
Ποσοστό μεταβολής πραγματικών αποδοχών	0,89%	-19,58	-28,30

Πηγή: INE. Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΣΕ – ΑΔΕΔΥ. Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια έκθεση, 2012, σελ 233

Στις 7 Ιουνίου 2012 υπερψηφίστηκε με 153 ψήφους στην βουλή των Ελλήνων το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2013 – 2016. Μερικές από τις σημαντικότερες αλλαγές που προέβλεπε ήταν οι εξής:

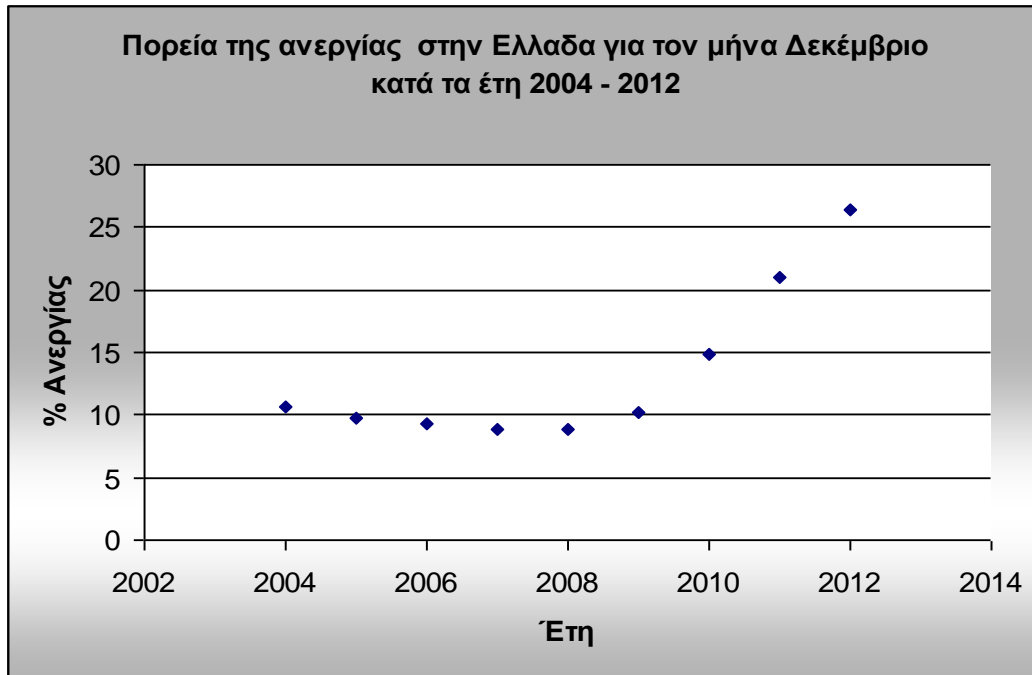
- 1) Αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης κατά 2 έτη.
- 2) Μειώσεις των παροχών του εφάπαξ.

- 3) Κλιμακωτή μείωση των συντάξεων από 1000 ευρώ και άνω.
- 4) Κατάργηση δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, καθώς και του επιδόματος αδείας στον Δημόσιο τομέα.
- 5) Κατάργηση δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα σε κύριες και επικουρικές συντάξεις.
- 6) Καταβολή επιδόματος κοινωνικής αλληλεγγύης συνταξιούχων, μόνο σε εκείνους που υπερβαίνουν το 65^ο έτος της ηλικίας τους.
- 7) Κατάργηση των οικογενειακών επιδομάτων.
- 8) Ένταξη των ΔΕΚΟ στο ενιαίο μισθολόγιο.
- 9) Εφαρμογή του μέτρου διαθεσιμότητας σε Δημοσίους υπαλλήλους, οι θέσεις των οποίων οδεύουν προς κατάργηση.
- 10) Πάγωμα και μείωση προσλήψεων σε ορισμένα υπουργεία και φορείς του Δημοσίου, όπως το υπουργείο Δημόσιας τάξης και προστασίας του πολίτη, το υπουργείο εθνικής άμυνας, το υπουργείο παιδείας, θρησκευμάτων, πολιτισμού και αθλητισμού, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης Ά βαθμού κ.λπ.
- 11) Μείωση των λειτουργικών δαπανών των νοσοκομείων.
- 12) Αύξηση του αντιτίμου των ασφαλιζομένων για εισαγωγή σε νοσοκομείο.
- 13) Συγχωνεύσεις πανεπιστημιακών και τεχνολογικών ιδρυμάτων.
- 14) Μείωση έκτακτου προσωπικού σε ΑΕΙ/ΤΕΙ..
- 15) Αύξηση στον φόρο τόκων καταθέσεων σε 15%.
- 16) Αύξηση του φόρου κατανάλωσης στον καπνό.
- 17) Μείωση των επιστροφών φόρου στους αγρότες.
- 18) Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης. (Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Οικονομικών, Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2013 – 2016, Οκτώβριος 2012).

5.2 ΑΝΕΡΓΙΑ – ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.

Στο 4^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε η περιγραφή και ανάλυση της έννοιας ευπάθεια στην φτώχεια.. Όπως αναφέρθηκε, ευπάθεια στην φτώχεια, είναι η πιθανότητα ένα νοικοκυριό να περιέλθει σε κατάσταση φτώχειας στο μέλλον, ή γενικότερα να υποστεί ένα σοβαρό πλήγμα στην ευημερία του. Το πρόβλημα της ευπάθειας στην φτώχεια είναι πλέον ορατό, υπαρκτό και συνεχώς αυξανόμενο στην Ελλάδα των τελευταίων χρόνων. Ο σημαντικότερος παράγοντας της αύξησης τόσο της φτώχειας, όσο και της ευπάθειας στην φτώχεια, είναι η ανεργία. Το 2008 η στατιστική ανεργία στην Ελλάδα ήταν 8,9%. Όμως, ο συνδυασμός της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, της ύφεσης και των σκληρών μέτρων που έχουν ληφθεί τα τελευταία χρόνια, εκτόξευσαν στα τέλη του 2012 την ανεργία σε πρωτοφανή επίπεδα, της τάξης του 26,4%. Παράλληλα, τα συναισθήματα του φόβου, της ανασφάλειας και της αβεβαιότητας ήταν και εξακολουθούν να είναι διάχυτα στους πολίτες, οι οποίοι καταφέρνουν στις μέρες μας να διατηρούν την θέση εργασίας τους, καθώς ο κίνδυνος της ανεργίας δεν κάνει εξαιρέσεις. Το πρόβλημα της ανεργίας άρχισε να γίνεται έντονο από το 2009 και μετά, καθώς από το 2004 έως 2008 είχε παρατηρηθεί μια σχετική αποκλιμάκωση (Βλ διάγραμμα 1). Οι κοινωνικές ομάδες που βιώνουν περισσότερο την ανεργία είναι οι νέοι από 15 – 24 ετών και οι γυναίκες (βλ πίνακες 3-6, και διάγραμμα 8). Ακολουθούν παρακάτω πίνακες και διαγράμματα που παρουσιάζουν την ανεργία. Αναλυτικότερα, περιγράφουν την ανεργία των εξεταζόμενων ετών (2008 – 2012) για τον μήνα Δεκέμβριο κατά φύλλο, ομάδες ηλικιών και κατά γεωγραφική περιοχή. Επίσης, περιγράφουν αναλυτικά (κατά τρίμηνο) την ανεργία κατά φύλλο, ηλικία και γεωγραφική περιοχή της χώρας για το έτος 2012 κατά την διάρκεια του οποίου καταγράφηκαν πρωτοφανή επίπεδα ανεργίας και μάλιστα σε ειρηνική περίοδο.

Διάγραμμα 20

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

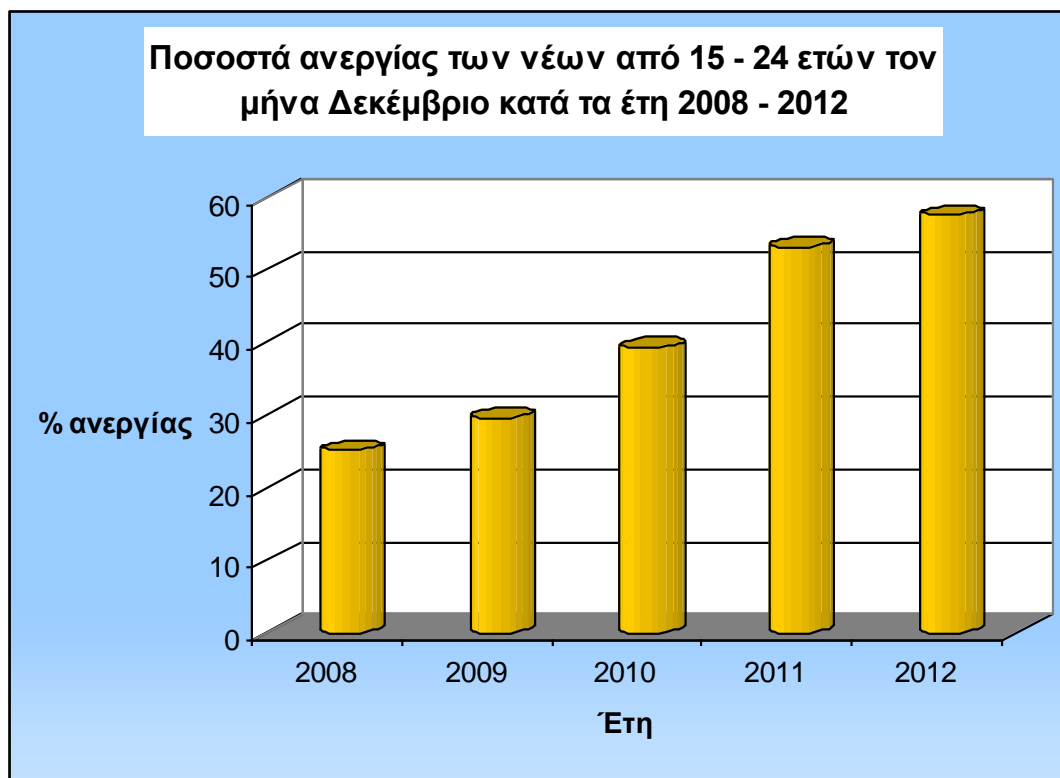
	Δεκέμβριος				
	2008	2009	2010	2011	2012
Απασχολούμενοι	4.515.765	4.461.544	4.257.762	3.888.026	3.679.074
Άνεργοι	422.868	521.143	724.069	1.057.641	1.321.236
Οικονομικά μη ενεργοί	3.384.712	3.312.469	3.315.235	3.346.487	3.341.853
Ποσοστό ανεργίας	8,6	10,5	14,5	21,4	26,4

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Δεκέμβριος 2012, σελ 2.

Όπως παρατηρούμε από το διάγραμμα 17 και τον πίνακα 5, η ανεργία για τον μήνα Δεκέμβριο από το 2008 και μετά είναι σε συνεχή ανοδική πορεία. Το ποσοστό ανεργίας τον Δεκέμβριο του 2008 ήταν 8,6%, το οποίο αντιστοιχεί σε 422.868 χιλ πολίτες. Τον Δεκέμβριο του 2009 το ποσοστό ανεργίας ήταν 10,5%, ενώ τον Δεκέμβριο του 2010 ήταν 14,5%. Το 2011 και 2012 τα ποσοστά ανεργίας για τον μήνα Δεκέμβριο απογειώθηκαν στο 21,4% και 26,4% αντίστοιχα. Εάν παρατηρήσουμε προσεκτικά τον πίνακα 5, διαπιστώνουμε ότι οι απασχολούμενοι πολίτες τον Δεκέμβριο του 2008 ήταν 4.515.765, ενώ τον Δεκέμβριο του 2012 ήταν 3.679.074. Παρατηρούμε δηλαδή μια τεράστια μεταβολή. Στην συνέχεια της εργασίας περιγράφουμε τις μεταβολές της απασχόλησης και της ανεργίας σε επίπεδο

ετήσιου μέσου όρου, κάνοντας συγκρίσεις με τις αντίστοιχες μεταβολές άλλων χωρών της ΕΕ.

Διάγραμμα 21

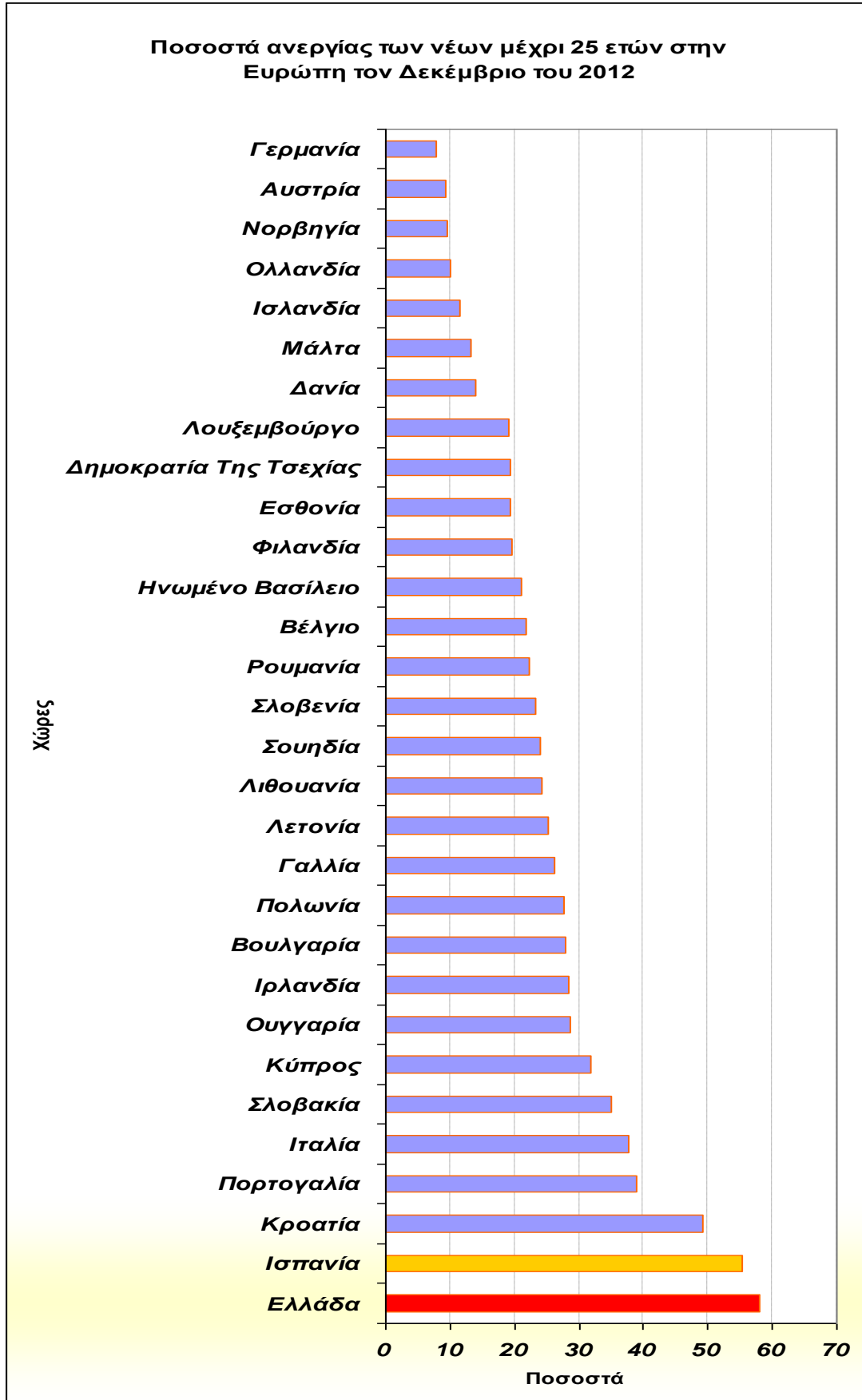
Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Δεκέμβριος 2012, σελ 2. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Τον Δεκέμβριο του 2012 η Ελλάδα ήταν η χώρα με το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας των νέων έως 25 ετών στην Ευρώπη, ενώ δεύτερη ήταν την Ισπανία. Τα χαμηλότερα ποσοστά ήταν στην Γερμανία, Αυστρία, Νορβηγία, Ολλανδία και Ισλανδία (Βλ διάγραμμα 4).

Παράλληλα, μελετώντας την τελευταία περιφερειακή επετηρίδα της Eurostat παρατηρούμε το εξής σημαντικό γεγονός:

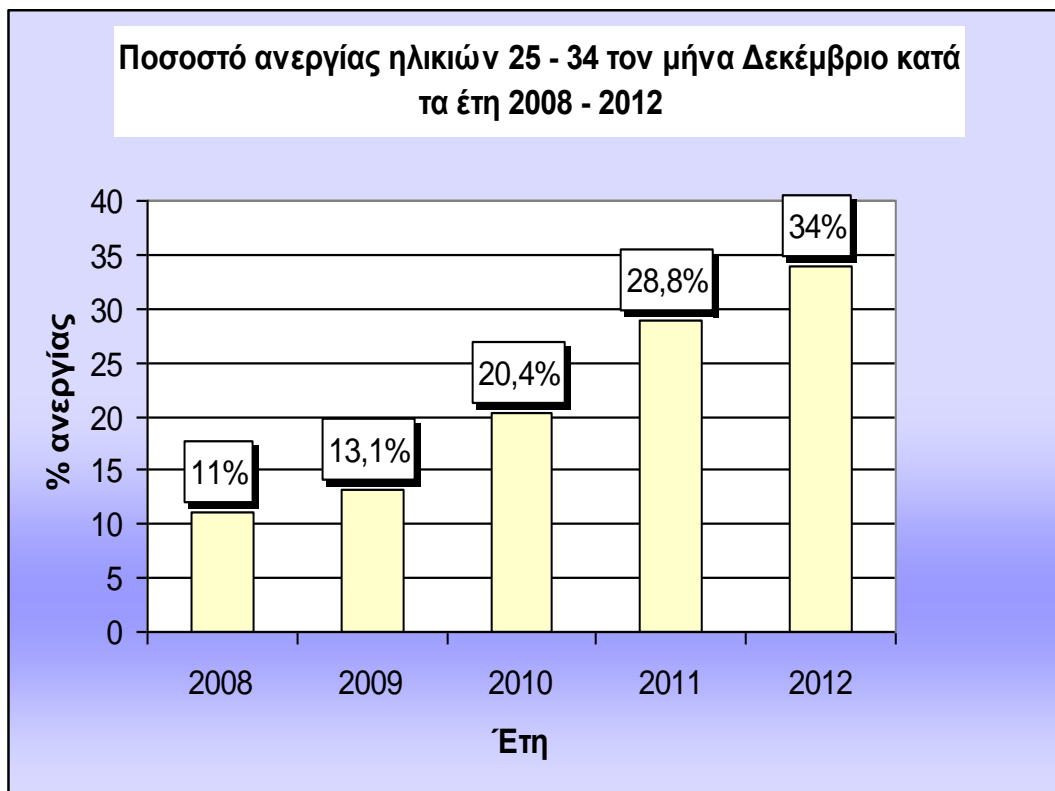
Η μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας των νέων από όλες τις περιοχές της Ευρώπης μεταξύ των ετών 2008 – 2011 καταγράφηκε στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, όπου το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 30,6 ποσοστιαίες μονάδες, φτάνοντας το τελευταίο έτος το 52,4% (βλ Eurostat, regional yearbook, 2013).

Διάγραμμα 22

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 23

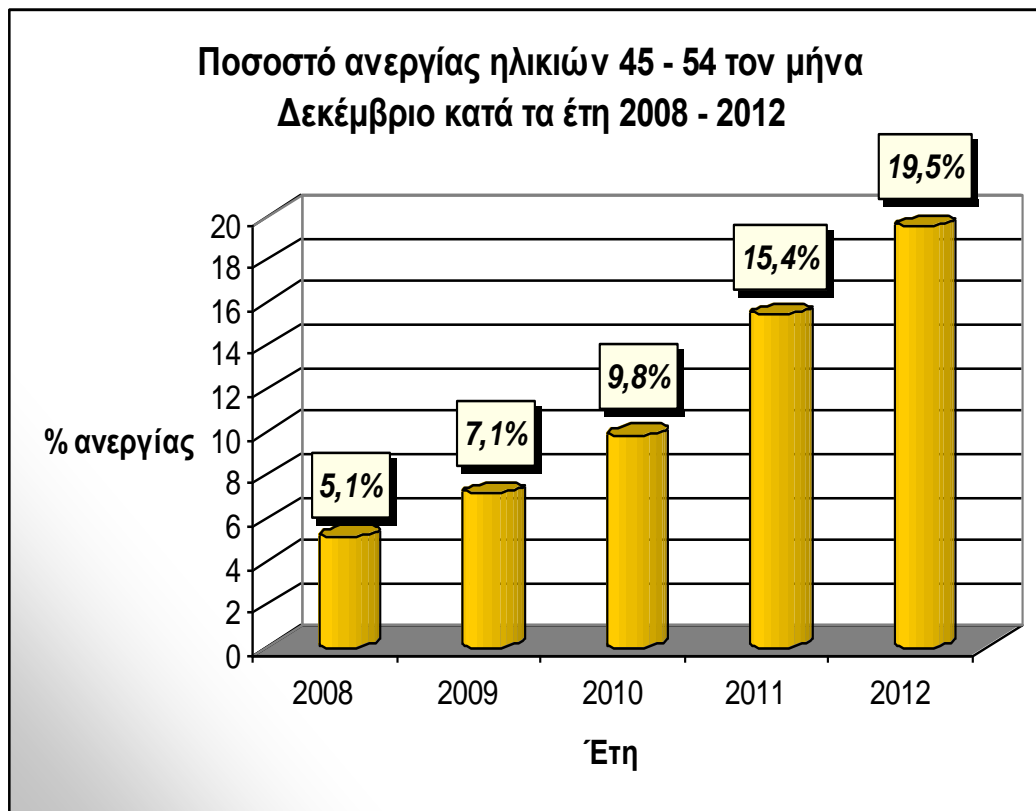
Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Δεκέμβριος 2012, σελ 2, επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 24

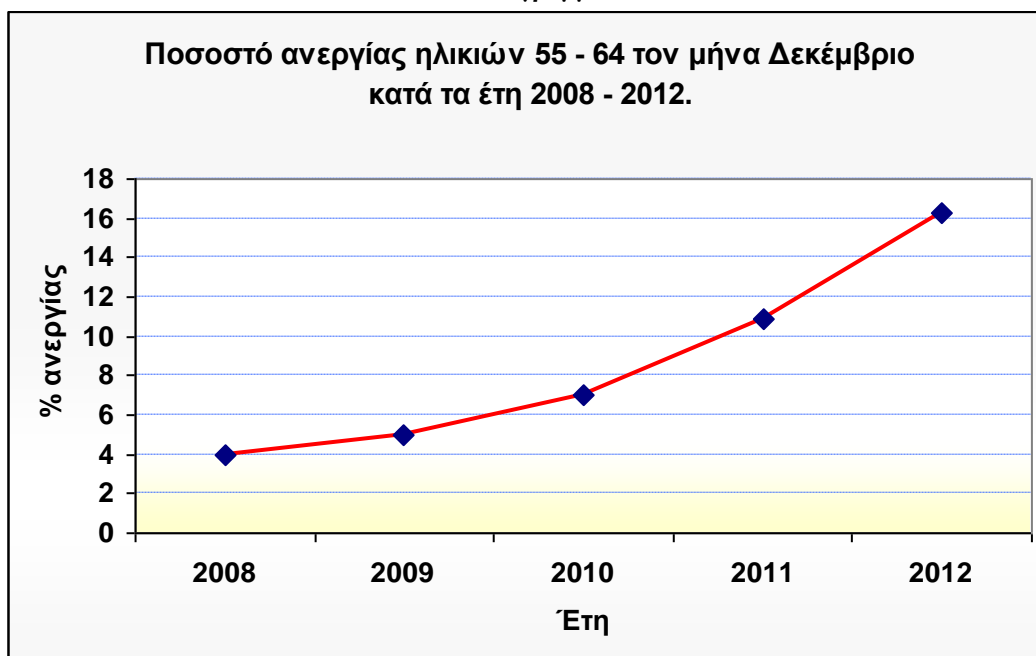
Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Δεκέμβριος 2012, σελ 2, επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 25

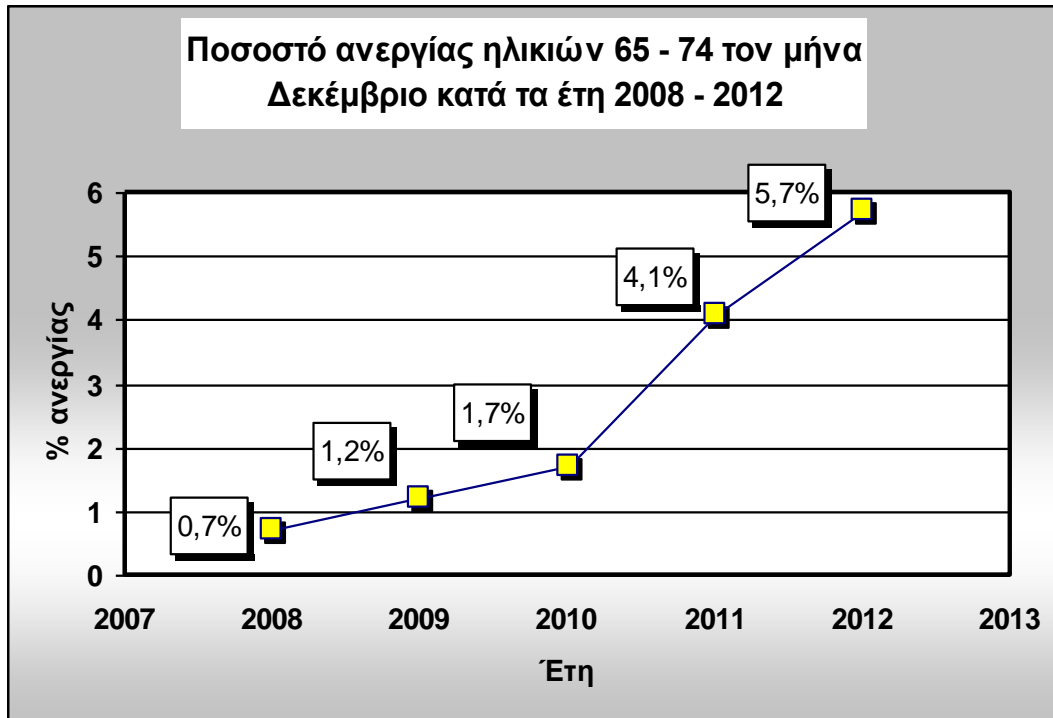
Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Δεκέμβριος 2012, σελ ., επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 26

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Δεκέμβριος 2012, σελ 2, επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 27

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Δεκέμβριος 2012, σελ ., επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

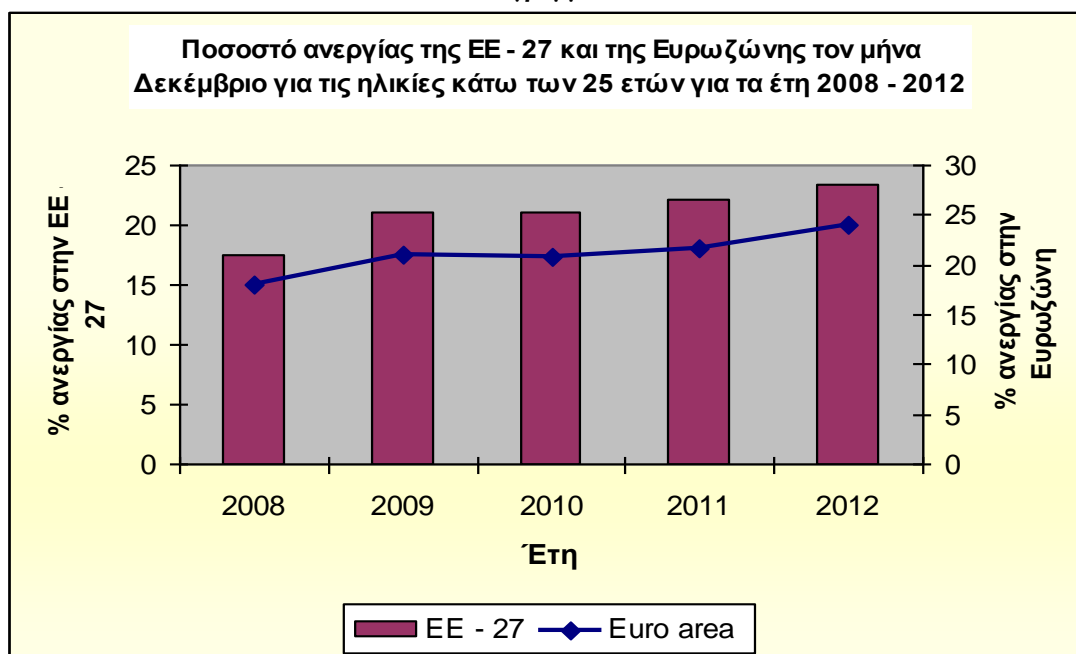
Διάγραμμα 28

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Δεκέμβριος 2012, σελ 2, επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

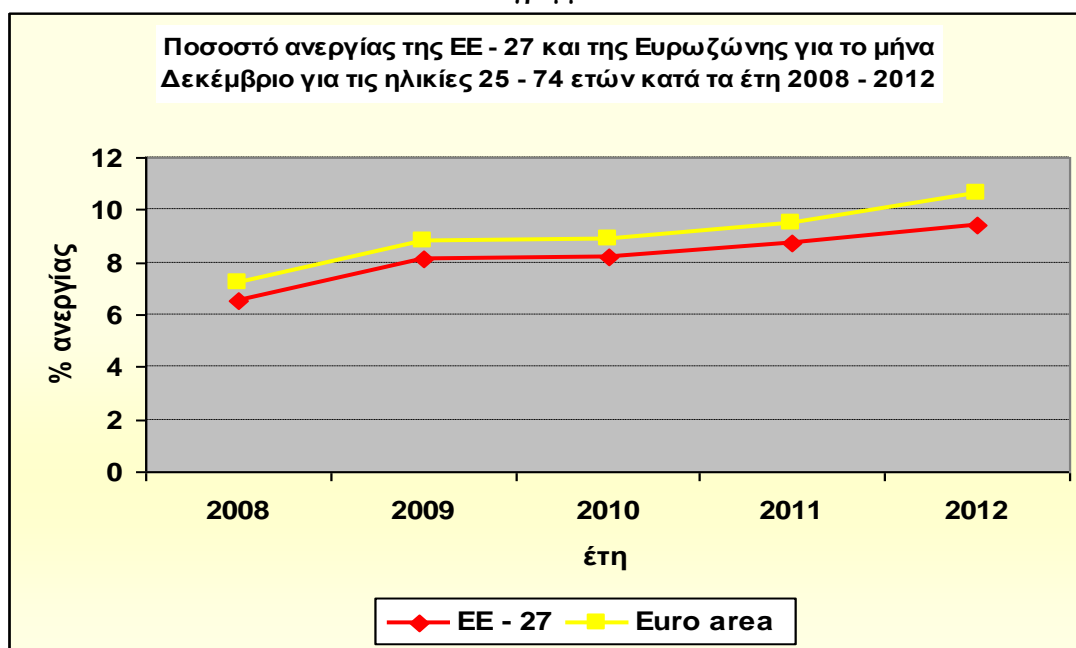
Στα διαγράμματα που ακολουθούν μπορούμε να παρατηρήσουμε το ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ – 27 και στην Ευρωζώνη για τον μήνα Δεκέμβριο κατά τα έτη 2008 – 2012. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι από έτος σε έτος υπάρχει αύξηση του μέσου όρου ανεργίας, ιδιαίτερα για τους νέους (κάτω των 25 ετών). Βέβαια, τα αντίστοιχα ποσοστά για την Ελλάδα όπως βλέπουμε παραπάνω είναι πολύ υψηλότερα.

Διάγραμμα 29

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 30

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

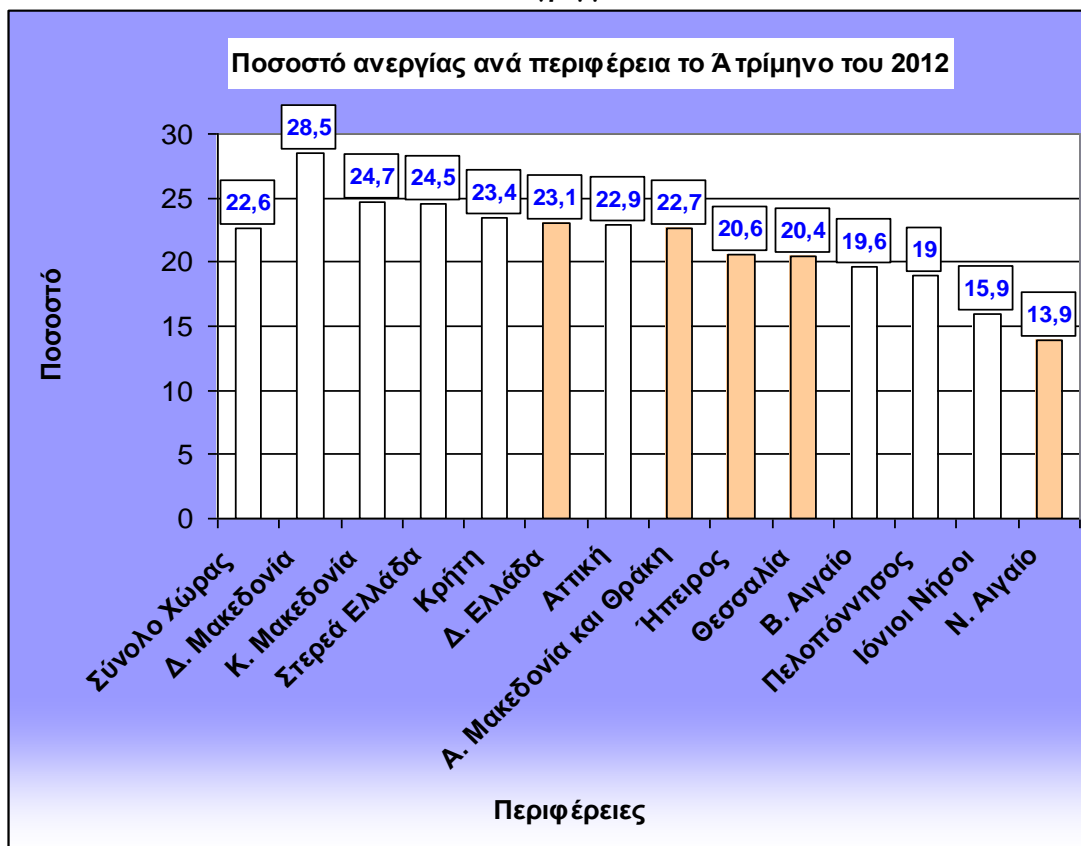
Πίνακας 6. Ανεργία (%) κατά φύλο και ομάδες ηλικιών						
Ηλικία	Α τρίμηνο					
	2011			2012		
	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο
Σύνολο	13,3	19,5	15,9	19,7	26,5	22,6
15 - 24	33,9	46,6	39,6	46,1	60,4	52,7
25 - 29	23,2	30,1	26,3	33,3	38,7	35,7
30 - 44	12,0	18,8	15,0	18,1	25,4	21,3
45 - 64	9,0	11,3	9,9	13,9	17,0	15,1
65+	1,7	2,9	2,1	2,4	4,8	3,2

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Α τρίμηνο 2012, σελ 2.

Πίνακας 7. Ανεργία (%) κατά περιφέρεια.	
Περιφέρειες.	Α τρίμηνο 2012.
Σύνολο Χώρας.	22,6
Δυτική Μακεδονία.	28,5
Κεντρική Μακεδονία.	24,7
Στερεά Ελλάδα.	24,5
Κρήτη.	23,4
Δυτική Ελλάδα.	23,1
Αττική.	22,9
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη.	22,7
Ήπειρος.	20,6
Θεσσαλία.	20,4
Βόρειο Αιγαίο.	19,6
Πελοπόννησος.	19,0
Ιόνιοι Νήσοι.	15,9
Νότιο Αιγαίο.	13,9

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Α τρίμηνο 2012, σελ 2.

Διάγραμμα 31

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Α τρίμηνο 2012, σελ 2, επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Πίνακας 8. Ανεργία (%) κατά φύλο και ομάδες ηλικιών

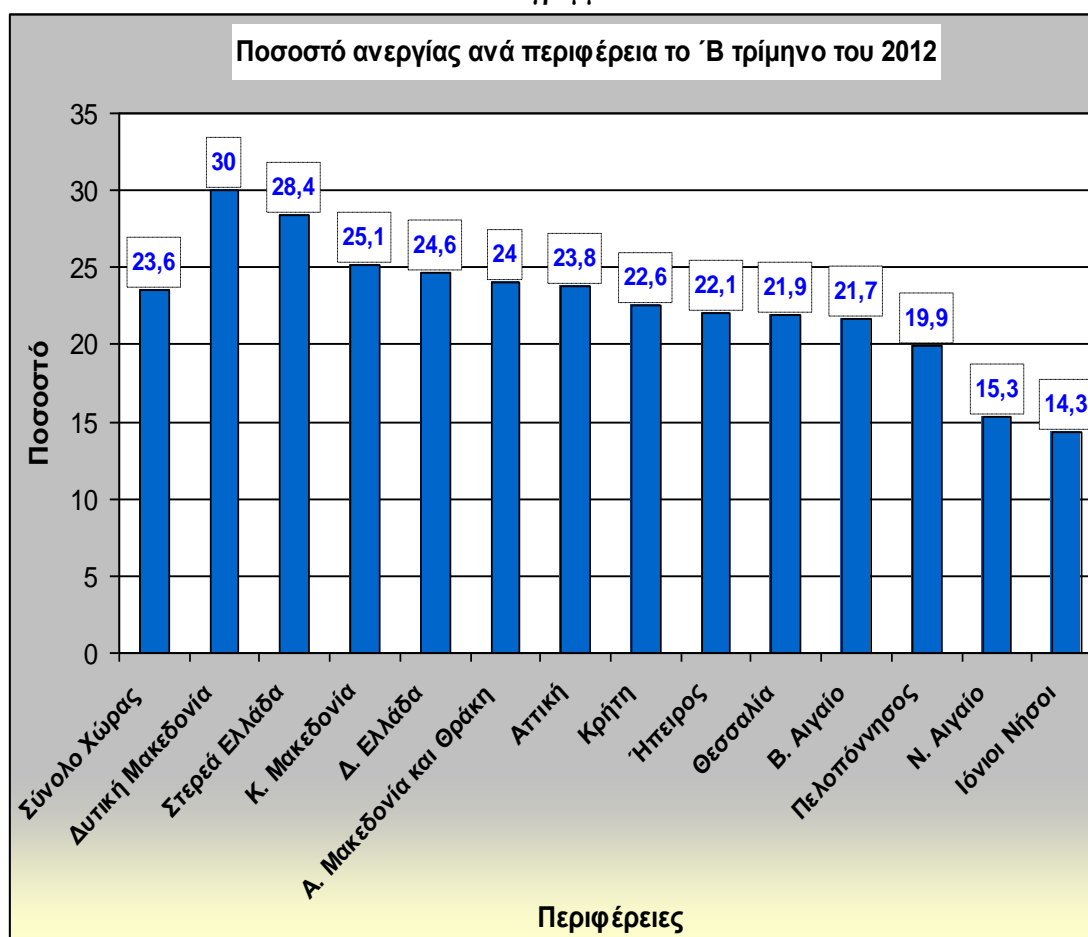
Ηλικία	Β τρίμηνο					
	2011			2012		
	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο
Σύνολο	13,7	20,0	16,3	20,8	27,3	23,6
15 - 24	36,7	50,8	43,1	46,8	62,1	53,9
25 - 29	24,5	31,7	27,7	35,0	38,9	36,8
30 - 44	12,0	18,8	14,9	19,3	26,1	22,3
45 - 64	9,2	11,4	10,1	14,8	17,9	16,0
65+	1,0	3,3	1,8	3,6	5,6	4,2

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Β τρίμηνο 2012, σελ 2.

Πίνακας 9. Ανεργία (%) κατά περιφέρεια.	
Περιφέρειες.	΄Β τρίμηνο 2012.
Σύνολο Χώρας.	23,6
Δυτική Μακεδονία.	30,0
Στερεά Ελλάδα.	28,4
Κεντρική Μακεδονία.	25,1
Δυτική Ελλάδα	24,6
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη.	24,0
Αττική.	23,8
Κρήτη.	22,6
Ήπειρος.	22,1
Θεσσαλία.	21,9
Βόρειο Αιγαίο.	21,7
Πελοπόννησος.	19,9
Νότιο Αιγαίο.	15,3
Ιόνιοι Νήσοι.	14,3

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. ΄Β τρίμηνο 2012, σελ 2.

Διάγραμμα 32

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. ΄Β τρίμηνο 2012, σελ 2, επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

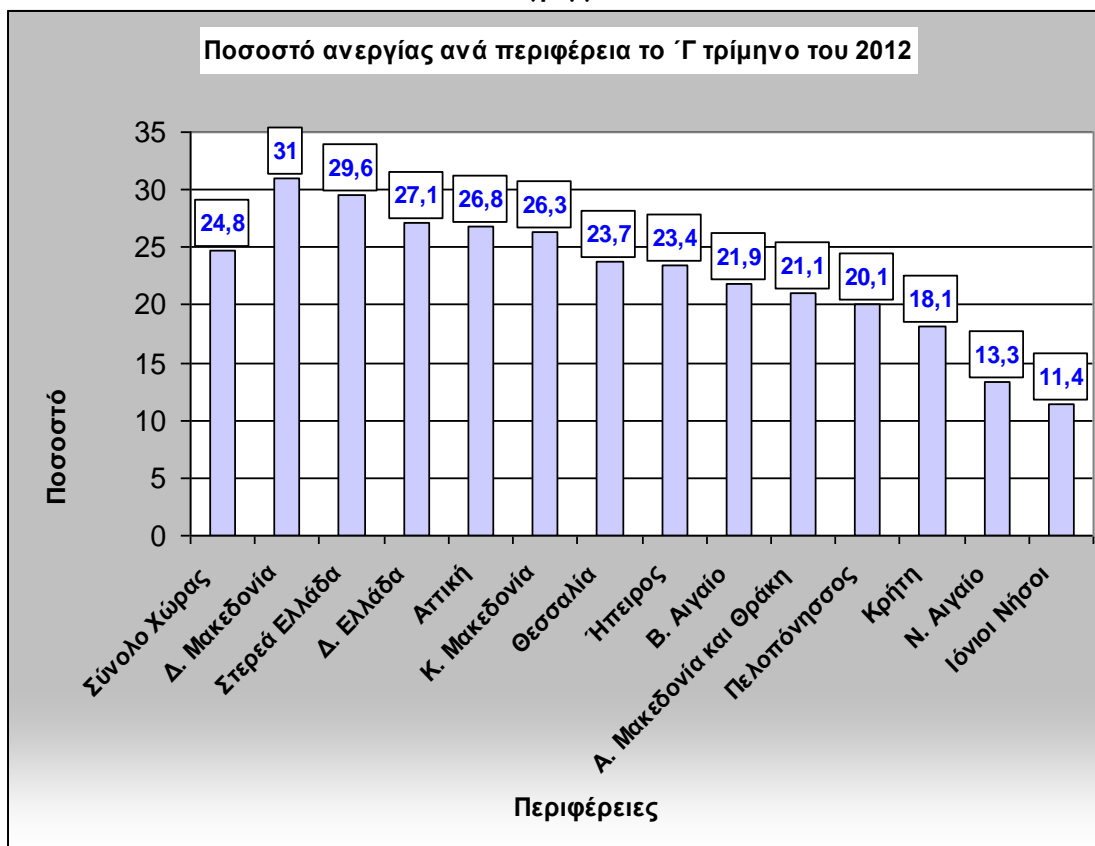
Πίνακας 10. Ανεργία (%) κατά φύλο και ομάδες ηλικιών						
Ηλικία	Γ τρίμηνο					
	2011			2012		
	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο
Σύνολο	15,0	21,5	17,7	21,7	28,9	24,8
15 - 24	39,4	51,9	45,0	48,9	65,4	56,6
25 - 29	26,4	35,1	30,2	35,2	41,4	38,0
30 - 44	12,9	20,4	16,2	20,1	27,4	23,4
45 - 64	10,3	12,0	11,0	15,8	19,4	17,2
65+	1,7	6,3	3,2	5,0	3,5	4,6

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Γ τρίμηνο 2012, σελ 2.

Πίνακας 11. Ανεργία (%) κατά περιφέρεια.	
Περιφέρειες.	Γ τρίμηνο 2012.
Σύνολο Χώρας.	24,8
Δυτική Μακεδονία.	31,0
Στερεά Ελλάδα.	29,6
Δυτική Ελλάδα.	27,1
Αττική	26,8
Κεντρική Μακεδονία.	26,3
Θεσσαλία.	23,7
Ήπειρος.	23,4
Βόρειο Αιγαίο.	21,9
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη.	21,1
Πελοπόννησος.	20,1
Κρήτη.	18,1
Νότιο Αιγαίο.	13,3
Ιόνιοι Νήσοι.	11,4

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. Γ τρίμηνο 2012, σελ 2.

Διάγραμμα 33

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. 1^ο τρίμηνο 2012, σελ 2, επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

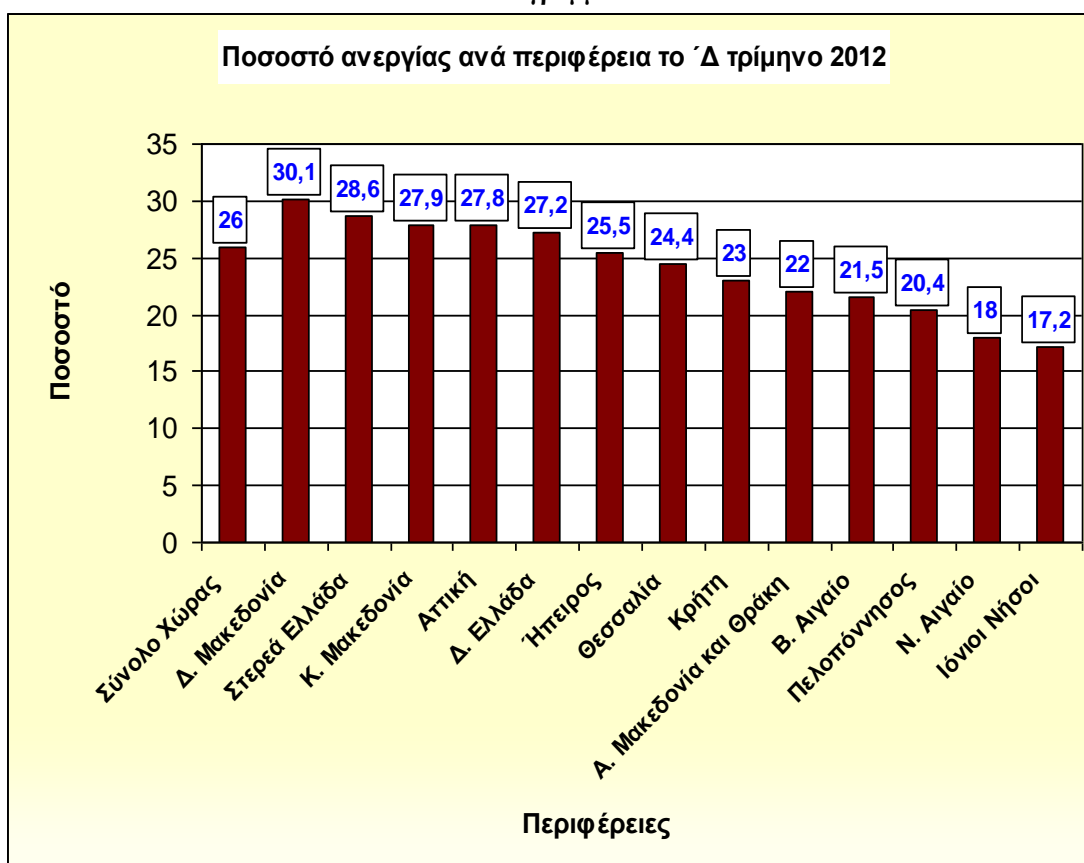
Πίνακας 12. Ανεργία (%) κατά φύλο και ομάδες ηλικιών						
Ηλικία	1 ^ο τρίμηνο					
	2011			2012		
	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο
Σύνολο	17,8	24,5	20,7	23,3	29,7	26,0
15 - 24	43,9	56,8	49,9	51,7	65,0	57,8
25 - 29	30,4	38,4	34,0	38,2	41,0	39,4
30 - 44	15,8	23,2	19,1	21,6	29,2	25,0
45 - 64	12,7	14,8	13,5	16,9	19,9	18,1
65+	2,3	5,9	3,5	6,8	5,2	6,3

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. 1^ο τρίμηνο 2012, σελ 2.

Πίνακας 13. Ανεργία (%) κατά περιφέρεια.	
Περιφέρειες.	΄Δ τρίμηνο 2012.
Σύνολο Χώρας.	26,0
Δυτική Μακεδονία.	30,1
Στερεά Ελλάδα.	28,6
Κεντρική Μακεδονία.	27,9
Αττική	27,8
Δυτική Ελλάδα.	27,2
Ήπειρος.	25,5
Θεσσαλία.	24,4
Κρήτη.	23,0
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη.	22,0
Βόρειο Αιγαίο.	21,5
Πελοπόννησος.	20,4
Νότιο Αιγαίο.	18,0
Ιόνιοι Νήσοι.	17,2

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. ΄Δ τρίμηνο 2012, σελ 2.

Διάγραμμα 34

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού. ΄Δ τρίμηνο 2012, σελ 2, επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Μελετώντας τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και της Eurostat για την ανεργία και την απασχόληση, παρατηρούμε ότι οι ετήσιοι μέσοι όροι της απασχόλησης από το 2008

έως το 2012 έχουν μειωθεί αισθητά, ενώ οι αντίστοιχοι μέσοι όροι της ανεργίας έχουν αυξηθεί (βλ πίνακα 14).

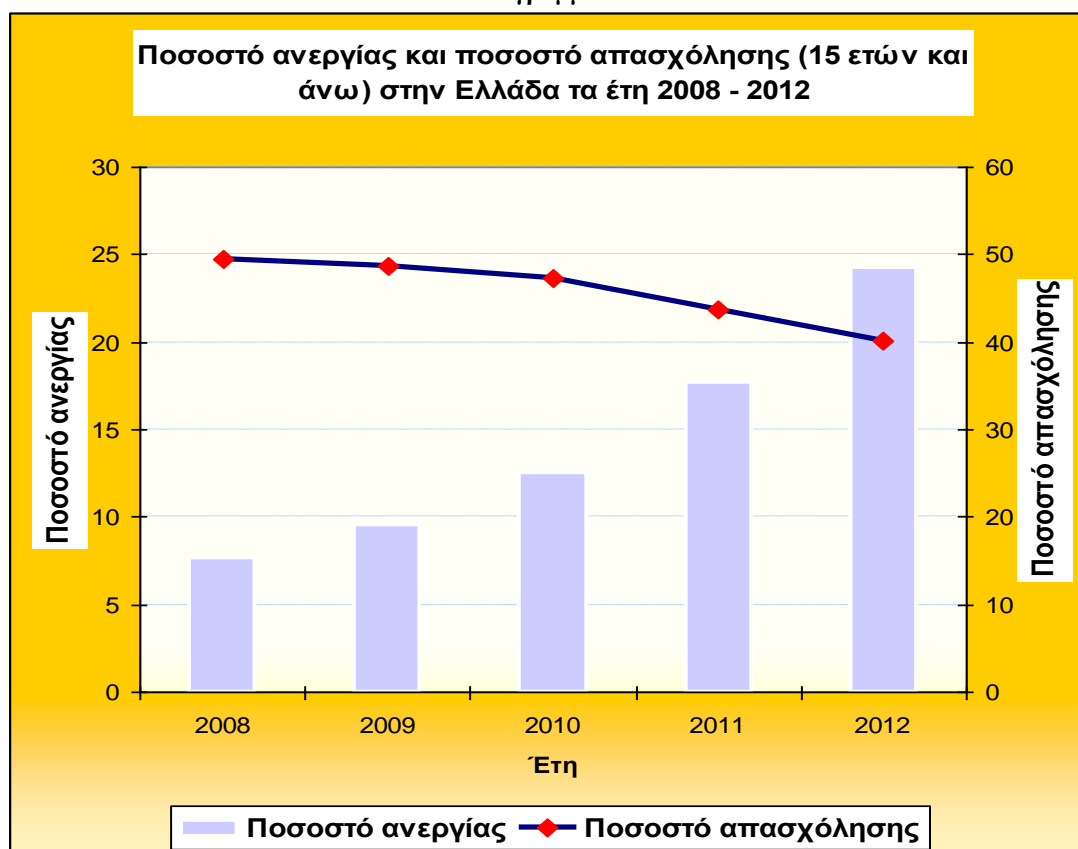
Πίνακας 14

Απασχόληση και Ανεργία (σε χιλιάδες) μεταξύ των ετών 2008 - 2012					
Απασχόληση/Ανεργία	2008	2009	2010	2011	2012
Απασχόληση	4559,4	4508,7	4388,6	4090,7	3763,0
Ανεργία	377,9	471,1	628,7	876,9	1203,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα, σελ 16, 2013, Eurostat.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί μπορούμε να παρατηρήσουμε την πορεία της απασχόλησης και της ανεργίας (σε ποσοστά) κατά τα έτη 2008 – 2012.

Διάγραμμα 35

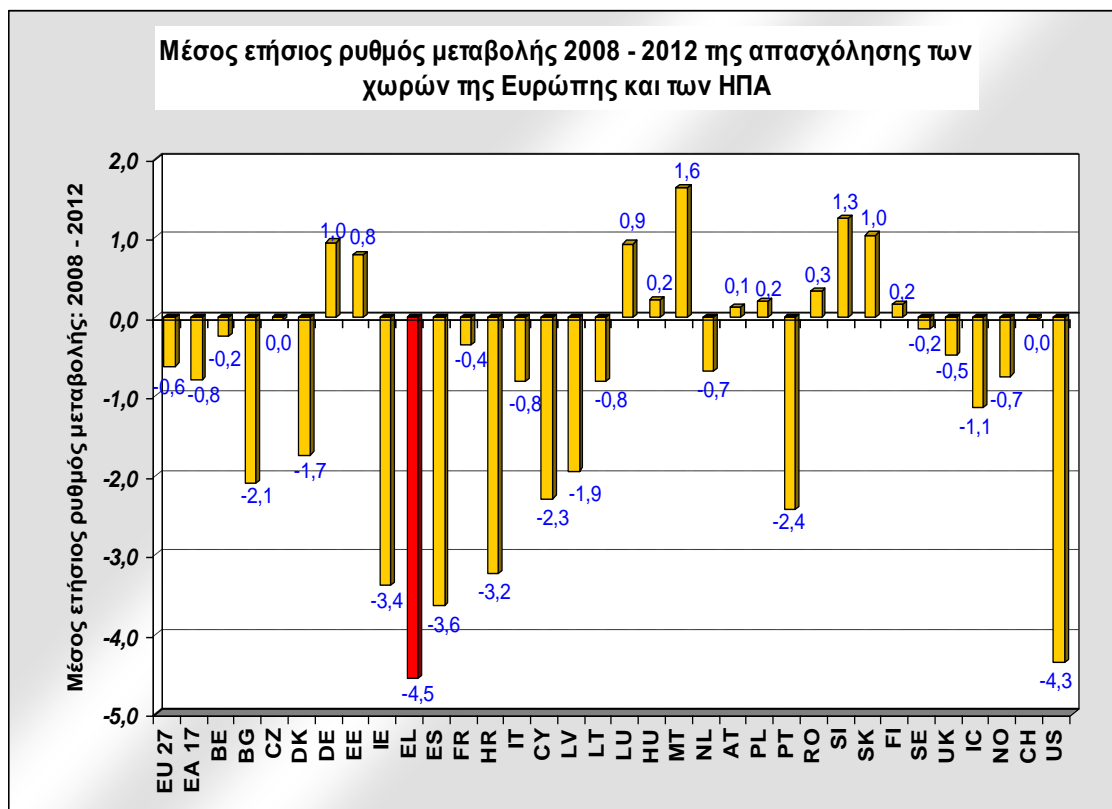
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα, σελ 16, 2013, Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Όπως παρατηρούμε στο διάγραμμα 35, το ποσοστό ανεργίας από το 2008 και μετά είναι σε διαρκή ανοδική πορεία, ενώ το ποσοστό απασχόλησης εμφανίζει διαχρονικά πτωτική τάση. Το 2008, ο αριθμός των απασχολούμενων ήταν 4.559.400 άτομα, ενώ

το 2012 ήταν 3.763.000 άτομα. Παράλληλα, ο αριθμός των ανέργων το 2008 ήταν 377.900 άτομα, ενώ το 2012 ήταν 1.203.800 άτομα.

Εάν επιχειρήσουμε να μελετήσουμε την μεταβολή της απασχόλησης για τις ηλικίες 15 – 64 ετών στις χώρες της ΕΕ, της Ευρωζώνης και του μέσου όρου των ΗΠΑ, θα διαπιστώσουμε ότι στις περισσότερες περιοχές καταγράφηκε μείωση των επιπέδων της απασχόλησης. Η παγκόσμια οικονομική κρίση οδήγησε στην αύξηση της ανεργίας στις περισσότερες περιοχές του πλανήτη και στην παράλληλη μείωση του επιπέδου απασχόλησης. Σε επίπεδο Ευρωζώνης, αλλά και Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρωταθλήτριες χώρες στην μείωση του επιπέδου απασχόλησης ήταν οι λεγόμενες «μνημονιακές» χώρες, με την Ελλάδα και την Ισπανία να βρίσκονται στις δυο πρώτες θέσεις. Η μεταβολή της απασχόλησης ανάμεσα στα έτη 2008 – 2012 για τις ηλικίες 15 – 64 ετών ήταν 10,9 ποσοστιαίες μονάδες στην Ελλάδα και 8,9 ποσοστιαίες μονάδες στην Ισπανία. Σε επίπεδο μέσου όρου της Ευρωζώνης υπήρχε μια μείωση της τάξης των 2,1 ποσοστιαίων μονάδων, αλλά τα έτη 2010 – 2011 υπήρχε μια σχετική σταθερότητα, ενώ το 2012 παρατηρήθηκε μια αύξηση περίπου 1,5 ποσοστιαίες μονάδες. Σε επίπεδο μέσου όρου της ΕΕ-27 υπήρχε μια μείωση κατά περίπου 1,6 ποσοστιαίες μονάδες, αλλά τα τελευταία 3 χρόνια παρατηρήθηκε μια σχετική σταθερότητα. Στις ΗΠΑ, η μείωση της απασχόλησης από το 2008 - 2012 ήταν 3,8 ποσοστιαίες μονάδες. Οι χώρες που παρουσίασαν την μεγαλύτερη αύξηση της απασχόλησης από το 2008 έως το 2012 ήταν η Γερμανία, η Μάλτα και το Λουξεμβούργο. Ακολουθούσαν με μικρότερη ποσοστιαία αύξηση η Αυστρία, η Πολωνία και η Ρουμανία (βλ βάση δεδομένων της Eurostat). Στο διάγραμμα 36 μπορούμε να παρατηρήσουμε τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης 2008 – 2012 στις χώρες της Ευρώπης και στις ΗΠΑ.

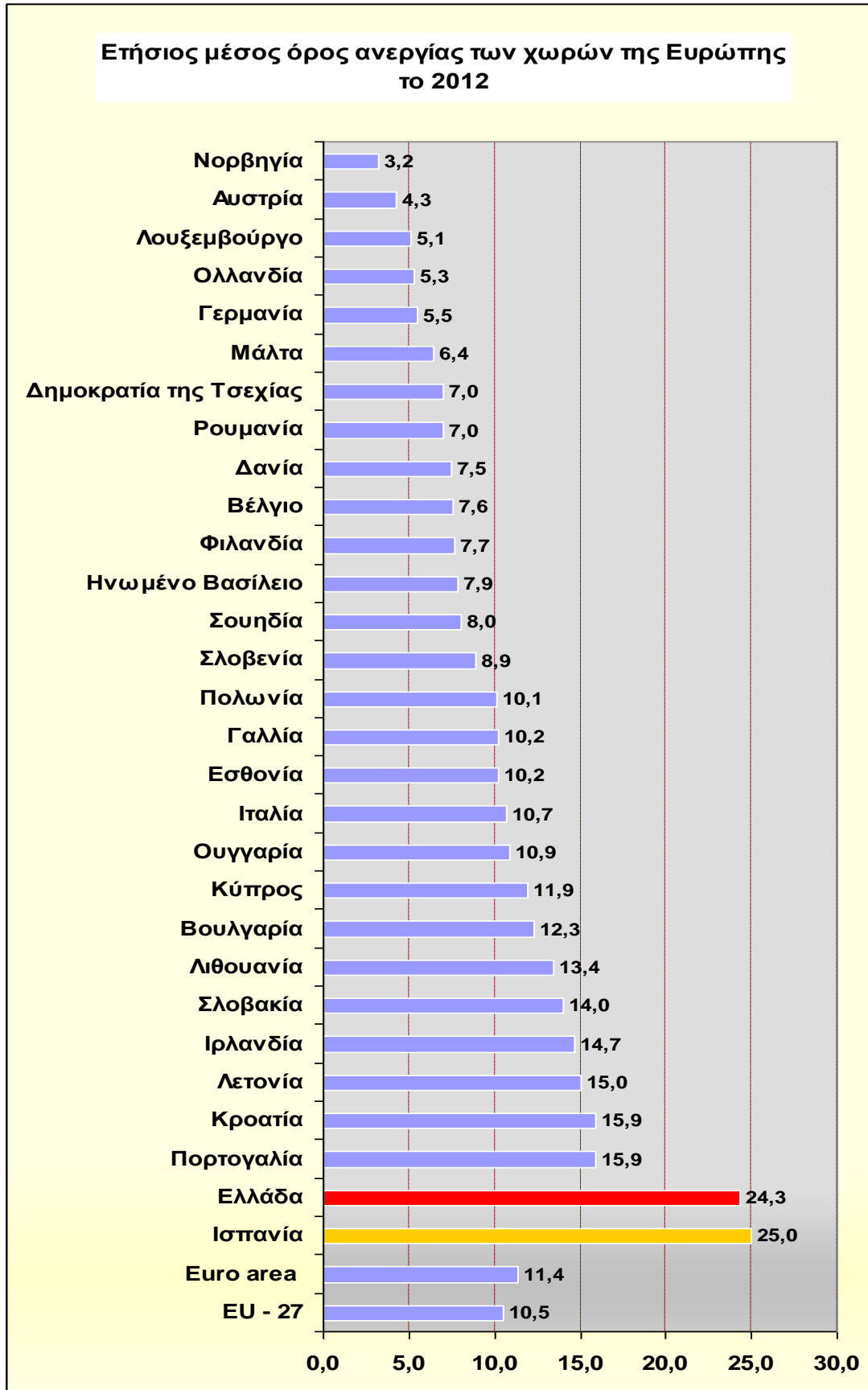
Διάγραμμα 36

Πηγή: Eurostat: Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Το 2012 η Ελλάδα ήταν η δεύτερη χώρα στην Ευρώπη μετά την Ισπανία όσο αφορά τον ετήσιο μέσο όρο ανεργίας. Τον μικρότερο ετήσιο μέσο όρο ανεργίας είχαν η Νορβηγία (3,2%), η Αυστρία (4,3%) και το Λουξεμβούργο (5,1%, βλ διάγραμμα 37).

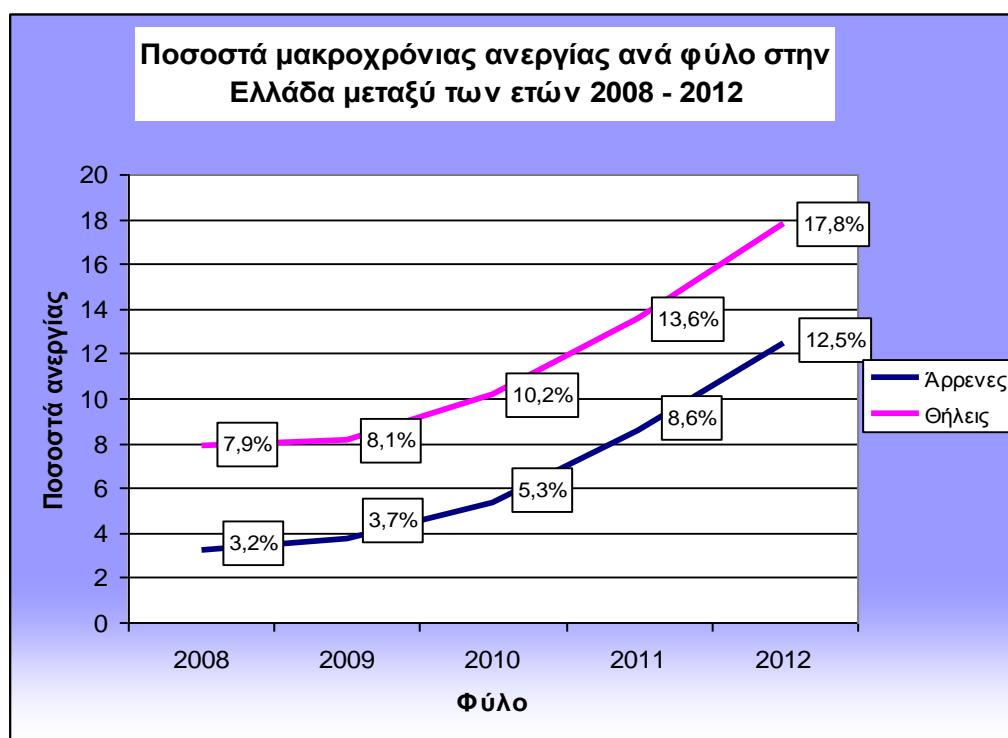
Διάγραμμα 37

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Σημαντική επίσης παρατήρηση είναι ότι το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων αυξήθηκε αισθητά το έτος 2012 σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό του 2008 (παγκόσμιο κραχ). Το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων ανδρών το 2012 ήταν 12,5%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2008 ήταν 3,2%. Το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων γυναικών το 2012 ήταν 17,8%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2008 ήταν 7,9% (βλ, διάγραμμα 38). Αξίζει να σημειωθεί, ότι το ποσοστό μακροχρόνια ανέργων ορίζεται ως το ποσοστό των ατόμων που αναζητούν εργασία για έναν χρόνο ή περισσότερο προς το σύνολο του εργατικού δυναμικού. Το πρώτο τρίμηνο του 2013 τα ποσοστά αυξήθηκαν σε σχέση με το 2012. Το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων ανδρών ανήλθε σε 16%, ενώ το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων γυναικών ανήλθε σε 20,6%. (ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα, Σεπτέμβριος 2013).

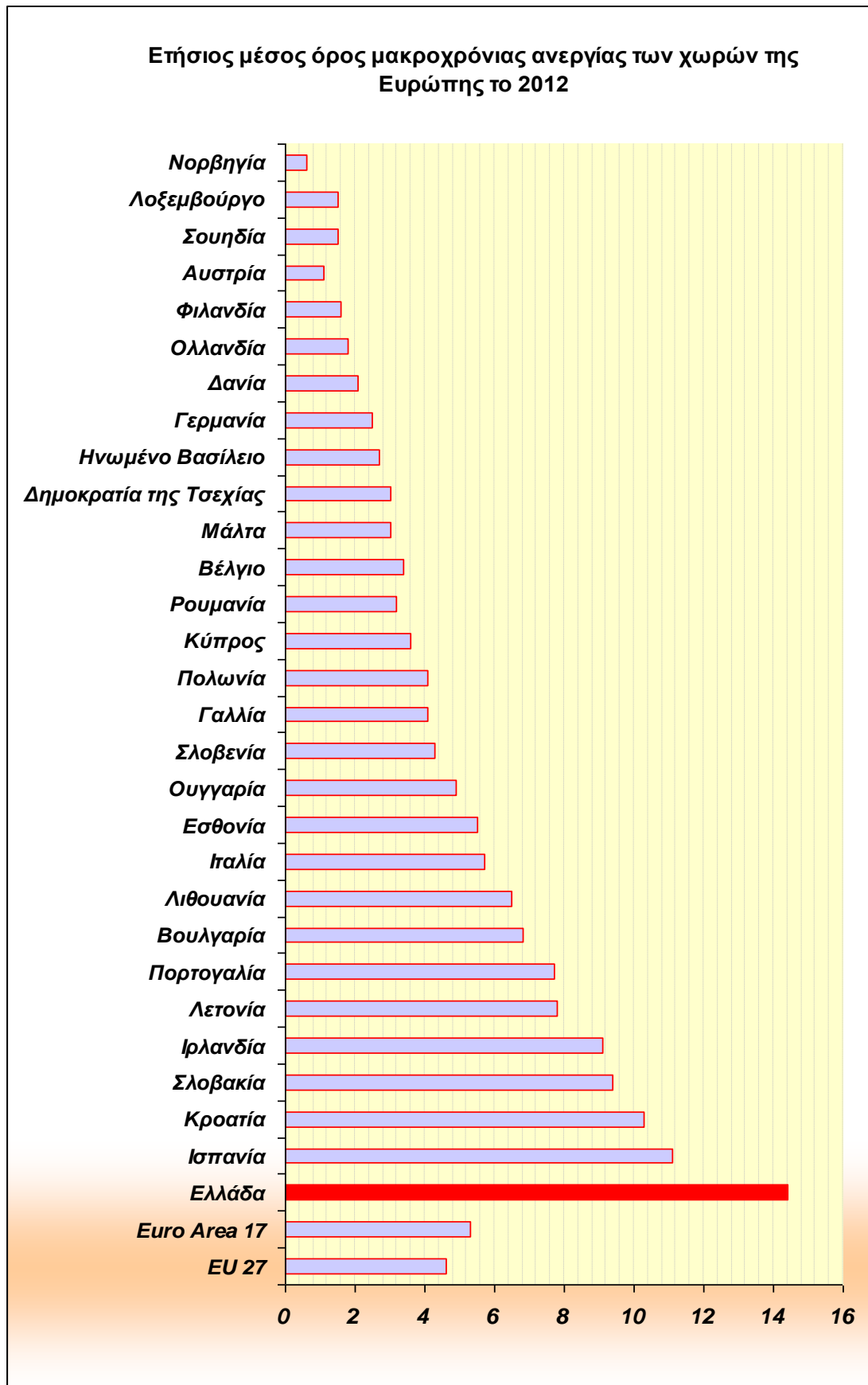
Διάγραμμα 38

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα, Σεπτέμβριος, 2013, σελ 19. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Ο ετήσιος μέσος όρος μακροχρόνιας ανεργίας στην Ελλάδα το 2012 (14,4%) ήταν ο υψηλότερος στην Ευρώπη, ενώ ακολουθούσε η Ισπανία με 11,1%. Ο ετήσιος μέσος όρος μακροχρόνιας ανεργίας στην ΕΕ-27 το 2012 ήταν 4,6%, ενώ στην Ευρωζώνη ήταν 5,3%. (βλ διάγραμμα 39).

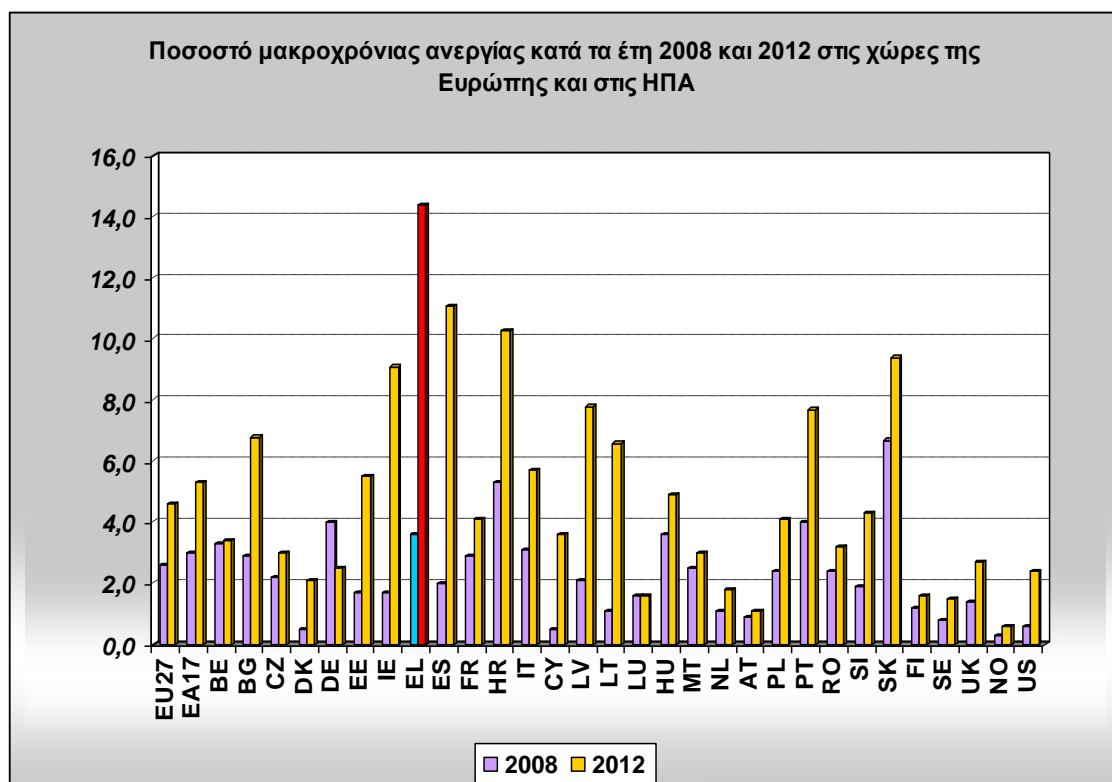
Διάγραμμα 39

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί έχουμε κάνει μια προσπάθεια να δείξουμε την μεταβολή της μακροχρόνιας ανεργίας από το 2008 έως το 2012 στις χώρες της Ευρώπης, αλλά και στις ΗΠΑ. Όπως παρατηρούμε από το διάγραμμα, η παγκόσμια οικονομική κρίση είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση και της μακροχρόνιας ανεργίας στις χώρες της ΕΕ, αλλά και στις ΗΠΑ. Μοναδική εξαίρεση είναι η Γερμανία, η οποία μείωσε την μακροχρόνια ανεργία κατά 3,8 ποσοστιαίες μονάδες. Πρωταθλήτριες στην μακροχρόνια ανεργία είναι 3 «μνημονιακές» χώρες (Ελλάδα, Ισπανία και Ιρλανδία). Στην Ελλάδα, η μακροχρόνια ανεργία από 3,8% το 2008, ανήλθε σε 14% το 2012. Δηλαδή η αύξηση ήταν της τάξης των 10,8 ποσοστιαίων μονάδων. Στην Ισπανία, η αύξηση ήταν 9,1 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ στην Ιρλανδία 7,4 ποσοστιαίες μονάδες. Οι μικρότερες αυξήσεις της μακροχρόνιας ανεργίας καταγράφηκαν στο Βέλγιο, στην Δημοκρατία της Τσεχίας, στην Μάλτα, στην Αυστρία, στην Φιλανδία, στην Σουηδία και στην Νορβηγία. Στο Λουξεμβούργο δεν παρατηρήθηκε καμία μεταβολή. Σε επίπεδο μέσου όρου της Ευρωζώνης, η αύξηση ήταν της τάξης των 2,3 ποσοστιαίων μονάδων, ενώ σε επίπεδο μέσου όρου της ΕΕ – 27 η αύξηση ήταν 2 ποσοστιαίες μονάδες (βλ Eurostat).

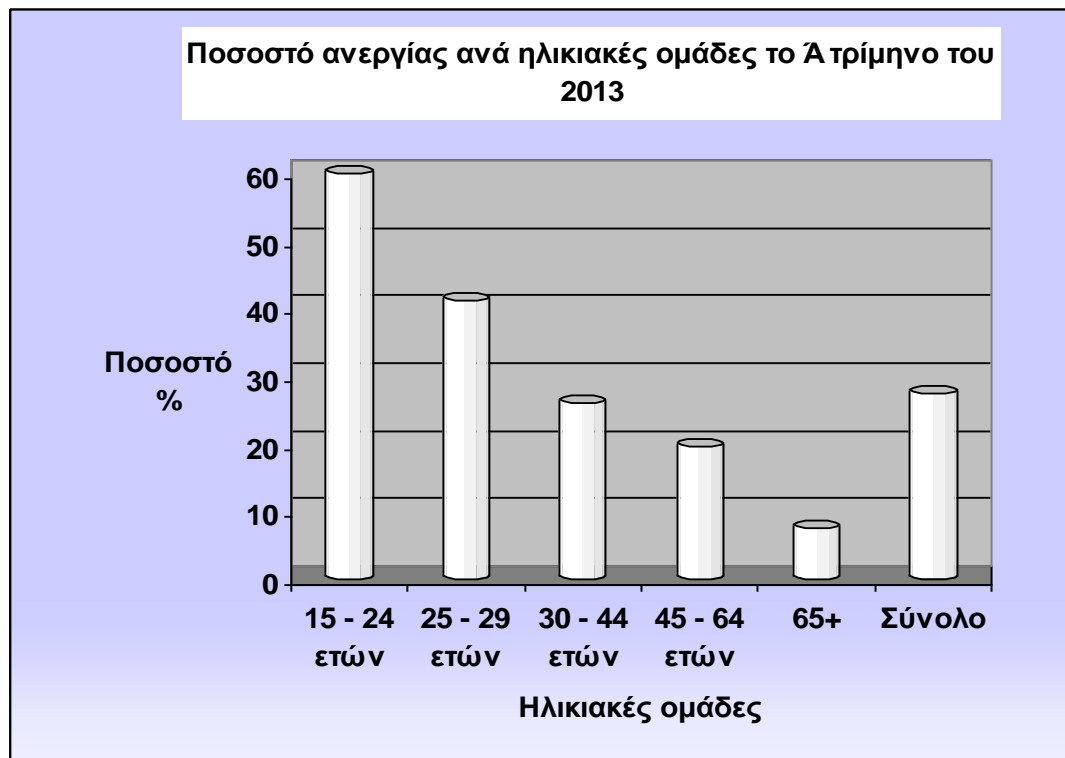
Διάγραμμα 40

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Ο εφιάλτης όμως της ανεργίας δεν σταμάτησε στο 26,4% (ποσοστό ανεργίας τον Δεκέμβριο του 2012). Το ποσοστό της ανεργίας το πρώτο τρίμηνο του 2013 σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ άγγιξε το 27,4%, χαρίζοντας στην Ελλάδα μια δραματική πρωτιά σε ολόκληρη την Ευρώπη. Σύμφωνα με την Ελληνική στατιστική αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), ο αριθμός των απασχολούμενων το Ά τρίμηνο του 2013 ήταν 3.595.921, ενώ ο αριθμός των ανέργων ήταν 1.355.237 (ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού. Ά τρίμηνο 2013). Το ποσοστό της ανεργίας (27,4%) για το Ά τρίμηνο του 2013 είναι το υψηλότερο ποσοστό των τελευταίων 30 ετών σε οποιαδήποτε βιομηχανική χώρα του δυτικού κόσμου (Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ. Η Ελληνική οικονομική κρίση και η εμπειρία με τις πολιτικές λιτότητας, 2013). Επίσης, σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι η ανεργία των νέων (15 – 24 ετών) εκτοξεύτηκε το Ά τρίμηνο του 2013 στο 60% (Βλ διάγραμμα 41).

Διάγραμμα 41

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού. Ά τρίμηνο 2013, σελ 2. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Επίσης, το Ά τρίμηνο του 2013 το ποσοστό των ατόμων που διέμεναν σε νοικοκυριά χωρίς κανένα εργαζόμενο ήταν 14,3% για τις ηλικίες 0 – 17 ετών και 19,8% για τις ηλικίες 18 – 60 ετών (βλ πίνακα 15).

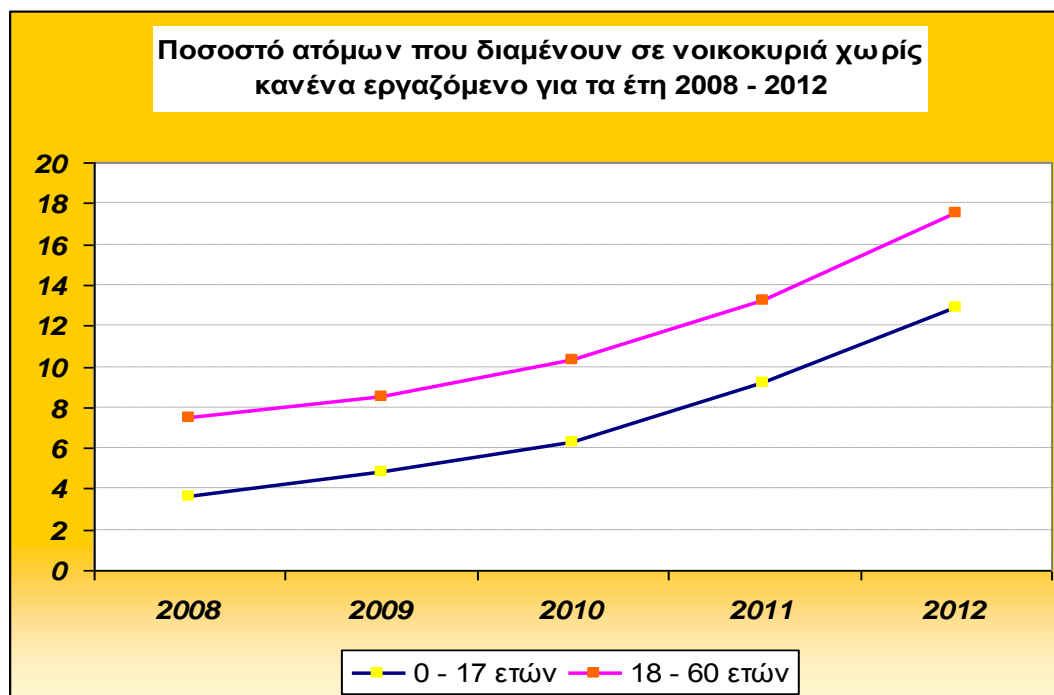
Πίνακας 15

Άτομα που διαμένουν σε νοικοκυριά χωρίς κανένα εργαζόμενο το Α τρίμηνο του 2012 και 2013		
Ομάδες ηλικιών	Α τρίμηνο 2012	Α τρίμηνο 2013
0 – 17 ετών	246,741	277,149
Ποσοστό (%)	12,70	14,30
18 – 60 ετών	1,026,244	1,204,800
Ποσοστό (%)	16,90	19,80

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2013, σελ 20. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Ακολουθεί επίσης διάγραμμα που περιγράφει το ποσοστό των ατόμων ανά ομάδες ηλικιών (0 – 17 ετών και 18 – 60 ετών) που διέμεναν σε νοικοκυριά χωρίς κανένα εργαζόμενο τα έτη 2008 – 2012.

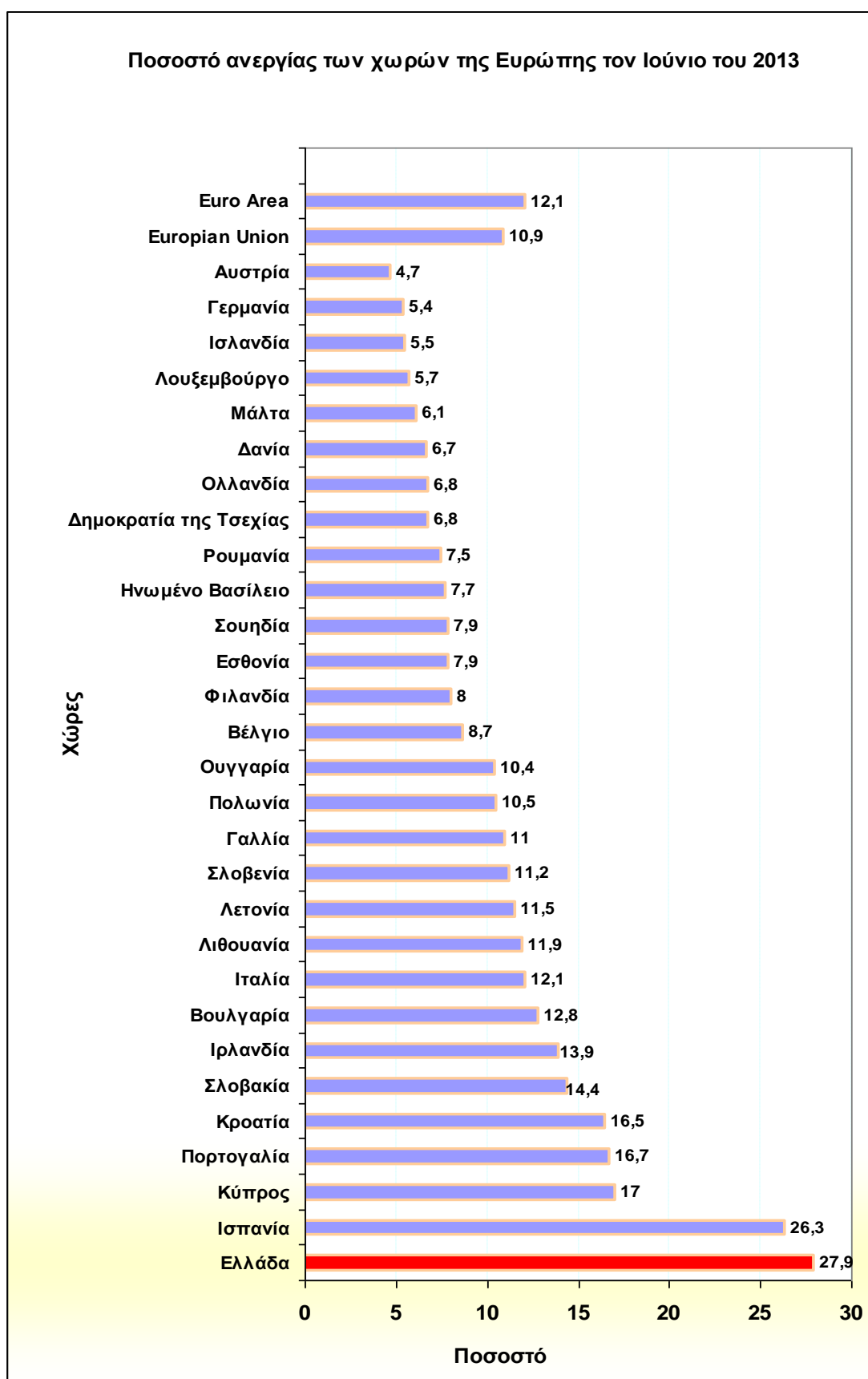
Διάγραμμα 42

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2013, σελ 24. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Τον Ιούνιο του 2013 το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα ήταν 27,9% (Βλ διάγραμμα 43) και το οποίο ήταν το υψηλότερο στην Ευρώπη, ενώ το χαμηλότερο ήταν στην Αυστρία (4,7%). Το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας τον Ιούνιο ήταν στην Ήπειρο και Δυτική Μακεδονία (29,7%) και στην Μακεδονία και Θράκη (29,5%).

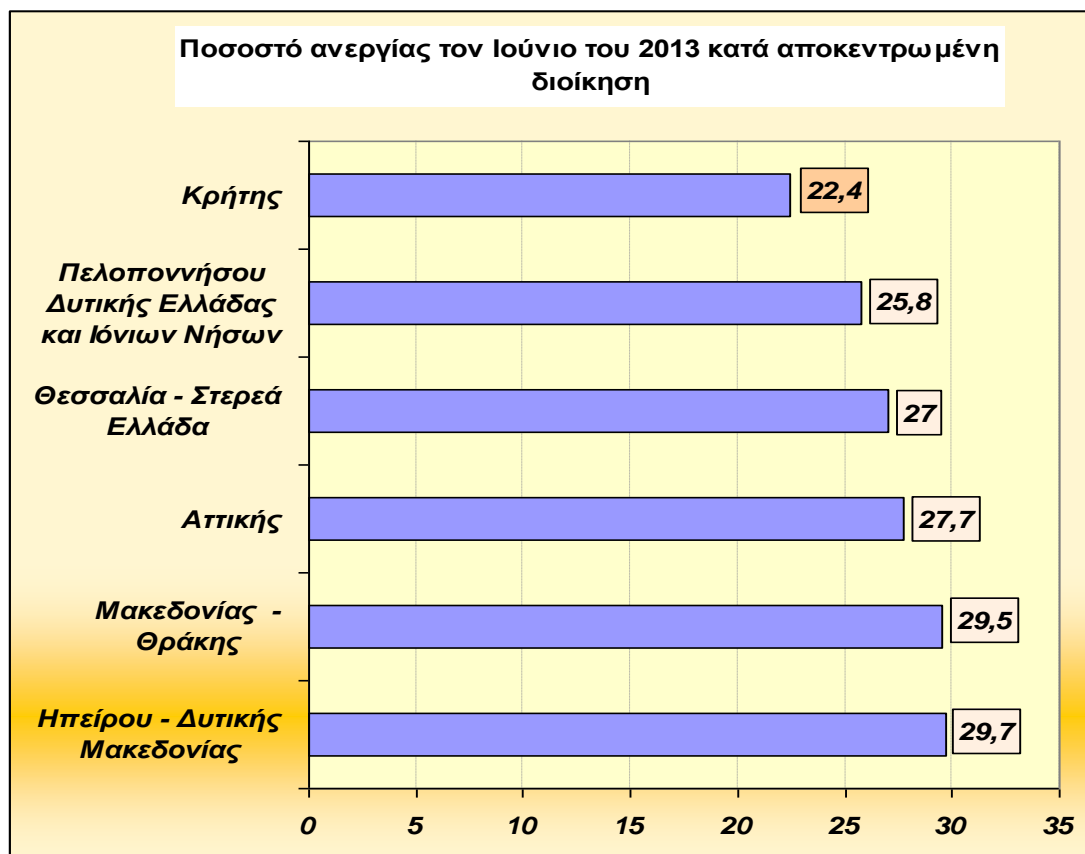
Διάγραμμα 43

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα ανά αποκεντρωμένη διοίκηση για τον Ιούνιο του 2013. Παρατηρούμε ότι στην Ήπειρο και τη Δυτική Μακεδονία υπήρχε το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας (29,7%). Ακολουθεί η Μακεδονία και η Θράκη με ποσοστό 29,5%.

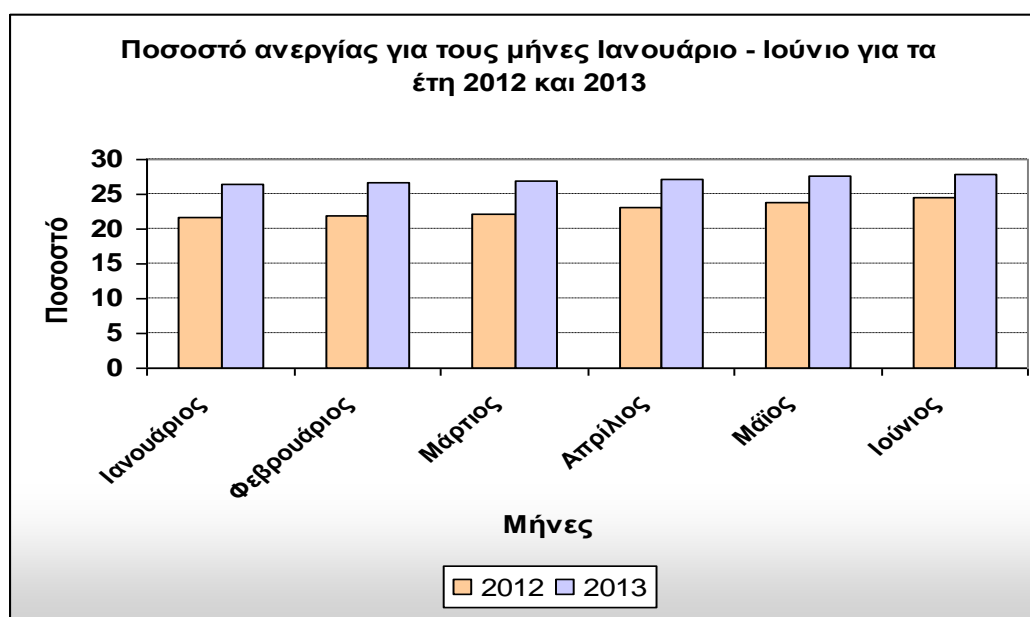
Διάγραμμα 44

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού. Ιούνιος 2013,σελ 6. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Επίσης, αν επιχειρήσουμε μια σύγκριση των ποσοστών ανεργίας των πρώτων 6 μηνών για τα έτη 2012 και 2013, θα διαπιστώσουμε ότι τα ποσοστά ανεργίας το 2013 για τους συγκεκριμένους μήνες ήταν αυξημένα σε σχέση με τα αντίστοιχα ποσοστά του 2012 (Βλ διάγραμμα 45).

Διάγραμμα 45

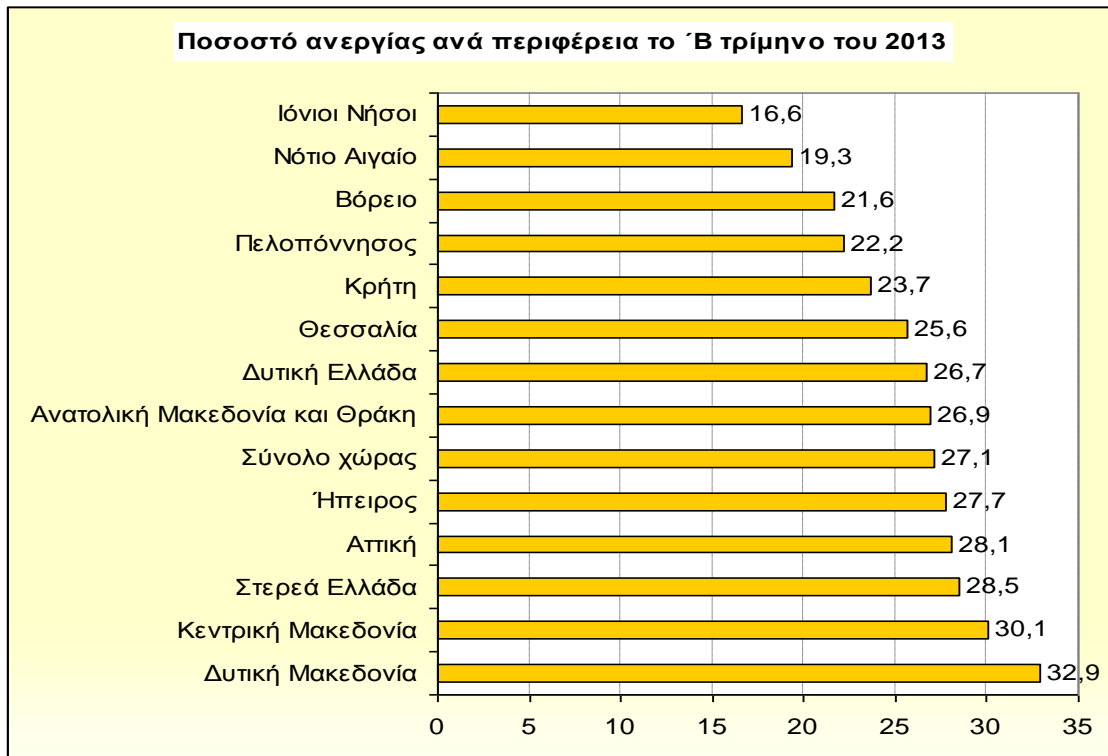
Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Εάν μελετήσουμε τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την ανεργία και την απασχόληση για το Β τρίμηνο του 2013, θα διαπιστώσουμε μια μικρή πτώση της ανεργίας σε σχέση με το Α τρίμηνο. Το ποσοστό ανεργίας ήταν 27,1% έναντι του 27,4% του Α τριμήνου. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των απασχολούμενων ήταν 3.632.184 άτομα και ο αριθμός των ανέργων 1.350.435 άτομα. Βέβαια, παρά το γεγονός ότι η ανεργία μειώθηκε, το ποσοστό εξακολουθούσε να είναι πολύ υψηλό. Το μεγαλύτερο πρόβλημα αντιμετώπιζαν οι γυναίκες όπου το ποσοστό ανεργίας εκτοξεύτηκε στο 31,1%. Το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών ήταν 24,1%. Επίσης, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας εξακολουθούσε να παρατηρείται στους νέους (59%, βλ πίνακας 16). Μελετώντας την ανεργία ανά γεωγραφική περιοχή, παρατηρούμε ότι τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία.

Φύλο/Ηλικιακές ομάδες	15- 24	25 - 29	30 - 44	45 - 64	65+	Σύνολο
Άρρενες	54,2	41,7	21,8	17,6	13,5	24,1
Θήλειες	65,1	47,6	30,3	20,7	5,5	31,1
Σύνολο	59	44,4	25,5	18,9	11,3	27,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού. Β τρίμηνο, 2013, σελ 2.

Διάγραμμα 46

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού. ΄Β τρίμηνο, 2013, σελ 4. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα..

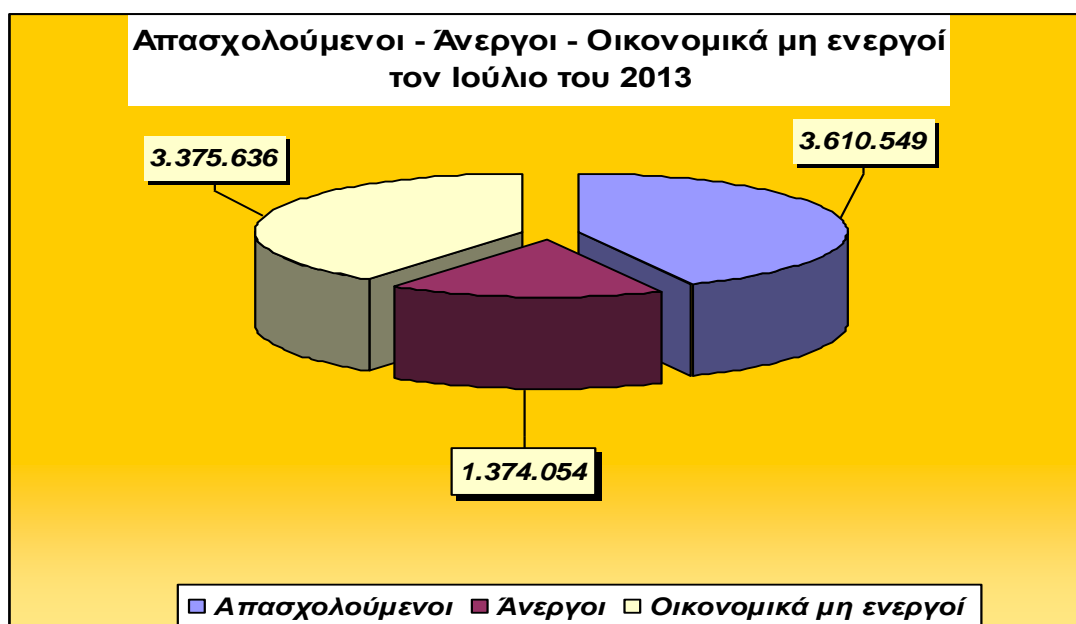
Παράλληλα, τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας καταγράφηκαν σε πληθυσμό με πολύ χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Τα ποσοστά ανεργίας ανά κατηγορία εκπαίδευσης για το ΄Β τρίμηνο του 2013 έχουν ως εξής:

- 1) Διδακτορικό ή μεταπτυχιακό: 14.2%
- 2) Τριτοβάθμια εκπαίδευση: 17.7%
- 3) Πτυχίο ανώτερης τεχνολογικής επαγγελματικής εκπαίδευσης: 30,6%
- 4) Απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: 29,3%
- 5) Απολυτήριο τριτάξιου γυμνασίου: 32,5%
- 6) Απολυτήριο δημοτικού: 27%.
- 7) Μερικές τάξεις δημοτικού: 39,6%
- 8) Καθόλου δημοτικό: 43,5% (βλ ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού. ΄Β τρίμηνο, 2013, σελ 3).

Τον Ιούλιο του 2013, το ποσοστό ανεργίας ήταν 27,6%. Ο αριθμός των απασχολούμενων ήταν 3.610.549 άτομα, ο αριθμός του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού ήταν 3.375.636 άτομα και ο αριθμός των ανέργων ήταν 1.374.045 άτομα. (βλ διάγραμμα 47 και 48). Σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι το ποσοστό ανεργίας για

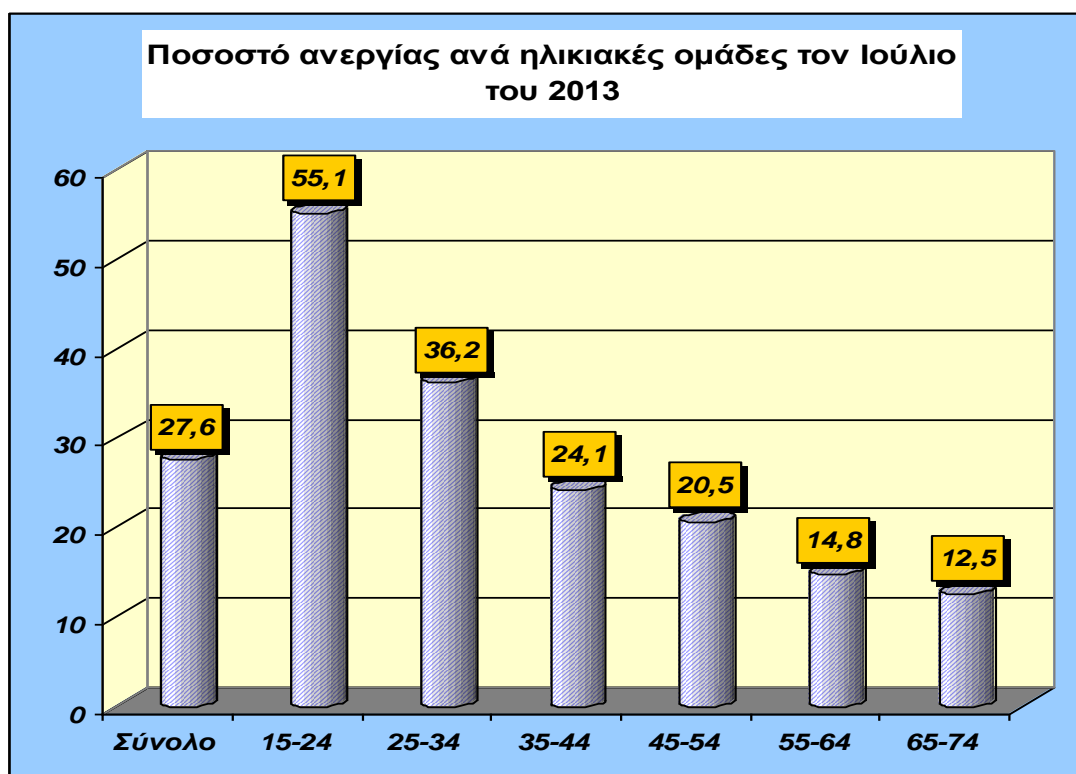
τον μήνα Ιούλιο εξακολουθούσε να είναι το υψηλότερο στην ΕΕ – 27 (βλ διάγραμμα 33)

Διάγραμμα 47

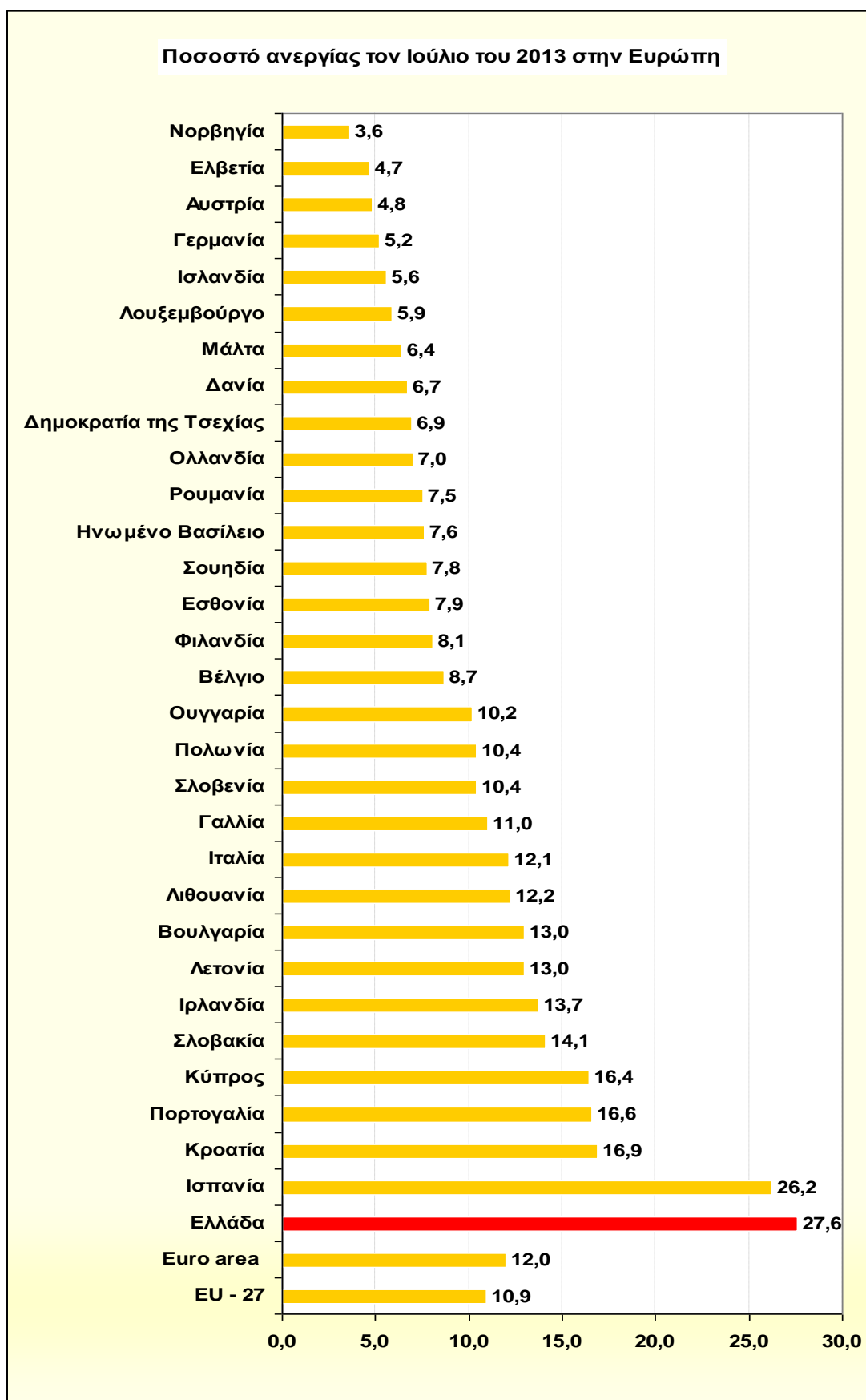
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού, Ιούλιος 2013, σελ 2. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 48

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού, Ιούλιος 2013, σελ 2. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 49

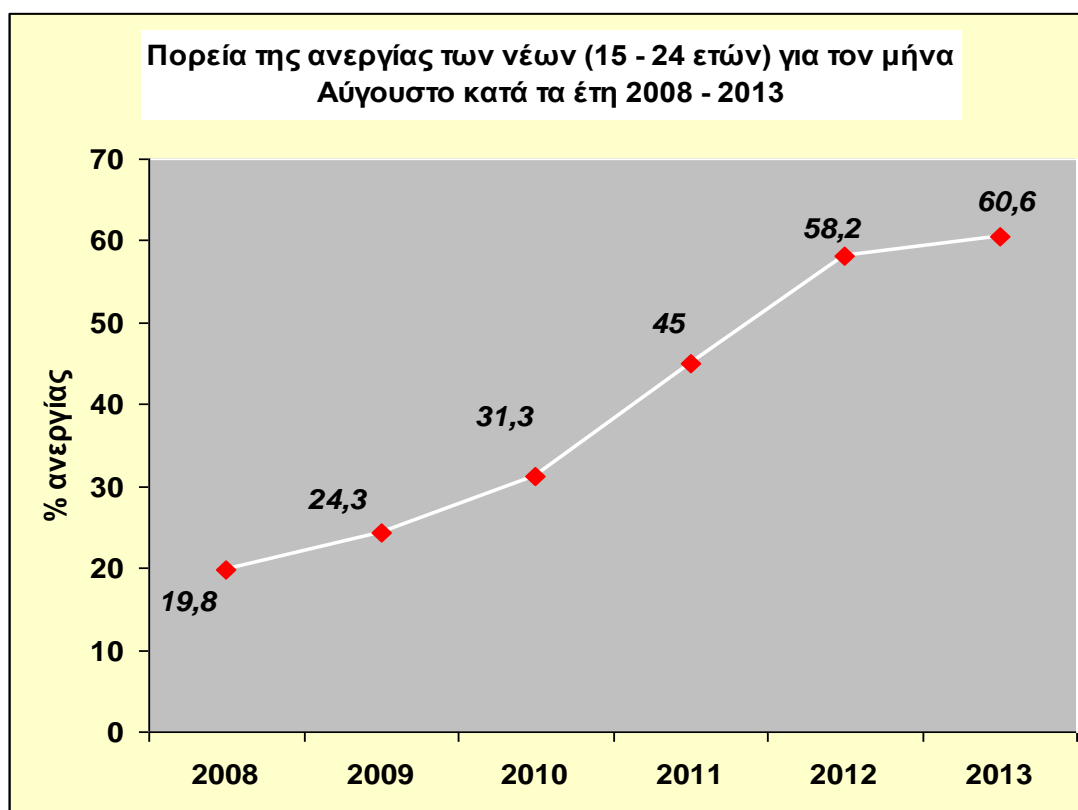

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Τον Αύγουστο του 2013, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα για το σύνολο του πληθυσμού ήταν 27,3%. Ο αριθμός των ανέργων ήταν 1.365.406, των απασχολούμενων 3.631.430 και των οικονομικά μη ενεργών 3.360.334 (βλ ΕΛΣΤΑΤ, έρευνα εργατικού δυναμικού, Αύγουστος, 2013). Το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας ήταν στην Ήπειρο και Δυτική Μακεδονία (29,7%). Στην Θεσσαλία και Στερεά Ελλάδα, το ποσοστό ανεργίας ήταν 26,9%, στην Μακεδονία και Θράκη 28,5%, στην Πελοπόννησο, Δυτική Ελλάδα και Ιόνια νησιά 25,1%, στην Αττική 27,5%, στο Αιγαίο 23,1% και στην Κρήτη 27,3%

(βλ ΕΛΣΤΑΤ, έρευνα εργατικού δυναμικού, Αύγουστος, 2013). Σημείο άξιο παρατήρησης είναι ότι η ανεργία για τους νέους (15 – 24 ετών) εκτοξεύτηκε στο 60,6%. Στο διάγραμμα που ακολουθεί μπορούμε να παρατηρήσουμε την πορεία της ανεργίας των νέων για τον μήνα Αύγουστο κατά τα έτη 2008 – 2013.

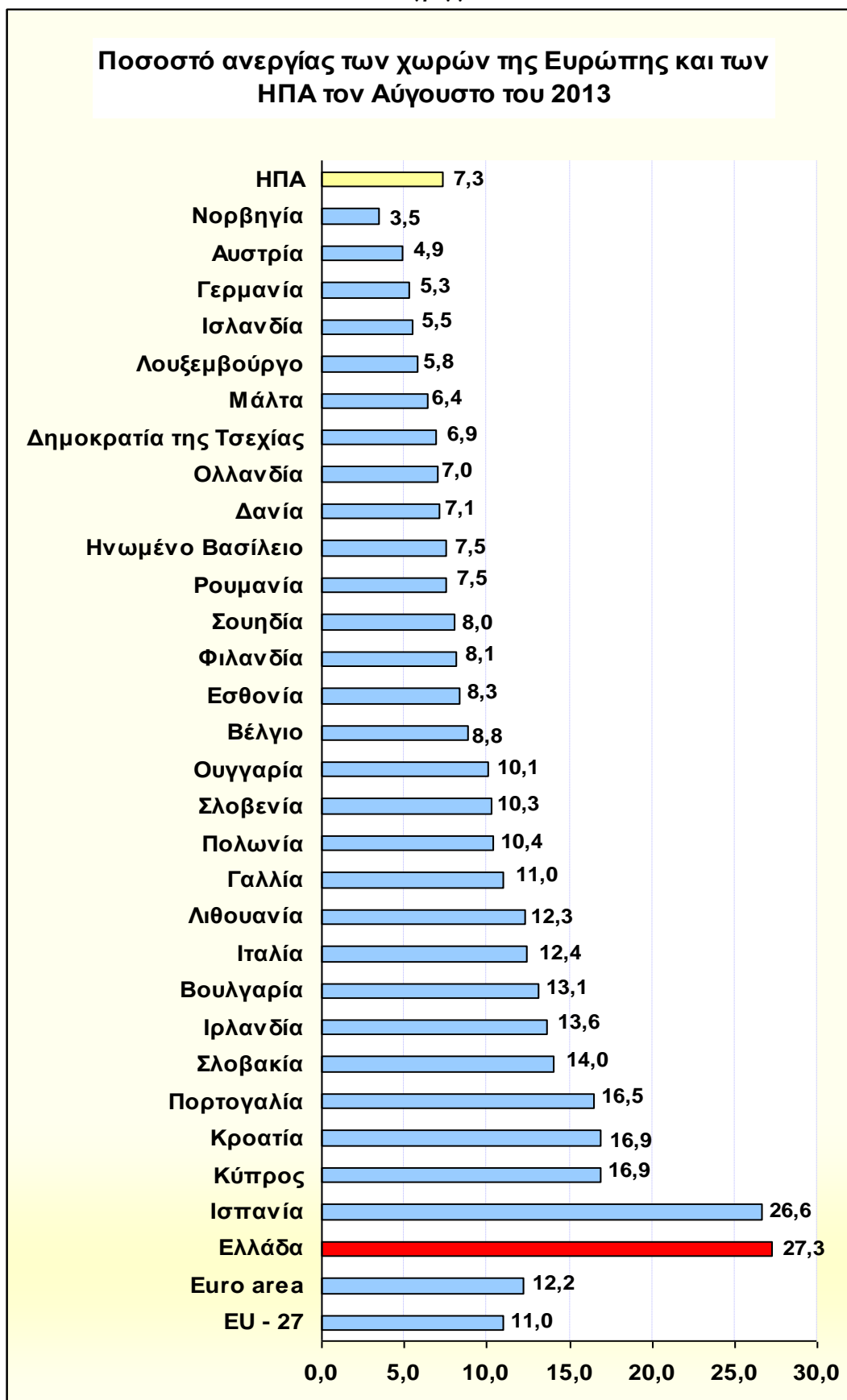
Διάγραμμα 50

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εργατικού δυναμικού. Αύγουστος 2013, σελ 2. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Στο διάγραμμα 51 μπορούμε να παρακολουθήσουμε το ποσοστό ανεργίας των χωρών της Ευρώπης και των ΗΠΑ τον μήνα Αύγουστο. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, η Ελλάδα εξακολουθεί για έναν ακόμη μήνα να έχει την πρωτιά.

Διάγραμμα 51

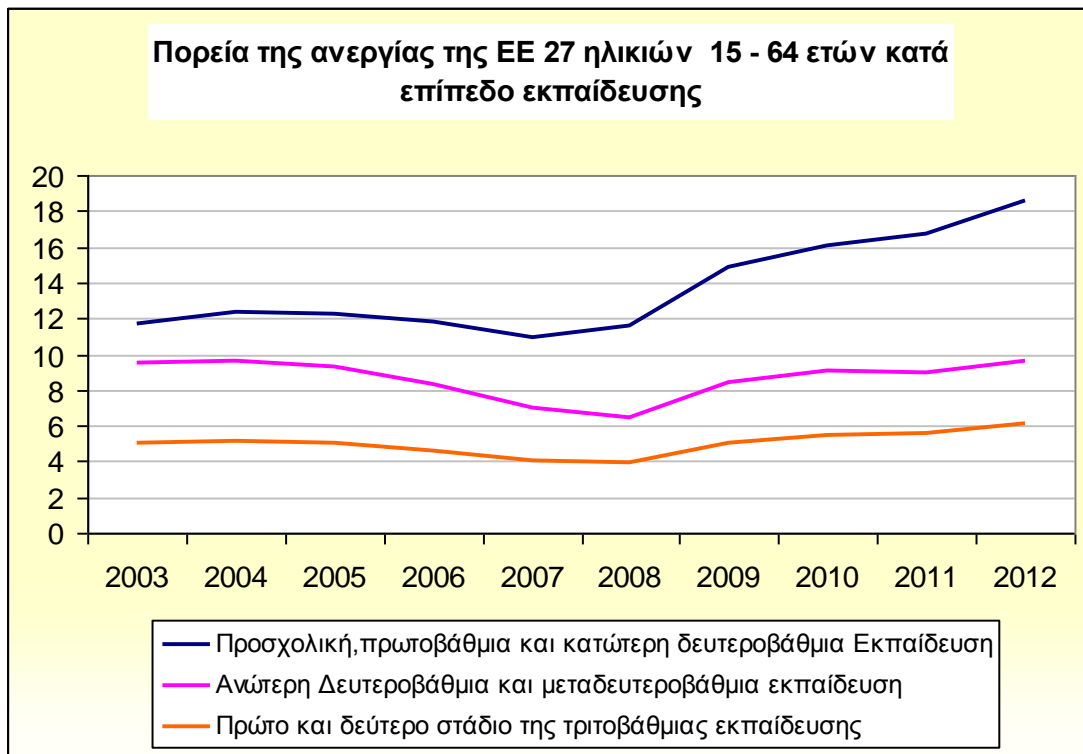

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Το ποσοστό ανεργίας τον Σεπτέμβριο του 2013 ήταν 27,4% (αύξηση κατά 0,1 ποσοστιαία μονάδα έναντι του προηγούμενου μήνα) και το οποίο μεταφράζεται σε 1.376.463 ανθρώπους. Το ποσοστό ανεργίας των ανδρών ήταν 24,5%, ενώ των γυναικών ήταν 31,4% (βλ ΕΛΣΤΑΤ. Έρευνα εργατικού δυναμικού, Σεπτέμβριος). Τον Οκτώβριο του 2013, το ποσοστό ανεργίας για το σύνολο της χώρας ήταν 27,8%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ-27 και της Ευρωζώνης ήταν 10,8% και 12,1% αντίστοιχα. Η Ελλάδα κατείχε την πρωτιά στην ανεργία για ακόμα ένα μήνα, ενώ η Ισπανία βρισκόταν στην δεύτερη θέση (26,7%), καθώς και εκείνη εξακολουθεί να είναι «πιστή στο ραντεβού» με την υψηλή ανεργία. Το ποσοστό ανεργίας των ανδρών ήταν 24,7%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των γυναικών ήταν 32,1% (βλ βάση δεδομένων της Eurostat και ΕΛΣΤΑΤ, δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού, Οκτώβριος 2013). Η ανεργία των ανδρών αυξήθηκε κατά 1,5 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 6,47% έναντι του αντίστοιχου μήνα του προηγούμενου έτους, ενώ η ανεργία των γυναικών αυξήθηκε κατά 2,2 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 7,36% έναντι του προηγούμενου Οκτωβρίου. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ανεργίας εξακολουθεί να εντοπίζεται στους νέους. Το ποσοστό ανεργίας των νέων (15 – 24 ετών) ανήλθε σε 57,9%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ-27 και της Ευρωζώνης ήταν 23,4% και 24,2% αντίστοιχα (βλ βάση δεδομένων της Eurostat και ΕΛΣΤΑΤ, δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού, Οκτώβριος 2013). Εάν μελετήσουμε τα στοιχεία ανεργίας κατά αποκεντρωμένη διοίκηση, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στην Βόρεια Ελλάδα. Το ποσοστό ανεργίας στην Μακεδονία και Θράκη ήταν 28,7% (ελαφρώς χαμηλότερο έναντι του προηγούμενου μήνα), ενώ στην Ήπειρο και Δυτική Μακεδονία η ανεργία «έπιασε στα δίχτυα της» το 29,7% του ενεργού πληθυσμού (ΕΛΣΤΑΤ, δελτίο τύπου, έρευνα εργατικού δυναμικού, οκτώμβριος 2013).

Επίσης, ένα στοιχείο το οποίο οφείλουμε να παρατηρήσουμε είναι το εξής: Οι άνθρωποι οι οποίοι έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης είναι δυσκολότερο να μπορέσουν να βρουν μια εργασία. Έτσι, το ποσοστό ανεργίας των ανθρώπων αυτών είναι λογικό να είναι υψηλότερο. Στο διάγραμμα 52 μπορούμε να παρατηρήσουμε την πορεία της ανεργίας στην ΕΕ - 27 ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού. Επίσης, στο διάγραμμα 53 μπορούμε να παρατηρήσουμε την ανεργία των χωρών της Ευρώπης το 2012 ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού.

Διάγραμμα 52

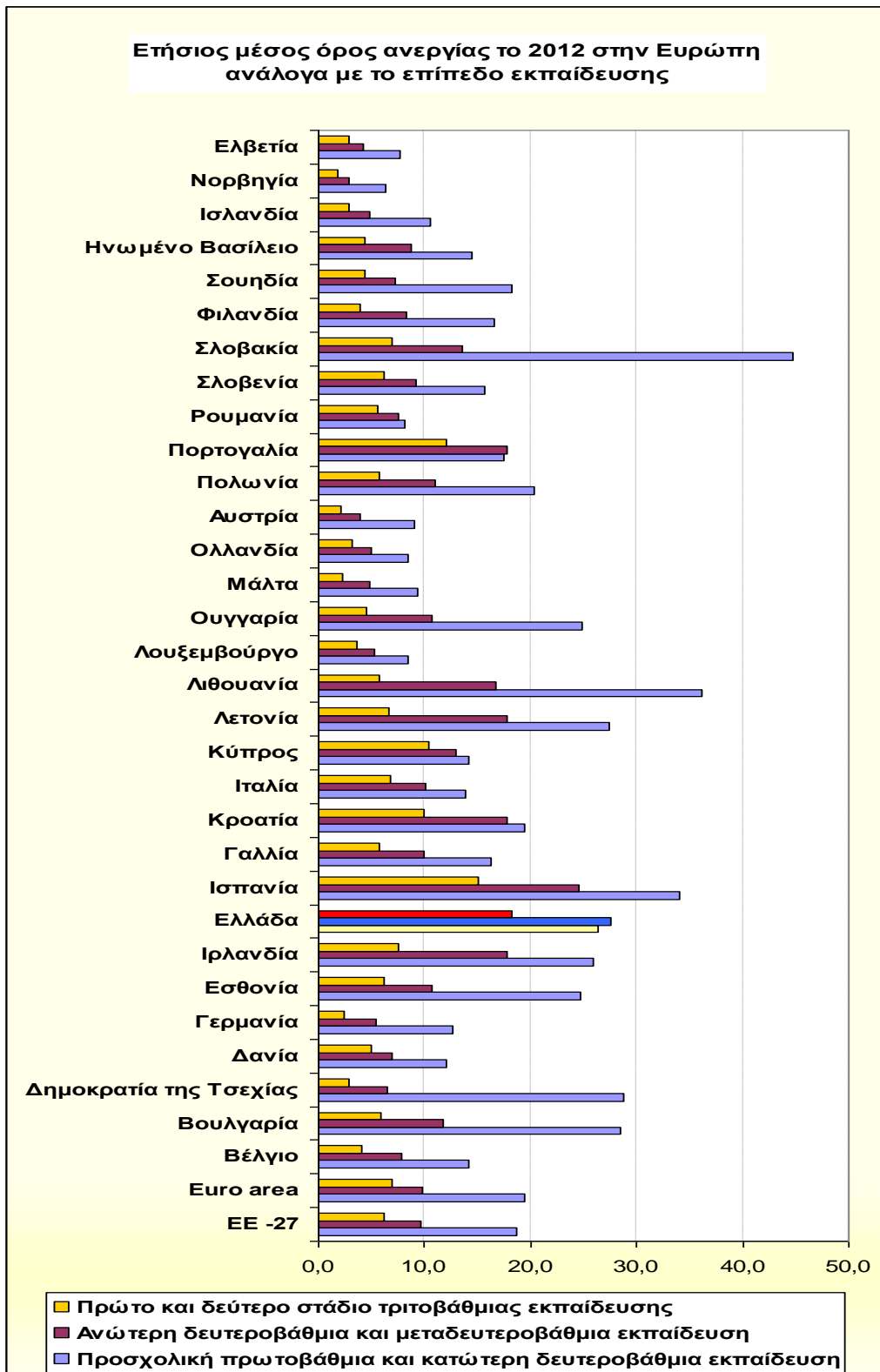
Πηγή: Eurostat: Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι η πρόβλεψη του ΟΟΣΑ για την ανεργία το 2014 δίνει μια απάντηση στην οποιαδήποτε αισιόδοξη προσδοκία από πλευράς Ελληνικής κυβέρνησης και Υπουργείου Οικονομικών. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΟΟΣΑ η ανεργία ενδέχεται να αγγίξει το 28,37% το 2014. Παράλληλα, ο ΟΟΣΑ προβλέπει ύφεση 1,250 του ΑΕΠ για το 2014 (ΟΟΣΑ, οικονομικές προβλέψεις, Ιούνιος 2013). Επίσης, σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου εργασίας ΓΣΕΕ, ενδέχεται να υπάρξει συνεχής αύξηση της ανεργίας κοντά στο 34% μέχρι το τέλος του 2016, σε περίπτωση που συνεχιστεί η τρέχουσα οικονομική πολιτική.

Ένα σημαντικό γεγονός άξιο παρατηρήσεως και αναφοράς είναι η αύξηση των απασχολούμενων με καθεστώς μερικής απασχόλησης από το 2008 έως το 2012. Βέβαια, σημαντικότερο γεγονός είναι η αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που εργάζεται με καθεστώς μερικής απασχόλησης χωρίς να το επιθυμεί. Το 2008, το ποσοστό πληθυσμού με μη ηθελημένη μερική απασχόληση ήταν 44%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2012 ήταν 65%. Παρατηρούμε μια αύξηση της τάξης των 21 ποσοστιαίων μονάδων. Αναλυτικότερα, το 65% των απασχολούμενων με μερική απασχόληση θα επιθυμούσε να εργάζεται με σύμβαση πλήρους απασχόλησης¹⁷.

¹⁷ Βλ βάση δεδομένων της Eurostat.

Διάγραμμα 53

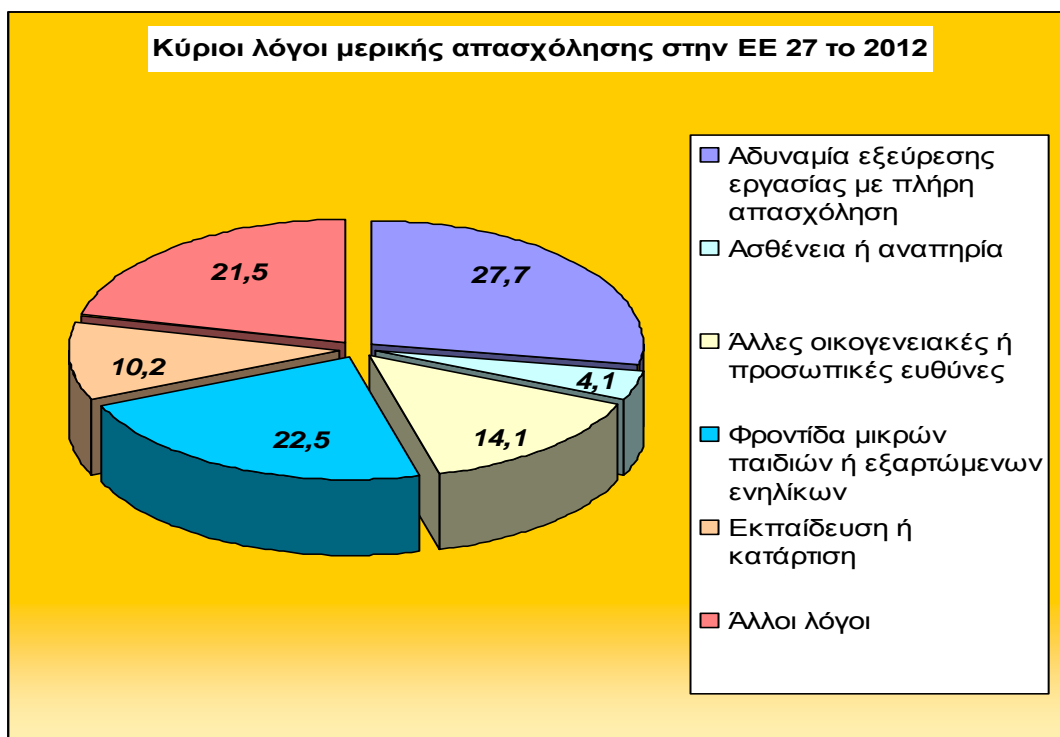
Πηγή: Eurostat: Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Επίσης, η μερική απασχόληση εμφανίζεται αρκετά αυξημένη στην ΕΕ-27 τα τελευταία χρόνια. Οι κύριοι λόγοι εξαιτίας των οποίων οι άνθρωποι εργάζονται με μερική απασχόληση είναι οι εξής:

- Αδυναμία εξεύρεσης εργασίας με πλήρη απασχόληση.
- Ασθένεια ή αναπηρία.
- Άλλες οικογενειακές ή προσωπικές ευθύνες.
- Άλλοι λόγοι.
- Φροντίδα μικρών παιδιών ή εξαρτώμενων ενηλίκων.

Ακολουθεί διάγραμμα το οποίο περιγράφει κατά ποσοστό τους παραπάνω λόγους εξαιτίας των οποίων οι άνθρωποι στην ΕΕ - 27 για το έτος 2012 εργάζονταν με μερική απασχόληση.

Διάγραμμα 54

Πηγή: Eurostat: Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Η ανεργία αποτελεί πλέον μάλιστα κυρίως για τους νέους ανθρώπους. Μέρα με την μέρα η ανεργία αγγίζει όλο και περισσότερους πολίτες. Ποιος θα καταφέρει να ξεφύγει από τις δαγκάνες της; Πέρα των οικονομικών συνεπειών, η ανεργία έχει σοβαρές επιπτώσεις και στην ψυχολογική κατάσταση του ατόμου που την βιώνει.

Ο άνεργος δεν μπορεί να βιώσει την επιτυχία, νιώθει αποκομμένος από το κοινωνικό σύνολο και ενδέχεται να αποκτήσει αισθήματα κατωτερότητας, φόβου, ανασφάλειας, μελαγχολίας και κατάθλιψης. Με λίγα λόγια, η ύπαρξη της ανεργίας αποτελεί τροχοπέδη στην επίτευξη της ατομικής προόδου και ευημερίας. Η ανεργία έχει επίσης

οδυνηρές συνέπειες και για την κοινωνία, καθώς σπάει όλους τους κοινωνικούς δεσμούς και απειλεί την συνοχή και την ομαλή λειτουργία της. Η σημαντικότερη όμως συνέπεια είναι ότι η ανεργία ουσιαστικά υπονομεύει την ίδια την Δημοκρατία. *Υπάρχει ισότητα; Υπάρχει κοινωνική δικαιοσύνη; Θα μπορούσε να φανταστεί κανείς ότι στην χώρα όπου γεννήθηκε η Δημοκρατία κατοικούν τόσοι πολλοί άνεργοι, φτωχοί και περιθωριοποιημένοι πολίτες;*

Κάποιοι λένε ότι στην Δημοκρατία δεν υπάρχουν αδιέξοδα. Η ίδια η Δημοκρατία όχι μόνο ως πολίτευμα, αλλά ως τρόπος ζωής πάντα έδινε και θα εξακολουθεί να δίνει λύσεις στα προβλήματα. Το πρόβλημα όμως της ανεργίας εξακολουθεί να παραμένει άλυτο. *Μήπως χρειάζεται διαφορετική στρατηγική; Μήπως χρειάζεται αναθεώρηση κάποιων πραγμάτων;* Κάποιοι λένε ότι η Δημοκρατία δεν πρέπει να φοβάται τους εχθρούς της. Η ανεργία είναι πλέον εχθρός και της Δημοκρατίας και της ίδιας της χώρας.

Η ανεργία βάζει εμπόδια στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του πολίτη. Οι άνθρωποι και κυρίως οι νέοι νιώθουν εγκλωβισμένοι, δεν νοιάζονται, δεν σκέφτονται, δεν προβληματίζονται, δεν ανησυχούν. Αδυνατούν να συμμετέχουν στα κοινά και γενικότερα δείχνουν μια πλήρη αδιαφορία για τα πολιτικά δρώμενα, γεγονός το οποίο αποτελεί πλήγμα για την Δημοκρατία. Το πλήγμα για την Δημοκρατία είναι βαρύ, διότι σιγά σιγά οι άνθρωποι παύουν να είναι πολίτες.

Έχουμε ήδη αναφέρει ότι με το μνημόνιο 2 μειώθηκε ο κατώτατος μισθός των Ελλήνων εργαζομένων κατά 22%. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζουμε την εξέλιξη του κατώτατου μισθού ανά εξάμηνο για τα έτη 2009 – 2013

Πίνακας 17

<i>Κατώτατοι μηνιαίοι μισθοί σε ευρώ στην Ελλάδα ανά εξάμηνο</i>	
ΈΤΗ	Κατώτατος μισθός
A εξάμηνο του 2009	817,83
B εξάμηνο του 2009	862,82
A εξάμηνο του 2010	862,82
B εξάμηνο του 2010	862,82
A εξάμηνο του 2011	862,82
B εξάμηνο του 2011	876,62
A εξάμηνο του 2012	876,62
B εξάμηνο του 2012	683,76
A εξάμηνο του 2013	683,76
B εξάμηνο του 2013	683,76

Πηγή: Eurostat

Όπως παρατηρούμε από τον πίνακα 17, το Β εξάμηνο του 2012 ο κατώτατος μισθός βάσει του μηνιού 2 ήταν 683,76€, ενώ το Α εξάμηνο βάσει της ΕΓΣΕΕ ήταν 876,62€. Στον πίνακα 18 μπορούμε να παρατηρήσουμε τους κατώτατους μισθούς σε ευρώ και σε μονάδες αγοραστικής δύναμης για τις χώρες της ΕΕ που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το Β εξάμηνο του 2013. Εάν παρατηρήσουμε προσεκτικά τον πίνακα 6 μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η Ελλάδα βρίσκεται στην δέκατη θέση όσο αφορά το ύψος του κατώτατου μισθού. Εάν δεν είχε επιβληθεί ονομαστική μείωση του κατώτατου μισθού, η Ελλάδα με βάση το ύψος του κατώτατου μισθού της ΕΓΣΕΕ (876,62 €) θα ήταν στην έβδομη θέση μεταξύ των χωρών που υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία. Με λίγα λόγια, ο κατώτατος μισθός της Ελλάδας θα ήταν μεγαλύτερος από εκείνον της Ισπανίας, της Μάλτας και της Σλοβενίας (Βλ, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2013¹⁸)

Πίνακας 18

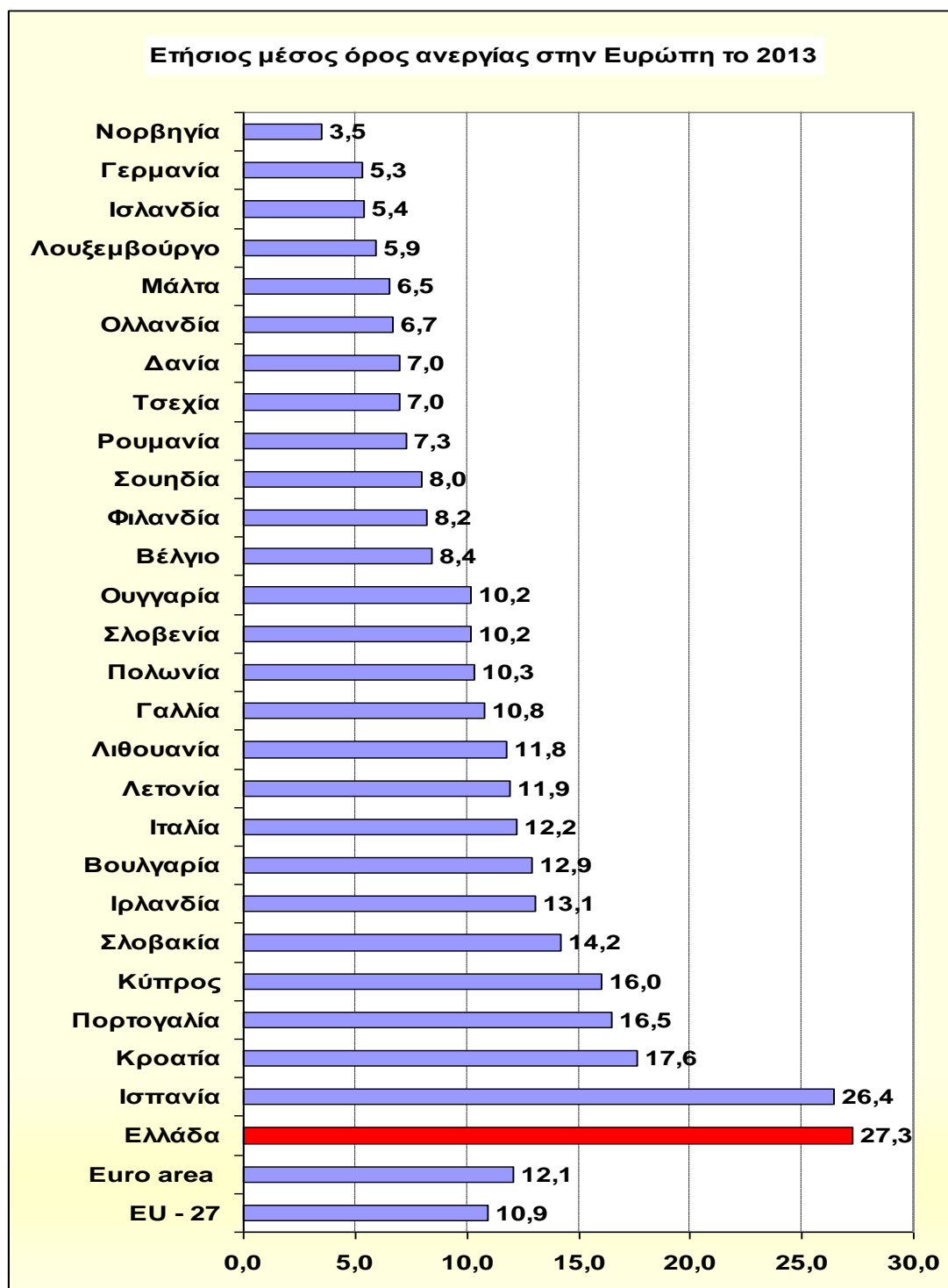
Κατώτατοι μισθοί σε Ευρώ και σε μονάδες αγοραστικής δύναμης στις χώρες της ΕΕ το Β εξάμηνο του 2013		
Χώρες	Σε Ευρώ	Σε μονάδες αγοραστικής δύναμης
Βέλγιο	1.501,82	1.385,01
Βουλγαρία	158,50	328,85
Δημοκρατία της Τσεχίας	308,30	441,11
Εσθονία	320,00	416,65
Ιρλανδία	1.461,85	1.251,49
Ελλάδα	683,76	743,65
Ισπανία	725,85	794,10
Γαλλία	1.430,22	1.325,55
Λετονία	284,74	401,28
Λιθουανία	289,62	454,05
Λουξεμβούργο	1.874,19	1.537,41
Ουγγαρία	332,37	563,02
Μάλτα	697,42	897,58
Ολλανδία	1.477,80	1.375,43
Πολωνία	368,87	675,35
Πορτογαλία	565,83	659,74
Ρουμανία	179,36	324,35
Σλοβενία	783,66	946,32
Σλοβακία	337,70	476,16
Ην. Βασίλειο	1.189,22	1.081,42

Πηγή: Eurostat

¹⁸ Για καλύτερη ανάλυση, βλ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2013, σελ 172-173. Η Ελληνική οικονομία και απασχόληση. Ετήσια Έκθεση.

Κλείνοντας την παράγραφο για την ανεργία και την απασχόληση, μπορούμε να παρατηρήσουμε από το διάγραμμα που ακολουθεί τον ετήσιο μέσο όρο ανεργίας το 2013 για τις χώρες της Ευρώπης. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό από το διάγραμμα 56, η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται στην πρώτη θέση.

Διάγραμμα 55

Πηγή: Eurostat: Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

5.3 ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ - ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ – ΕΥΠΑΘΕΙΑΣ – ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ – ΥΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.

Η φτώχεια και η ευπάθεια αποτελούν πλέον μια πραγματικότητα για την Ελληνική κοινωνία. Στο τέλος του 2009, ένα νέο τοπίο δημιουργήθηκε στην Ελλάδα. Ο κίνδυνος φτώχειας απειλεί πλέον χιλιάδες πολίτες και νοικοκυριά (βλ, Ελληνική στατιστική αρχή, δελτίο τύπου έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2010). Στον πίνακα 12, καταγράφεται ο πληθυσμός ο οποίος βρισκόταν υπό την απειλή του κινδύνου φτώχειας και επίσης το κατώφλι της φτώχειας για το έτος 2010. Τα αποτελέσματα όσο αναφορά τον κίνδυνο φτώχειας για το 2010 ήταν οδυνηρά. Παράλληλα, άξιο αναφοράς είναι ότι η έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ βασίστηκε σε στοιχεία του 2009. Με λίγα λόγια, το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ήταν τόσο υψηλό, την στιγμή κατά την οποία η Ελληνική κυβέρνηση δεν είχε ακόμα προσφύγει στον μηχανισμό στήριξης και επομένως δεν είχε υπογράψει το πρώτο μνημόνιο συνεργασίας.

Το όριο της φτώχειας ορίστηκε για πρώτη φορά το 2008 μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας της κυβέρνησης για ανακούφιση των φτωχών νοικοκυριών, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η ίδρυση του εθνικού ταμείου κοινωνικής συνοχής. Το Ε.Τ.Α.Κ.Σ είχε ως στόχο την ενίσχυση των νοικοκυριών και φυσικών προσώπων, τα οποία είχαν εισοδήματα κάτω από το όριο της φτώχειας. (Διονύσης Μπαλούρδος, Μαρία Πετράκη, 2012).

«.....Το όριο της φτώχειας ορίζεται στο 60% της διάμεσου του ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος, σύμφωνα με τη μεθοδολογία που ακολουθείται κατά την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των νοικοκυριών που διενεργείται ετησίως από τη Γενική Γραμματεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), δυνάμει του Κανονισμού 1177/2003 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.....»(Εφημερίδα της

κυβέρνησης. Αρ φύλλου 6. Ν. 3631/2008,
άρθρο 1, παρ 3).

Ωστόσο, το Ε.Τ.Α.Κ.Σ καταργήθηκε 2 χρόνια αργότερα (βλ Εφημερίδα της
κυβέρνησης. Αρ φύλλου 206. Ν. 3895/2010. Άρθρο1, παρ 1, γ).

Πίνακας 19

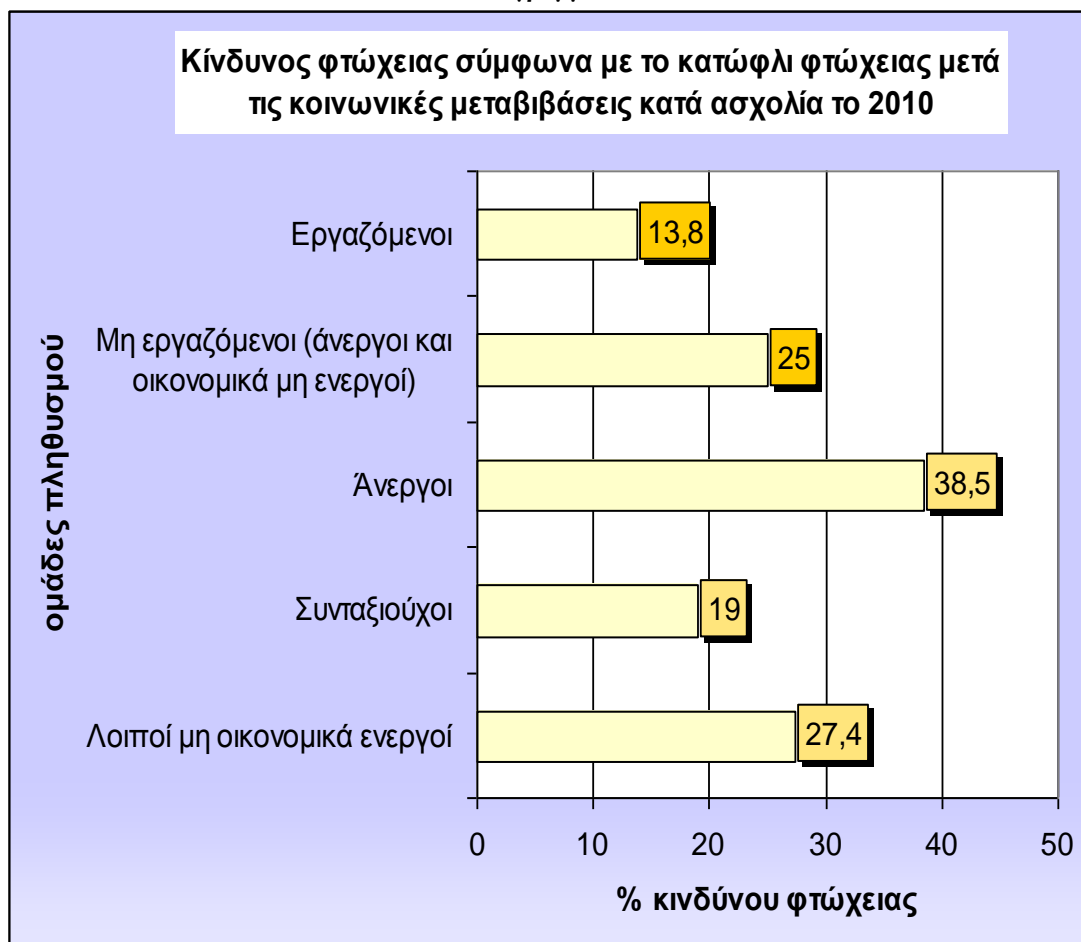
Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας και κατώφλι φτώχειας το 2010	
Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας.	20,1%
Κατώφλι κινδύνου φτώχειας ανά άτομο.	7.178,00 ευρώ
Κατώφλι κινδύνου φτώχειας για νοικοκυριά με δυο ενήλικες και δυο εξαρτώμενα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών.	15.073,00 ευρώ
Μέσο ετήσιο ατομικό ισοδύναμο εισόδημα.	13.973,94 ευρώ
Μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών.	24.224,38 ευρώ

***Πηγή:** Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2010, σελ 1.*

Κίνδυνος φτώχειας είναι το ποσοστό των ατόμων που διαβιούν σε νοικοκυριά, τα οποία διαθέτουν συνολικό ισοδύναμο εισόδημα, το οποίο είναι χαμηλότερο από το όριο φτώχειας (ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα, 2012). Επομένως, Φτωχό (με την σχετική έννοια του όρου φτώχεια) θεωρείται ένα άτομο του οποίου το ισοδύναμο διαθέσιμο ατομικό εισόδημα είναι χαμηλότερο από το 60% του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος. Το ισοδύναμο διαθέσιμο ατομικό εισόδημα είναι « το εισόδημα του νοικοκυριού μετά την διαίρεσή του με το ισοδύναμο μέγεθος του νοικοκυριού. Το ισοδύναμο μέγεθος του νοικοκυριού υπολογίζεται με βάση την τροποποιημένη κλίμακα του ΟΟΣΑ, σύμφωνα με την οποία ορίζεται συντελεστής στάθμισης 1 για τον πρώτο ενήλικα, 0.5 για το δεύτερο ενήλικα και μέλη 14 ετών και άνω και 0.3 για παιδιά 13 ετών και κάτω » (ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα, 2013, σελ 23).

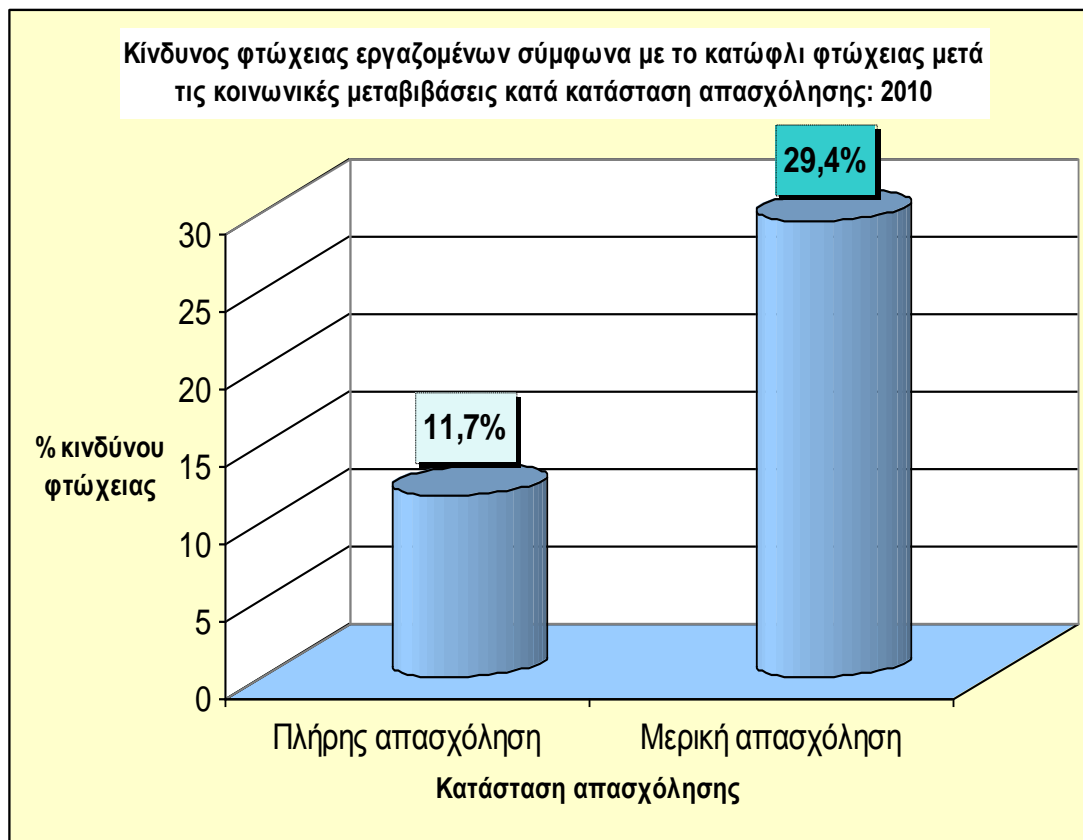
Ο πληθυσμός που διέτρεχε μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας με βάση στοιχεία του 2010, ήταν οι άνεργες γυναίκες και τα μονογονεϊκά νοικοκυριά με, τουλάχιστον, ένα εξαρτώμενο παιδί (Ελληνική στατιστική αρχή, 2012). Ο κίνδυνος της φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (κοινωνικά δικαιώματα και συντάξεις), ήταν περίπου 42,8%, ενώ μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ήταν 20,1% με βάση στοιχεία του 2010.(Ελληνική στατιστική αρχή, 2012). Ακολουθεί διαγραμματική απεικόνιση και περιγραφή του κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, κατά ασχολία και κατάσταση απασχόλησης για το 2010 (βλ διαγράμματα 55 και 56). Ακόμα, απεικονίζεται διαγραμματικά το κατώφλι σχετικού κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά τύπο νοικοκυριού για το 2010 (βλ διάγραμμα 57) και ο κίνδυνος φτώχειας των χωρών της Ευρώπης για το 2010 (βλ διάγραμμα 58).

Διάγραμμα 56

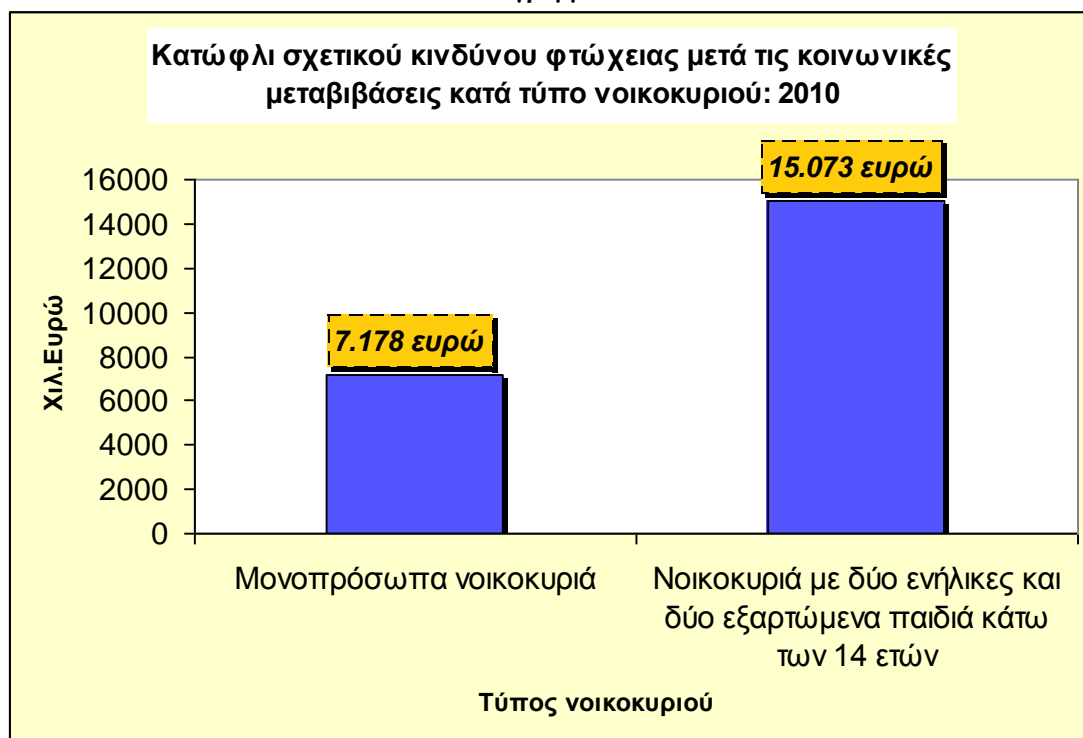
Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2010, σελ 8.Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 57

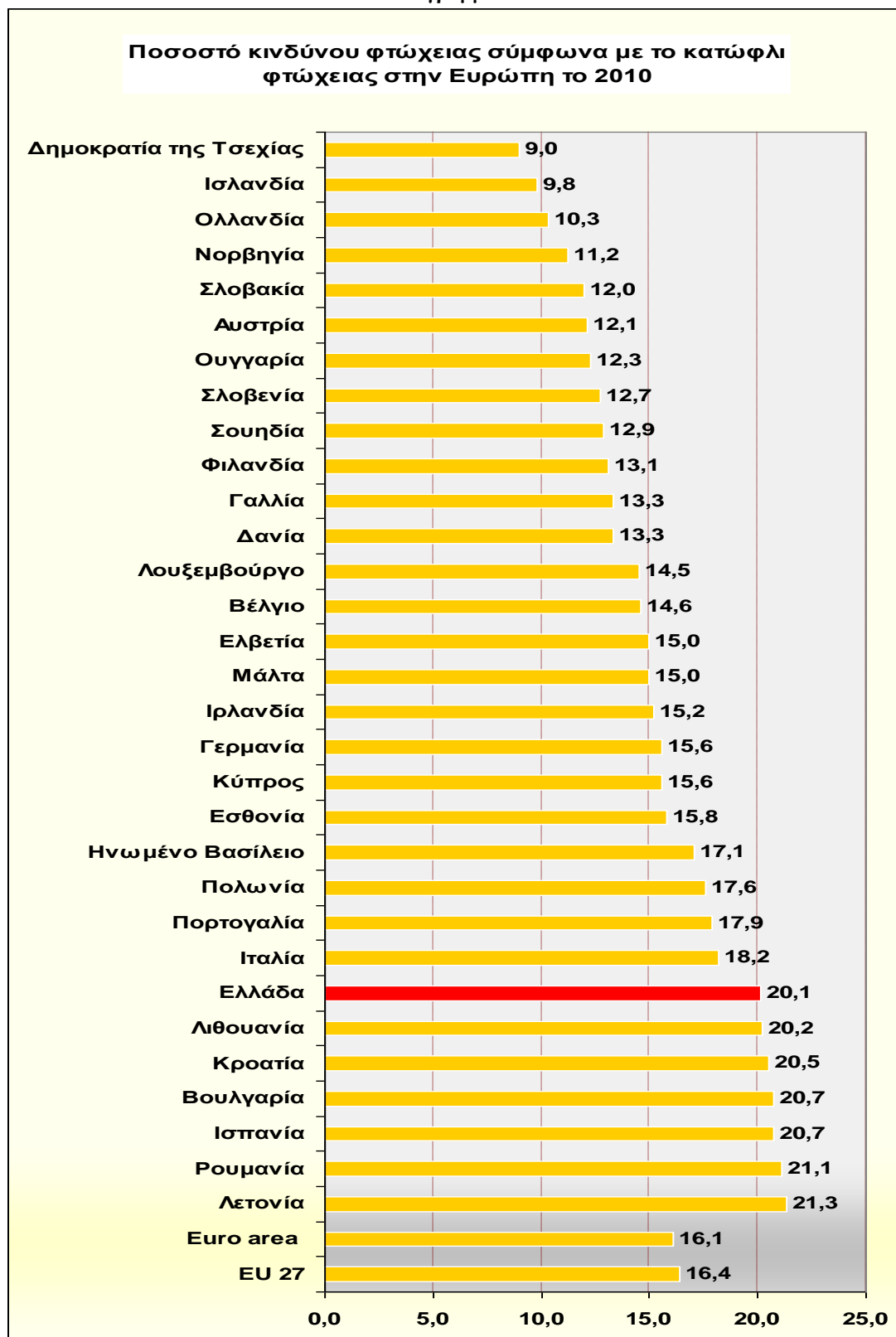
Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2010, σελ 9. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 58

Πηγή: Ελληνική Στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2010, σελ 7. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 59

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Το έτος 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010), το κατώφλι κινδύνου φτώχειας μειώθηκε από 7.178 χιλ, σε 6.951 χιλ για τους άγαμους και από 15.073 χιλ σε 13.841

χιλ για τα νοικοκυριά με δυο ενήλικες και δυο παιδιά κάτω των 14 ετών. Το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ανήλθε στο 21,4% το 2011. Το μεγαλύτερο ποσοστό κινδύνου φτώχειας παρατηρήθηκε στους ανέργους (44%) και στους λοιπούς μη οικονομικά ενεργούς πολίτες (30%). Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός ότι ενώ το κατώφλι φτώχειας μειώθηκε από 7.178 χιλ το 2010 σε 6.951 χιλ το 2011, ο κίνδυνος φτώχειας αυξήθηκε κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες. Σημείο άξιο αναφοράς επίσης είναι ότι τα παραπάνω ποσοστά αφορούν τον κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (κοινωνικά επιδόματα και συντάξεις). Εάν όμως στον υπολογισμό του κινδύνου φτώχειας δεν συμπεριληφθούν τα κοινωνικά δικαιώματα και οι συντάξεις, τότε το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας εκτοξεύεται σε υψηλά επίπεδα. Το 2011, τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (δεν περιλαμβάνονται ούτε τα κοινωνικά δικαιώματα, ούτε οι συντάξεις) ήταν 44,9% για το σύνολο της χώρας, 37,3% για τις ηλικίες 18 – 64 ετών και 85,3% για τις ηλικίες από 65 ετών και πάνω. Επίσης, ο κίνδυνος φτώχειας πριν από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (δεν περιλαμβάνονται τα κοινωνικά δικαιώματα και περιλαμβάνονται οι συντάξεις) ήταν 24,8% το 2011 για το σύνολο της χώρας, ενώ το 2010 ήταν 23,8%. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις για τους άνδρες αυξήθηκε κατά 1,5 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο του 2010, ενώ για τις γυναίκες αυξήθηκε κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες (Βλ Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ). Το έτος 2011, η Ελλάδα βρισκόταν στην τρίτη θέση στην Ευρώπη και στην δεύτερη θέση στην Ευρωζώνη μετά την Ισπανία, όσο αναφορά το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας. Παράλληλα, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των Ελλήνων εργαζομένων με πλήρη απασχόληση ήταν 10,4% το 2011, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των εργαζομένων με μερική απασχόληση ήταν 21,4%. Ο κίνδυνος φτώχειας για τα παιδιά ηλικίας 0 – 17 ετών ανήλθε στο 23,7%. *Μπορούμε να διανοηθούμε ότι στην χώρα που γεννήθηκε η Δημοκρατία και ο Πολιτισμός κατοικούν τόσοι φτωχοί και κοινωνικά αποκλεισμένοι πολίτες;*

Ακολουθούν παρακάτω τα εξής διαγράμματα και πίνακες:

1. Διάγραμμα το οποίο παρουσιάζει και περιγράφει τον κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά ομάδες ηλικιών για το 2011.
2. Διάγραμμα το οποίο παρουσιάζει και περιγράφει τον κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά κατάσταση απασχόλησης για το 2011.

3. Διάγραμμα που παρουσιάζει τον κίνδυνο φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (περιλαμβάνονται τα κοινωνικά επιδόματα και δεν περιλαμβάνονται οι συντάξεις) για τα έτη 2010 και 2011.

4. Πίνακας ο οποίος παρουσιάζει τον Κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας στην Ελλάδα το 2011.

5. Διάγραμμα που παρουσιάζει το κατώφλι σχετικού κινδύνου φτώχειας νοικοκυριών με δυο ενήλικες και δυο παιδιά κάτω των 14 ετών σε Ευρώ και σε μονάδες αγοραστικής δύναμης στην Ευρώπη το 2011.

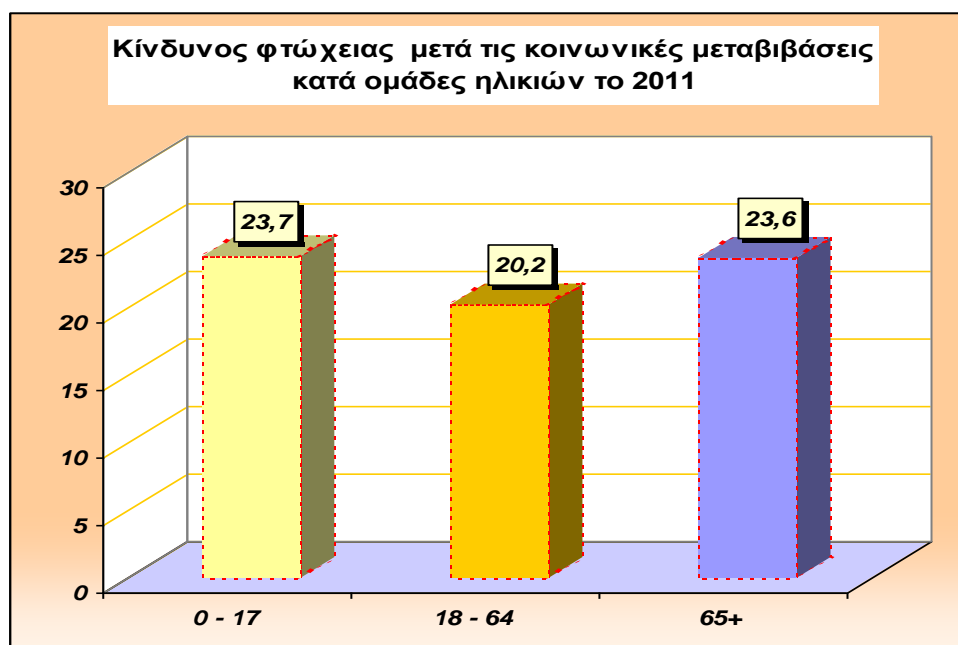
6. Διάγραμμα που περιγράφει το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας, ανά φύλο, στην Ευρώπη το 2011.

7. Διάγραμμα που περιγράφει τον κίνδυνο φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας, ανά επίπεδο εκπαίδευσης, στην Ελλάδα το 2011.

8. Διάγραμμα που περιγράφει το ποσοστό κινδύνου φτώχειας για τους εργαζομένους με πλήρη και μερική απασχόληση στην Ευρώπη το 2011.

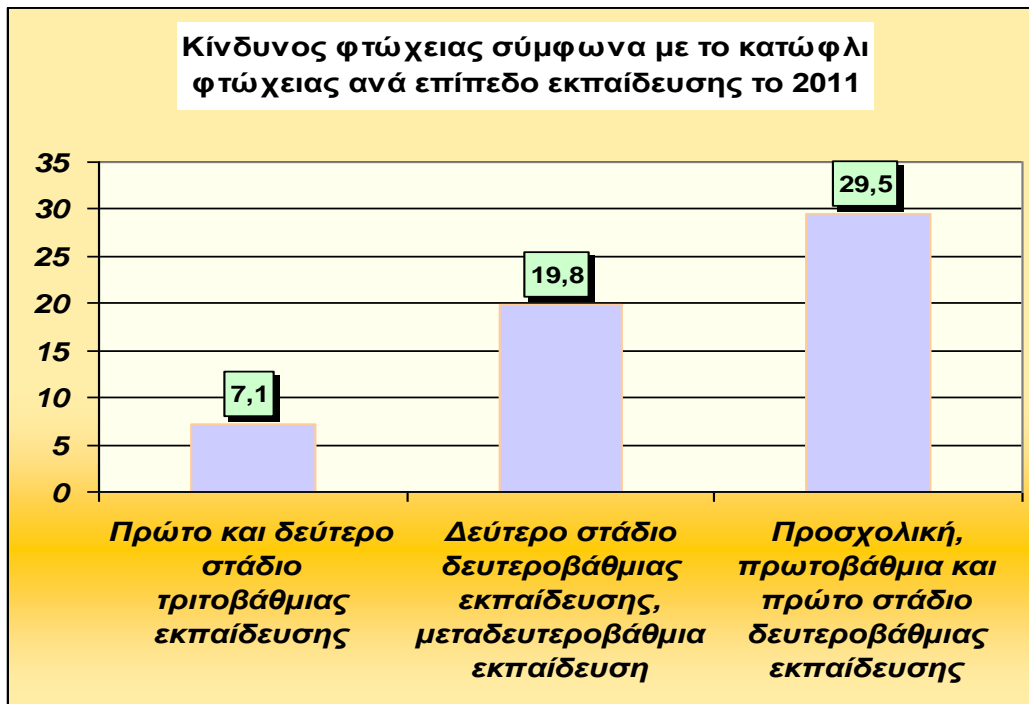
Σε όλα τα διαγράμματα που ακολουθούν στην πορεία της εργασίας και τα οποία αναπαριστούν τον κίνδυνο φτώχειας ή τον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των χωρών της ΕΕ-27, λαμβάνουμε υπόψη ως όριο φτώχειας το 60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος.

Διάγραμμα 60

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2013, σελ. 24. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 61

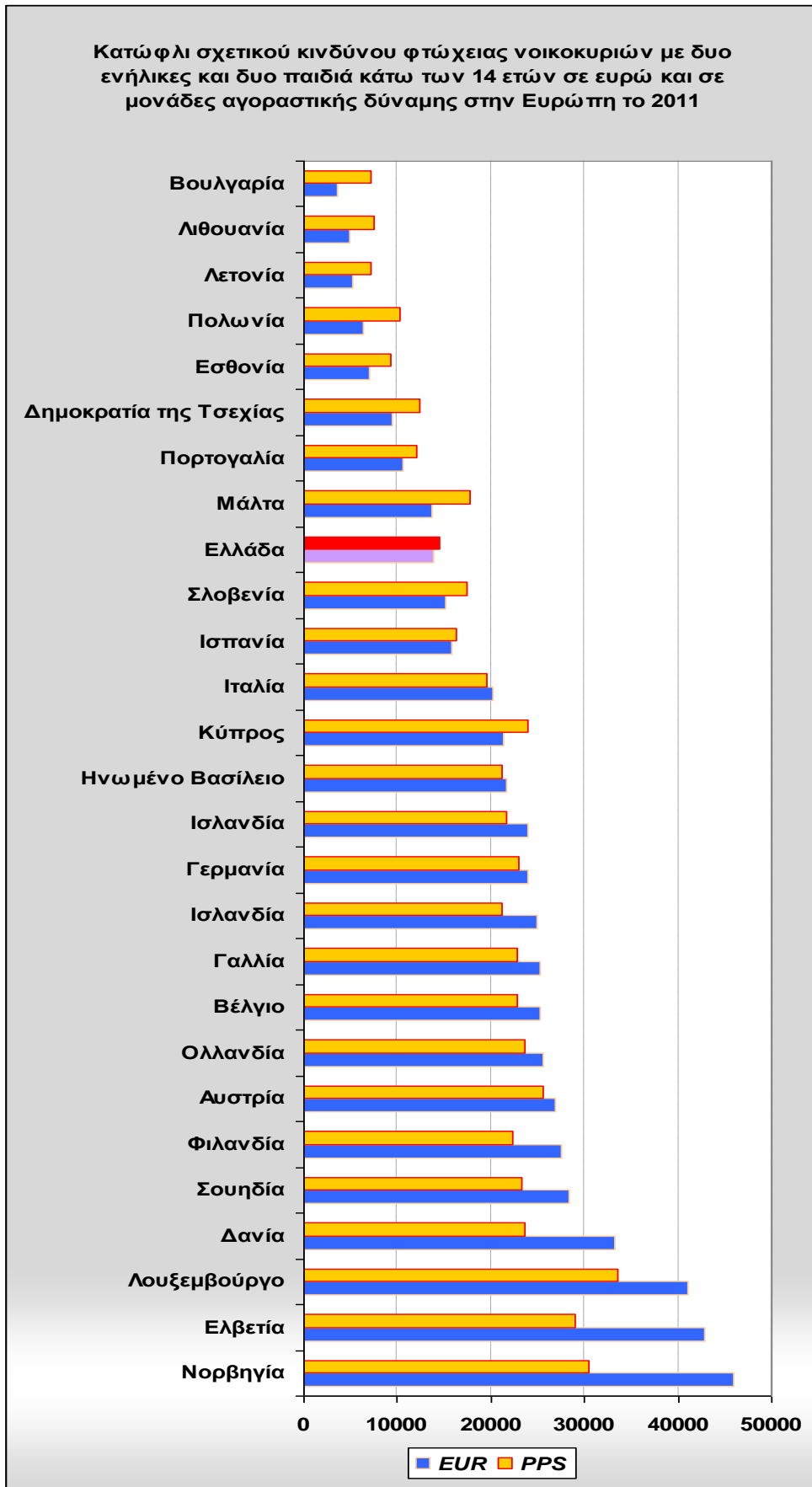
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2013, σελ 24. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 62

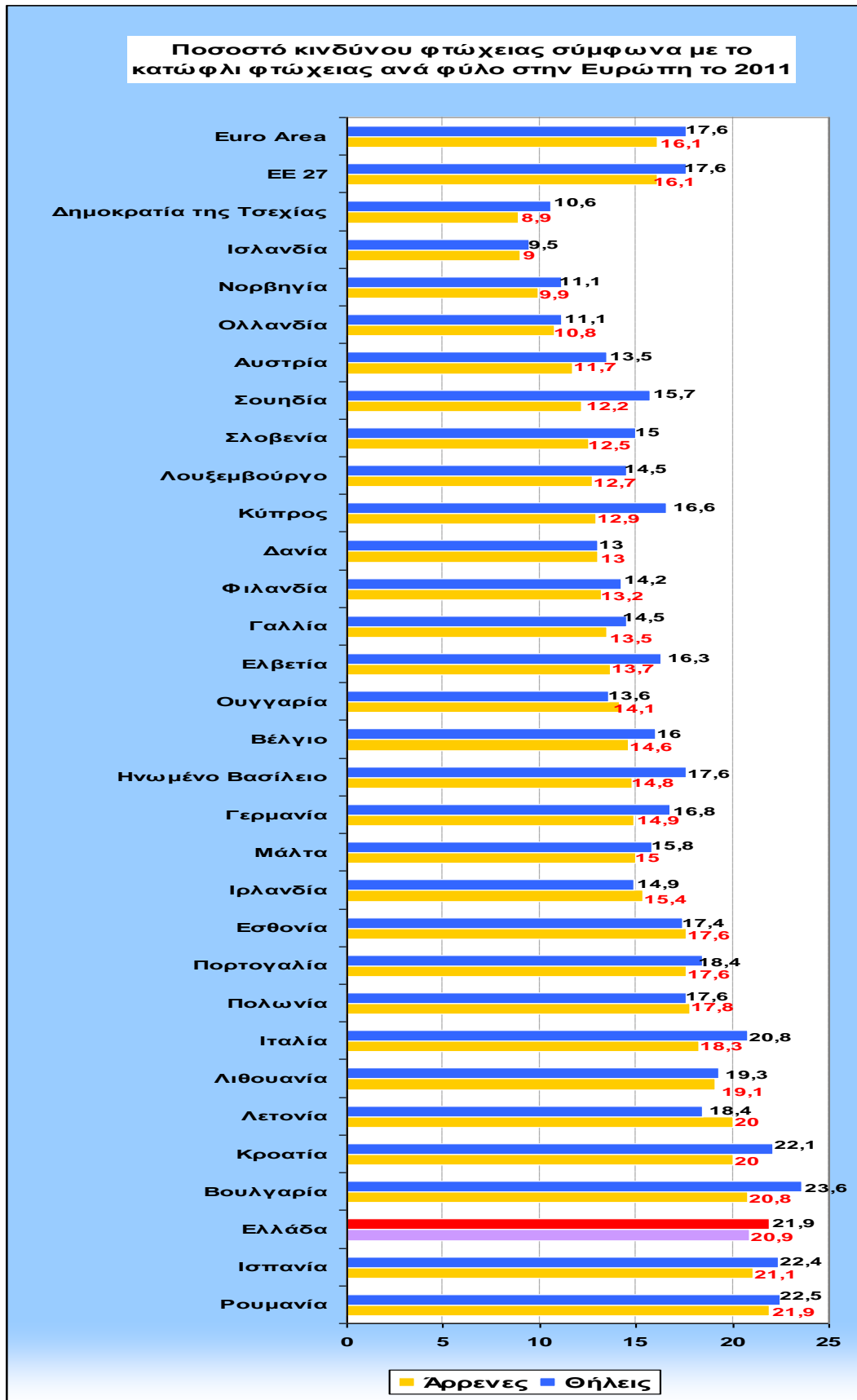
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2013, σελ 24. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 63

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

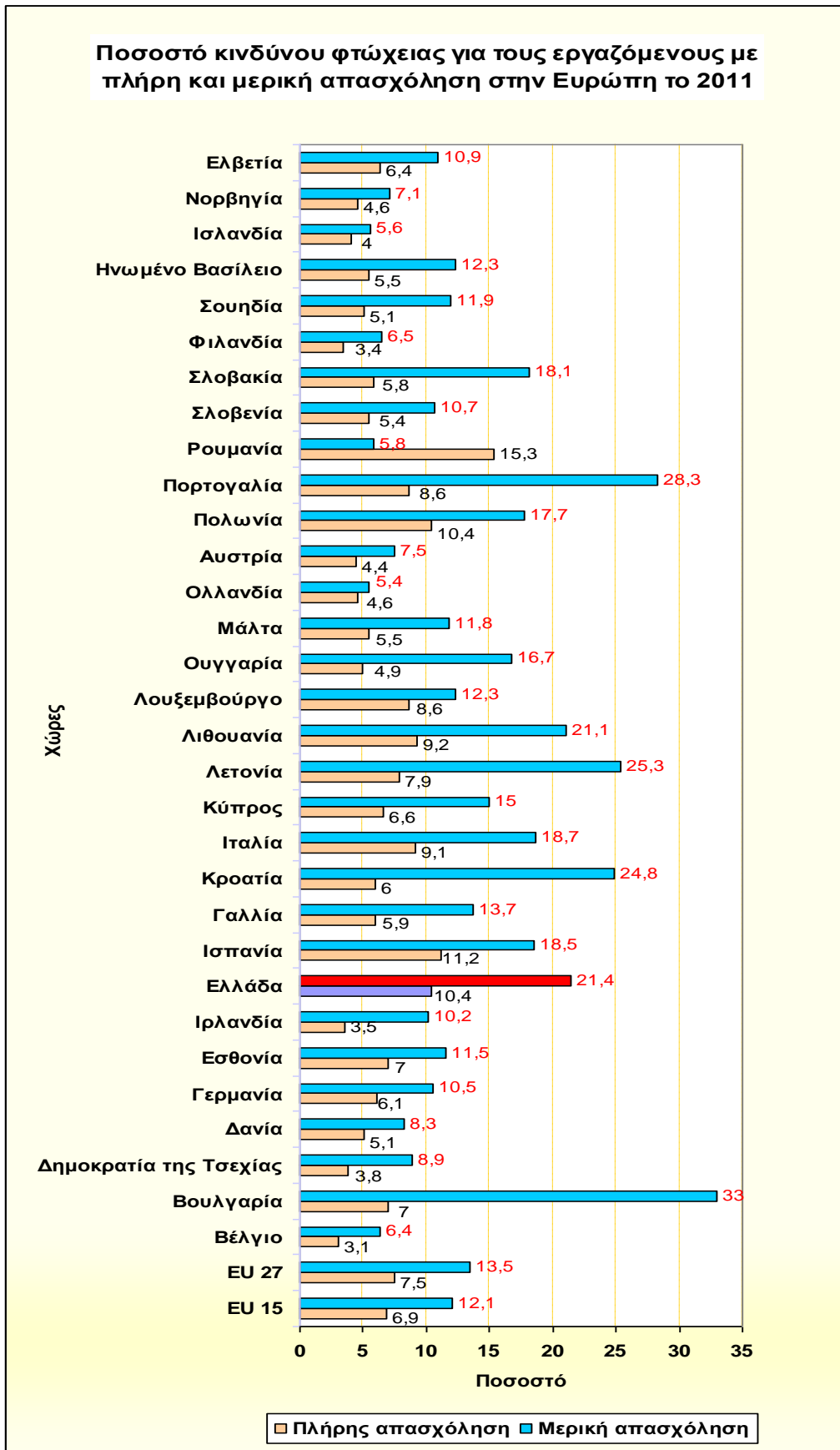
Διάγραμμα 64

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

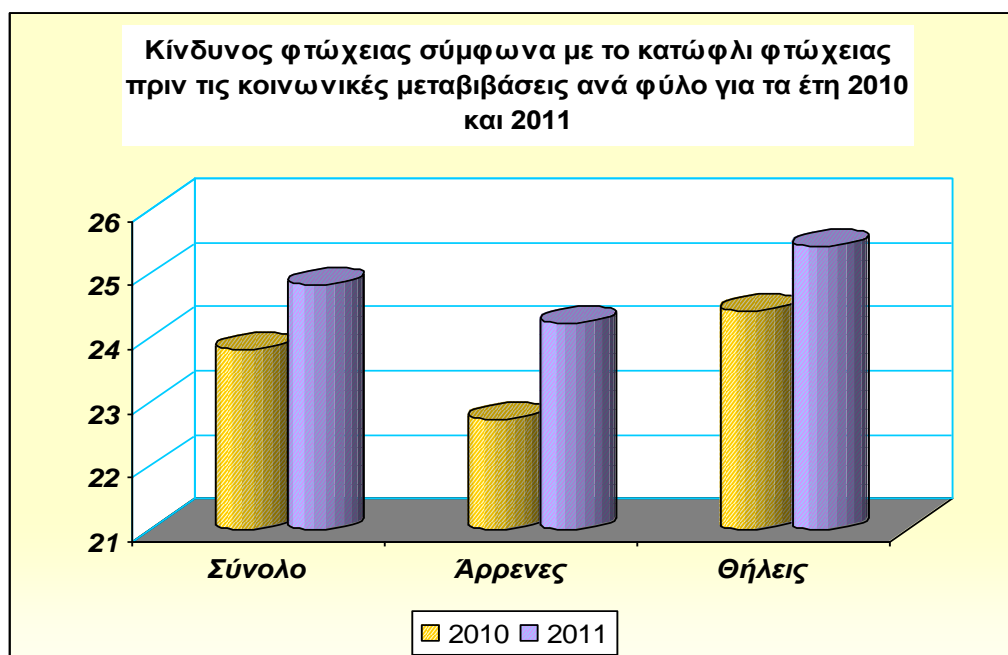
Διάγραμμα 65

Ποσοστό κινδύνου φτώχειας για τους εργαζόμενους με πλήρη και μερική απασχόληση στην Ευρώπη το 2011

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 66

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2013, σελ. 24. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Πίνακας 20

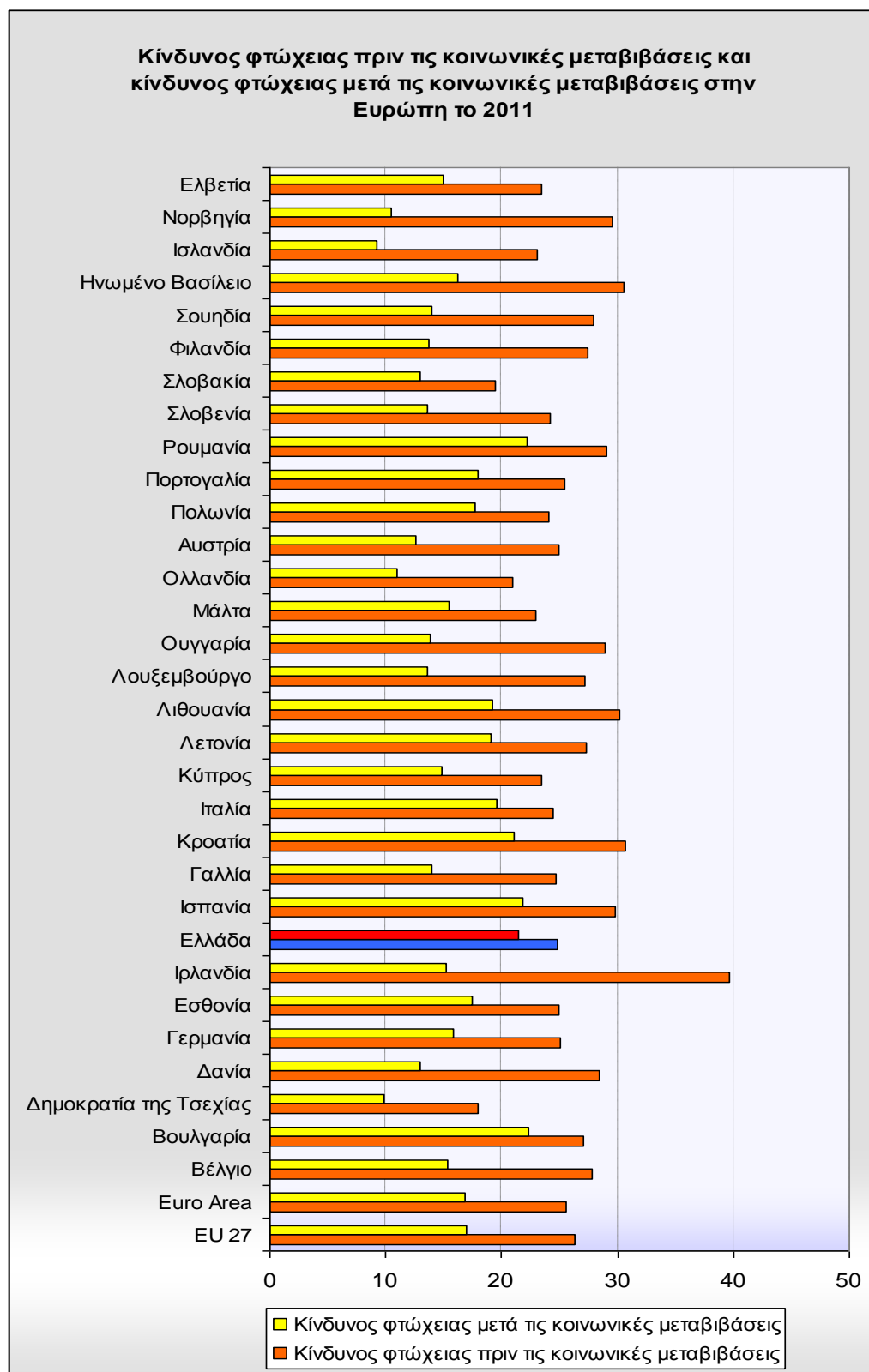
Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας στην Ελλάδα το 2011.		
Ομάδες ηλικιών	Ιδιοκτήτες (%)	Ενοικιαστές (%)
Σύνολο	20,3	25,9
0 – 17	21	33,9
18 – 64	19	23,9
60+	22,9	23,7
65+	23,6	24,4
75+	27,9	24,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο Τύπου. Έρευνα εισοδήματος διαβίωσης των νοικοκυριών το 2011, σελ. 9.

Στο σημείο αυτό κρίνεται άξια αναφοράς η εξής παρατήρηση: Η Ελλάδα είναι η χώρα με την μικρότερη επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην φτώχεια από όλες τις χώρες της ΕΕ-27. Στο διάγραμμα 66 έχει γίνει μια προσπάθεια να παρουσιαστεί ο κίνδυνος φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (περιλαμβάνονται οι συντάξεις στο διαθέσιμο εισόδημα) και ο κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις για τις χώρες της ΕΕ -27 το έτος 2011. Με μια πρώτη ματιά γίνεται αντιληπτό ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις στην Ελλάδα έχουν πολύ μικρή επίδραση στην μείωση της

φτώχειας. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις στην Ελλάδα για το έτος 2011 κατάφεραν να μειώσουν το ποσοστό κινδύνου φτώχειας μόνο 3,4 ποσοστιαίες μονάδες.

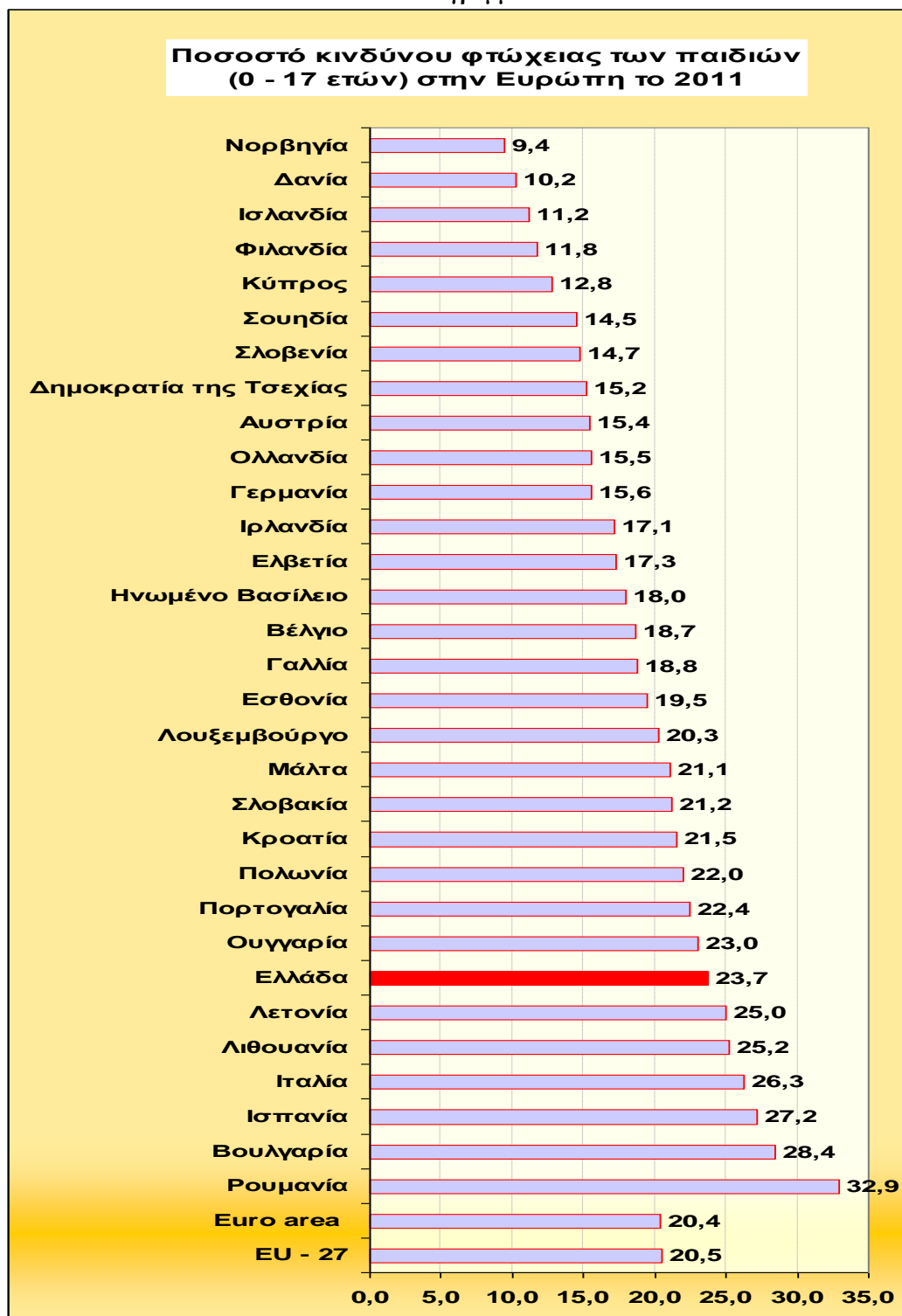
Διάγραμμα 67

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Επίσης, το 2011 σύμφωνα με την Eurostat, το 20,5% των παιδιών στην ΕΕ-27 ήταν σε κίνδυνο φτώχειας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ευρωζώνη ήταν 20,4%. Τα υψηλότερα ποσοστά ήταν στην Ρουμανία (32,9%), στην Βουλγαρία (28,4%) και στην Ισπανία (27,2%). Στην Ελλάδα, το ποσοστό ήταν 23,7% (βλ διάγραμμα 67).

Διάγραμμα 68

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

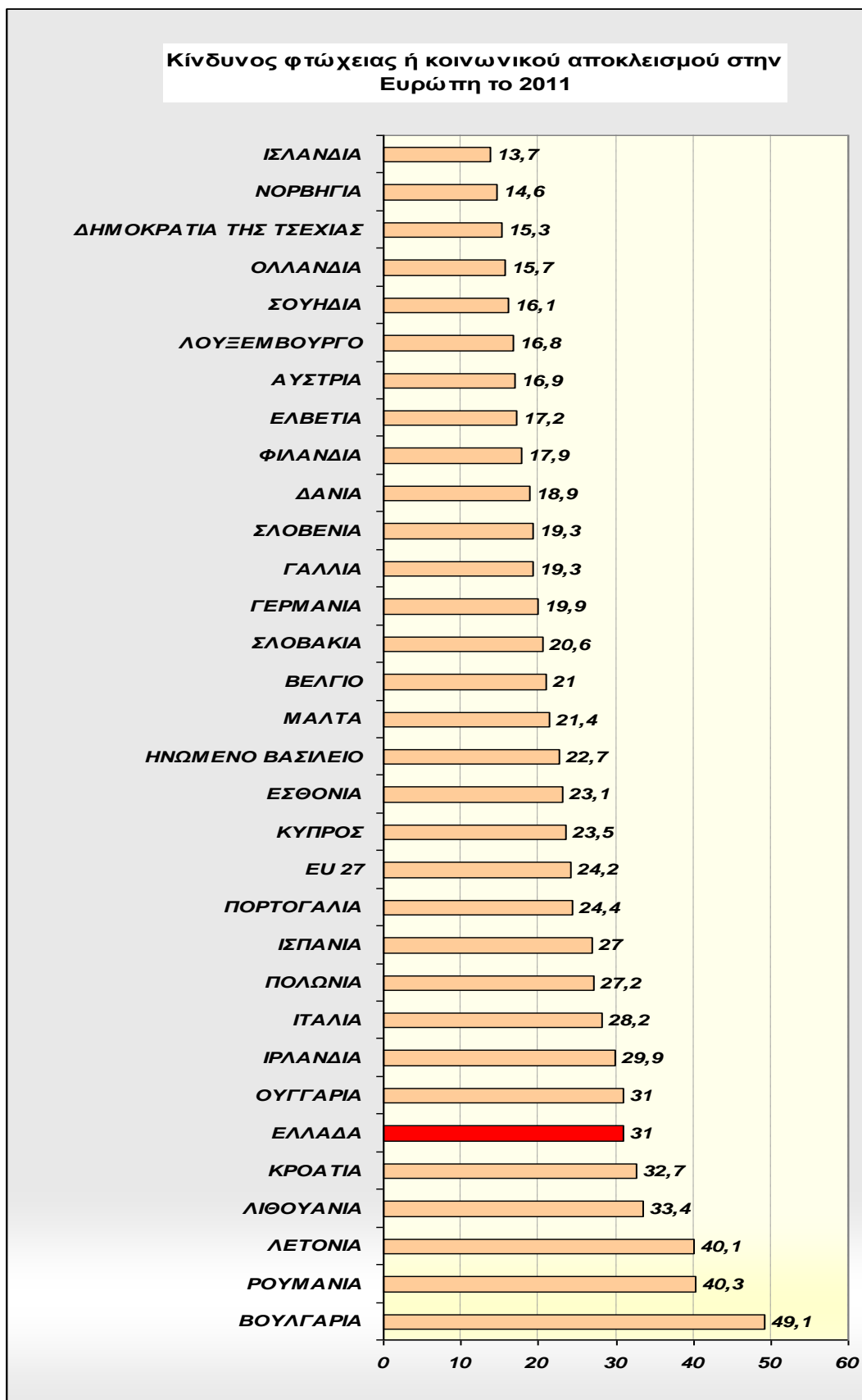
Παράλληλα, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat για το 2011, η Ελλάδα, βρισκόταν στην έκτη θέση μαζί με την Ουγγαρία στην Ευρώπη και στην πρώτη θέση στην Ευρωζώνη όσο αναφορά το ποσοστό του πληθυσμού, το οποίο βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, είναι ένας δείκτης ο οποίος αναφέρεται στο ποσοστό πληθυσμού, το οποίο έχει υλική στέρηση αγαθών, ή ζει σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας, ή βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας (ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα, 2013). Το 2011, υπήρχαν 119.600.000 άνθρωποι στην ΕΕ- 27 που διαβιούσαν σε νοικοκυριά, τα οποία κινδύνευαν από την φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ το ποσοστό των παιδιών (0 – 17 ετών) που αντιμετώπιζαν την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό ήταν 27% (Eurostat, Pocketbooks, European social statistics, 2013). Άξιο αναφοράς είναι ότι το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα το 2011 αυξήθηκε κατά 3,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό του 2010. Συγκεκριμένα, 3.403.000 άτομα αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2011. Παράλληλα και το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας ανήλθε σε 11,8% το 2011, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το 2010 ήταν 7,5% (Eurostat, δελτίο ειδήσεων, 2012 και ΕΛΣΤΑΤ, συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2013). Σημαντικό επίσης στατιστικό στοιχείο είναι ότι το 46,2% των ανέργων πολιτών στην ΕΕ - 27 αντιμετώπιζε τον κίνδυνο φτώχειας σύμφωνα με στοιχεία του 2011. Ακολουθεί παρακάτω πίνακας που παρουσιάζει το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά τύπο κινδύνου στην Ευρώπη για το 2011, διαγράμματα που περιγράφουν τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρώπη για το 2011 και το ποσοστό πληθυσμού των χωρών της Ευρώπης σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού λόγω χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης για το 2011. Ακόμα, ακολουθεί διάγραμμα που παρουσιάζει τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά ηλικιακές ομάδες στην Ελλάδα, στην ΕΕ – 27 (μέσος όρος) και στην Ευρωζώνη (μέσος όρος), διάγραμμα που παρουσιάζει το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού ηλικιών 0 – 59 ετών που διαβιούσε σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας στην Ευρώπη το 2011 και διάγραμμα που περιγράφει το χάσμα (βάθος) κινδύνου φτώχειας ανά ομάδες ηλικιών στην Ελλάδα το έτος 2011.

Πίνακας 21

Ανθρωποι που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά τύπο κινδύνου στην Ευρώπη το 2011					
	Ποσοστό συνολικού πληθυσμού (%)	Αριθμός ατόμων (1000)	Κίνδυνοι		
			Ποσοστό κινδύνου φτώχειας	Σοβαρή υλική στέρηση	Άνθρωποι που διαβιούν σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας
EU 27	24,2	119566	16,9	8,8	10,0
EA 17	22,6	73797	16,9	6,5	10,5
Βέλγιο	21,0	2271	15,3	5,7	13,7
Βουλγαρία	49,1	3693	22,3	43,6	11,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	15,3	1598	9,8	6,1	6,6
Δανία	18,9	1039	13,0	2,6	11,4
Γερμανία	19,9	16074	15,8	5,3	11,1
Εσθονία	23,1	307	17,5	8,7	9,9
Ιρλανδία	29,9	1335	16,1	7,5	22,9
Ελλάδα	31	3403	21,4	15,2	11,8
Ισπανία	27	12371	21,8	3,9	12,2
Γαλλία	19,3	11840	14,0	5,2	9,3
Ιταλία	28,2	17112	19,6	11,2	10,4
Κύπρος	23,5	197	14,5	10,7	4,5
Λετονία	40,4	829	19,1	31,4	12,6
Λιθουανία	33,4	1080	20,0	18,5	12,3
Λουξεμβούργο	16,8	84	13,6	1,2	5,8
Ουγγαρία	31,0	3051	13,8	23,1	12,1
Μάλτα	21,4	88	15,4	6,3	8,3
Ολλανδία	15,7	2598	11,0	2,5	8,7
Αυστρία	16,9	1407	12,6	3,9	8,0
Πολωνία	27,2	10196	17,7	13,0	6,9
Πορτογαλία	24,4	2601	18,0	8,3	8,2
Ρουμανία	40,3	8630	22,2	29,4	6,7
Σλοβενία	19,3	386	13,6	6,1	7,6
Σλοβακία	20,6	1112	13,0	10,6	7,6
Φιλανδία	17,9	949	13,7	3,2	9,8
Σουηδία	16,1	1538	14,0	1,2	6,8
Ηνωμένο Βασίλειο	22,7	14044	16,2	5,1	11,5
Ισλανδία	13,7	41	9,2	2,1	6,2
Νορβηγία	14,6	709	10,5	2,3	7,1
Ελβετία	17,2	1308	15,0	1,0	4,7

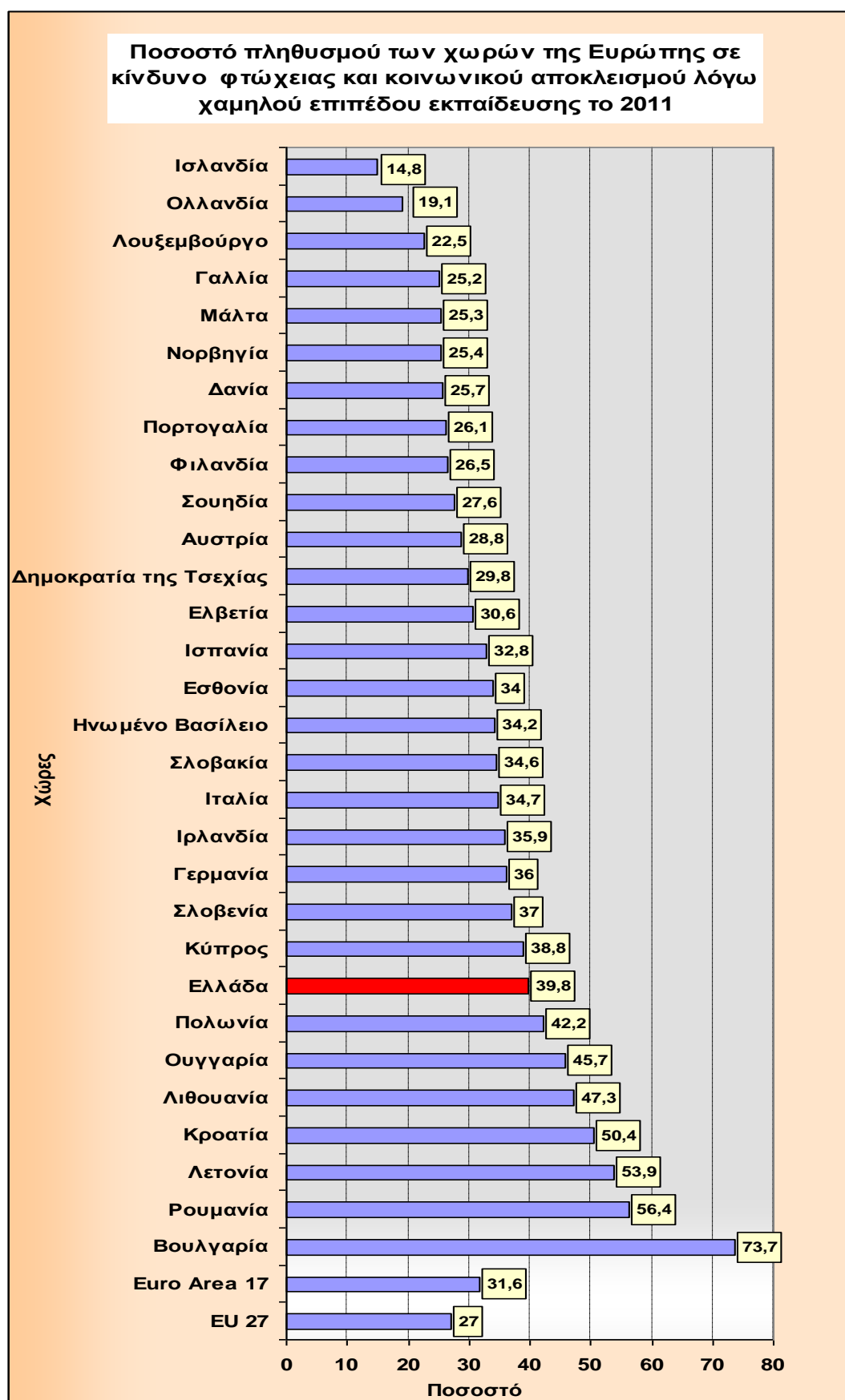
Πηγή: Eurostat. Pocketbooks. European social statistics, σελ 175, 2013.

Διάγραμμα 69

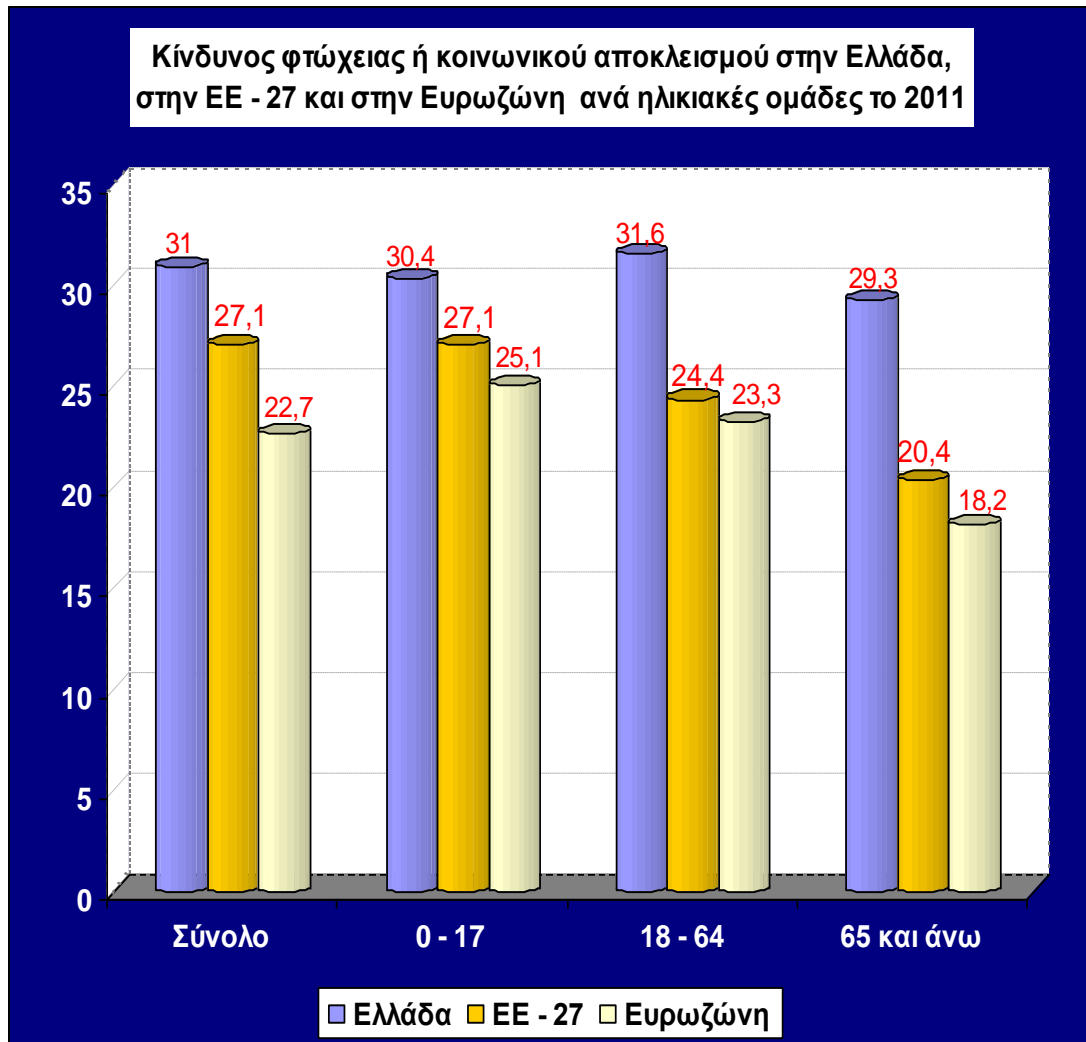
Πηγή: Eurostat, δελτίο ειδήσεων, 2013, σελ 3. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 70

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

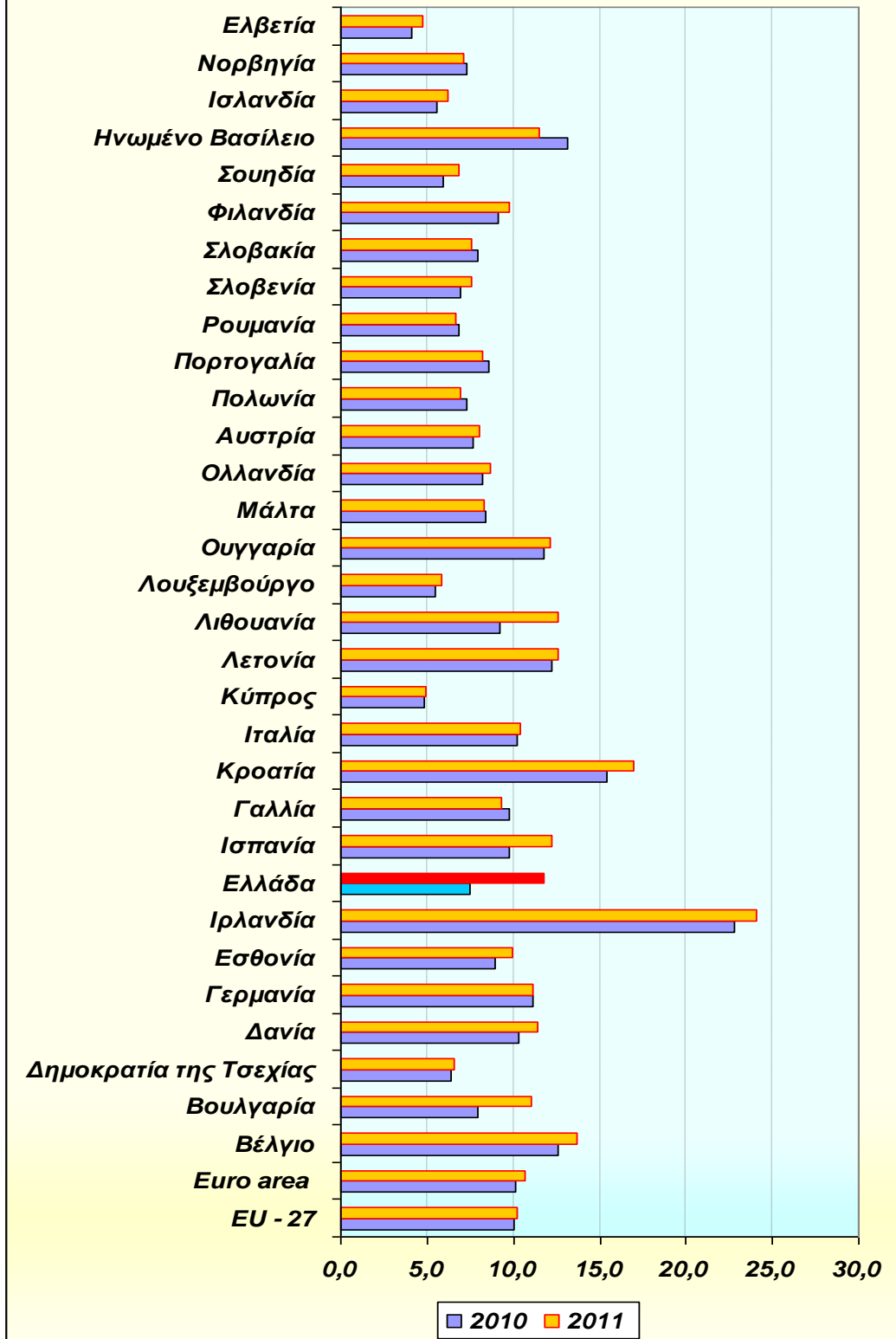
Διάγραμμα 71

Πηγή: Eurostat: EU-SILC .Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

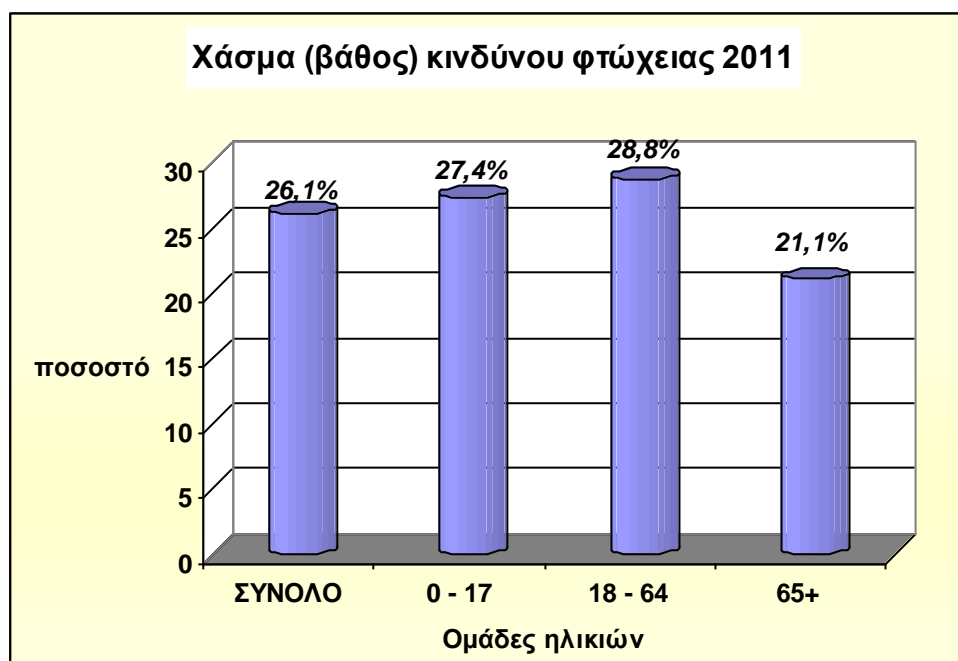
Διάγραμμα 72

Ποσοστό του συνολικού πληθυσμού ηλικιών 0 - 59 ετών που διαβίει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας στην Ευρώπη τα έτη 2010 και 2011.

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 73

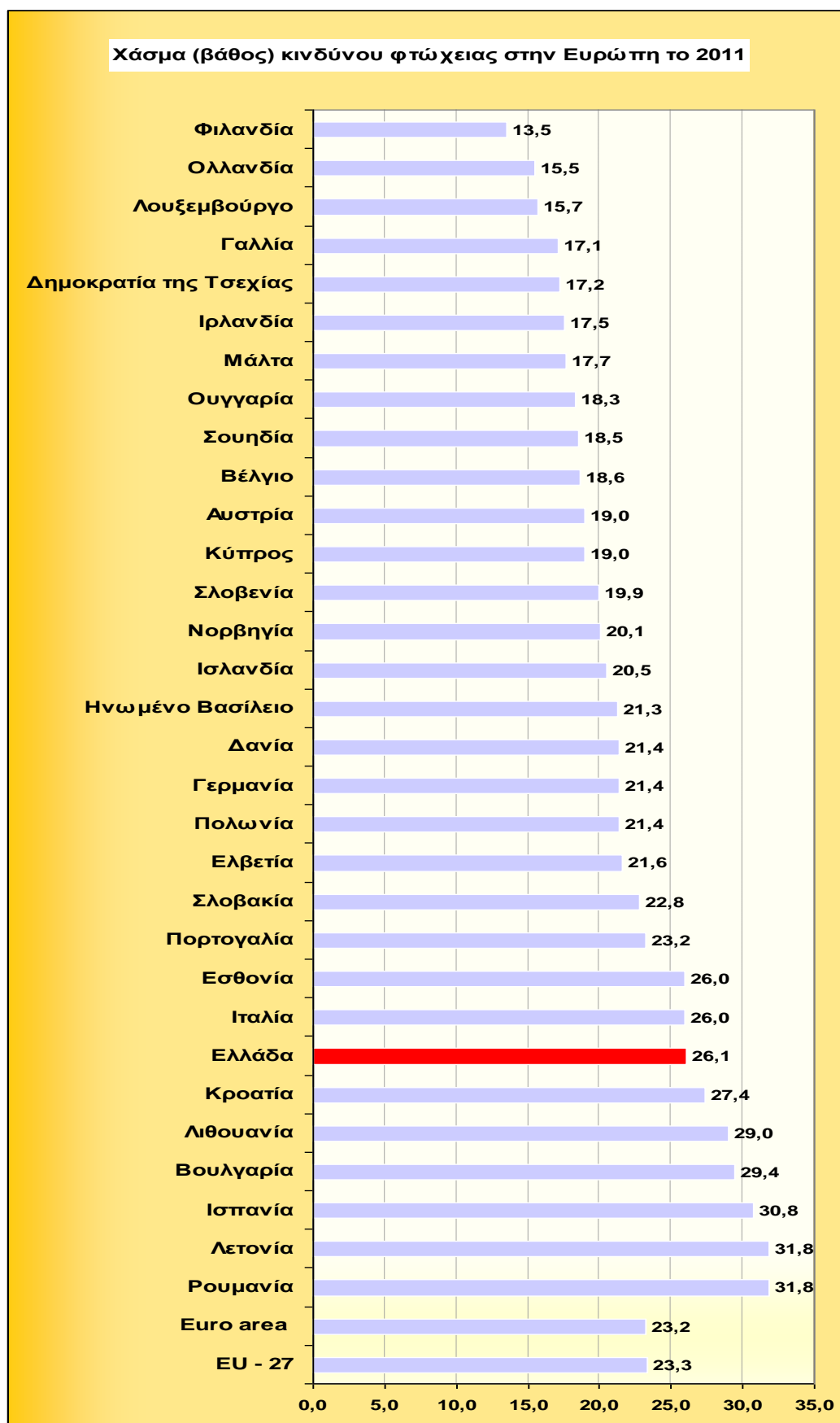
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης, στην Ελλάδα, 2013, σελ 26. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Το βάθος (χάσμα) της φτώχειας, αναφέρεται στην εισοδηματική κατάσταση των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το κατώφλι της φτώχειας και είναι η διαφορά μεταξύ του κατωφλιού του κινδύνου φτώχειας για το σύνολο του πληθυσμού και του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος του φτωχού πληθυσμού και εκφράζεται ως ποσοστό επί του κατωφλιού του κινδύνου φτώχειας (ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών στην Ελλάδα. Σεπτέμβριος 2013,σελ 26)

Το χαμηλότερο χάσμα φτώχειας για το 2011 παρατηρήθηκε στην Φιλανδία (13,5%), στην Ολλανδία (15,5%) και στο Λουξεμβούργο (15,7%). Το υψηλότερο χάσμα παρατηρήθηκε στην Ρουμανία, Λετονία (31,8) και στην Ισπανία (30,8%, βλ διάγραμμα 73).

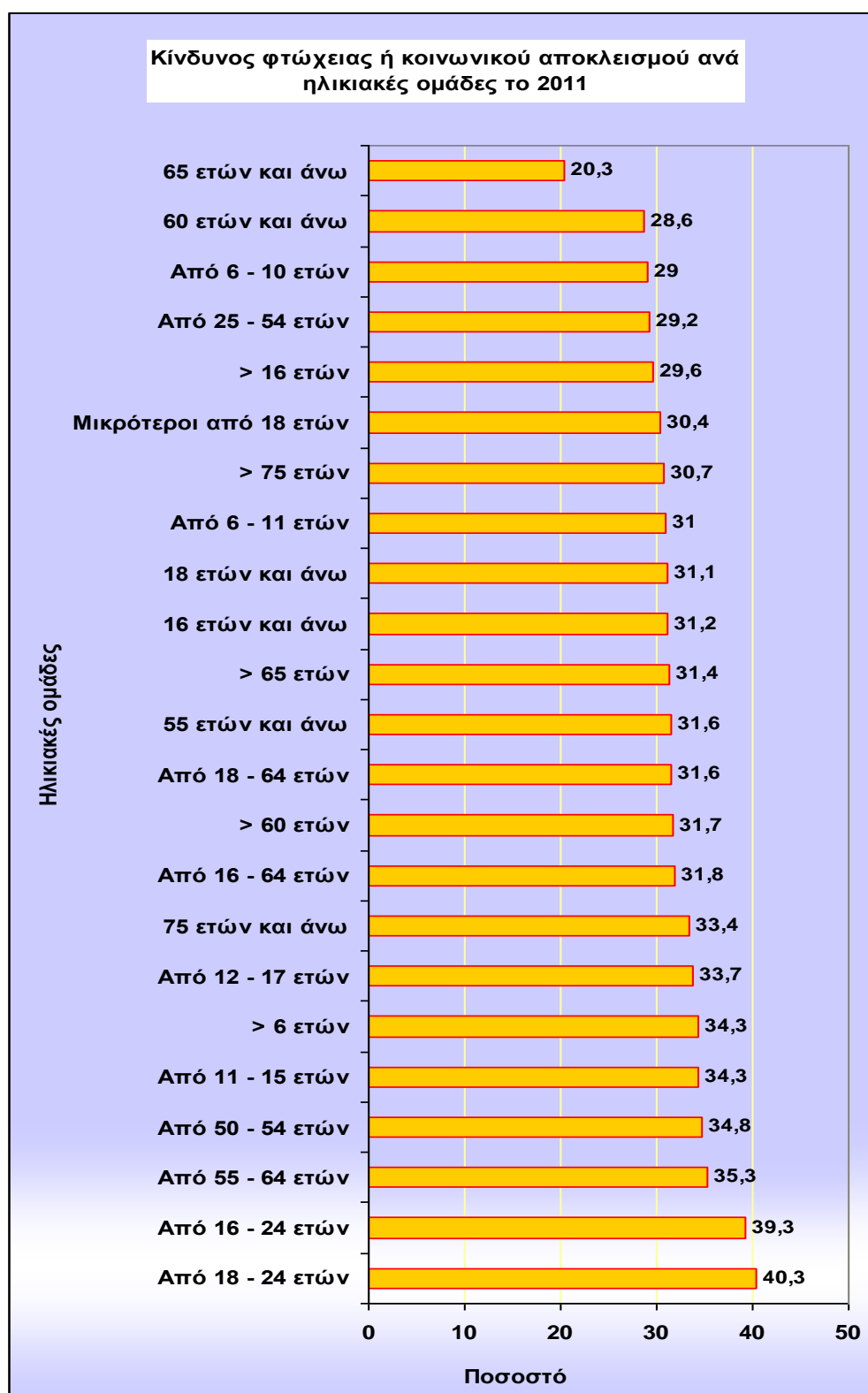
Ακολουθεί επίσης παρακάτω διάγραμμα, το οποίο περιγράφει το ποσοστό του πληθυσμού ανά ηλικιακές ομάδες, το οποίο αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα το 2011.

Διάγραμμα 74

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 75

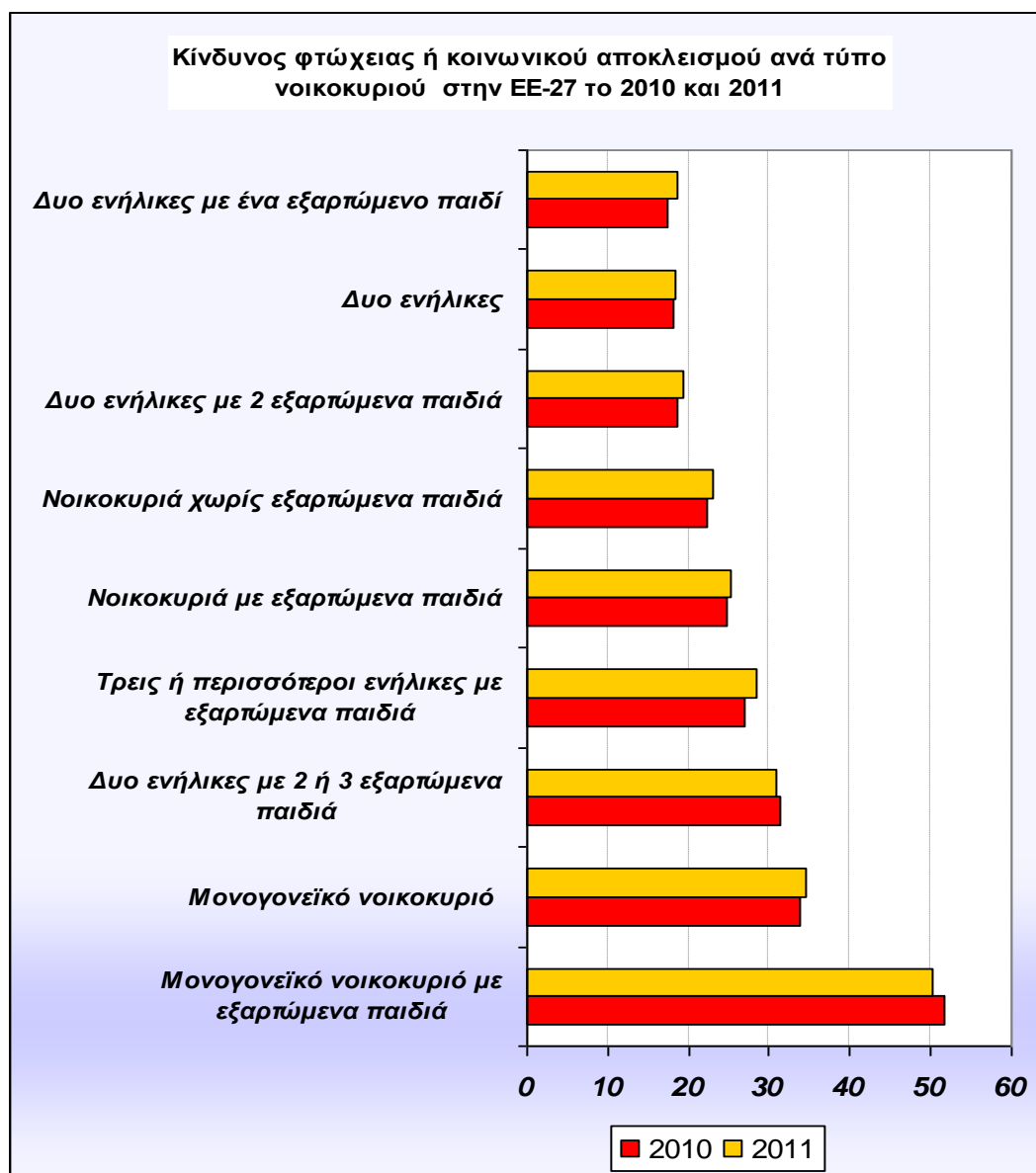

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Το μεγαλύτερο ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ-27 για το 2010 και 2011 (Βλ διάγραμμα 75) είχαν τα μονογονεϊκά νοικοκυριά με

εξαρτώμενα παιδιά (51,7% το 2010 και 50,1% το 2011), τα μονογονεϊκά νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά (33,7% το 2010 και 34,5% το 2011) και οι ενήλικες με 3 ή περισσότερα παιδιά (31,3% το 2010 και 30,8% το 2011).

Διάγραμμα 76

Πηγή: Eurostat: EU-SILC .Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Παράλληλα, εάν επιχειρήσουμε να συγκρίνουμε τον δείκτη που μετράει την φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό ανάμεσα στα έτη 2008 και 2011 θα παρατηρήσουμε τα εξής σημαντικά στοιχεία:

1) Η Βουλγαρία, η Δανία, η Εσθονία, η Ιρλανδία, η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιταλία, Κύπρος, η Λετονία, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Ουγγαρία, η Μάλτα, η

Σουηδία, η Ισλανδία, παρουσίασαν αύξηση του ποσοστού φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2011 σε σχέση με το 2008 (βλ διάγραμμα 76).

2) Η Δημοκρατία της Τσεχίας, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ολλανδία, η Σλοβενία, η Σλοβακία, η Φιλανδία, παρουσίασαν μια σχετική στασιμότητα όσο αφορά το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στα έτη 2008 και 2011 (βλ διάγραμμα 77).

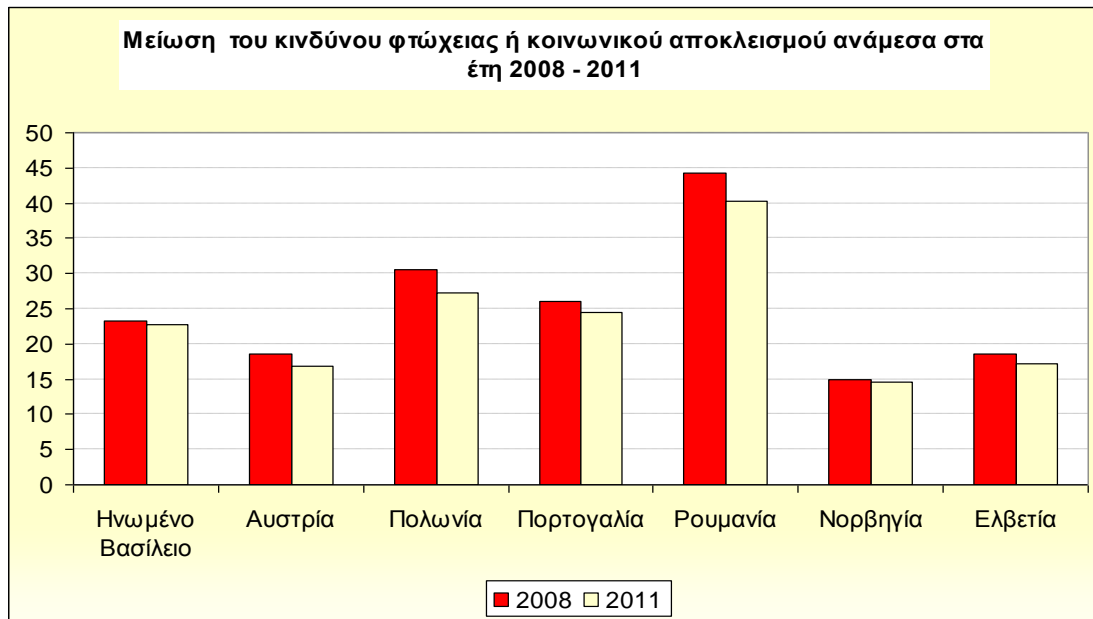
3) Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Αυστρία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Νορβηγία και η Ελβετία, παρουσίασαν μείωση του ποσοστού φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2011 σε σχέση με το 2008 (βλ τριμηνιαία έκθεση της Κομισιόν, Οκτώβριος, 2013 και βάση δεδομένων της Eurostat. Βλ διάγραμμα 78).

Διάγραμμα 77

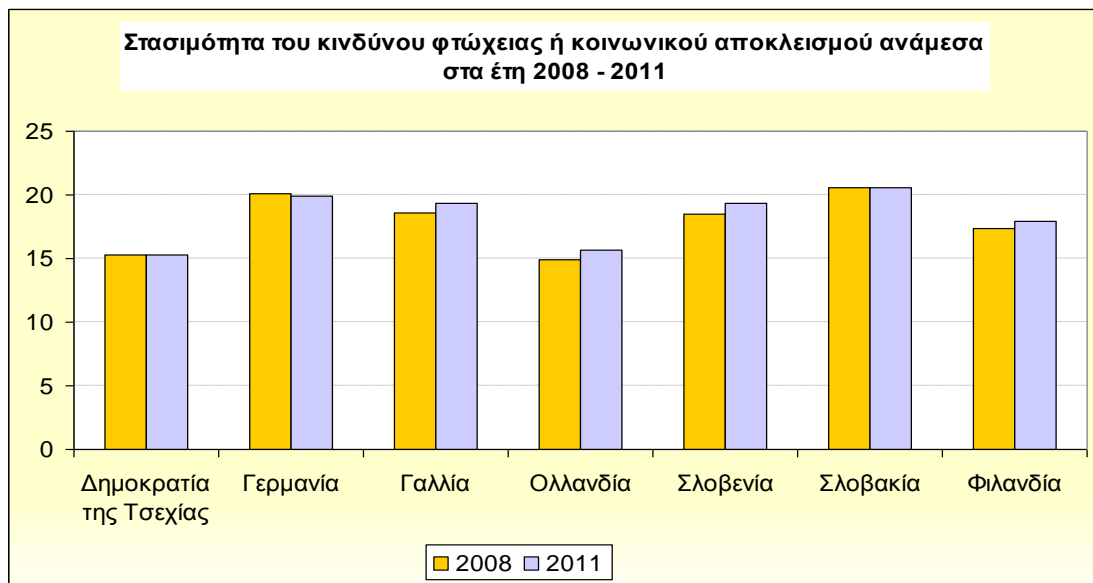
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 78

Πηγή: Eurostat.: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 79

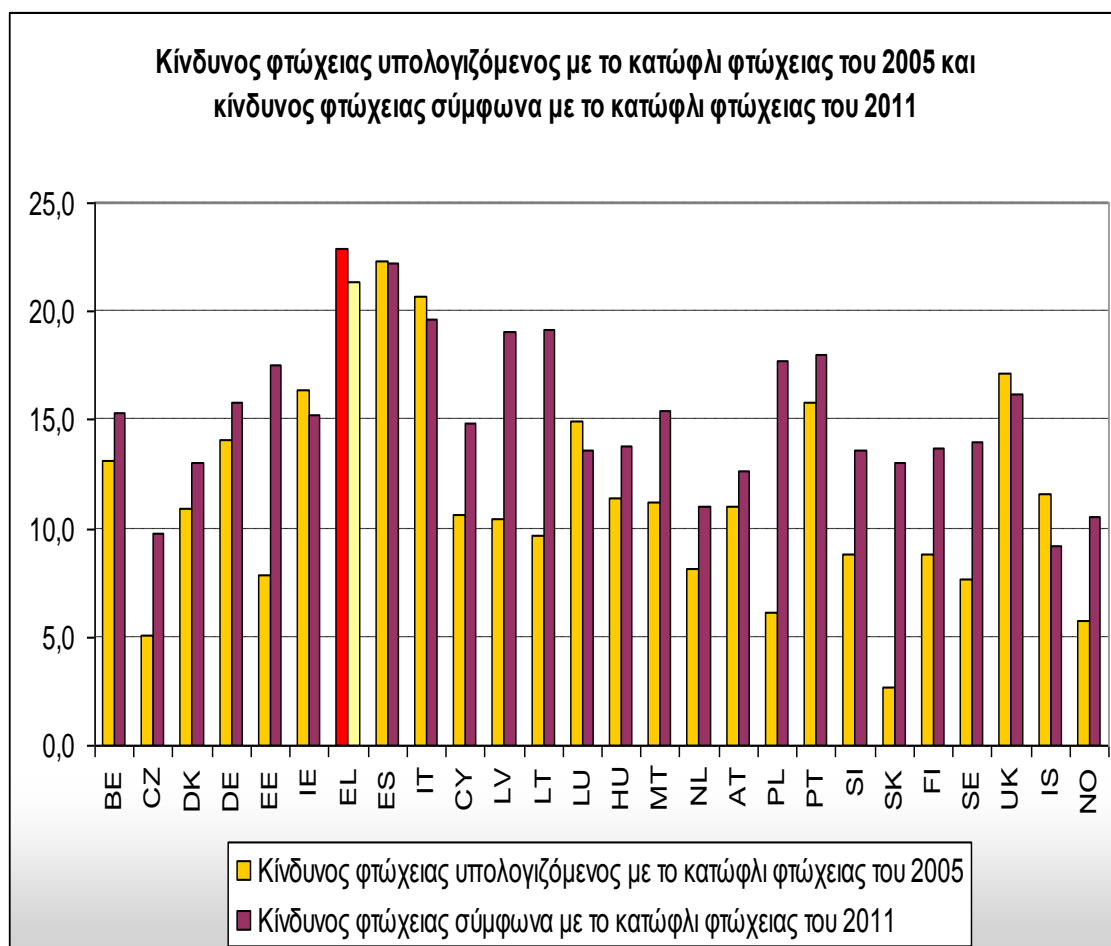

Πηγή: Eurostat.: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Ένας σημαντικός δείκτης τον οποίο οφείλουμε να αναφέρουμε, είναι ο δείκτης που υπολογίζει τον κίνδυνο φτώχειας με το κατώφλι φτώχειας του 2005. Έτσι, παρατηρούμε ότι το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας για το 2011 υπολογιζόμενο με το κατώφλι φτώχειας του 2005 (το 60% του διάμεσου εισοδήματος του 2005 είναι εκφρασμένο σε τιμές του 2011 με βάση τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή) είναι διαφορετικό από το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο

φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2011 σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Η σύγκριση αυτή ανάμεσα στους δυο δείκτες, μας βοηθάει να κατανοήσουμε την μεταβολή της φτώχειας σε απόλυτους όρους, όταν το όριο φτώχειας παραμένει από έτος σε έτος σταθερό σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης (Βλ ΕΛΣΤΑΤ, έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2011). Στο διάγραμμα 80 μπορούμε να παρακολουθήσουμε τόσο τον κίνδυνο φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2011, όσο και τον κίνδυνο φτώχειας υπολογιζόμενο με το κατώφλι φτώχειας του 2005 για τις χώρες της Ευρώπης που υπάρχουν δεδομένα (κυρίως όσο αφορά τον δεύτερο δείκτη) και να κάνουμε συγκρίσεις.

Διάγραμμα 80

Πηγή: Eurostat.: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Στο παραπάνω διάγραμμα παρατηρούμε ότι για το έτος 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας υπολογιζόμενο με το κατώφλι φτώχειας του 2005 ήταν μεγαλύτερο από το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας

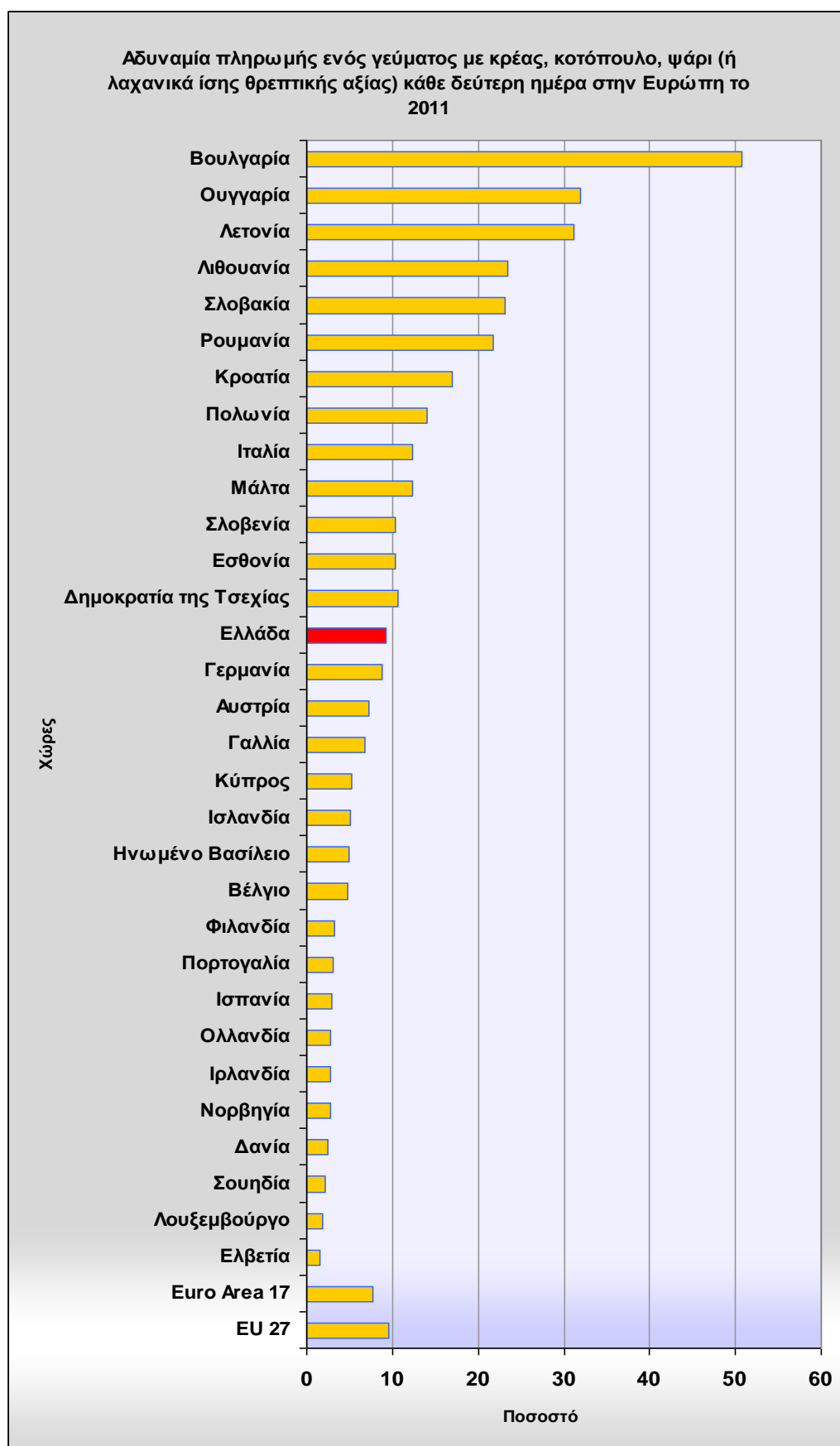
σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2011 στην Ιρλανδία, στην Ελλάδα, στην Ισπανία, στην Ιταλία, στο Λουξεμβούργο, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ισλανδία. Στις υπόλοιπες χώρες παρατηρούμε ότι συμβαίνει το αντίθετο (βλ βάση δεδομένων της Eurostat). Αυτό σημαίνει ότι με βάση τις συνθήκες του 2005, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των παραπάνω χωρών θα ήταν υψηλότερο. Στην Ελλάδα π.χ. το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 είναι 22,9% και είναι μεγαλύτερο κατά 1,5 ποσοστιαίες μονάδες από το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2011 (21,4%). Αυτό σημαίνει ότι σύμφωνα με τις συνθήκες του 2005 το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας θα ήταν 22,9%. Η μεγαλύτερη διαφορά ανάμεσα στους δυο δείκτες από τις παραπάνω χώρες παρατηρήθηκε στην Ιταλία. Σύμφωνα με τις συνθήκες του 2005, το 20,7% του συνολικού πληθυσμού θα κινδύνευε από φτώχεια, ενώ βάσει των συνθηκών του 2011, το ποσοστό ήταν μόλις 14%. Στις υπόλοιπες χώρες όπως αναφέραμε, συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Π.χ. το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 ήταν 6,1% στην Πολωνία, ενώ το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2011 ήταν 17,7%. Με λίγα λόγια, με βάση τις συνθήκες του 2005 μόνο το 6,1% του πληθυσμού θα κινδύνευε από φτώχεια (βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης στην Ελλάδα για το 2011 σύμφωνα με την Eurostat ήταν 28,4%, ενώ το αντίστοιχο για το 2008 ήταν 21,8%. Ο δείκτης ποσοστό ατόμων με σοβαρές υλικές στέρησης μετράει το ποσοστό του πληθυσμού που βιώνει την στέρηση τουλάχιστον 4 από μια λίστα 9 αγαθών και υπηρεσιών (Βλ ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2013). Επίσης, σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι η ΕΛΣΤΑΤ στο πλαίσιο της έρευνας εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος το 2010), μελέτησε τους δείκτες συνθηκών διαβίωσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ακόμα και μη φτωχά νοικοκυριά αδυνατούσαν να καλύψουν βασικά αγαθά και υπηρεσίες. Βέβαια, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το ποσοστό των φτωχών νοικοκυριών τα οποία αδυνατούσαν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες ήταν πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των μη φτωχών νοικοκυριών. Κάποια από τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν τα εξής:

Συγκεκριμένα, το 18,7% του συνολικού πληθυσμού δεν διέθετε λόγω οικονομικής αδυναμίας ικανοποιητική θέρμανση. Το ποσοστό του μη φτωχού πληθυσμού για την ίδια κατηγορία ανερχόταν στο 13,7%, ενώ το αντίστοιχο του φτωχού

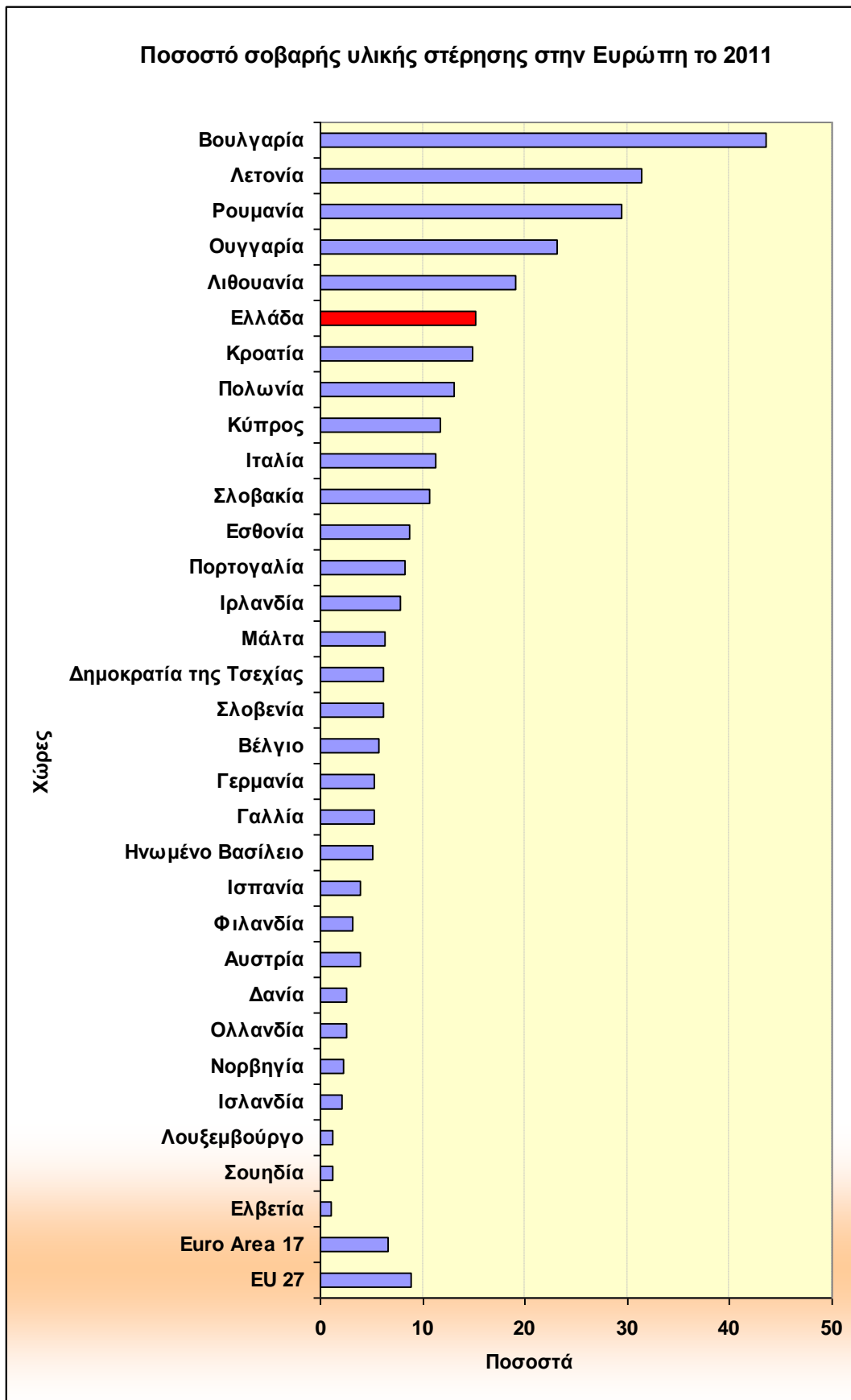
πληθυσμού στο 38,9%. Το 30% του μη φτωχού πληθυσμού και το 55,7% του φτωχού πληθυσμού, συνάντησαν δυσκολίες στην προσπάθειά τους να ανταποκριθούν στις δαπάνες στέγασης. Το ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετώπιζε προβλήματα στενότητας χώρου στην κατοικία του, ανερχόταν σε 25,9% για το σύνολο του πληθυσμού, σε 23,2% για το μη φτωχό πληθυσμό και σε 35,8% για το φτωχό πληθυσμό. Επίσης το 38,8% του συνολικού πληθυσμού αδυνατούσε να αποπληρώσει το καταναλωτικό δάνειο που είχε λάβει. Ακόμα το 41,4% του φτωχού πληθυσμού δεν μπορούσε να πληρώσει τους λογαριασμούς του νερού και του ηλεκτρικού ρεύματος. Παράλληλα, το 8,3% του συνολικού πληθυσμού δεν διέθετε κανένα ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους μη φτωχούς πολίτες ανερχόταν σε 6%, ενώ για τους φτωχούς πολίτες ανερχόταν σε 17,1%. Τέλος το 8,9% του συνόλου του πληθυσμού δεν διέθετε προσωπικό Η/Υ. Το αντίστοιχο ποσοστό για τον μη φτωχό πληθυσμό ανερχόταν σε 6,4% και για τον φτωχό πληθυσμό στο 17,9% (Ελληνική στατιστική αρχή. Δελτίο τύπου, έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2011: Δείκτες συνθηκών διαβίωσης, 2012.). Ακολουθούν διαγράμματα που περιγράφουν το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης, το ποσοστό του πληθυσμού με αδυναμία πληρωμής ενός γεύματος με κρέας, κοτόπουλο, ψάρι (ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας) κάθε δεύτερη ημέρα και το ποσοστό πληθυσμού που βιώνει την έλλειψη ενός προσωπικού υπολογιστή στην ΕΕ-27 σύμφωνα με στοιχεία του 2011. Επίσης ακολουθεί διάγραμμα το οποίο περιγράφει την αδυναμία επαρκούς θέρμανσης ανά τύπο νοικοκυριού στην ΕΕ-27 και στην Ελλάδα το 2011 και διάγραμμα που περιγράφει τον πληθυσμό της Ελλάδας που διαβιούσε σε κατοικία με στενότητα χώρου το 2011.

Διάγραμμα 81

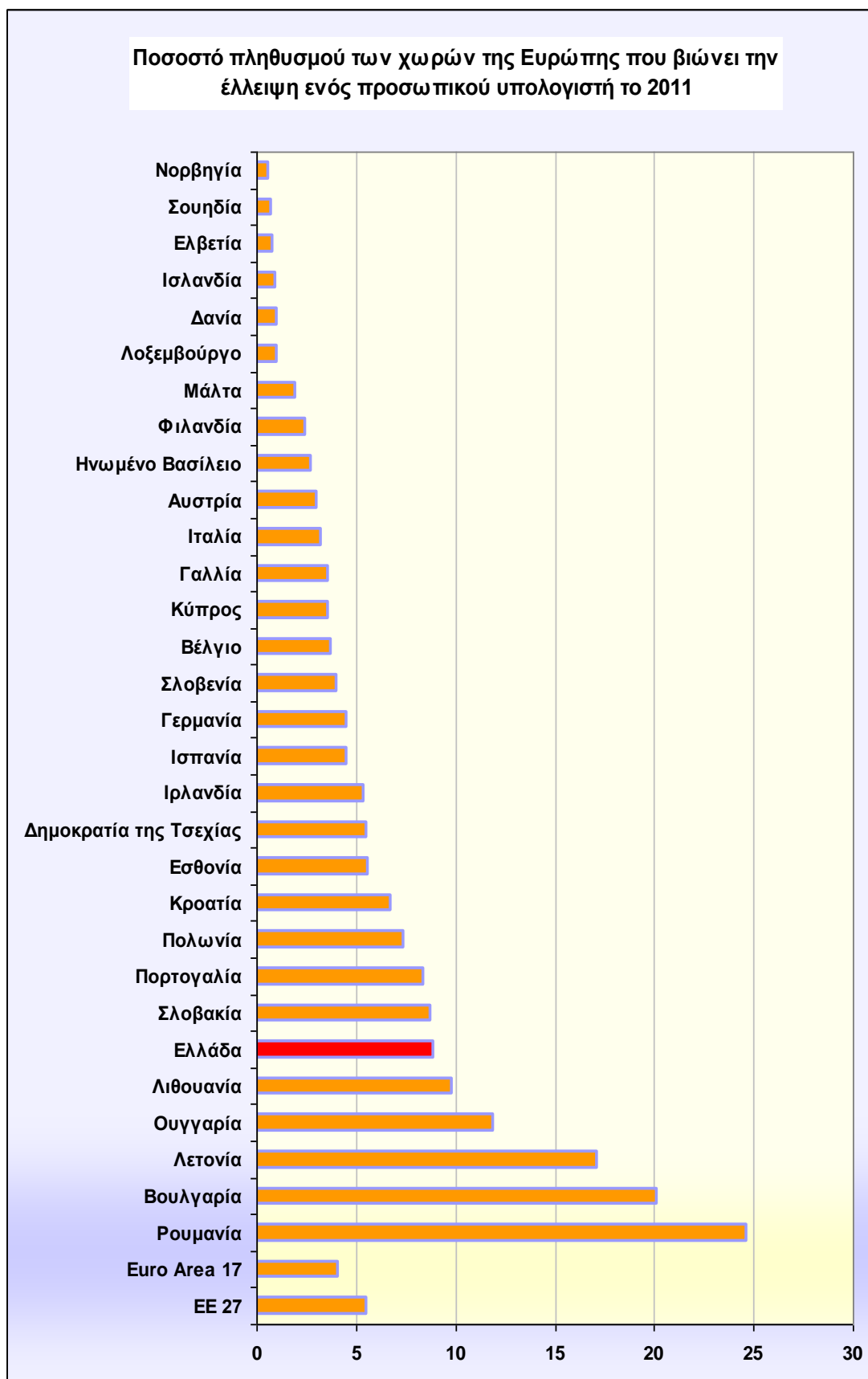
Πηγή: Eurostat.: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 82

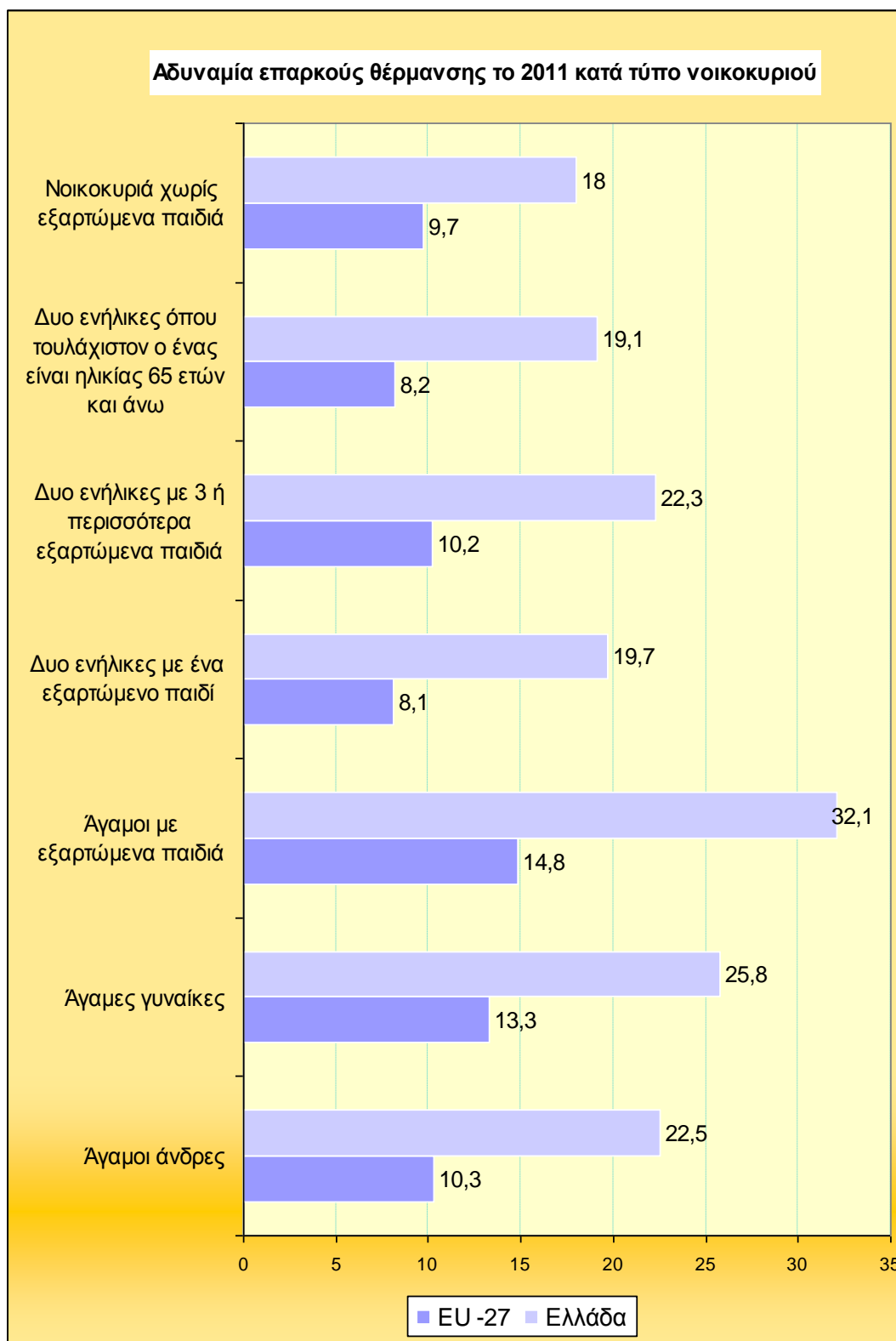
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 83

Πηγή: Eurostat.: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

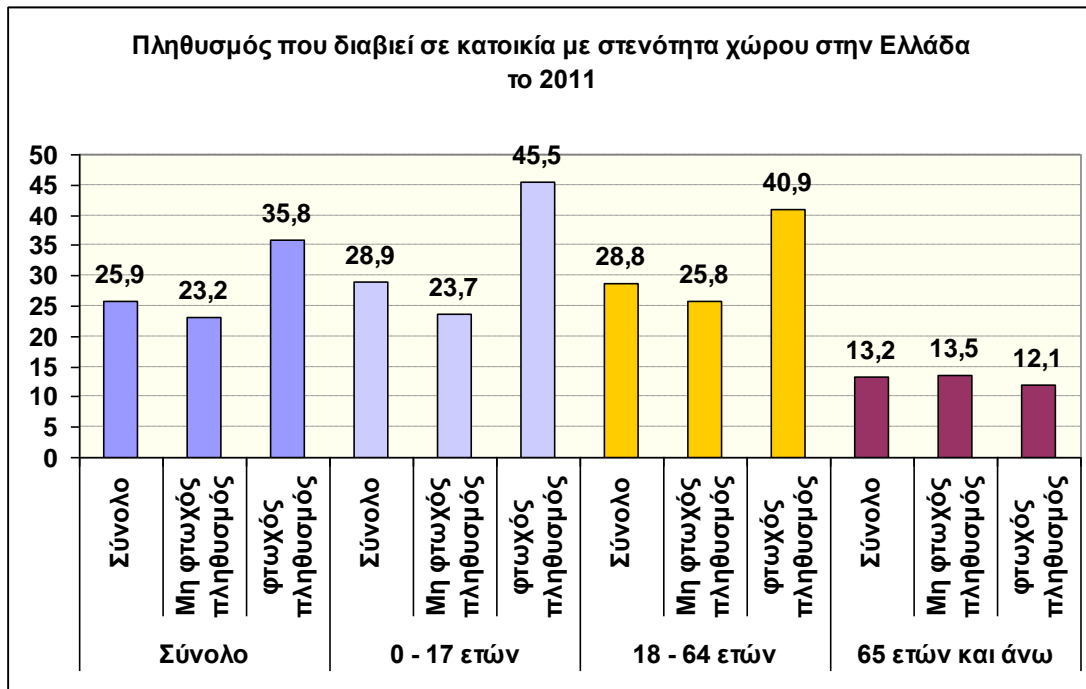
Διάγραμμα 84

Πηγή: Eurostat.: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

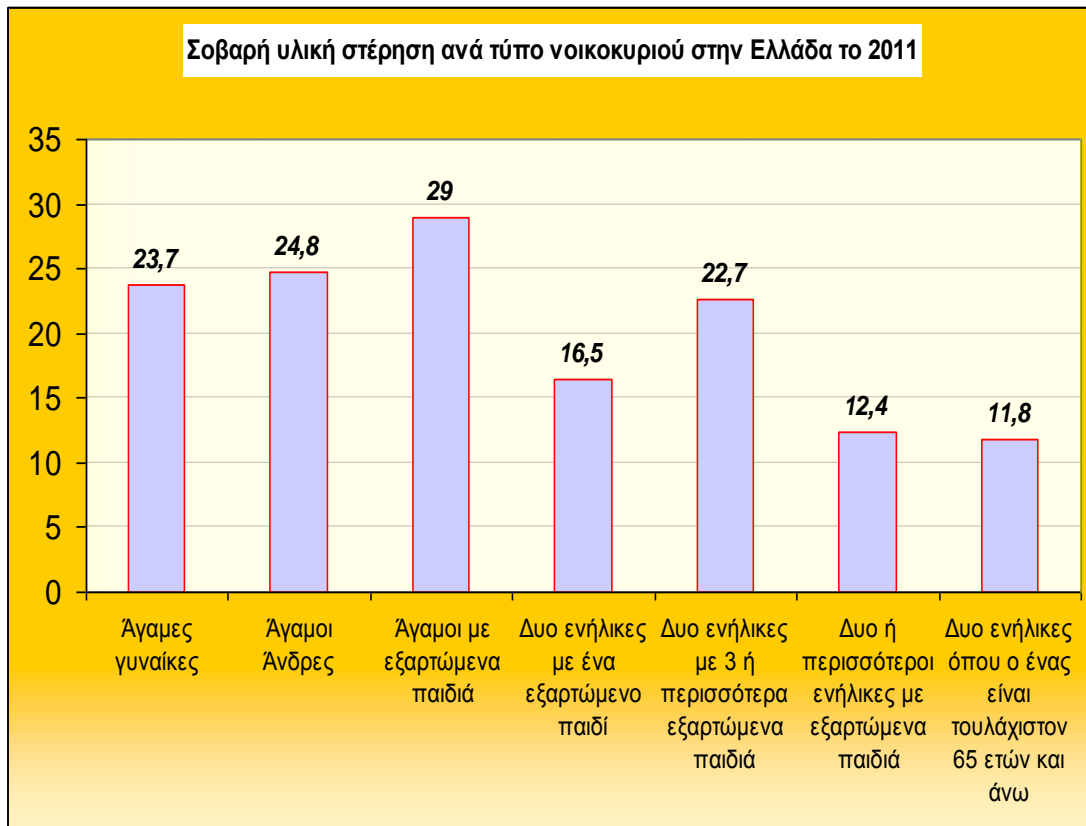
Επίσης, ακολουθεί διάγραμμα όπου μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ποσοστά σοβαρής υλικής στέρησης ανά τύπο νοικοκυριού στην Ελλάδα για το έτος 2011.

Διάγραμμα 85

Πηγή: Eurostat.: EU-SILC .Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

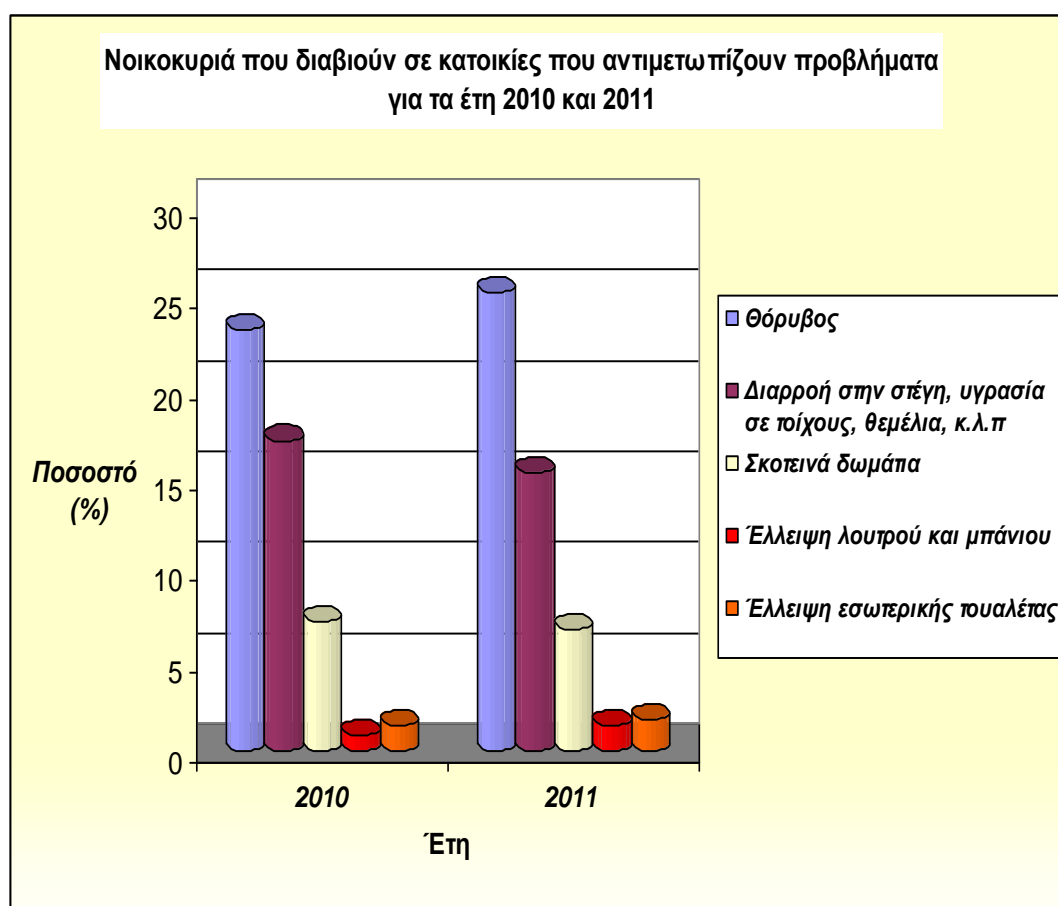
Διάγραμμα 86

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης νοικοκυριών, 2011, σελ 5. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Ακολουθεί ακόμα διάγραμμα, το οποίο περιγράφει το ποσοστό των νοικοκυριών στην Ελλάδα για τα έτη 2010 και 2011, που διαβιούσαν σε κατοικίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα. Τα σημαντικότερα προβλήματα είναι ο θόρυβος, η διαρροή στην στέγη, υγρασία σε τοίχους, πατώματα, θεμέλια, κ.λπ. Επίσης, σοβαρά προβλήματα είναι και ύπαρξη σκοτεινών δωματίων και η έλλειψη λουτρού - μπάνιου και εσωτερικής τουαλέτας.

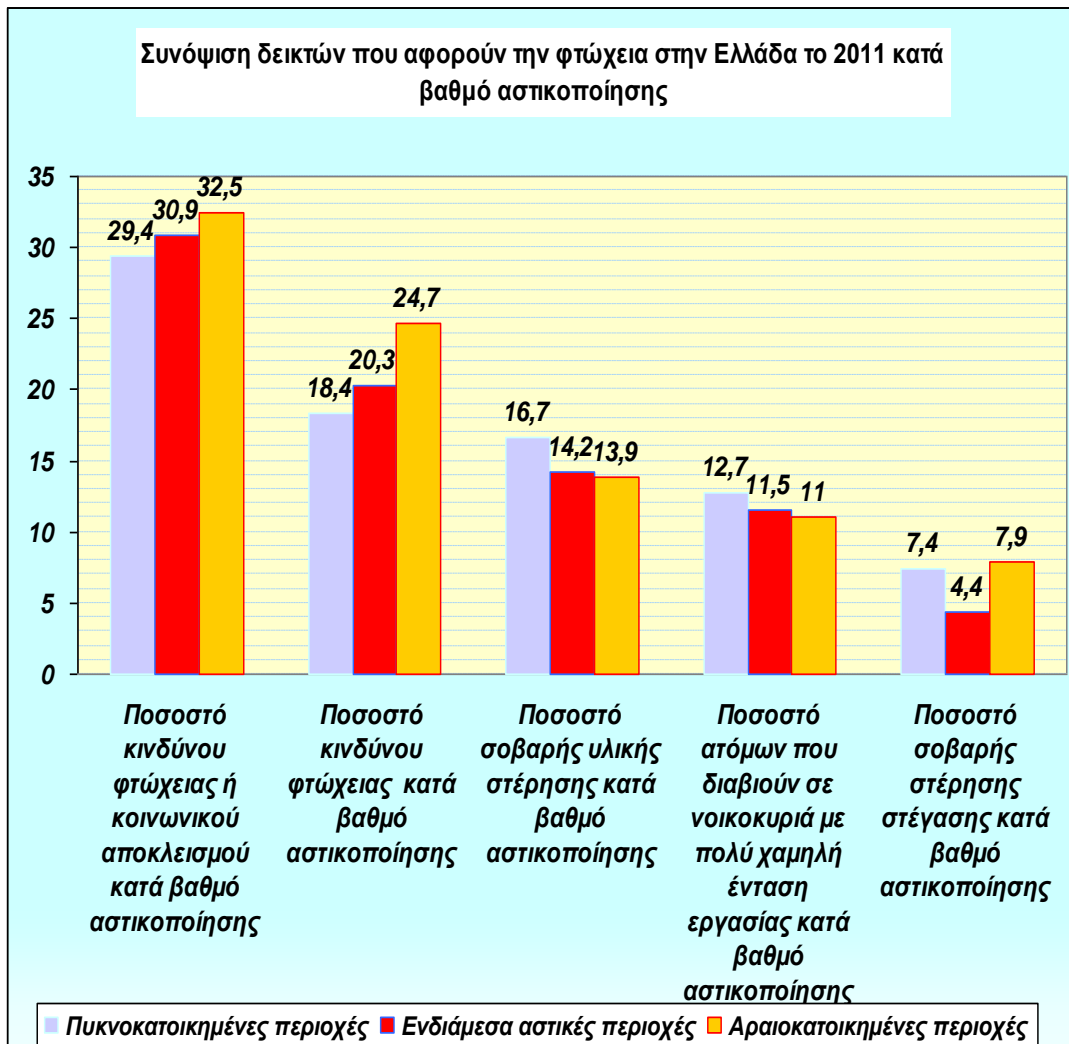
Διάγραμμα 87

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών στην Ελλάδα. Σεπτέμβριος 2013,σελ 28. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Ακολουθεί παρακάτω διάγραμμα, στο οποίο έχει γίνει προσπάθεια να παρουσιαστούν συνοπτικά μερικοί από τους δείκτες που έχουν ήδη αναφερθεί και αφορούν την Ελλάδα για το 2011, με την διαφορά ότι παρουσιάζονται κατά βαθμό αστικοποίησης (πυκνοκατοικημένες περιοχές, ενδιάμεσα αστικές περιοχές και αραιοκατοικημένες περιοχές). Ομοίως, ακολουθεί ένας πίνακας ο οποίος συνοψίζει τους πιο σημαντικούς δείκτες κατά βαθμό αστικοποίησης για όλες της χώρες της Ευρώπης το 2011.

Διάγραμμα 88

Πηγή: Eurostat :EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Πίνακας 22: Συνοψιση δεικτών που αφορούν την φτώχεια στην Ευρώπη το 2011 κατά βαθμό αστικοποίησης

Χώρες	Βαθμός Αστικοποίησης	Ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού	Ποσοστό κινδύνου φτώχειας	Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης	Ποσοστό ατόμων που διαβιούν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας	Ποσοστό σοβαρής στέρησης στέγασης
EU - 27	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	23,3	15,5	8,5	11.1	5.1
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	21,2	15,3	6,2	9.3	3.4
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	29,2	21,0	12,1	9.5	8.4

Ευρωζώνη 17	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	22,7	16,5	7,2	11.8	4.2
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	21	15,4	5,8	9.2	3.1
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	25,6	20,1	6,4	10.3	2.8
Βέλγιο	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	25,5	18,8	8	18.2	1.4
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	15,4	10,9	2,8	8.4	0.6
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	17,7	13,4	4,3	8.6	0.4
Βουλγαρία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	38,6	10,9	35,2	6	11.7
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	57,7	25,5	50,4	9.1	19.6
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	57,7	31,8	50,0	16.0	15.9
Δημοκρα- τία της Τσεχίας	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	14,0	8,6	6,2	6.8	5.3
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	14,9	9,2	5,4	6.8	4.9
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	16,7	11,2	6,5	6.2	4.4
Δανία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	20,2	14,2	2,8	12.0	3.8
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	16,6	10,9	2,3	9.7	1.4
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	20,7	14,6	2,9	13.2	3.2
Γερμανία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	20,8	16,4	5,8	13.0	2.9
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	18,0	14,4	4,7	9.0	1.4
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	21,5	17,8	5,4	10.2	1.6

Εσθονία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	20,9	15,1	8,2	8.7	3.9
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	23,7	12,9	12,7	9.8	1.0
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	25,0	19,9	8,9	11.1	5.9
Ιρλανδία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	27,1	11,5	10,1	19.2	1.4
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	33,1	15,9	9,0	29.0	0.1
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	28,8	17,8	5,0	25.0	0.6
Ελλάδα	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	29,4	18,4	16,7	12.7	7.4
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	30,9	20,3	14,2	11.5	4.4
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	32,5	24,7	13,9	11.0	7.9
Ισπανία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	22,3	17,0	4,1	11.5	1.1
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	29,8	24,5	3,4	14.1	2.8
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	33,5	28,6	3,8	11.9	1.3
Γαλλία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	22,5	16,4	7	11.7	4.2
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	15,6	10,9	3,3	7.1	1.1
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	19,4	14,4	4,4	7.2	0.8
Κροατία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	26,5	14,3	13,3	13.2	11.3
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	29,8	17,1	15,3	12.1	7.3
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	38,1	27,2	15,6	21.6	9.5

Ιταλία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	27,6	18,9	11,2	11.0	10.2
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	27,5	18,9	11,0	9.1	7.8
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	31,7	23,1	11,5	12.2	7.0
Κύπρος	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	23,5	13,4	11,5	4.6	1.6
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	24,1	12,3	12,7	4.8	2.0
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	27,1	18,8	11,6	5.3	1.6
Λετονία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	35,8	14,8	27,3	12.1	16.2
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	41,5	13,8	37,2	7.4	6.0
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	44,5	23,4	34,7	13.2	20.1
Λιθουανία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	26,5	12,2	17,3	8.1	4.4
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	-	-	-	-	-
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	38,0	24,3	20,2	16.1	9.9
Λουξεμβούργο	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	21	17,7	1,7	6.6	3.2
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	12,6	9,6	0,9	4.4	0.7
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	15,1	11,9	0,7	6.5	1.5
Ουγγαρία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	25,1	6,6	19,6	7.9	14.0
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	29,1	13,0	22,0	11.6	14.8
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	35,7	19,0	26,0	15.0	17.9

Μάλτα	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	21,4	15,4	6,3	8.5	1.5
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	21,0	15,2	6,3	6.0	1.8
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	-	-	-	-	-
Ολλανδία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	16,5	11,3	3,2	9.6	0.6
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	14,6	10,5	1,0	7.0	0.3
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	6,5	5,2	0,0	3.4	0.0
Αυστρία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	23,2	16,6	8,2	12.1	6.4
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	11,8	8,5	1,9	6.1	2.5
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	14,4	11,7	1,2	5.4	1.4
Πολωνία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	21,2	11,4	11,5	6.8	10.0
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	26,6	17,4	11,8	6.1	8.7
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	32,7	23,4	14,8	7.2	13.6
Πορτογαλία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	22,1	14,3	9,9	8.4	5.4
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	25,6	20,1	7,4	7.9	3.5
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	27,4	22,3	6,3	8.4	1.9
Ρουμανία	Πυκνοκατοικημένες Περιοχές	28,4	7,0	23,5	5.1	14.4
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	39,5	18,7	23,9	22.0	13.9
	Αραιοκατοικημένες περιοχές	47,4	31,2	32,9	7.3	33.0

Σλοβενία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	18,3	12,0	7,7	8.2	9.7
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	18,5	12,6	6,2	6.7	9.1
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	20,3	15,1	5,6	8.1	8.0
Σλοβακία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	15,8	7,9	8,5	3.9	2.1
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	20,2	12,4	10,6	7.2	4.9
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	23,8	16,4	11,8	10.3	6.2
Φιλανδία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	16,9	11,4	4,2	9.7	1.2
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	17,2	12,5	3,7	10.6	0.7
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	18,5	15,0	2,7	9.6	0.5
Σουηδία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	18,3	15,5	1,8	8.7	3.0
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	12,7	11,4	0,9	4.7	1.6
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	16,3	14,1	1,0	6.6	1.3
Ηνωμένο Βασίλειο	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	24,8	17,3	6,2	12.6	3.3
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	21,1	15,5	4,1	11.1	2.2
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	17,9	13,3	2,5	7.3	0.5
Ισλανδία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	14,1	9,3	2,1	6.4	2.4
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	-	-	-	-	-
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	13,0	9,1	2,1	5.8	1.2

Νορβηγία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	14,6	10,6	2,8	7.4	1.7
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	14,3	9,7	2,8	7.0	1.3
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	14,7	11,0	1,2	6.2	0.5
Ελβετία	Πυκνοκα- τοικημένες Περιοχές	17,2	15,0	1,0	5.9	2.2
	Ενδιάμεσα αστικές περιοχές	15,9	13,8	1,4	3.4	0.6
	Αραιοκα- τοικημένες περιοχές	20,1	18,0	0,4	3.3	0.4

Πηγή: Eurostat.: EU-SILC. Επεξεργασία του συγγραφέα.

Ένας σημαντικός δείκτης φτώχειας είναι ο δείκτης που μετράει τον κίνδυνο φτώχειας υπολογιζόμενος με το κατώφλι φτώχειας του 2008 (εισοδήματα του 2007). Ο συγκεκριμένος δείκτης δείχνει πως μεταβάλλεται ο κίνδυνος φτώχειας, όταν το κατώφλι φτώχειας παραμένει αμετάβλητο σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης. Οι χώρες, οι οποίες κατέγραψαν αύξηση του κινδύνου φτώχειας υπολογιζόμενου με το κατώφλι φτώχειας του 2008 ήταν η Ισλανδία (10,1% το 2008, 23,7% το 2011), το Ηνωμένο Βασίλειο (18,7% το 2008, 21,9% το 2011), η Σλοβενία (12,3% το 2008, 13% το 2011), η Ολλανδία (10,5% το 2008, 11% η 2011), η Μάλτα (15% το 2008, 15,9% το 2011), η Ουγγαρία (12,4% το 2008, 14,7% το 2011), το Λουξεμβούργο (13,4% το 2008, 14,6% το 2011), η Λιθουανία (20% το 2008, 32,2% το 2011), η Λετονία (25,6% το 2008, 36,2% το 2011). Επίσης, άλλες χώρες ήταν η Ιταλία (18,7% το 2008, 21,4% το 2011), η Γαλλία (12,7% το 2008, 13,9% το 2011), η Ισπανία (19,6% το 2008, 25,7% το 2011), η Ελλάδα (21,1% το 2008, 24,9% το 2011), η Ιρλανδία (15,5% το 2008, 21,7% το 2011), η Εσθονία (19,5% το 2008, 23,9% το 2011), η Γερμανία (15,2% το 2008, 15,9% το 2011) και η Δανία (11,8% το 2008, 11,2% το 2011, βλ βάση δεδομένων της Eurostat. Βλ διάγραμμα 88).

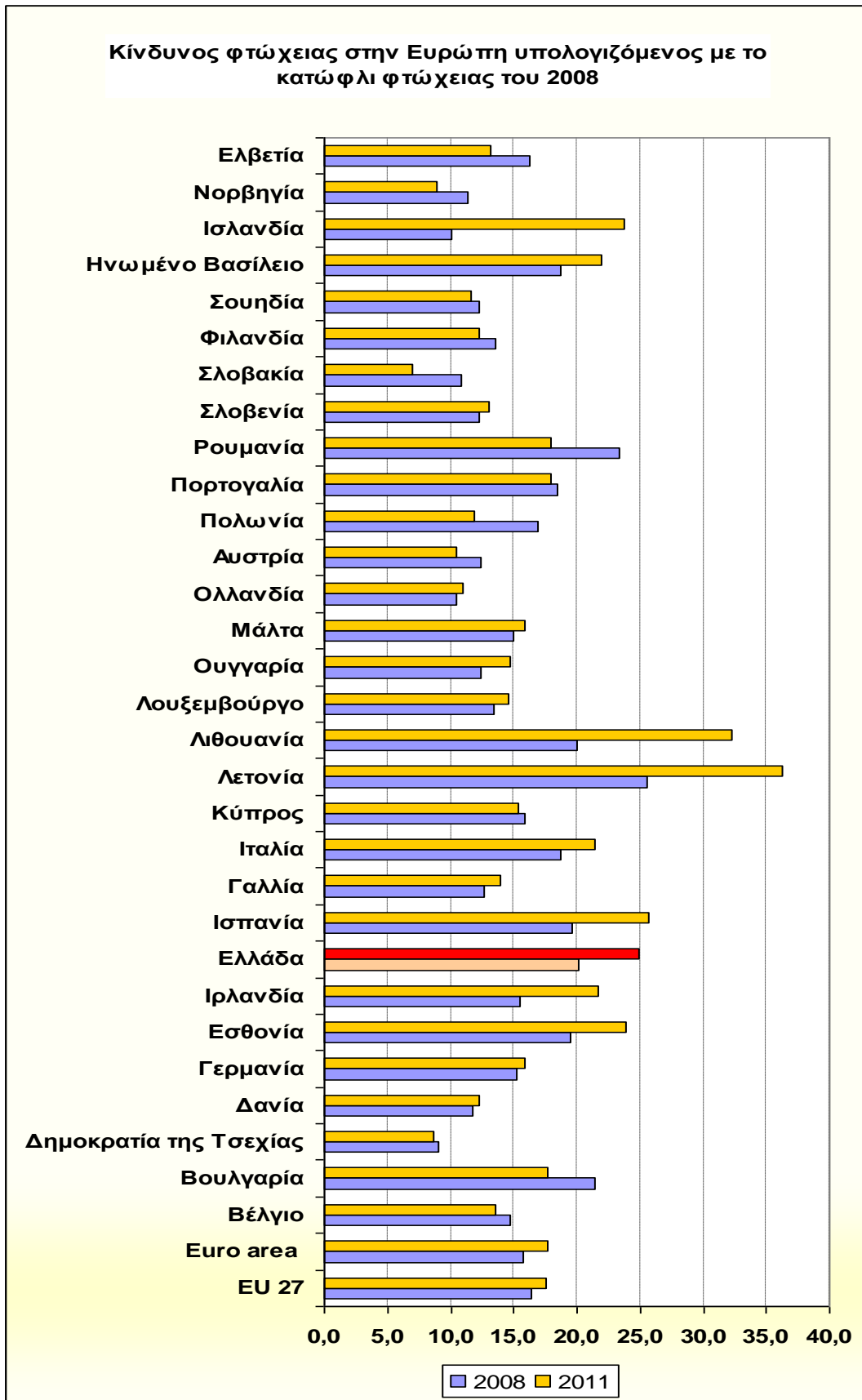
Παράλληλα, καταγράφηκαν υψηλά επίπεδα ανισότητας για το έτος 2011. Ο δείκτης S80/S20 ήταν 6 μονάδες, ενώ ο συντελεστής Gini από 32,9% το 2010, ανήλθε σε 33,6% (Ελληνική στατιστική αρχή, Δελτίο τύπου, έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2011). *Ανισότητα στην κατανομή του*

εισοδήματος (S80/S20) εκφράζεται ως λόγος του συνόλου του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος που λαμβάνεται από το 20% του πληθυσμού (πεντημόριο) με το υψηλότερο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα προς το σύνολο ανάλογου εισοδήματος που λαμβάνει το 20% του πληθυσμού με το χαμηλότερο εισόδημα (ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών στην Ελλάδα. Σεπτέμβριος 2013,σελ 28). Ο συντελεστής Gini ορίζεται ως ο λόγος των αθροιστικών μεριδίων του πληθυσμού, κατανεμημένου ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος, προς το αθροιστικό μερίδιο του συνολικού ποσού που λαμβάνουν. Η τιμή του κυμαίνεται από 0% (πλήρης ισότητα) έως 100% (πλήρης εισοδηματική ανισότητα)

(Βλ ΕΛΣΤΑΤ. Συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών στην Ελλάδα. Σεπτέμβριος 2013,σελ 28). Ακολουθούν διαγράμματα (διαγράμματα 89 και 90), τα οποία αναπαριστούν το επίπεδο του δείκτη κατανομής εισοδήματος σε πεντημόρια (S80/S20) και τον συντελεστή Gini στην Ευρώπη για το 2011.

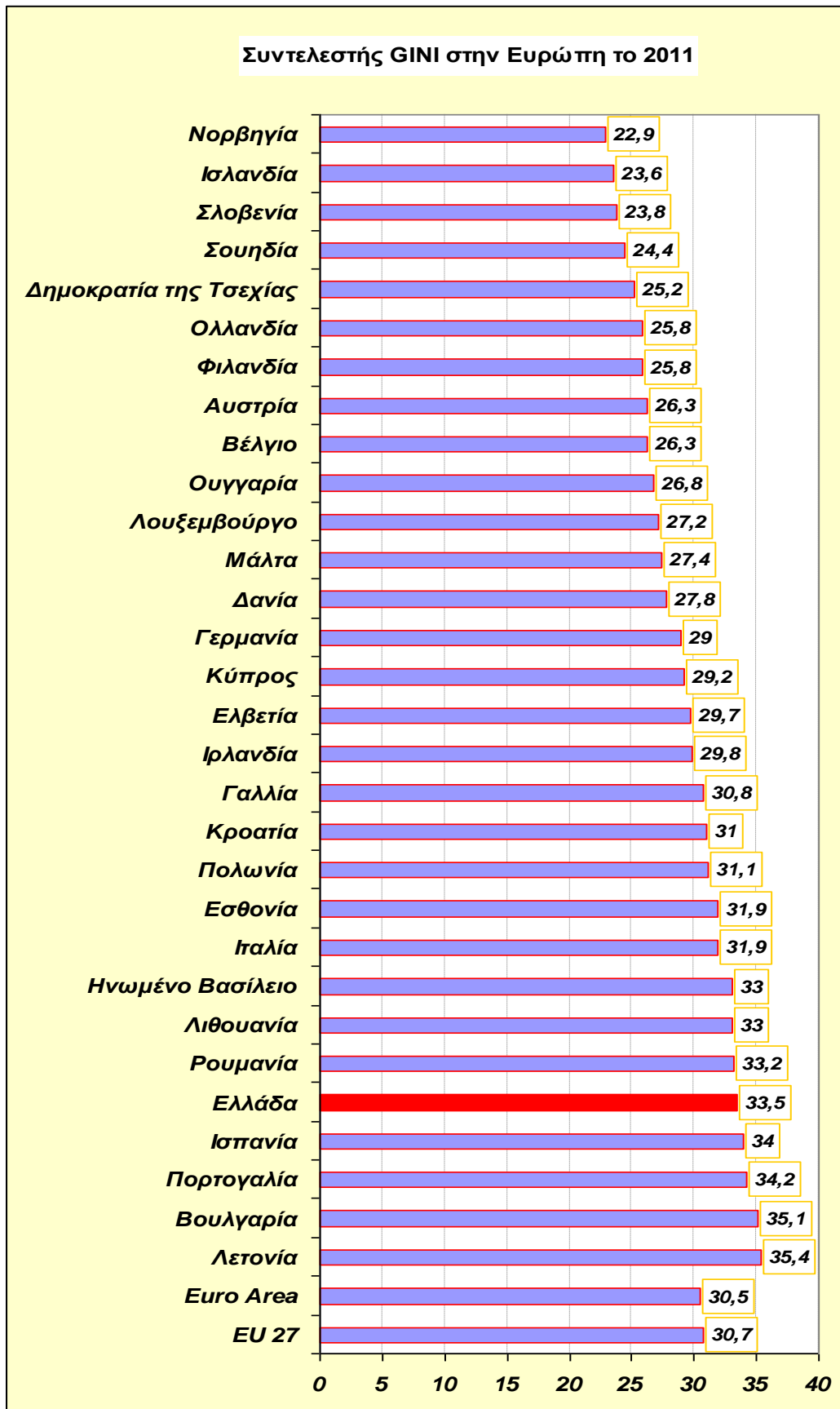
Σημαντικό στοιχείο, το οποίο οφείλουμε στο σημείο αυτό να παρατηρήσουμε είναι το εξής: Όριο φτώχειας όπως έχουμε ήδη προαναφέρει, είναι το 60% της διάμεσου του ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος. Το παραπάνω όριο φτώχειας χρησιμοποιείται από τις έρευνες συνθηκών διαβίωσης, προκειμένου να υπολογιστεί ο δείκτης σχετικής φτώχειας. Η μελέτη μας για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας βασίζεται στο παραπάνω όριο φτώχειας. Ωστόσο, εάν χρησιμοποιήσουμε διαφορετικά κατώφλια φτώχειας, τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας είναι πολύ διαφορετικά. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πριν από μερικά χρόνια, οι δείκτες σχετικής φτώχειας χρησιμοποιούσαν ως κατώφλι φτώχειας το 50% της διάμεσου του ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος. Στο διάγραμμα 91 μπορούμε να παρακολουθήσουμε τα ποσοστά σχετικού κινδύνου φτώχειας, τα οποία έχουν υπολογιστεί με διαφορετικά κατώφλια φτώχειας.

Διάγραμμα 89

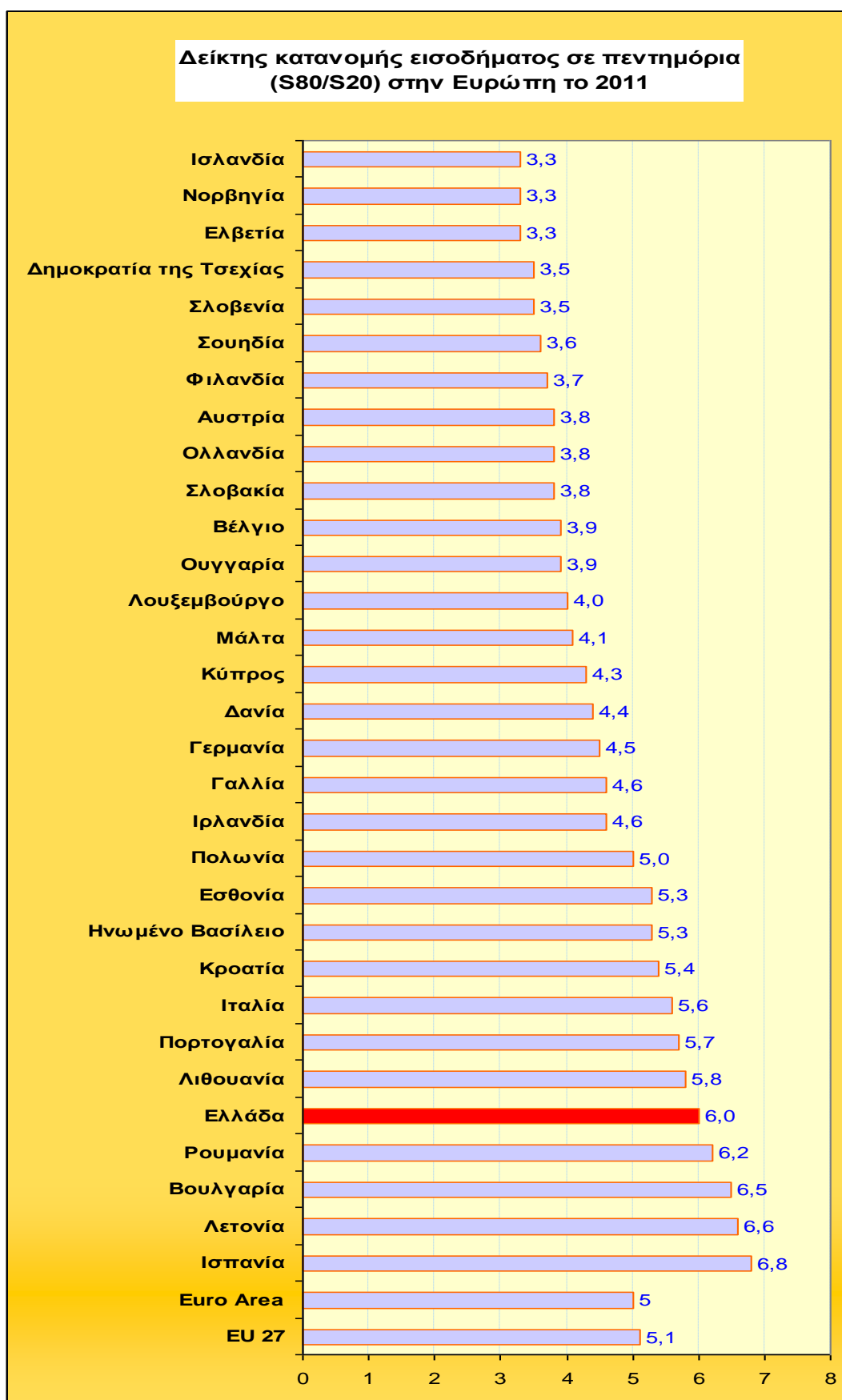
Πηγή: Eurostat: EU-SILC Επεξεργασία του συγγραφέα.

Διάγραμμα 90

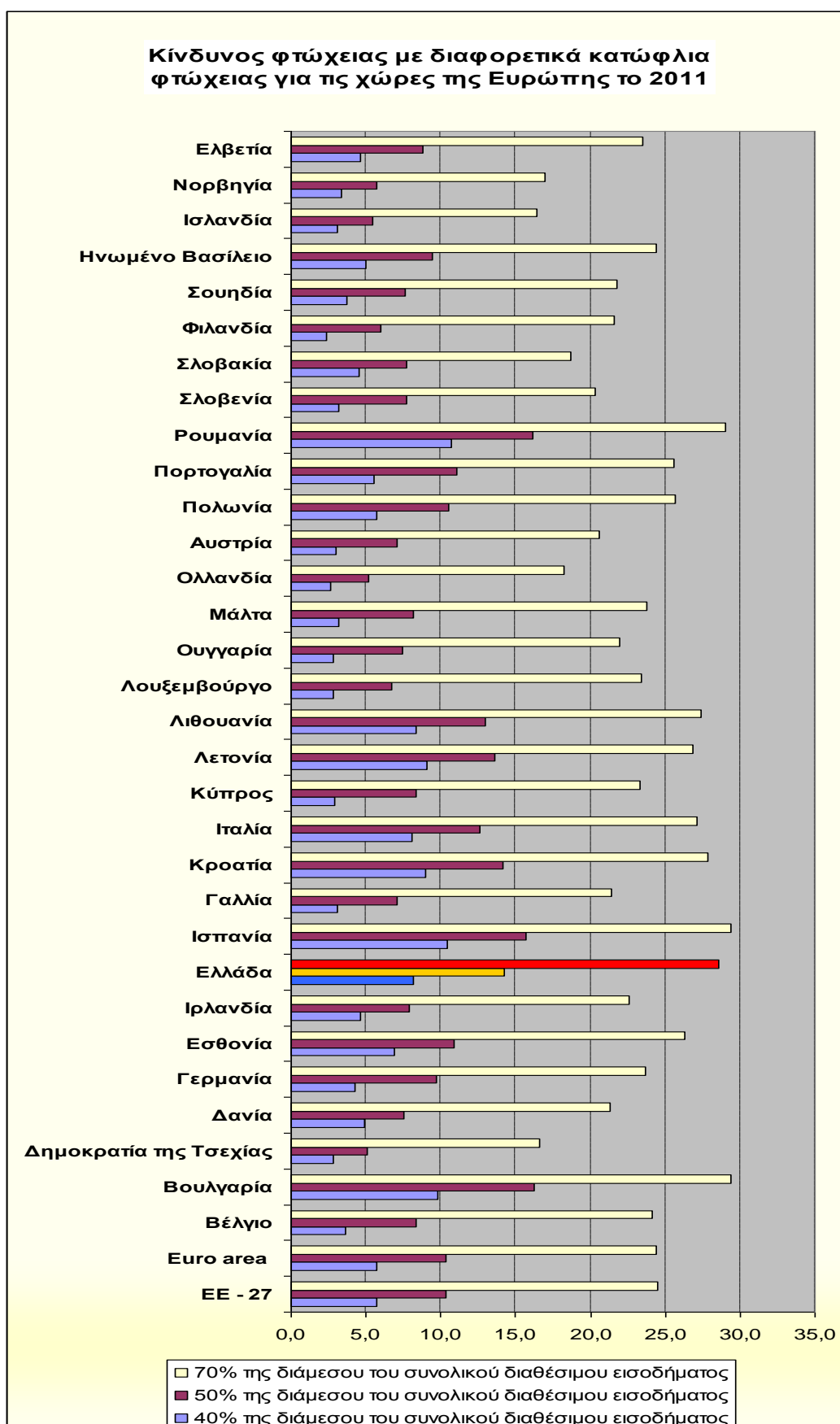
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 91

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 92

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Τα στοιχεία για την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην Ελλάδα για το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011) ήταν περισσότερο δραματικά. Οι πολιτικές παρατεταμένης λιτότητας αύξησαν τα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην χώρα μας το 2012. Συγκεκριμένα, το ποσοστό συνολικού πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας άγγιξε το 23,1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το 2011 ήταν 21,4%. Το κατώφλι σχετικού κινδύνου φτώχειας ανά άτομο μειώθηκε από 6.951,00 χιλ (κατώφλι φτώχειας το 2011) σε 5.708 χιλ. Το κατώφλι κινδύνου φτώχειας για νοικοκυριά με δυο ενήλικες και δυο εξαρτώμενα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών ήταν 11.986,00 χιλ, ενώ το 2011 ήταν 13.842,00 χιλ. Παρατηρούμε δηλαδή, ότι ενώ το κατώφλι φτώχειας μειώθηκε σε σχέση με το προηγούμενο έτος, ο κίνδυνος φτώχειας αυξήθηκε. Το παραπάνω γεγονός αποδεικνύει την δραματική κατάσταση που έφεραν την χώρα τόσο η παγκόσμια κρίση, όσο και τα μνημόνια με τις «βάρβαρες» πολιτικές λιτότητας. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ήταν 22,5% για τους άνδρες, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες ήταν 23,6% (βλ διάγραμμα 92).

Εάν συγκρίνουμε τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας του 2012 για τους άνδρες και τις γυναίκες με τα αντίστοιχα ποσοστά του 2011, θα παρατηρήσουμε ότι η αύξηση για τους άνδρες ήταν 1,6 ποσοστιαίες μονάδες ενώ για τις γυναίκες 1,7 ποσοστιαίες μονάδες. Τα νοικοκυριά που είχαν το μεγαλύτερο ποσοστό κινδύνου φτώχειας για το 2012 ήταν τα μονογονεϊκά νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί (66,0%), τα νοικοκυριά με δυο ενήλικες και τρία ή περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά (36,8%) και τα νοικοκυριά με τρεις ή περισσότερους ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά (31,3%, βλ διάγραμμα 93). Για τις παραπάνω κατηγορίες νοικοκυριών η αύξηση του ποσοστού του κινδύνου φτώχειας ήταν πολύ μεγάλη σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Χαρακτηριστική είναι η αύξηση του ποσοστού του κινδύνου φτώχειας για τα μονογονεϊκά νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί, όπου από 43,2% το 2011, ανήλθε σε 66% το 2012.

Επίσης, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (περιλαμβάνονται οι συντάξεις στο διαθέσιμο εισόδημα) ήταν 26,8% για το σύνολο του πληθυσμού, 26,2% για τους άνδρες και 27,4% για τις γυναίκες (βλ διάγραμμα 94). Εάν μελετήσουμε τον δείκτη φτώχειας, ο οποίος μετράει τον κίνδυνο φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (δεν περιλαμβάνονται ούτε τα κοινωνικά επιδόματα, ούτε οι συντάξεις), διαπιστώνουμε ότι ο κίνδυνος φτώχειας είναι πολύ

υψηλός. Συγκεκριμένα για το σύνολο του πληθυσμού, ο κίνδυνος φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ήταν 49,8%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος ήταν 44,9%. Επίσης, εάν παρατηρήσουμε τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας κατά φύλο, διαπιστώνουμε ότι για τους άνδρες το ποσοστό ήταν 47,6%, έναντι του 43,1% του προηγούμενου έτους, ενώ για τις γυναίκες ήταν 52%, έναντι του 46,7% του προηγούμενου έτους (βλ διάγραμμα 95).

Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων ανήλθε στο 15,1% και ήταν το δεύτερο μεγαλύτερο στην ΕΕ μετά την Ρουμανία. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων ανδρών ήταν 16,5%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των εργαζομένων γυναικών ήταν 13,1% (βλ διάγραμμα 96). Παράλληλα, σημείο άξιο παρατήρησης και αναφοράς είναι ότι το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων με προσωρινή σύμβαση εργασίας ήταν πολύ υψηλότερο από το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων με μόνιμη σύμβαση εργασίας. Αναλυτικότερα, το 15,3% των εργαζομένων με προσωρινή σύμβαση εργασίας ήταν σε κίνδυνο φτώχειας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των εργαζομένων με μόνιμη σύμβαση εργασίας ήταν 4,7% (βλ βάση δεδομένων της Eurostat. Βλ διάγραμμα 97). Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων με πλήρη απασχόληση ήταν 13,4%, ενώ το αντίστοιχο των εργαζομένων με μερική απασχόληση ήταν 27,3% (βλ βάση δεδομένων της Eurostat. Βλ διάγραμμα 98). Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης ήταν 28,7%, ενώ το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης ήταν πολύ χαμηλότερο (9,4%, βλ διάγραμμα 99). Εάν επιχειρήσουμε να μελετήσουμε τον κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά κατάσταση απασχόλησης (18 ετών και άνω), θα παρατηρήσουμε τα εξής:

- Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των ανέργων ήταν 45,8%.
- Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των συνταξιούχων ήταν 14,3%.
- Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων όπως έχουμε ήδη αναφέρει ήταν 15,1%.
- Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των μη εργαζομένων (άνεργοι και οικονομικά μη ενεργοί) ήταν 27,9%.

- Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των λοιπών μη οικονομικά ενεργών (εκτός συνταξιούχων) ήταν 33,3% (βλ διάγραμμα 100, βάση δεδομένων της Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών, 2012).

Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας κατά ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας ήταν 26,3% για τους ιδιοκτήτες και 29,6% για τους ενοικιαστές (βλ διάγραμμα 101).

Ο συνδυασμός της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, των μνημονίων και των πολιτικών λιτότητας οδηγούν καθημερινά χιλιάδες παιδιά προς την φτώχεια. Το ποσοστό φτώχειας των παιδιών (0 – 17 ετών) αυξήθηκε το 2012 κατά 3,2 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Εάν μελετήσουμε τα στοιχεία για την παιδική φτώχεια ανά κατηγορία ηλικιών, θα παρατηρήσουμε ότι 158.000 παιδιά ηλικίας κάτω των 6 ετών βρίσκονταν σε κίνδυνο φτώχειας το 2012. Ο κίνδυνος φτώχειας για παιδιά ηλικιών 6 – 11 ετών και 12 – 17 ετών είναι υψηλότερος. Ο αριθμός των παιδιών ηλικιών 6 – 11 ετών που αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο φτώχειας ήταν 169.000, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός για τις ηλικίες 12 – 17 ετών ήταν 194.000 (βλ βάση δεδομένων της Eurostat). Στο διάγραμμα 102 μπορούμε να παρατηρήσουμε την πορεία του κινδύνου φτώχειας, τόσο για το σύνολο του πληθυσμού, όσο και για το σύνολο των παιδιών (ηλικίας 0 - 17) για τα έτη 2008 – 2012.

Επίσης, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανήλθε σε 34,6% το 2012, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το 2011 ήταν 31%. Όπως έχουμε ήδη προαναφέρει, ένας άνθρωπος θεωρείται ότι βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εφόσον πληροί τουλάχιστον ένα από τα παρακάτω κριτήρια:

- 1) Βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας (σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας).
- 2) Διαβιεί σε νοικοκυριό με χαμηλή ένταση εργασίας.
- 3) Αντιμετωπίζει σοβαρή υλική στέρηση (στέρηση τουλάχιστον 4 από μια λίστα 9 αγαθών και υπηρεσιών). Ο πληθυσμός ο οποίος πληρούσε τουλάχιστον 1 από τα παραπάνω κριτήρια ήταν 3.795.000 άνθρωποι το 2012, ενώ το προηγούμενο έτος ήταν 3.403.000 άνθρωποι. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού για τους άνδρες ήταν 33,9%, ενώ για τις γυναίκες 35,2% (βλ διάγραμμα 103). Επίσης, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά ηλικιακές ομάδες διαμορφώθηκε ως εξής:

- 1) Για τις ηλικίες 0 – 17 ετών, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 35,4%.

2) Για τις ηλικίες 18 – 64 ετών, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 37,7%.

3) Για τις ηλικίες 65 ετών και άνω, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 23,5% (βλ βάση δεδομένων της Eurostat. Βλ διάγραμμα 104).

Το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που διαβιούσε σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας ήταν 14,1% το 2012. Τα αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες ήταν 12,8% , ενώ για τις γυναίκες ήταν 15,4% (βλ διάγραμμα 105).

Παράλληλα, συνεχίζοντας την μελέτη μας σχετικά με τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού από την βάση δεδομένων της Eurostat, παρατηρούμε ότι υπάρχει αύξηση του ποσοστού σοβαρής υλικής στέρησης το 2012 σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό του 2011. Το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης (αδυναμία κάλυψης τουλάχιστον 4 αγαθών ή υπηρεσιών) το 2011 ήταν 15,1%, ενώ το 2012 ήταν 19,6%. Τα υψηλότερα ποσοστά παρατηρήθηκαν στα μονογονεϊκά νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί (48,2%), στα νοικοκυριά με δυο ενήλικες και τρία ή περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά (30,1%) και στα νοικοκυριά με 3 ή περισσότερους ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά (26,7%, βλ διάγραμμα 106). Εάν μελετήσουμε τον δείκτη σοβαρής υλικής στέρησης κατά ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης και παράλληλα τον συγκρίνουμε με τον αντίστοιχο του προηγούμενου έτους, μπορούμε να διαπιστώσουμε πολύ μεγάλες αυξήσεις (βλ πίνακας 21). Επίσης, εάν συγκρίνουμε τον δείκτη σοβαρής υλικής στέρησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης ανάμεσα στα έτη 2008 και 2012, θα διαπιστώσουμε επίσης μεγάλες αποκλίσεις (βλ διάγραμμα 107).

Εάν μελετήσουμε την πορεία του δείκτη σοβαρής υλικής στέρησης και του δείκτη χαμηλής έντασης εργασίας για την ΕΕ – 27 και την Ελλάδα από το 2008 – 2012, θα παρατηρήσουμε τα εξής:

Α) Από το 2010 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2009) παρατηρείται μια αύξηση του δείκτη σοβαρής υλικής στέρησης στην ΕΕ – 27. Η αύξηση από το 2010 – 2012 είναι της τάξης των δυο ποσοστιαίων μονάδων, γεγονός που αποδεικνύει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Στην Ελλάδα το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) παρατηρείται μια μεγάλη αύξηση της τάξης των τεσσάρων ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2008 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2007), λόγω της παγκόσμιας κρίσης, της παρατεταμένης ύφεσης, αλλά κυρίως λόγω των συνεπειών του πρώτου μνημονίου. Το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011) ο δείκτης αυξήθηκε κατά 4,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο έτος και έφτασε το 19,5%.

B) Το 2010 καταγράφηκε μια αύξηση της τάξης της 1 ποσοστιαίας μονάδας σε σχέση με το 2008 και 2009 όσο αφορά τον δείκτη χαμηλή ένταση εργασίας στην ΕΕ – 27. Το επόμενο έτος υπάρχει επίσης αύξηση, αλλά είναι πολύ μικρότερη (0,2 ποσοστιαία μονάδα). Το 2012 παρά το γεγονός ότι τα στοιχεία είναι προσωρινά εκτιμημένα, παρατηρήθηκε μια μικρή μείωση (0,4 ποσοστιαία μονάδα). *Η ένταση εργασίας του νοικοκυριού ορίζεται ως ο λόγος μεταξύ του αριθμού των μηνών που τα όλα τα μέλη εργάζονται κατά το προηγούμενο έτος και του συνολικού αριθμού των μηνών που θα μπορούσαν θεωρητικά να έχουν εργαστεί κατά την ίδια περίοδο* (ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης νοικοκυριών, 2011, επεξηγηματικές σημειώσεις, σελ 18. Βλ επίσης συνθήκες διαβίωσης νοικοκυριών EU-SILC). Ο δείκτης χαμηλή ένταση εργασίας όπως έχουμε προαναφέρει, αναφέρεται στο ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 59 ετών όπου τα μέλη του εργάστηκαν κατά την διάρκεια του προηγούμενου έτους λιγότερο από το 20% της συνήθους απασχόλησης. Στην Ελλάδα σε αντίθεση με τον μέσο όρο της ΕΕ – 27 καταγράφηκε μεγάλη αύξηση το 2011 και το 2012, χρονικά διαστήματα τα οποία περιλαμβάνουν τις οδυνηρές συνέπειες του πρώτου μνημονίου.

Στο διάγραμμα 108 μπορούμε να παρακολουθήσουμε την πορεία των παραπάνω δεικτών για την Ελλάδα και την ΕΕ – 27.

Σημαντικός επίσης δείκτης της διαβίωσης των νοικοκυριών είναι εκείνος που αποτυπώνει την αδυναμία των πολιτών να αντιμετωπίσουν έκτακτες αλλά αναγκαίες ανάγκες ύψους περίπου 540€. Το 2012, το 40,8% του συνολικού Ελληνικού πληθυσμού αδυνατούσε να αντιμετωπίσει έκτακτες αλλά αναγκαίες ανάγκες ύψους περίπου 540€, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2011 ήταν 34,4% (αύξηση κατά 6,4 ποσοστιαίες μονάδες). Επίσης, το 76,3% του φτωχού πληθυσμού (πληθυσμός με ετήσιο εισόδημα < από το 60% του διάμεσου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος) αδυνατούσε να αντιμετωπίσει έκτακτες αλλά αναγκαίες ανάγκες ύψους περίπου 540€, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2011 ήταν 69,5% (αύξηση κατά 6,8 ποσοστιαίες μονάδες). Το αντίστοιχο ποσοστό για τους μη φτωχούς (πληθυσμός με ετήσιο εισόδημα > από το 60% του διάμεσου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος) ήταν 30,8%, ενώ το 2011 ήταν 24,9% (αύξηση κατά 5,9 ποσοστιαίες μονάδες. Βλ Eurostat και ΕΛΣΤΑΤ, συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών). Σημαντικό στοιχείο επίσης είναι ότι το ποσοστό των πολιτών που αδυνατούσε να πληρώσει ένα γεύμα με κρέας, κοτόπουλο, ψάρι (ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας) κάθε δεύτερη ημέρα αυξήθηκε αισθητά το 2012. Από 7,9% το 2010 και 9,2% το 2011, ανήλθε σε 14,2% το 2012. Το

συγκεκριμένο ποσοστό αφορά το σύνολο του πληθυσμού. Το αντίστοιχο ποσοστό για τον πληθυσμό με εισόδημα κάτω από το 60% του διάμεσου ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος ήταν 50,7% (βλ βάση δεδομένων της Eurostat. Βλ διάγραμμα 109).

Ακόμα σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι αυξήθηκε το ποσοστό του πληθυσμού, το οποίο δεν διέθετε κανένα αυτοκίνητο. Το ποσοστό του πληθυσμού, το οποίο δεν διέθετε κανένα αυτοκίνητο ήταν 10%, έναντι του 8,4% του προηγούμενου έτους. Εάν αναλύσουμε τον συγκεκριμένο δείκτη σε φτωχό και μη φτωχό πληθυσμό, θα παρατηρήσουμε τα εξής:

- 1) Το ποσοστό των φτωχών ανθρώπων (< του 60% του διάμεσου ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος) που δεν διέθεταν κανένα αυτοκίνητο ήταν 19,4%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος ήταν 17,2%.
- 2) Το ποσοστό των μη φτωχών ανθρώπων (> του 60% του διάμεσου ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος) που δεν διέθεταν κανένα αυτοκίνητο ήταν 7,2%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος ήταν 6%.

Ένας σημαντικός δείκτης όπως έχουμε ήδη αναφέρει, είναι ο δείκτης που υπολογίζει τον κίνδυνο φτώχειας υπολογιζόμενος με το κατώφλι φτώχειας του 2008. Ο συγκεκριμένος δείκτης ήταν 35,8% έναντι του 24,9% του προηγούμενου έτους. Παρατηρούμε δηλαδή μια πολύ μεγάλη αύξηση (περίπου 11 ποσοστιαίες μονάδες). Το 2008, ο συγκεκριμένος δείκτης ήταν 20,8%. Η αύξηση του δείκτη από το 2008 έως το 2012 ήταν 15 ποσοστιαίες μονάδες, γεγονός που αποδεικνύει την χειροτέρευση των συνθηκών διαβίωσης των Ελληνικών νοικοκυριών. Στα διαγράμματα 110 και 111 μπορούμε να παρατηρήσουμε τον κίνδυνο φτώχειας υπολογιζόμενο με το κατώφλι φτώχειας του 2008 ανά φύλλο και ηλικιακές ομάδες.

Το χάσμα (βάθος) κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις για το σύνολο του πληθυσμού ήταν 29,9% το 2012. Με λίγα λόγια, το 50% του φτωχού πληθυσμού κατέχει εισόδημα μεγαλύτερο από το 70,1% του ορίου φτώχειας (5.708 ευρώ), δηλαδή πάνω από 4.001,31 ευρώ (βλ βάση δεδομένων της Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, 2013, έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών 2012). Το χάσμα (βάθος) κινδύνου φτώχειας ανά ηλικιακές ομάδες είχε ως εξής:

- Ηλικίες 0 – 17 ετών: 36%
- Ηλικίες 18 – 64 ετών: 32,5%
- Ηλικίες 65 + : 14,8%
- Ηλικίες 75+ : 11,7% (βλ διάγραμμα 112).

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο, να μελετήσουμε τον κίνδυνο φτώχειας λαμβάνοντας υπόψη διαφορετικά κατώφλια φτώχειας (40%, 50%, 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος). Τα άτομα, τα οποία βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος, χαρακτηρίζονται ως ακραία φτωχά. Μελετώντας τα δημοσιευμένα δεδομένα της Eurostat, παρατηρούμε ότι από το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) και μετά το ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται σε ακραία φτώχεια αυξήθηκε αρκετά. Συγκεκριμένα το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011), το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 10,6%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) ήταν 8,2%. Το 2008 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2007) ,το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 6,7%. (βλ διάγραμμα 114) Οι παραπάνω παρατηρήσεις μεταφράζονται σε απόλυτους αριθμούς ως εξής:

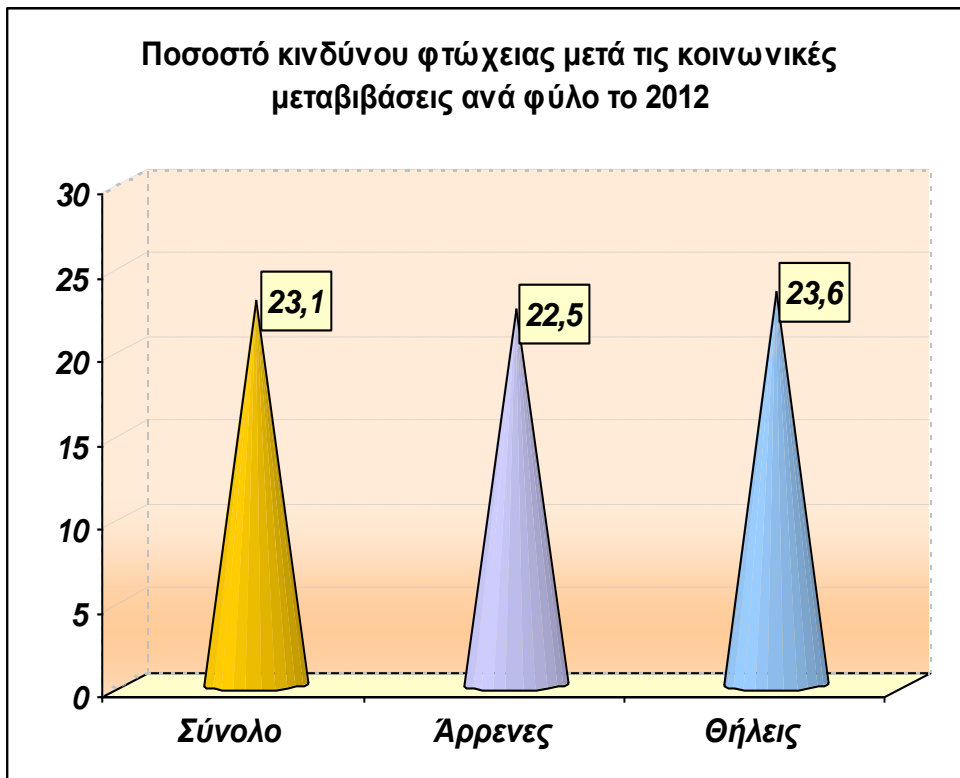
- 1) Το 2008 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2007), ο πληθυσμός με εισόδημα κάτω από το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 730.000 πολίτες.
- 2) Το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010, την άνοιξη του οποίου υπεγράφη το μνημόνιο) ο πληθυσμός με εισόδημα κάτω από το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 902.000 πολίτες.
- 3) Το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011), ο πληθυσμός με εισόδημα κάτω από το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 1.161.000 πολίτες. Παρατηρούμε, ότι το μνημόνιο 1 ώθησε 259.000 ανθρώπους στην ακραία φτώχεια. Ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι τα στοιχεία που έχουμε στην διάθεσή μας, αντιπροσωπεύουν μόλις το πρώτο 1,5 έτος της μνημονιακής κατοχής. Δυστυχώς, το τσουνάμι των μέτρων των μνημονίων 2 και 3, αλλά και γενικότερα των μέτρων παρατεταμένης λιτότητας, μας δημιουργεί την βεβαιότητα ότι τα παραπάνω ποσοστά είναι πολύ υψηλότερα το παρόν χρονικό διάστημα.

Ο κίνδυνος φτώχειας με κατώφλι το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος, χαρακτηρίζει τα άτομα που βρίσκονται λίγο πάνω από το καθιερωμένο κατώφλι φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος). Συγκεκριμένα το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011), το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 30,4%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το 2011

(έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) ήταν 28,6%. Το 2008 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2007) το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 26,9%. (βλ διάγραμμα 114) Οι παραπάνω παρατηρήσεις μεταφράζονται σε απόλυτους αριθμούς ως εξής:

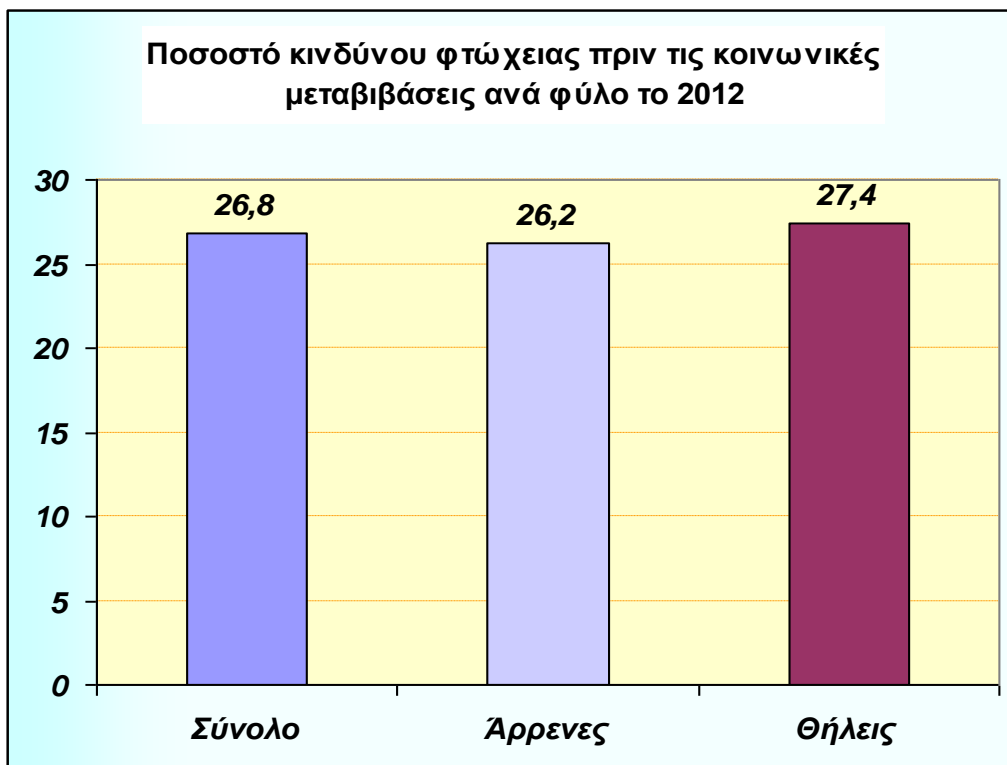
- 1) Το 2008 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2007), ο πληθυσμός με εισόδημα κάτω από το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 2.925.000 πολίτες.
- 2) Το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) ο πληθυσμός με εισόδημα κάτω από το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 3.146.000 πολίτες.
- 3) Το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011) ο πληθυσμός με εισόδημα κάτω από το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν 3.341.000 πολίτες (βλ βάση δεδομένων της Eurostat, διάγραμμα 114). Μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε, ότι το ποσοστό των μη - φτωχών ανθρώπων οι οποίοι πλησιάζουν την φτώχεια αυξήθηκε πάρα πολύ.

Διάγραμμα 93

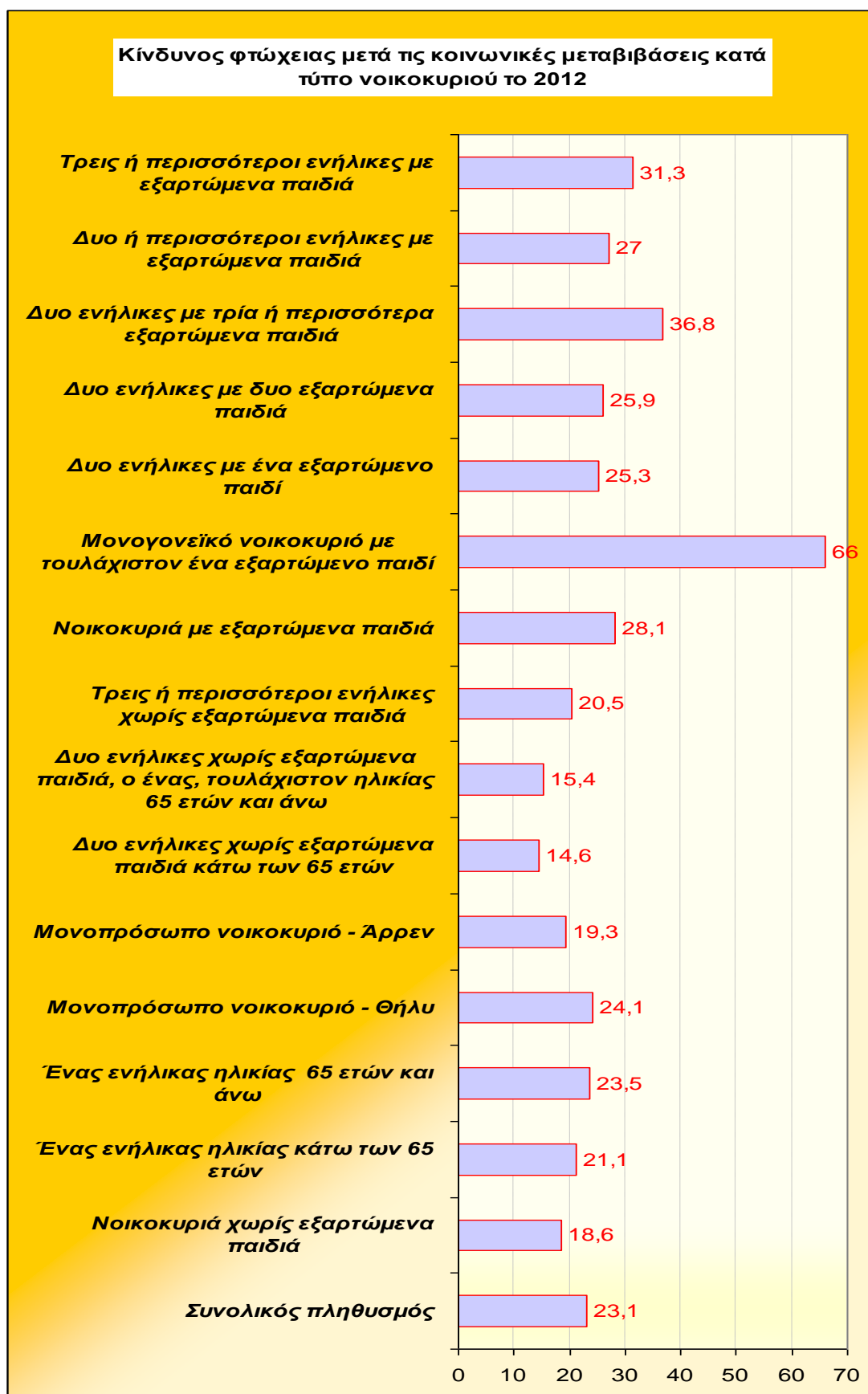
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 94

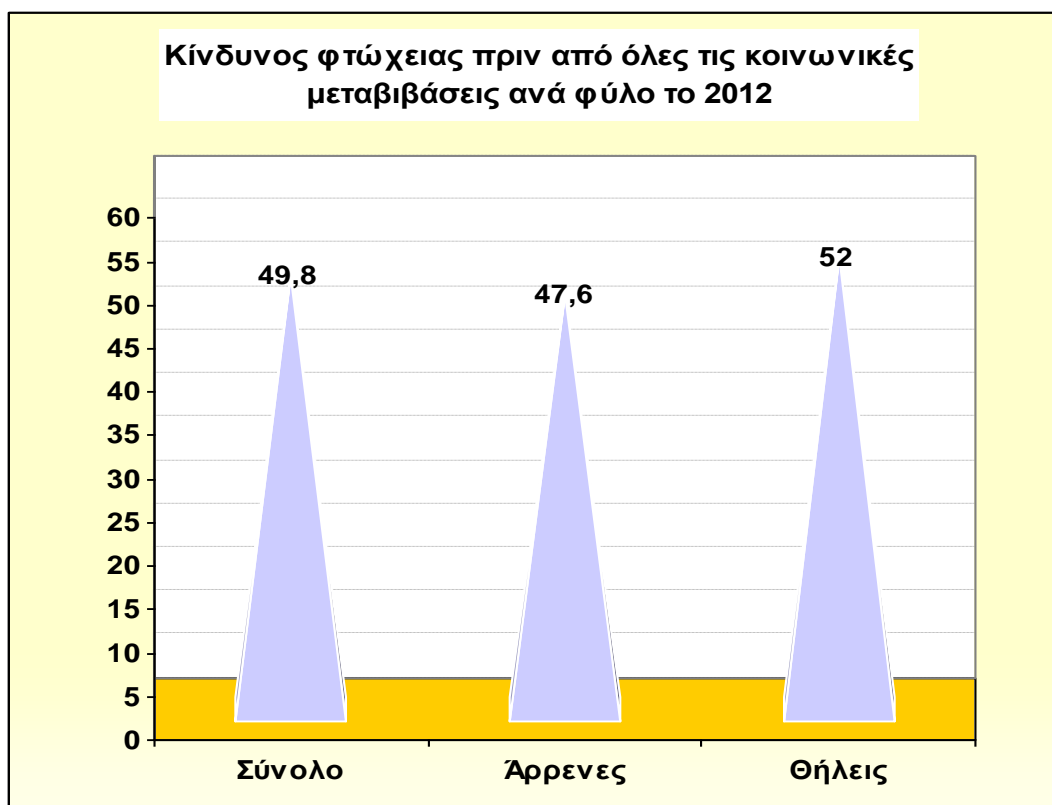
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 95

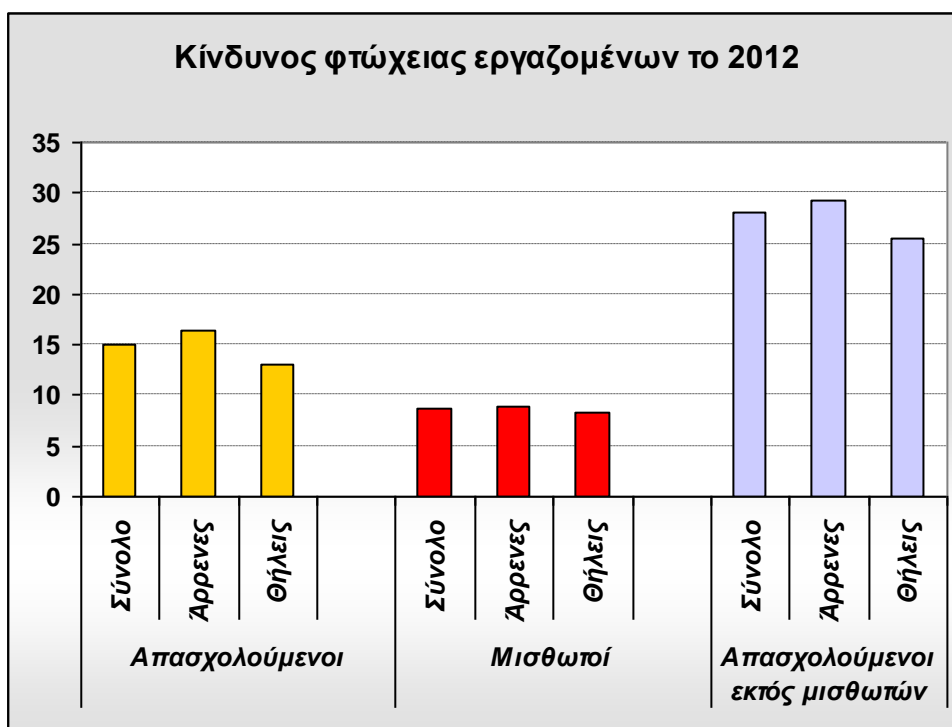
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 96

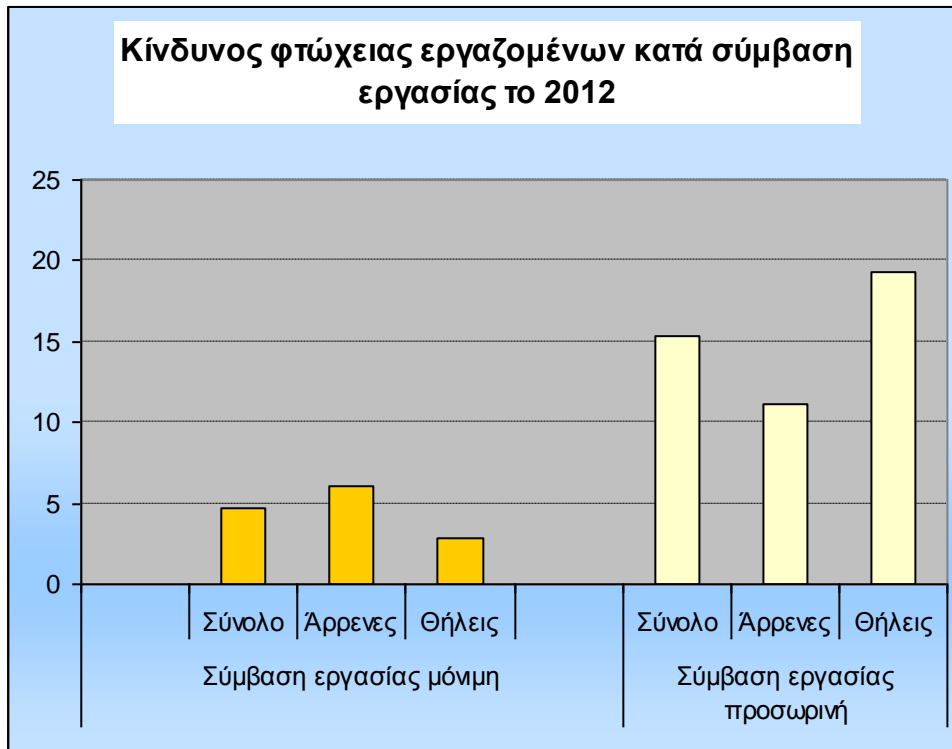
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 97

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 98

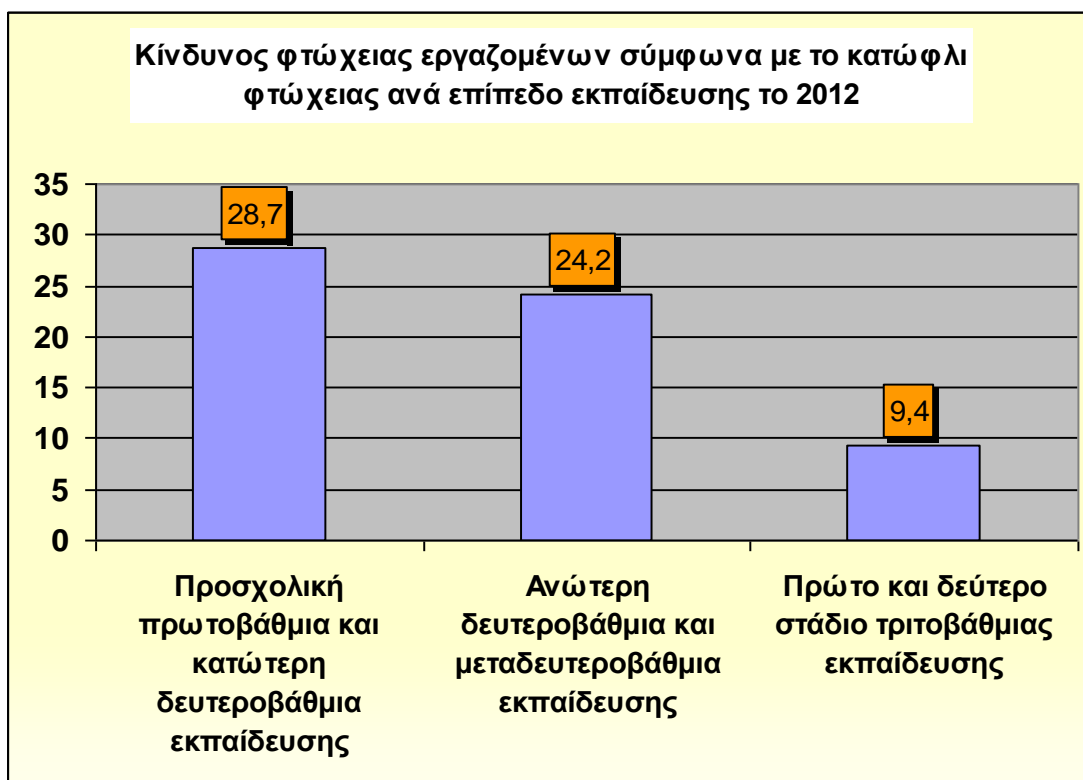
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 99

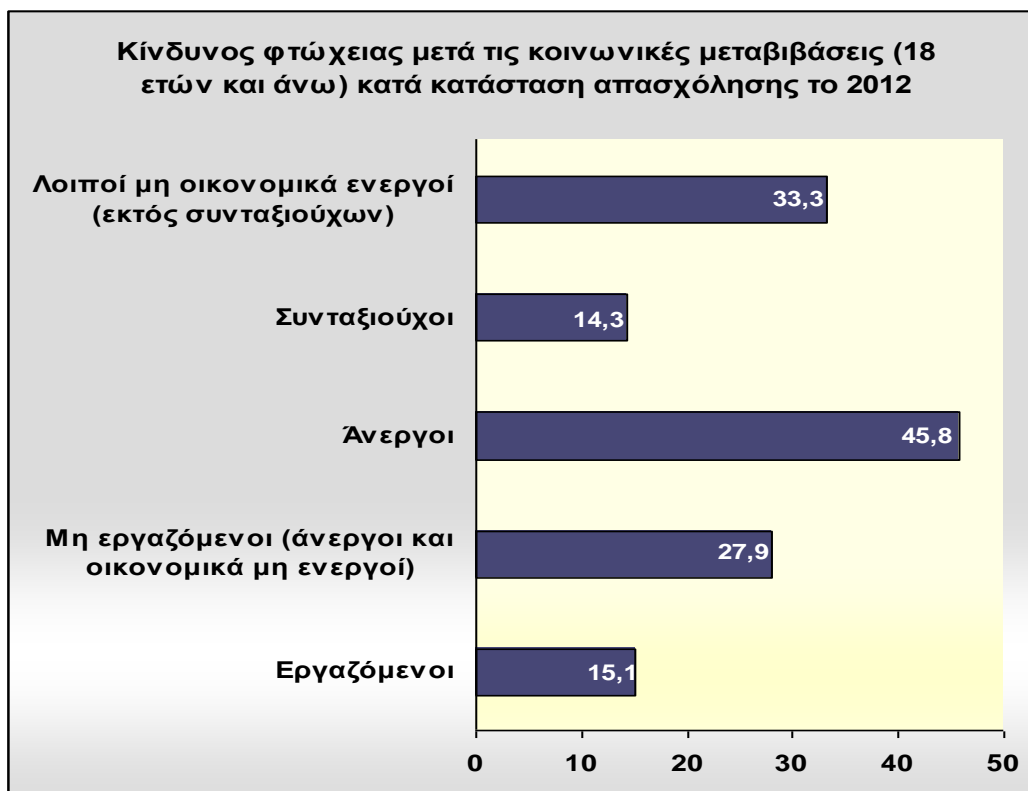
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 100

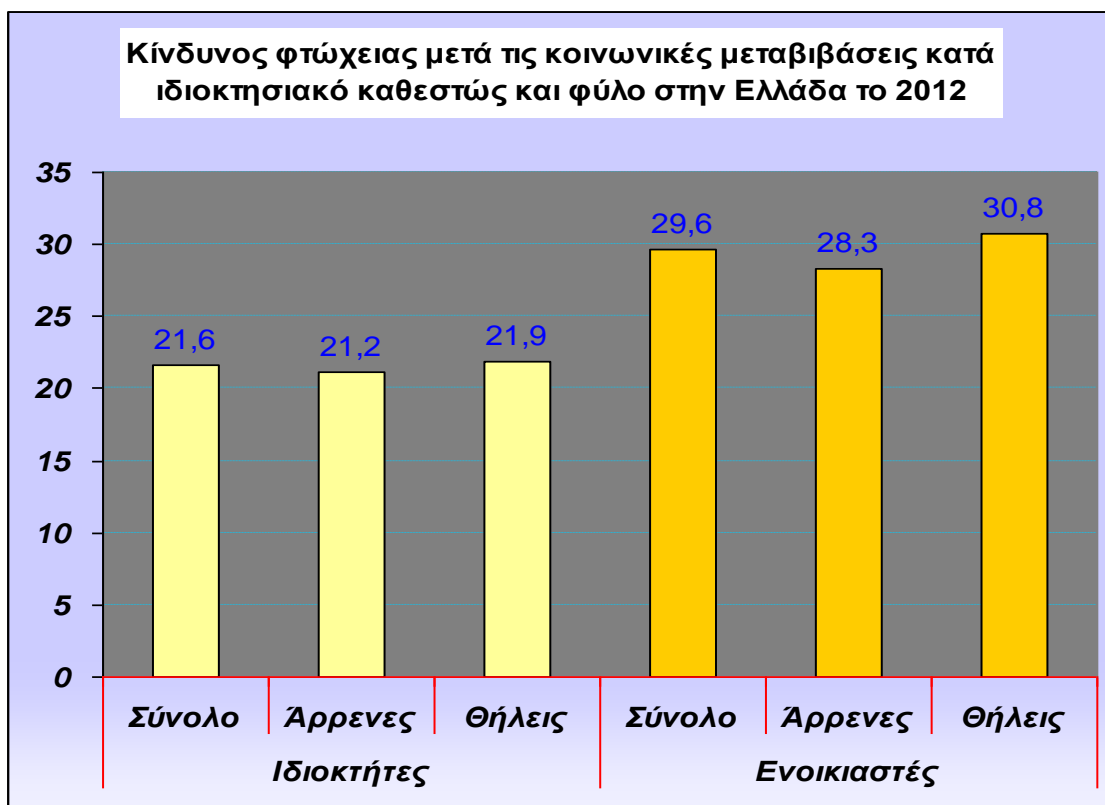
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 101

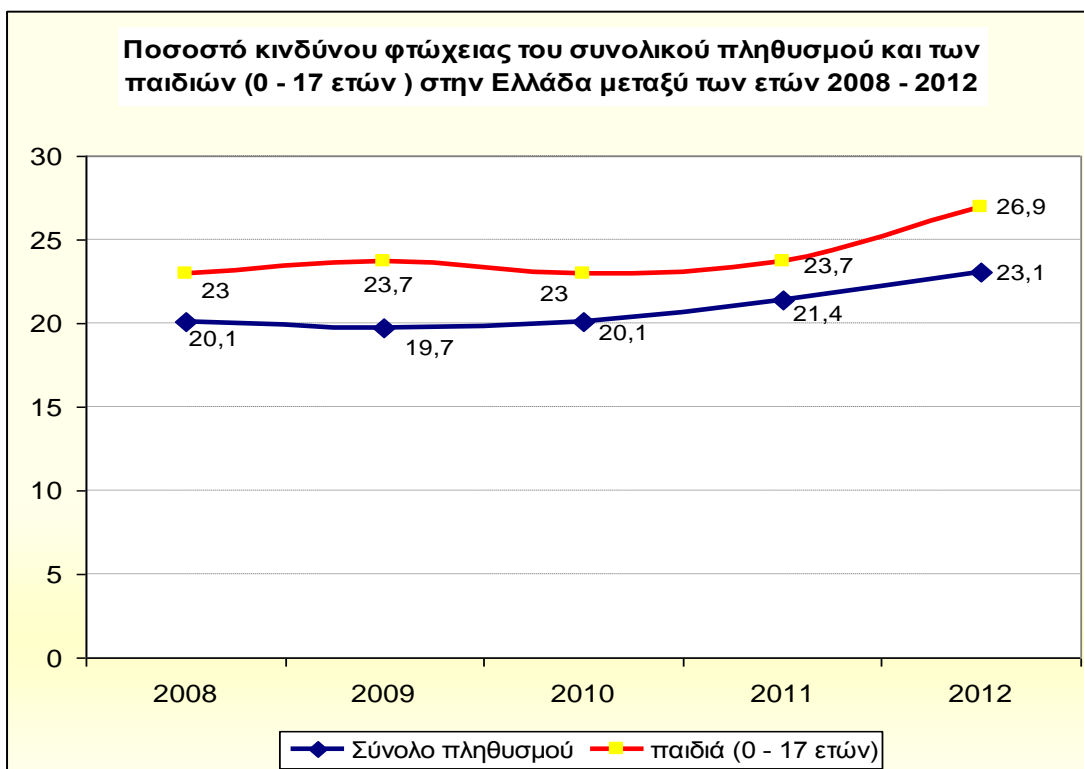
Πηγή: Eurostat: EU-SILC, ΕΛΣΤΑΤ: Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 102

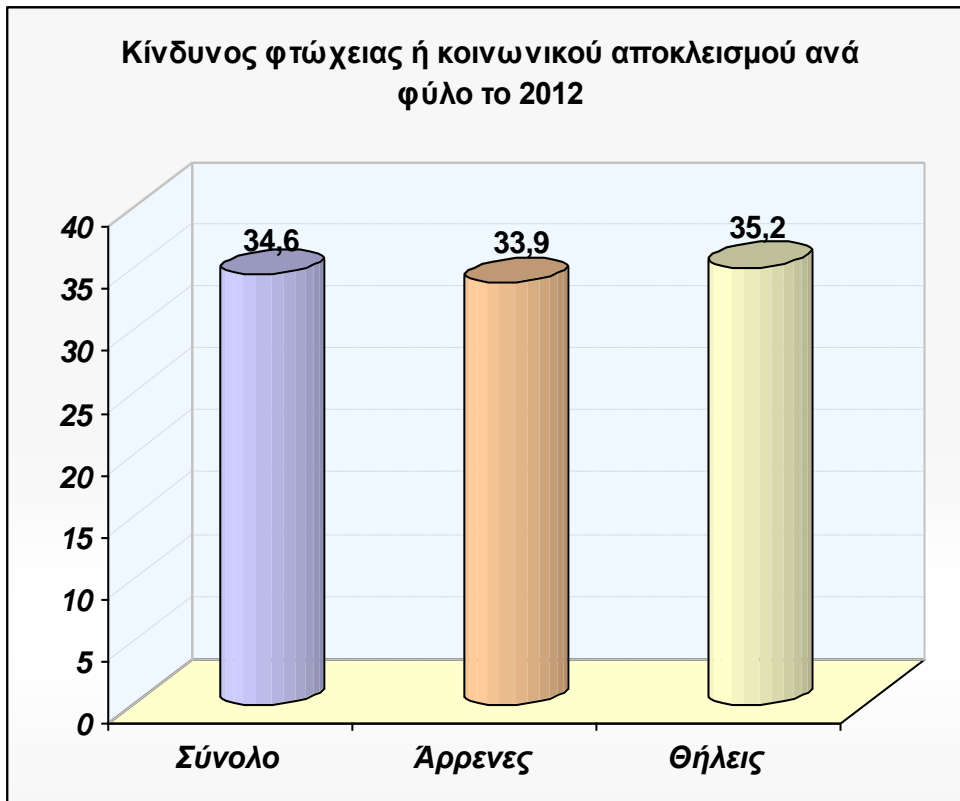
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 103

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 104

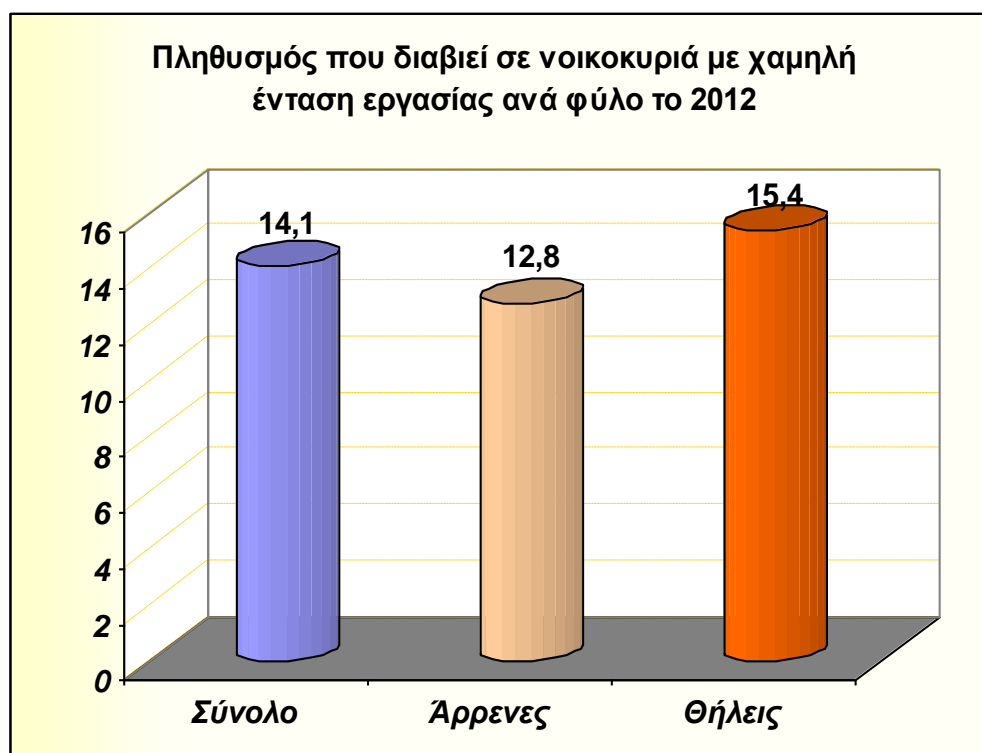
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 105

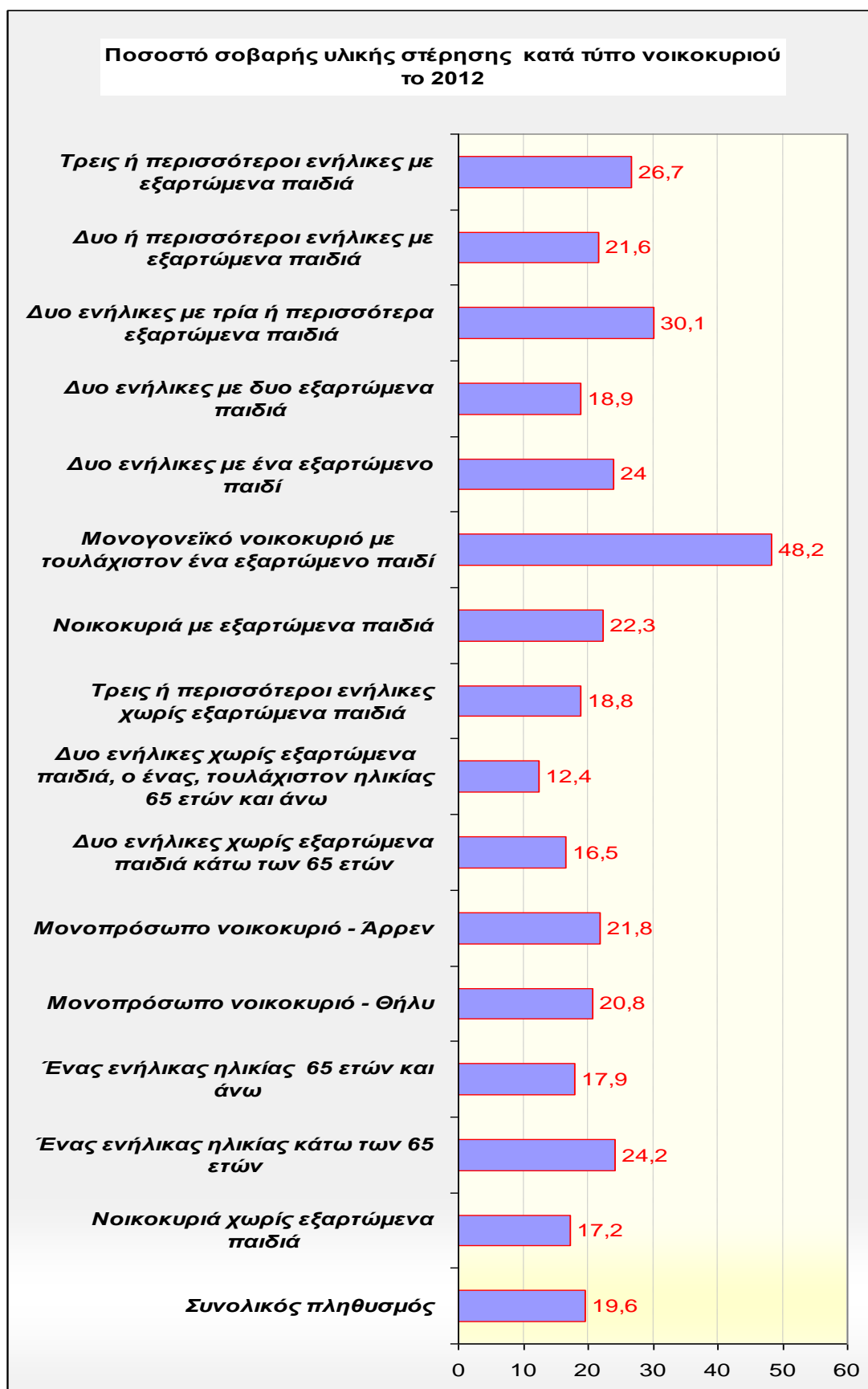
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 106

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 107

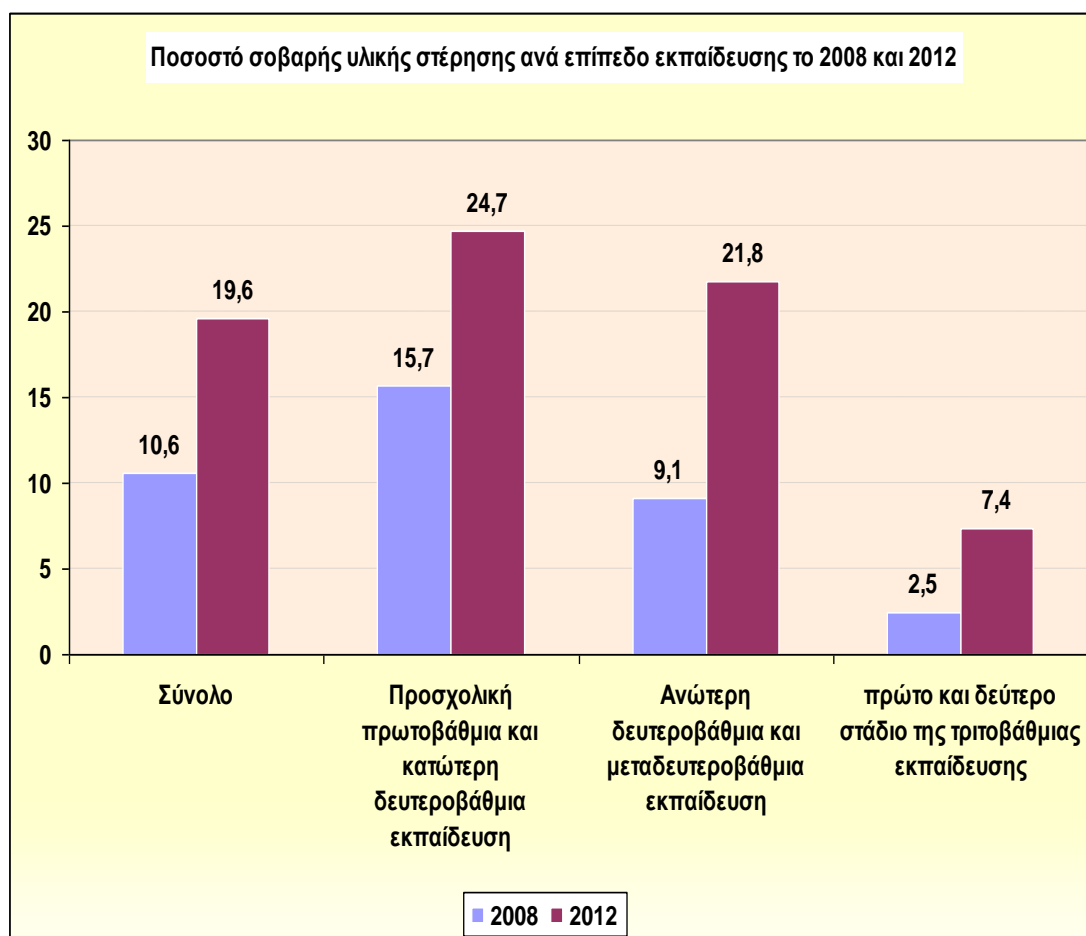
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Πίνακας 23

Ποσοστό του πληθυσμού που στερείται τεσσάρων τουλάχιστων αγαθών ή υπηρεσιών κατά ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης το 2012				
Ομάδες ηλικιών	Επίπεδο εκπαίδευσης	2011	2012	Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής: 2011-2012
18 - 24	Σύνολο	22,00%	30,00%	36.36%
	Πρωτοβάθμια	35,20%	63,30%	76.99%
	Δευτεροβάθμια	21,60%	27,80%	28,70%
	Τριτοβάθμια	16,90%	17,50%	3.55%
18 – 59	Σύνολο	15,50%	21,90%	41.29%
	Πρωτοβάθμια	24,70%	34,70%	40.49%
	Δευτεροβάθμια	16,20%	23,20%	43.21%
	Τριτοβάθμια	6,50%	8,60%	32.31%
18+	Σύνολο	14,70%	19,60%	33.33%
	Πρωτοβάθμια	19,40%	24,70%	27.32%
	Δευτεροβάθμια	15,30%	21,80%	42.48%
	Τριτοβάθμια	5,90%	7,40%	25.42%

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 108

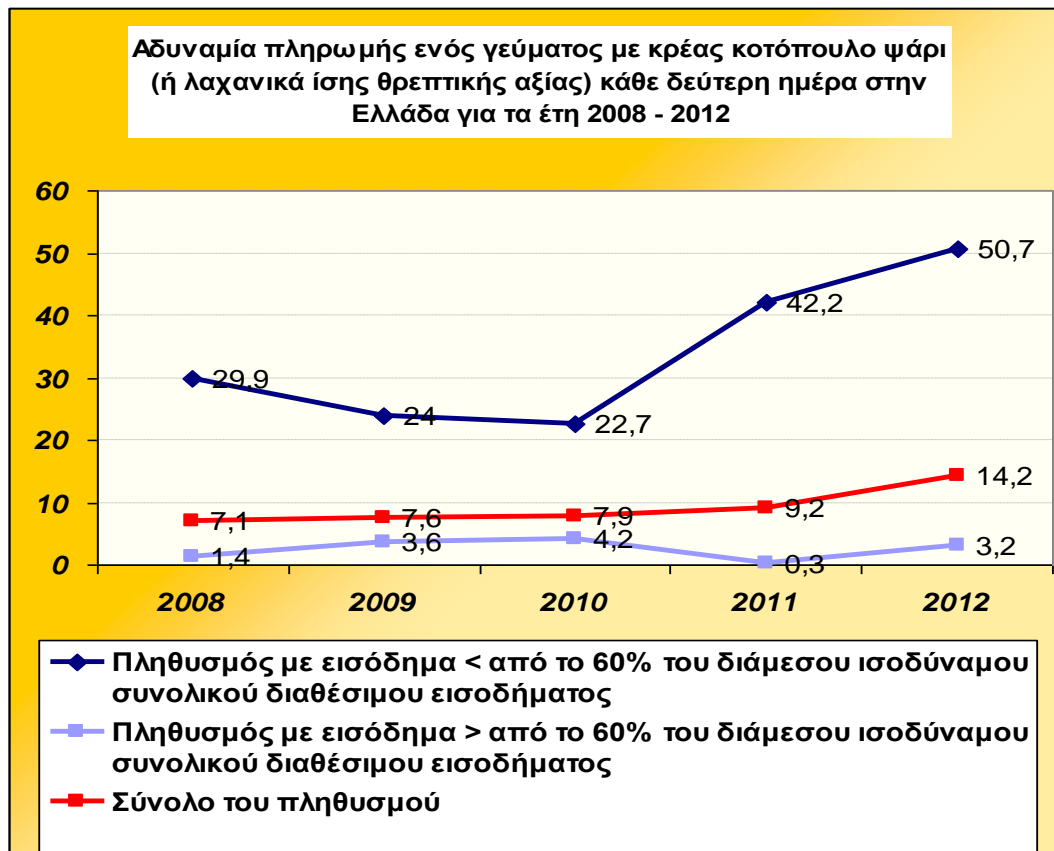
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 109

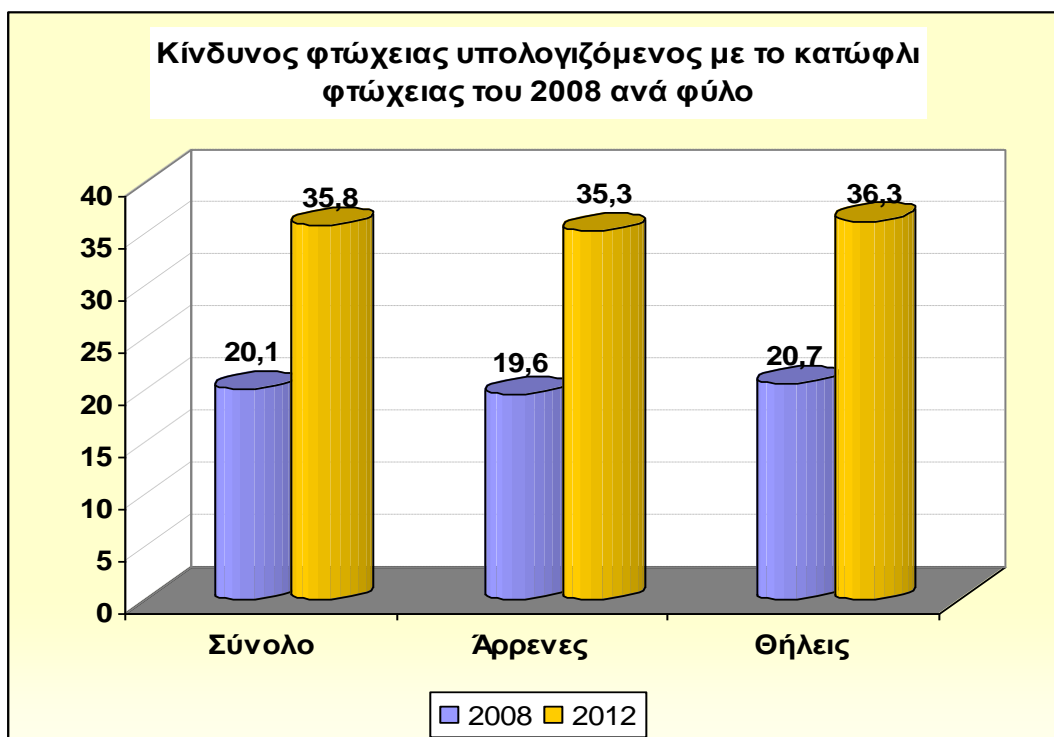
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 110

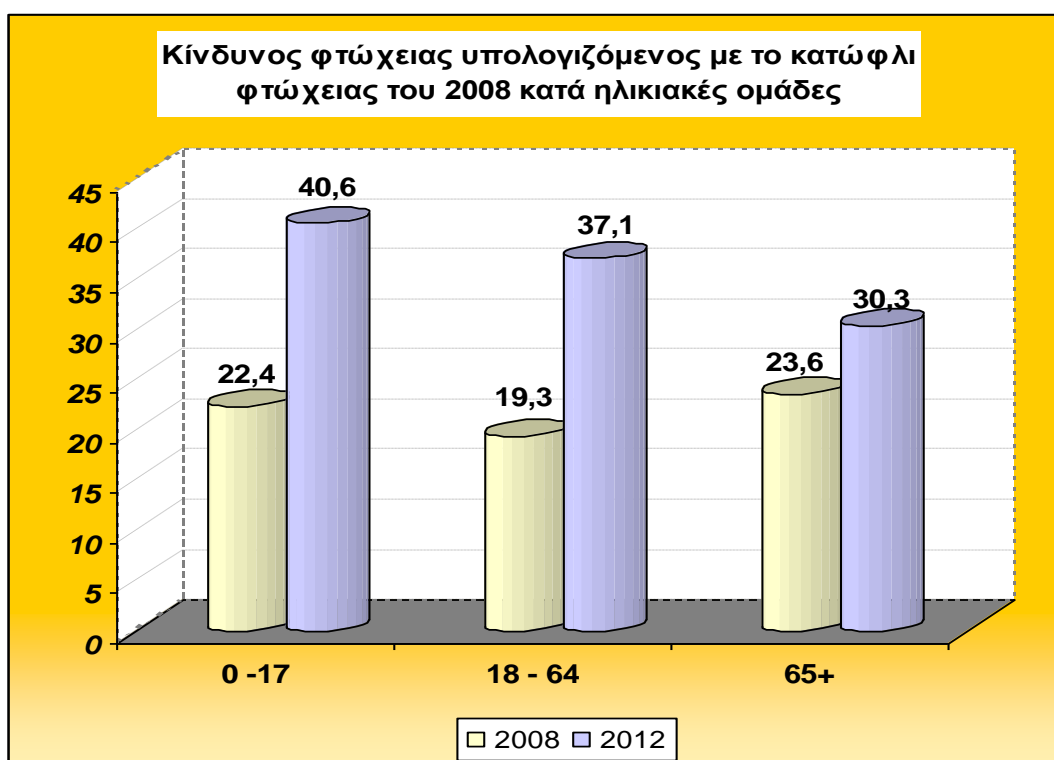
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 111

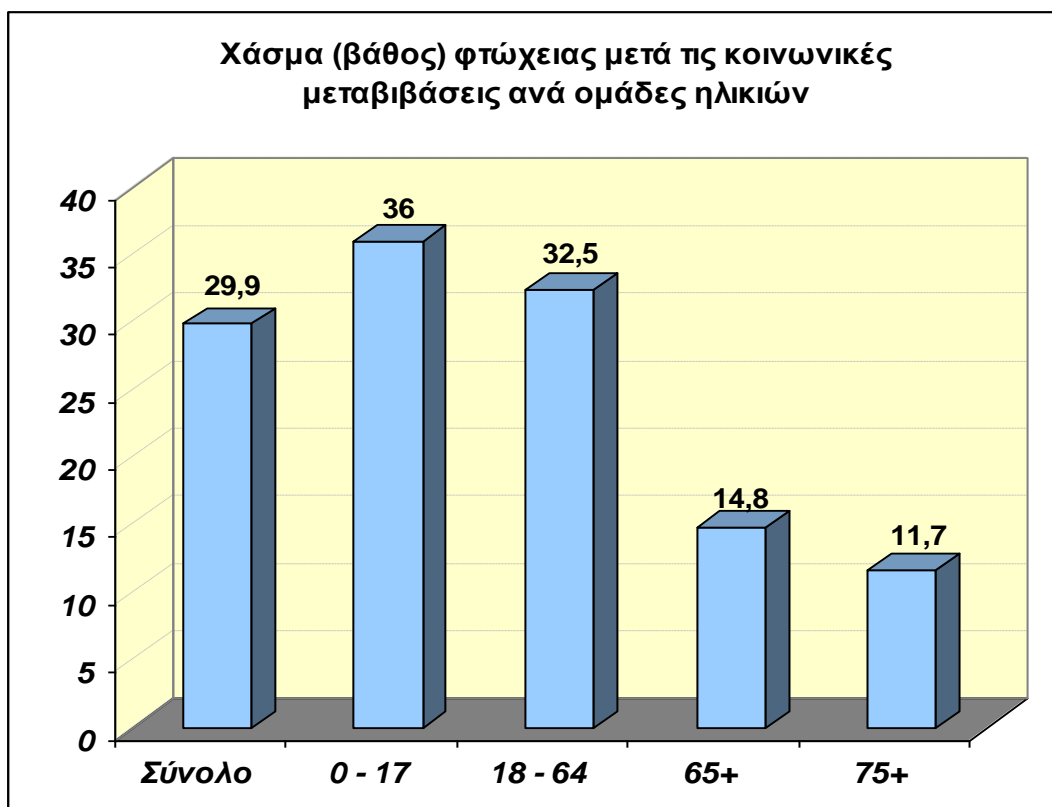
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

Διάγραμμα 112

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα

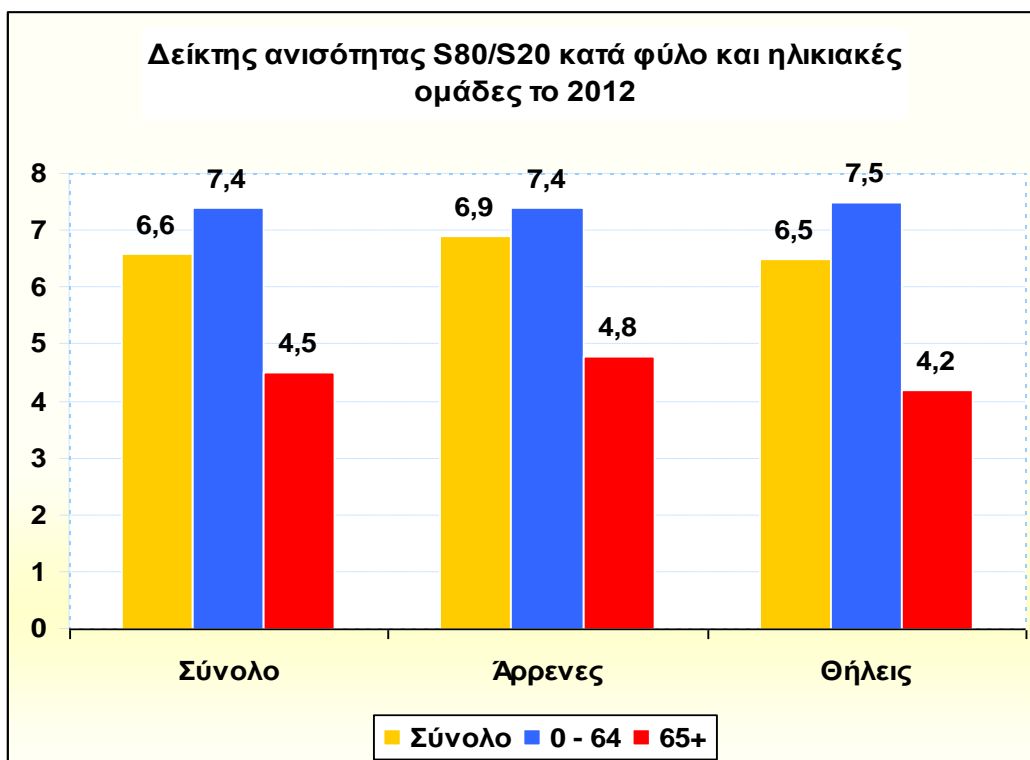
Διάγραμμα 113

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

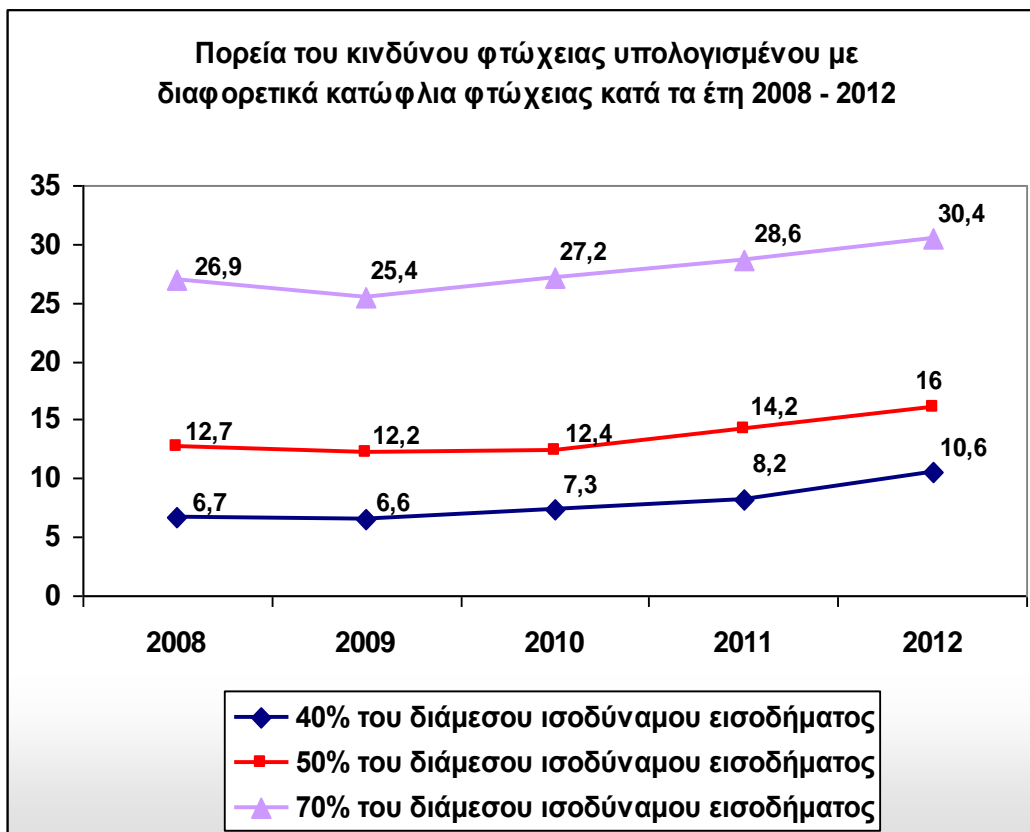
Όσο αφορά την ανισότητα, ο δείκτης S80/S20 από 6 μονάδες το 2011, ανήλθε σε 6,6 μονάδες. Αυτό σημαίνει ότι το μερίδιο του εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι 6,6 φορές μεγαλύτερο από το φτωχότερο 20% του πληθυσμού. Στο διάγραμμα 113 μπορούμε να παρατηρήσουμε τον δείκτη ανισότητας S80/S20 κατά φύλο και ηλικιακές ομάδες. Παράλληλα, ο συντελεστής Gini από 33,5% το 2011, ανήλθε σε 34,3% το 2012.

Διάγραμμα 114

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 115

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Ένα σημαντικό στοιχείο, το οποίο οφείλουμε να αναφέρουμε είναι το εξής:

Στο χρονικό διάστημα κατά το οποίο συγγράφεται η παρούσα εργασία δεν έχουν δημοσιευτεί δεδομένα που αφορούν την φτώχεια για όλες της χώρες της ΕΕ-27 και της Ευρωζώνης για το 2012 ώστε να πραγματοποιηθούν συγκρίσεις με την Ελλάδα. Υπάρχουν όμως στοιχεία για τις περισσότερες χώρες. Επομένως, οι δείκτες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού όσο αφορά τον μέσο όρο της ΕΕ-27 και της Ευρωζώνης είναι υπολογισμένοι κατά εκτίμηση.

Το 2012, υπήρχε αύξηση του κινδύνου φτώχειας σε αρκετές χώρες της ΕΕ – 27 και της Ευρωζώνης. Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Ελλάδα, Ρουμανία, Ισπανία και Βουλγαρία. Τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Ισλανδία, στην Δημοκρατία της Τσεχίας, στην Νορβηγία και στην Ολλανδία. Στο διάγραμμα 116 μπορούμε να παρακολουθήσουμε τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας των χωρών της Ευρώπης. Παράλληλα, στο διάγραμμα 117 παρουσιάζεται το κατώφλι φτώχειας σε μονάδες αγοραστικής δύναμης τόσο για τα μονογονεϊκά νοικοκυριά, όσο και για τα νοικοκυριά με δυο ενήλικες και δυο παιδιά κάτω των 14 ετών. Ακόμα, στο διάγραμμα 118 παρουσιάζεται ο κίνδυνος φτώχειας του μέσου όρου της ΕΕ-27 και της Ευρωζώνης ανά ηλικιακές ομάδες για τα έτη 2011 και 2012. Όπως διαπιστώνουμε από το διάγραμμα το μεγαλύτερο ποσοστό (παρά το γεγονός ότι έχει μειωθεί αισθητά έναντι του προηγούμενου έτους) καταγράφεται στις παιδικές ηλικίες. Εάν επιχειρήσουμε μια σύγκριση του κινδύνου φτώχειας ανάμεσα στα έτη 2011 και 2012 θα διαπιστώσουμε ότι η μεγαλύτερη αύξηση καταγράφεται στην Ελλάδα (1,7 ποσοστιαίες μονάδες) και στο Λουξεμβούργο (1,5 ποσοστιαίες μονάδες), ενώ η μεγαλύτερη μείωση καταγράφεται στην Ισλανδία (-1,3 ποσοστιαίες μονάδες) και στην Ολλανδία (-0,9 ποσοστιαίες μονάδες). Οι χώρες που αύξησαν το ποσοστό κινδύνου φτώχειας είναι η Δανία, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Γαλλία, η Ιταλία, η Λετονία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, η Σουηδία και η Ελβετία. Οι χώρες που μείωσαν το ποσοστό κινδύνου φτώχειας είναι η Βουλγαρία, η Δημοκρατία της Τσεχίας, η Κροατία, η Κύπρος, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Σλοβενία, η Φιλανδία, η Ισλανδία και η Νορβηγία. Η Ισπανία και η Εσθονία δεν είχαν καμία μεταβολή όσο αφορά τον δείκτη κινδύνου φτώχειας (βάση δεδομένων της Eurostat). Στο διάγραμμα 119 μπορούμε να παρατηρήσουμε τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής του κινδύνου φτώχειας για τις παραπάνω χώρες.

Εάν μελετήσουμε την μεταβολή του κατωφλιού φτώχειας (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) για τις χώρες που διαθέτουμε δεδομένα την παρούσα χρονική στιγμή και τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 2011 - 2012 του κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, μπορούμε να παρατηρήσουμε εάν η αυξομείωση του ορίου φτώχειας οδηγεί παράλληλα και στην αυξομείωση του κινδύνου φτώχειας. Στο διάγραμμα 120 μπορούμε να παρατηρήσουμε τις παραπάνω μεταβολές για όλες τις χώρες που υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία την παρούσα χρονική στιγμή. Το πρώτο γεγονός, το οποίο μας κάνει εντύπωση μελετώντας τις παραπάνω μεταβολές είναι το εξής:

Στην Ελλάδα, ενώ καταγράφηκε η μεγαλύτερη μείωση στο κατώφλι φτώχειας εκφρασμένο σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (από 6889 χιλ το 2011, σε 5969 χιλ το 2012 για τους άγαμους/άγαμες και από 14.466 το 2011 σε 15.536 το 2012 για νοικοκυριά με 2 ενήλικες και 2 εξαρτώμενα παιδιά), εντούτοις παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη αύξηση του κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (1,7 ποσοστιαίες μονάδες). Οι λόγοι του παραπάνω γεγονότος είναι η παρατεταμένη ύφεση, αλλά κυρίως οι συνέπειες του πρώτου μνημονίου και των μέτρων λιτότητας. Το διάγραμμα 121 ενισχύει ακόμα περισσότερο την παραπάνω παρατήρηση. Στο διάγραμμα 121 μπορούμε να παρατηρήσουμε τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής του κατωφλιού φτώχειας (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) και του κινδύνου φτώχειας 2011 – 2012 στις χώρες της Ευρώπης. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στην Ελλάδα παρά το γεγονός ότι το κατώφλι φτώχειας (εκφρασμένο σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) μειώθηκε κατά 13,34%, εντούτοις ο κίνδυνος φτώχειας αυξήθηκε κατά 7,94%. Στο Λουξεμβούργο, επίσης αυξήθηκε ο κίνδυνος φτώχειας (11%), με την διαφορά ότι το κατώφλι φτώχειας παρέμεινε αμετάβλητο.

Στο διάγραμμα 123 παρουσιάζεται ο κίνδυνος φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (περιλαμβάνονται οι συντάξεις στο διαθέσιμο εισόδημα) και ο κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Παρατηρούμε ότι η Ελλάδα είναι η χώρα με την μικρότερη συμβολή των κοινωνικών μεταβιβάσεων (κοινωνικά επιδόματα, κ.λπ.) στην μείωση της φτώχειας και μάλιστα με μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες χώρες. Στην συνέχεια δημιουργήσαμε ένα ακόμα διάγραμμα, προκειμένου να ενισχύσουμε την παραπάνω παρατήρηση. Στο διάγραμμα 124 μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (αποκλείονται και οι συντάξεις), τα ποσοστά

κινδύνου φτώχειας πριν από τα κοινωνικά επιδόματα και τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις για τις χώρες της Ευρώπης (χώρες στις οποίες έχουμε διαθέσιμα στοιχεία το παρόν χρονικό διάστημα) το 2012. Παρατηρούμε ότι στην Ελλάδα οι συντάξεις έχουν την μεγαλύτερη συμβολή στην μείωση της φτώχειας έναντι οποιασδήποτε άλλης χώρας της ΕΕ. Αντιθέτως, μελετώντας τον κίνδυνο φτώχειας πριν από τα κοινωνικά επιδόματα (έχουν συμπεριληφθεί οι συντάξεις στο διαθέσιμο εισόδημα) μπορούμε να παρατηρήσουμε το εξής σημαντικό γεγονός: Στην Ελλάδα τα κοινωνικά επιδόματα (οικογενειακά επιδόματα, επιδόματα ανεργίας, βοηθήματα ασθενείας, ΕΚΑΣ, κ.λπ.) έχουν την μικρότερη συμβολή στην μείωση της φτώχειας έναντι οποιασδήποτε άλλης χώρας της ΕΕ. Με λίγα λόγια, οι συντάξεις για την Ελλάδα αποτελούν το βασικό όπλο στην μάχη κατά της φτώχειας. «... Το γεγονός αυτό φανερώνει τις δομικές αδυναμίες που έχει το σύστημα κοινωνικής προστασίας και κοινωνικών μεταβιβάσεων στην χώρα...» (Χρίστος Παπαθεοδώρου, Γιάννης Δαφέρμος, Svet Danchev, Αιμιλία Μαρσέλλου, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2008, σελ 38).

Ο συνδυασμός της αδυναμίας του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην χώρα με την δραματική μείωση των συντάξεων εξαιτίας των μνημονίων, μπορεί να οδηγήσει μελλοντικά σε μεγαλύτερη αύξηση της φτώχειας. Αναμένουμε τις επόμενες μετρήσεις, για να διαπιστώσουμε εάν ο παραπάνω ισχυρισμός θα επαληθευτεί. Στον πίνακα 22 μπορούμε να παρατηρήσουμε την ποσοστιαία μείωση της φτώχειας λόγω των κοινωνικών επιδομάτων στις χώρες της Ευρώπης για το 2012. Προσπαθήσαμε χρησιμοποιώντας τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας μετά τις συντάξεις και τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας μετά από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, να υπολογίσουμε το ποσοστό κατά το οποίο τα κοινωνικά επιδόματα μειώνουν την φτώχεια. Στην Ελλάδα, τα κοινωνικά επιδόματα μειώνουν την φτώχεια κατά 13,81%, ποσοστό το οποίο είναι το χαμηλότερο από όλες τις χώρες της Ε.Ε. Η Ισπανία, η Ιταλία, η Λετονία και η Πολωνία εμφανίζουν επίσης μικρή ποσοστιαία μείωση της φτώχειας λόγω των κοινωνικών επιδομάτων. Η παραπάνω παρατήρηση ενισχύει ακόμα περισσότερο την άποψη αρκετών μελετητών, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι επιβάλλεται να αλλάξει το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα. Επιτακτική ανάγκη

είναι η αύξηση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων και η βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους¹⁹.

Εάν μελετήσουμε τον κίνδυνο φτώχειας των εργαζομένων, παρατηρούμε ότι τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Ρουμανία (19,2%), στην Ελλάδα (15,1%), στην Ισπανία (12,3%) και στην Ιταλία (12,2% κατά εκτίμηση). Τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Φιλανδία (3,8%), στην Δημοκρατία της Τσεχίας (4,5%), στην Ολλανδία (4,6%) και στην Ισλανδία (5,2%). Στο διάγραμμα 125 παρουσιάζονται τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας των απασχολούμενων στο σύνολό τους, των μισθωτών και των απασχολούμενων με εξαίρεση τους μισθωτούς.

Επίσης, μελετώντας τον δείκτη κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, παρατηρούμε ότι αυξήθηκαν αισθητά οι φτωχοί και κοινωνικά αποκλεισμένοι πολίτες στην ΕΕ-27. Το 2012, οι φτωχοί ή κοινωνικά αποκλεισμένοι πολίτες στην ΕΕ-27 (κατά εκτίμηση) ήταν 124.390.000 πολίτες, έναντι των 119.758.000 πολιτών του προηγούμενου έτους. Οι φτωχοί ή κοινωνικά περιθωριοποιημένοι πολίτες στην Ευρωζώνη (κατά εκτίμηση) ήταν 7.649.500, έναντι των 7.413.000 πολιτών του προηγούμενου έτους (βλ βάση δεδομένων της Eurostat). Οι χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Λετονία και η Ελλάδα. Οι χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά ήταν η Ισλανδία, η Νορβηγία, η Ολλανδία και η Δημοκρατία της Τσεχίας (βλ διάγραμμα 126). Στο διάγραμμα 127 μπορούμε επίσης να παρακολουθήσουμε τον δείκτη κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού για το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος το 2011) και συγχρόνως τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής του

¹⁹ Τον Ιούνιο του 2011 το Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων του ΙΝΕ ΓΣΕΕ εξέδωσε ένα κείμενο πολιτικής με το οποίο περιγράφει παραστατικά το παράδοξο της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα. «Γιατί η αύξηση των δαπανών για κοινωνική προστασία δεν μείωσε την φτώχεια.» Οι συγγραφείς Γιάννης Δαφέρμος και Χρίστος Παπαθεοδώρου αναφέρουν τους δυο σημαντικότερους λόγους εξαιτίας των οποίων η αύξηση των δαπανών για κοινωνική προστασία μεταξύ των ετών 1995-2008 δεν κατάφερε να μειώσει την φτώχεια. Ο πρώτος λόγος ήταν η αναποτελεσματικότητα της Ελλάδας στην χρήση των δαπανών για κοινωνική προστασία. Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι η αύξηση των κοινωνικών μεταβιβάσεων την περίοδο 1995-2008 περιορίστηκε μόνο στην αύξηση των συντάξεων. Αντιθέτως, οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις παρέμειναν σε σταθερά επίπεδα. Η μελέτη των επίσημων μικροδεδομένων της Eurostat σχετικά με την φτώχεια πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (για τα έτη 2011 και 2012), μας οδηγεί στο παρακάτω συμπέρασμα:

Από την στιγμή κατά την οποία η Ελλάδα κατέφυγε στον μηχανισμό στήριξης (Άνοιξη του 2010), οι κοινωνικές μεταβιβάσεις είναι σε διαρκή πτώση. Οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις (οικογενειακά επιδόματα, επιδόματα ανεργίας, βοηθήματα ασθενείας, κ.λ.π) είναι σχεδόν ανύπαρκτες λόγω των μνημονίων. Ο συνδυασμός της σταδιακής περικοπής των συντάξεων και της περικοπής κοινωνικών επιδομάτων με το προβληματικό σύστημα κοινωνικής προστασίας, μπορεί να οδηγήσουν μελλοντικά τον δείκτη σχετικής φτώχειας σε πολύ υψηλά επίπεδα.

κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού 2008 – 2012 στις χώρες που έχουμε διαθέσιμα στοιχεία. Όσο αφορά τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, η μεγαλύτερη αύξηση καταγράφηκε στην Ελλάδα (5,5%). Ακολουθούσαν η Σουηδία (5,3%), το Λουξεμβούργο (4,7%), η Ιταλία (4,5%), η Δανία (3,9%) και η Ισπανία (3,6%). Οι μεγαλύτερες μειώσεις καταγράφηκαν στην Πολωνία (-3,2%), στην Νορβηγία (-2%) και στην Ρουμανία (-1,4%). Για την Ιρλανδία, την Αυστρία, το Βέλγιο, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ελβετία δεν υπάρχουν τα παρόντα χρονικά διαστήματα δεδομένα για το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011).

Επίσης, τα μεγαλύτερα ποσοστά κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ-27 το 2012 (έτος αναφοράς 2011), καταγράφηκαν στα μονογονεϊκά νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά, στα μονογονεϊκά νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά και στα νοικοκυριά με 3 ή περισσότερους ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά (βλ πίνακα 22). Εάν μελετήσουμε τον δείκτη κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατά επίπεδο εκπαίδευσης, θα παρατηρήσουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό στην ΕΕ-27 και στην Ευρωζώνη (μέσος όρος κατά εκτίμηση) καταγράφηκε στον πληθυσμό με πολύ χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (βλ διάγραμμα 131). Είναι γεγονός ότι πριν ξεσπάσει η παγκόσμια οικονομική κρίση, το ποσοστό του πληθυσμού της ΕΕ-27 που βρίσκονταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εμφάνιζε πτωτική τάση από έτος σε έτος. Από το 2009 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2008) όμως παρατηρούμε μια ραγδαία αύξηση των φτωχών και κοινωνικά αποκλεισμένων ανθρώπων. Στο διάγραμμα 122 μπορούμε να παρατηρήσουμε την πορεία της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού από το 2005 – 2012.

Παράλληλα, μελετώντας και τα άλλα δυο κριτήρια, τα οποία λαμβάνουμε υπόψιν μας για τον υπολογισμό του δείκτη κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1) Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιούσε σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας είναι υψηλότερο έναντι του προηγούμενου έτους σε όλες σχεδόν τις χώρες. Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Ισπανία και στην Ελλάδα. Ακολουθούσαν η Ουγγαρία και η Βουλγαρία. Τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Ελβετία, στην Ισλανδία, στο Λουξεμβούργο και στην Κύπρο (βλ διάγραμμα 128).

2) Το ποσοστό του πληθυσμού, το οποίο αντιμετώπιζε σοβαρή υλική στέρηση αυξήθηκε έναντι του προηγούμενου έτους στις περισσότερες χώρες. Τα υψηλότερα ποσοστά σοβαρής υλικής στέρησης καταγράφηκαν στην Βουλγαρία, στην Ρουμανία στην Λετονία και στην Ουγγαρία. Τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Ελβετία, στο Λουξεμβούργο, στη Νορβηγία και στην Ολλανδία (βλ διάγραμμα 129). Ο δείκτης σοβαρής υλικής στέρησης όπως έχει ήδη αναφερθεί, μετράει το ποσοστό του πληθυσμού το οποίο στερείται τουλάχιστον 4 βασικά αγαθά ή υπηρεσίες. Αντίθετα, ο δείκτης υλικής στέρησης μετράει το ποσοστό του πληθυσμού που στερείται τουλάχιστον 3 βασικά αγαθά ή υπηρεσίες. Τα αγαθά και οι υπηρεσίες, τα οποία λαμβάνει υπόψη ο δείκτης υλικής (και σοβαρής) στέρησης είναι το τηλέφωνο, η έγχρωμη τηλεόραση, το πλυντήριο ρούχων, το Ι.Χ αυτοκίνητο, η ικανοποιητική θέρμανση, ένα γεύμα με ψάρι, κρέας (ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας) κάθε δεύτερη ημέρα, μια εβδομάδα τουλάχιστον τον χρόνο διακοπές και οι πληρωμές πάγιων λογαριασμών (ενοίκιο, δόση δανείου, λογαριασμοί ηλεκτρικού ρεύματος, νερού, κ.λ.π, (βλ έρευνα συνθηκών διαβίωσης EU – SILC).

Μελετώντας τα στοιχεία της έρευνας συνθηκών διαβίωσης που δημοσιεύει η Eurostat και αφορούν τον δείκτη υλικής στέρησης (3 τουλάχιστον από τις 9 βασικές ανάγκες), παρατηρούμε ότι η μεγαλύτερη αύξηση του δείκτη υλικής στέρησης ανάμεσα στα έτη 2008 – 2012 καταγράφηκε στην Λετονία (12,2 ποσοστιαίες μονάδες) και στην Ελλάδα (11,9 ποσοστιαίες μονάδες). Ακόμα, μεγάλη αύξηση παρατηρήθηκε στην Εσθονία (8,9 ποσοστιαίες μονάδες), στην Ιρλανδία (9,1 ποσοστιαίες μονάδες) και στην Λιθουανία (9,6 ποσοστιαίες μονάδες). Η μεγαλύτερη μείωση του δείκτη υλικής στέρησης καταγράφηκε στην Σλοβακία (-5,1 ποσοστιαίες μονάδες), στην Πολωνία (-4,5 ποσοστιαίες μονάδες), στην Ελβετία (-3,1 ποσοστιαίες μονάδες) και στην Αυστρία (-3,9 ποσοστιαίες μονάδες).

Στο διάγραμμα 130 παρουσιάζουμε τα ποσοστά υλικής στέρησης για τα έτη 2012 (έτος βάσης 2011) και 2011 (έτος βάσης 2010) ώστε να εντοπίσουμε τυχόν αυξομειώσεις από το ένα έτος στο άλλο. Επίσης, παρουσιάζουμε και τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 2008 – 2012 της υλικής στέρησης για τις χώρες της Ευρώπης. Επειδή το παρόν χρονικό διάστημα δεν υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία για το Βέλγιο, την Ιρλανδία, την Ελβετία και το Ηνωμένο Βασίλειο για το 2012 (έτος βάσης 2011), έχουμε υπολογίσει τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής

για το χρονικό διάστημα 2008– 2011. Εάν επιχειρήσουμε να συγκρίνουμε το ποσοστό υλικής στέρησης του έτους 2012 με το αντίστοιχο ποσοστό του 2011, παρατηρούμε ότι η μεγαλύτερη αύξηση καταγράφηκε στην Ισπανία (3,1 ποσοστιαίες μονάδες ή μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 23,48%), ενώ η δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση καταγράφηκε στην Ελλάδα (5,3 ποσοστιαίες μονάδες ή μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 23,48%).

Αξίζει τον κόπο να μελετήσουμε τις μεταβολές της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού για τις παραγωγικές ηλικίες (18 – 64 ετών) για τις χώρες της Ευρώπης από το 2008 (εισοδήματα του 2007) έως το 2012 (εισοδήματα του 2011). Στο Βέλγιο, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 20,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 21,5%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 1,4 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 6,97%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 1,79%.

Στην Βουλγαρία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 39,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 45,6%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 6,1 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 15,44%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 3,74%.

Στην Δημοκρατία της Τσεχίας, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 15%, ενώ το 2012 ήταν στο 15,5%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 3,33%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 1% (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat)²⁰

Στην Δανία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 17,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 21,5%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 4,4 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 25,73%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 5,90%.

Στην Γερμανία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 21,5%, ενώ

²⁰ Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έχει υπολογιστεί από τον συγγραφέα.

το 2012 ήταν στο 21,2%. Παρατηρούμε μια μείωση κατά 0,3 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 1,40%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν -0,34%. Η Γερμανία είναι μια από τις ελάχιστες χώρες της ΕΕ που το 2012 εμφάνισε μείωση στο ποσοστό του πληθυσμού 18 – 64 που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Στην Εσθονία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 17,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 24,2%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 6,7 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 38,29%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 8,57% και ήταν ο υψηλότερος από όλες τις χώρες της ΕΕ-27.

Στην Ελλάδα, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 27,9%, ενώ το 2012 ήταν στο 37,7%. Παρατηρούμε μια πολύ μεγάλη αύξηση, της τάξης των 9,8 ποσοστιαίων μονάδες (ή 35,13%). Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 8,18% και ήταν ο τρίτος υψηλότερος μετά την Εσθονία και την Κύπρο (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).²¹

Στην Ισπανία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 22,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 29,7%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 7,6 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 34,39%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 7,74%.

Στην Γαλλία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 18,8%, ενώ το 2012 ήταν στο 19,8%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 1 ποσοστιαία μονάδα ή κατά 5,32%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 1,33%.

Στην Ιταλία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 24,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 30,4%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 5,9 ποσοστιαίες μονάδες

²¹ Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έχει υπολογιστεί από τον συγγραφέα.

ή κατά 24,08%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 5,72%.

Στην Μάλτα, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 17%, ενώ το 2012 ήταν στο 20,1%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 3,1 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 18,24%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 4,31%.

Στην Αυστρία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 18,4%, ενώ το 2012 ήταν επίσης στο 18,4%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 0,32%.

Στην Πολωνία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 30,6%, ενώ το 2012 ήταν στο 26,7%. Παρατηρούμε μια μείωση κατά 3,9 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 12,75%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 1,16%.

Στην Πορτογαλία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 24,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 25,5%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 1 ποσοστιαία μονάδα ή κατά 4,08%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 1,16% (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).²²

Στην Κύπρο, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 18,9%, ενώ το 2012 ήταν στο 25,8%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 6,9 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 36,51%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 8,27%.

Στην Λετονία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 28%, ενώ το 2012 ήταν στο 35,9%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 7,9 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 28,21%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 7,10%.

²² Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έχει υπολογιστεί από τον συγγραφέα

Στην Λιθουανία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 24,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 31,7%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 7,2 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 29,39%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 7,25%.

Στο Λουξεμβούργο, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 15,8%, ενώ το 2012 ήταν στο 18,8%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 18,99%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 4,68%.

Στην Ουγγαρία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 29,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 32,9%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 3,8 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 13,06%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 3,12%.

Στην Ρουμανία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 41%, ενώ το 2012 ήταν στο 40,2%. Παρατηρούμε μια μείωση κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 1,95%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν -0,47% (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).²³

Στην Σλοβενία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 18%, ενώ το 2012 ήταν στο 19,7%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 9,44%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 2,60%.

Στην Σλοβακία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 19,3%, ενώ το 2012 ήταν στο 19,9%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 3,11%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 0,91%.

²³ Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έχει υπολογιστεί από τον συγγραφέα

Στην Φιλανδία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 16,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 17,3%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 4,85%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 1,27%.

Στην Σουηδία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 14,8%, ενώ το 2012 ήταν στο 17,9%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 3,1 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 20,95%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 5,11%.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 19,7%, ενώ το 2012 ήταν στο 23,8%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 4,1 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 20,82%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 4,93%.

Στην Ισλανδία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 10,7%, ενώ το 2012 ήταν στο 12,9%. Παρατηρούμε μια αύξηση κατά 2,2 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 20,56%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 5,34%.

Στην Νορβηγία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 15,7%, ενώ το 2012 ήταν στο 15,6%. Παρατηρούμε μια μείωση κατά 0,1 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 0,64%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν -0,12%.

Στην Ελβετία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν στο 15,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 13,9%. Παρατηρούμε μια μείωση κατά 1,2 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 7,95%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μείωσης 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν -1,89% (Βλ Βάση δεδομένων της Eurostat).²⁴

²⁴ Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έχει υπολογιστεί από τον συγγραφέα.

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να μελετήσουμε τον δείκτη σχετικής φτώχειας, ο οποίος είναι υπολογισμένος με διαφορετικά κατώφλια φτώχειας. Τα έτη που μας ενδιαφέρουν είναι το 2008 και το 2012. Συγκεκριμένα, μελετάμε τον αριθμό των ατόμων ηλικίας 18 - 64 που έγιναν ακραία φτωχά ή απομακρύνθηκαν από την ακραία φτώχεια και τον αριθμό των ατόμων ηλικίας 18 - 64 που πλησίασαν ή απομακρύνθηκαν από την σχετική φτώχεια (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος). Οι δείκτης που θα μας βοηθήσει να καταλήξουμε στα επιθυμητά συμπεράσματα είναι ο δείκτης σχετικής φτώχειας, ο οποίος είναι υπολογισμένος με κατώφλι φτώχειας το 40% και το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος. Ο δείκτης σχετικής φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος μας βοηθάει να διαπιστώσουμε τον αριθμό των ατόμων που έγιναν ακραία φτωχά ή απομακρύνθηκαν από την ακραία φτώχεια (το 2012 έναντι του 2008).

Ο δείκτης σχετικής φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος μας βοηθάει να διαπιστώσουμε τον αριθμό των ατόμων που πλησίασαν ή απομακρύνθηκαν από την σχετική φτώχεια (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στο Βέλγιο, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 3,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 3,5%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 52.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 19,3%, ενώ το 2012 ήταν στο 20%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 82.000 άνθρωποι ηλικίας 18 -64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Βουλγαρία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 7,6%, ενώ το 2012 ήταν στο 8,9%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς,

παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 41.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 23,2%, ενώ το 2012 ήταν στο 23%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 76.000 άνθρωποι 18 - 64 απομακρύνθηκαν από το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Τσεχία το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 2,2%, ενώ το 2012 ήταν στο 2,9%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,7 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 47.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 14, ενώ το 2012 ήταν στο 15,1%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 57.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Δανία το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 4,3%, ενώ το 2012 ήταν στο 6,3%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 70.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 16,6, ενώ το 2012 ήταν στο 19,6%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 109.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Γερμανία το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 5,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 4,7%. Επομένως,

η ακραία φτώχεια το 2012 μειώθηκε κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 απομακρύνθηκαν από την ακραία φτώχεια 418.000 άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 21,6, ενώ το 2012 ήταν στο 23,1%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 706.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Εσθονία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 6%, ενώ το 2012 ήταν στο 8%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 18.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 21,6, ενώ το 2012 ήταν στο 24,1%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 27.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Ελλάδα, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 6,9%, ενώ το 2012 ήταν στο 11,8%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 4,9 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 338.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 24,8, ενώ το 2012 ήταν στο 31,3%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 437.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος). Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, η Ελλάδα είναι μια χώρα με τεράστια αύξηση τόσο του ακραία

φτωχού πληθυσμού, όσο και του πληθυσμού που ήρθε κοντά στο κατώφλι φτώχειας.

Στην Ισπανία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 7%, ενώ το 2012 ήταν στο 11,2%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 3,2 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 1.259.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 23,3, ενώ το 2012 ήταν στο 27,8%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 1.390.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Γαλλία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 2,9%, ενώ το 2012 ήταν στο 3,5%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 257.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 18,5, ενώ το 2012 ήταν στο 20,3%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 772.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Ιταλία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 6,7%, ενώ το 2012 ήταν στο 8,1%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 1,4 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 583.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 23, ενώ το 2012 ήταν στο 25,1%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 920.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Κύπρο, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 2,4%, ενώ το 2012 ήταν στο 3,1%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,7 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 6.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 16,5, ενώ το 2012 ήταν στο 19,9%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 32.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Λετονία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 8,6%, ενώ το 2012 ήταν στο 9,2%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 25,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 26,2%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 8.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Λιθουανία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 7,3%, ενώ το 2012 ήταν στο 7,5%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 14.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 22,8%, ενώ το 2012 ήταν στο 24,4%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 27.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 απομακρύνθηκαν από το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στο Λουξεμβούργο, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 2,8%, ενώ το 2012 ήταν στο 2,9%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,1 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους όρους, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 2.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 20,1 ενώ το 2012 ήταν στο 23,4%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 18.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Ουγγαρία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 3%, ενώ το 2012 ήταν στο 3,9%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 58.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 19,8 ενώ το 2012 ήταν στο 20,8%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 68.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Μάλτα, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 3,6%, ενώ το 2012 ήταν στο 2,5%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 μειώθηκε κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους όρους,

παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 υπήρχαν 2.000 λιγότεροι ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 20,3, ενώ το 2012 ήταν στο 20,2%.

Στην Ολλανδία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 3,2%, ενώ το 2012 ήταν στο 2,7%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 μειώθηκε κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 υπήρχαν 53.000 λιγότεροι ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 16,2% ενώ το 2012 ήταν στο 17,2%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 112.000 άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Αυστρία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 2,8%, ενώ το 2012 ήταν στο 4,6%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 1,8 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 99.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 17,5 ενώ το 2012 ήταν στο 19,5%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 125.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Πολωνία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 5,2%, ενώ το 2012 ήταν στο 5,7%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς,

παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 144.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 23,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 23,7%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 156.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Πορτογαλία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 5,2%, ενώ το 2012 ήταν στο 7,1%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 1,9 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 116.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 23,2%, ενώ το 2012 ήταν επίσης στο 23,2%.

Στην Ρουμανία το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 9,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 10,6%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 124.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 26%, ενώ το 2012 ήταν στο 26,9%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 61.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Σλοβενία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 3,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 3,6%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς,

παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 6.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 16,1 ενώ το 2012 ήταν στο 19%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 44.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Σλοβακία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 3%, ενώ το 2012 ήταν στο 4,1%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 46.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 15,1 ενώ το 2012 ήταν στο 18,5%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 141.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Φιλανδία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 2,9%, ενώ το 2012 ήταν στο 3,3%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 15.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 17,9%, ενώ το 2012 ήταν στο 18,9%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 30.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Σουηδία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 4%, ενώ το 2012 ήταν στο 4,8%. Επομένως, η

ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους όρους, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 15.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 16,8%, ενώ το 2012 ήταν στο 18,2%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 100.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 5,2%, ενώ το 2012 ήταν στο 5,8%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 299.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 21,4%, ενώ το 2012 ήταν στο 22,3%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 578.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Ισλανδία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 2,6%, ενώ το 2012 ήταν στο 3,2%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 αυξήθηκε κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι από το 2008 έως το 2012 προστέθηκαν 1.000 ακραία φτωχοί άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 14,7%, ενώ το 2012 ήταν στο 14,2%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 2.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 απομακρύνθηκαν από το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

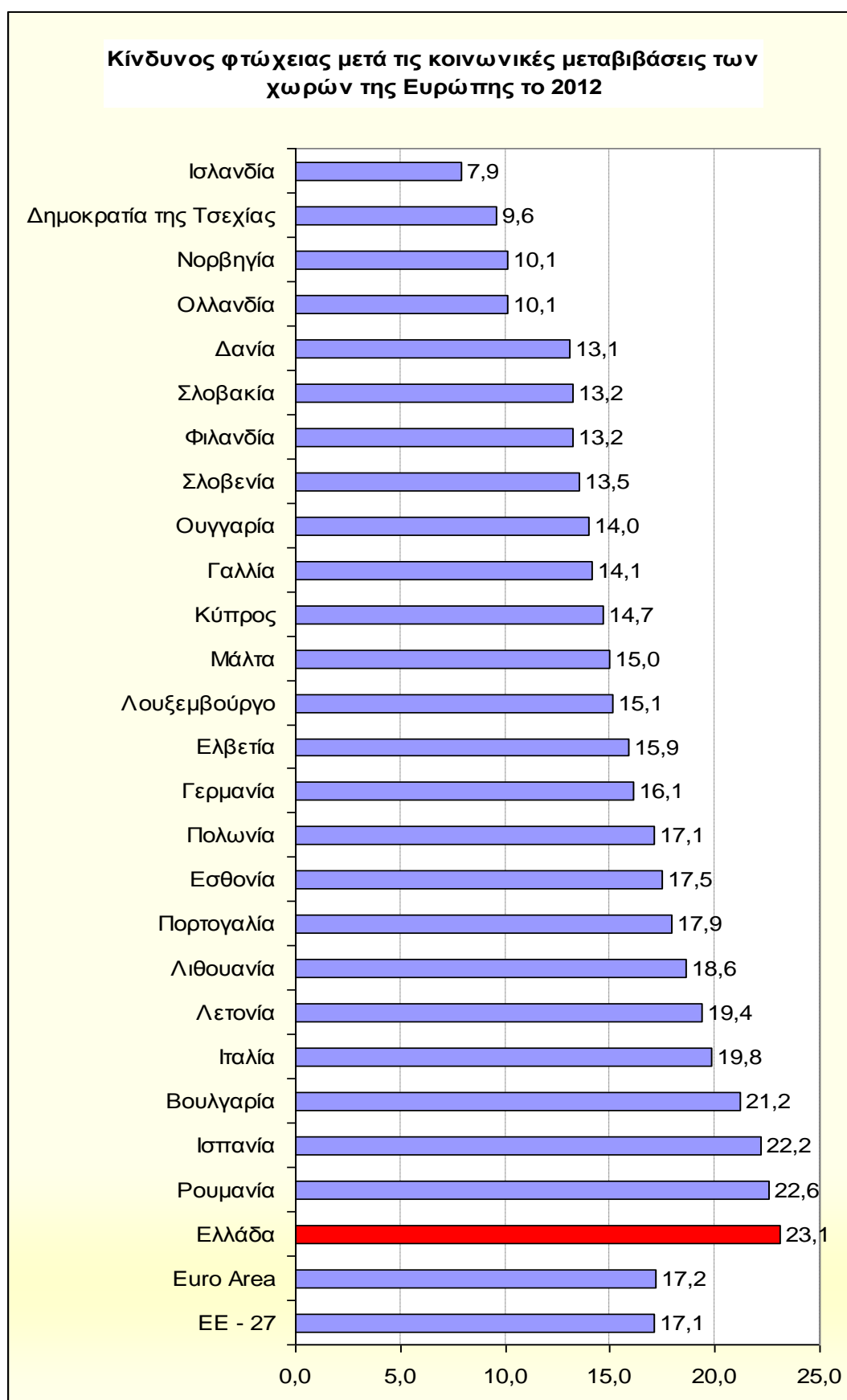
Στην Νορβηγία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 5,5%, ενώ το 2012 ήταν στο 5%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 μειώθηκε κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους όρους, παρατηρούμε ότι 5.000 άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 απομακρύνθηκαν από την ακραία φτώχεια (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 16%, ενώ το 2012 ήταν στο 17,1%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 60.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 πλησίασαν το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Στην Ελβετία, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 40% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 4,7%, ενώ το 2012 ήταν στο 3,6%. Επομένως, η ακραία φτώχεια το 2012 μειώθηκε κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2008. Εάν αναλύσουμε την παραπάνω μεταβολή σε απόλυτους αριθμούς, παρατηρούμε ότι 45.000 άνθρωποι ηλικίας 18 – 64 απομακρύνθηκαν από την ακραία φτώχεια (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

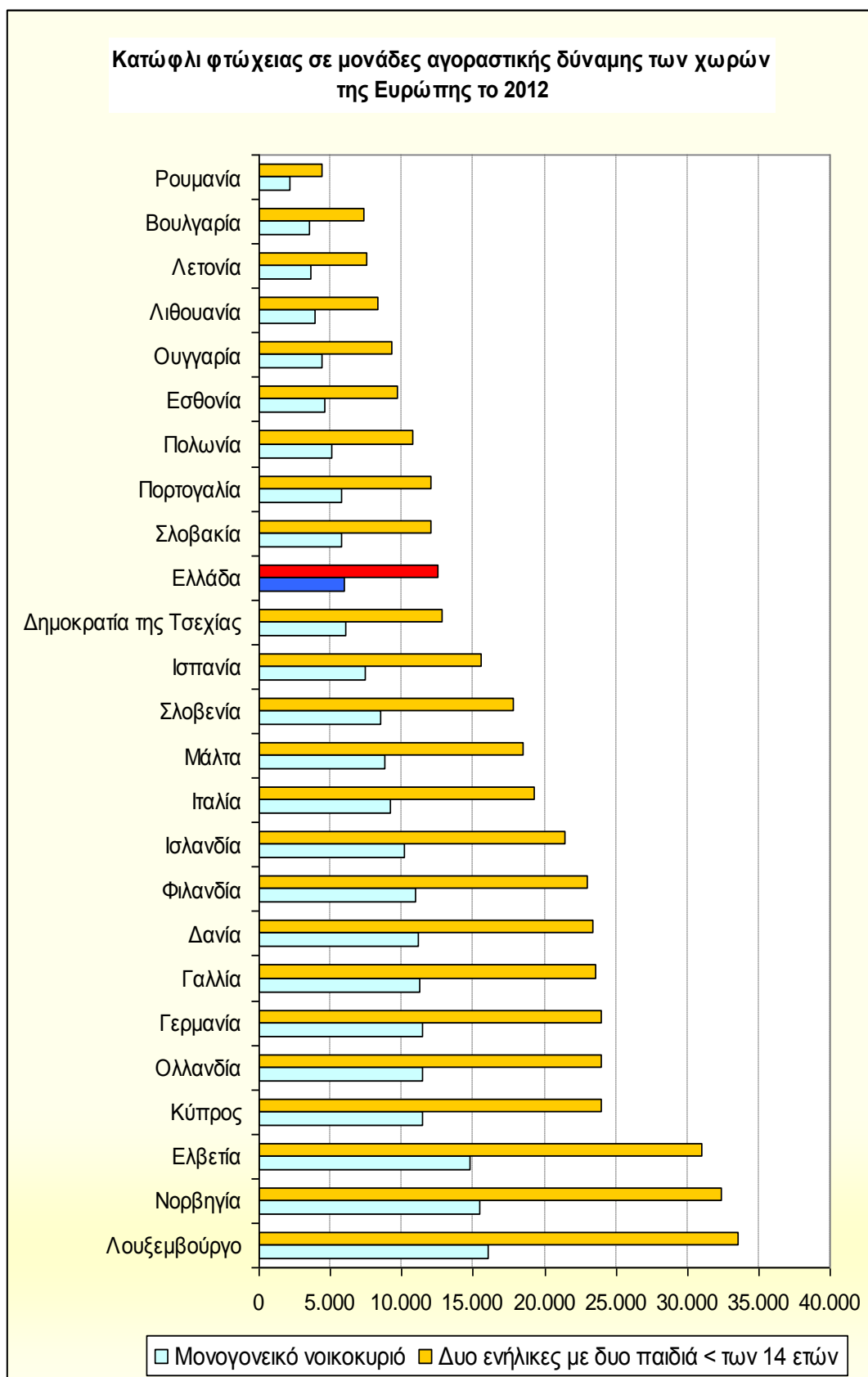
Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 – 64 που το 2008 βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας με κατώφλι φτώχειας το 70% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος ήταν στο 18,1%, ενώ το 2012 ήταν στο 17,5%. Επομένως, παρατηρούμε ότι 1.000 άνθρωποι ηλικίας 18 - 64 απομακρύνθηκαν από το κατώφλι σχετικής φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

Διάγραμμα 116

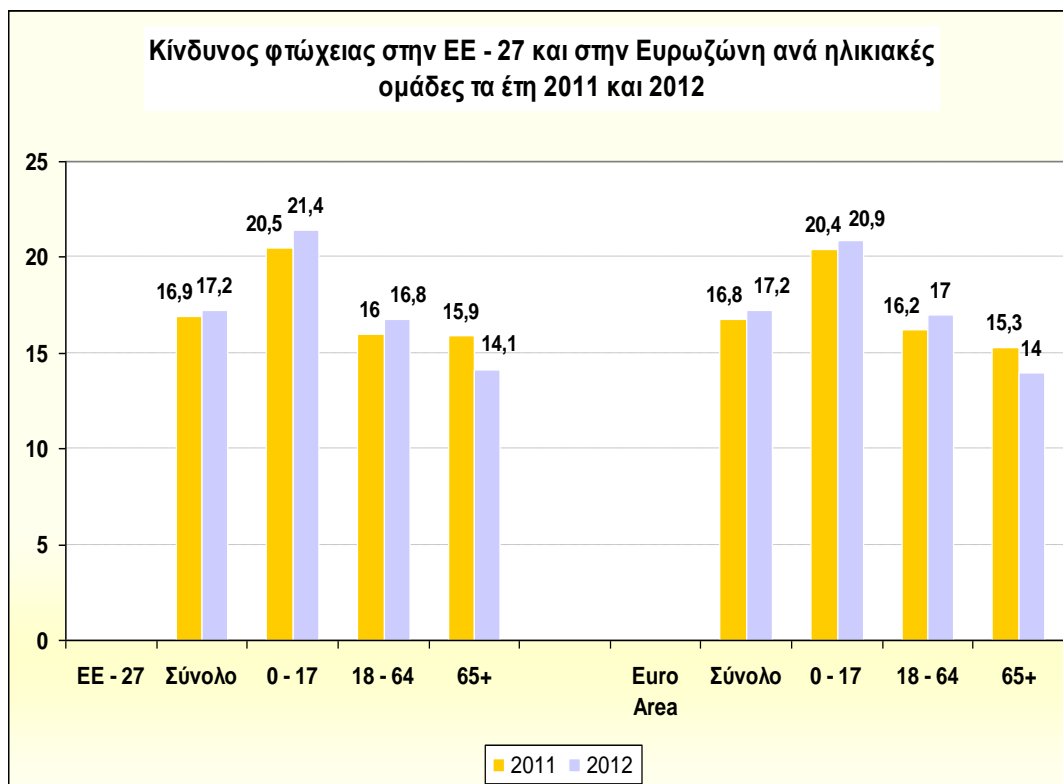
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 117

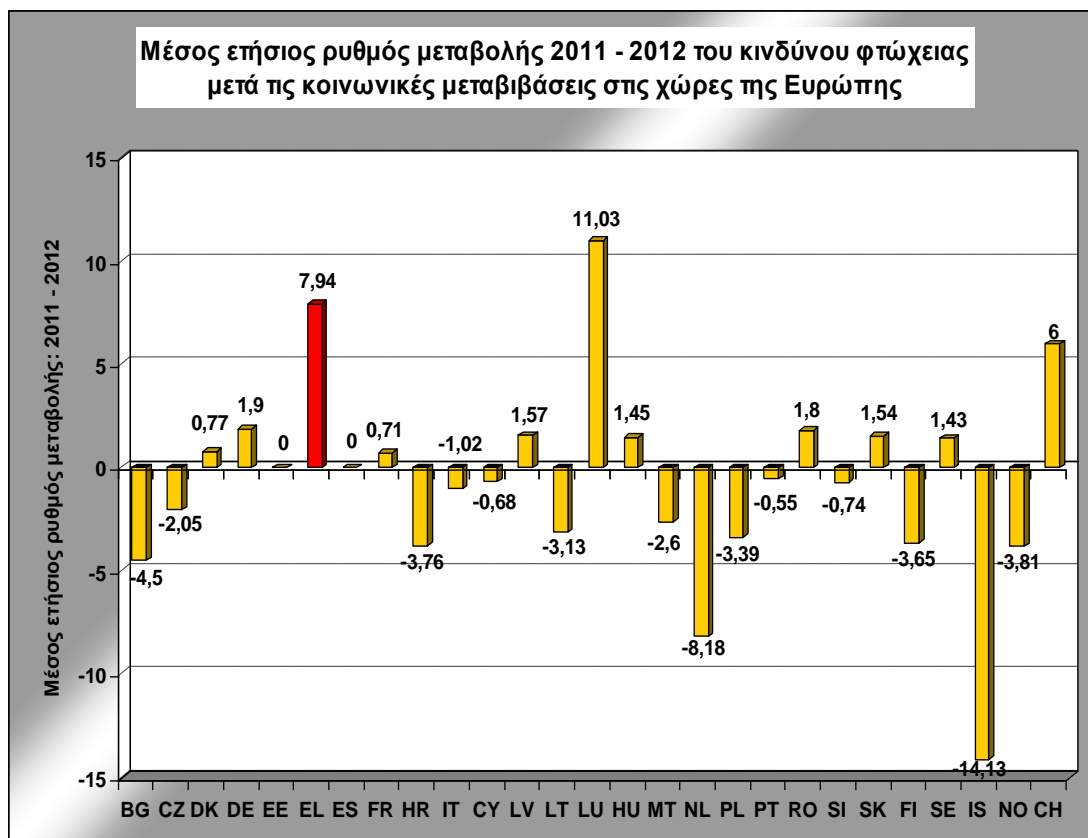
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 118

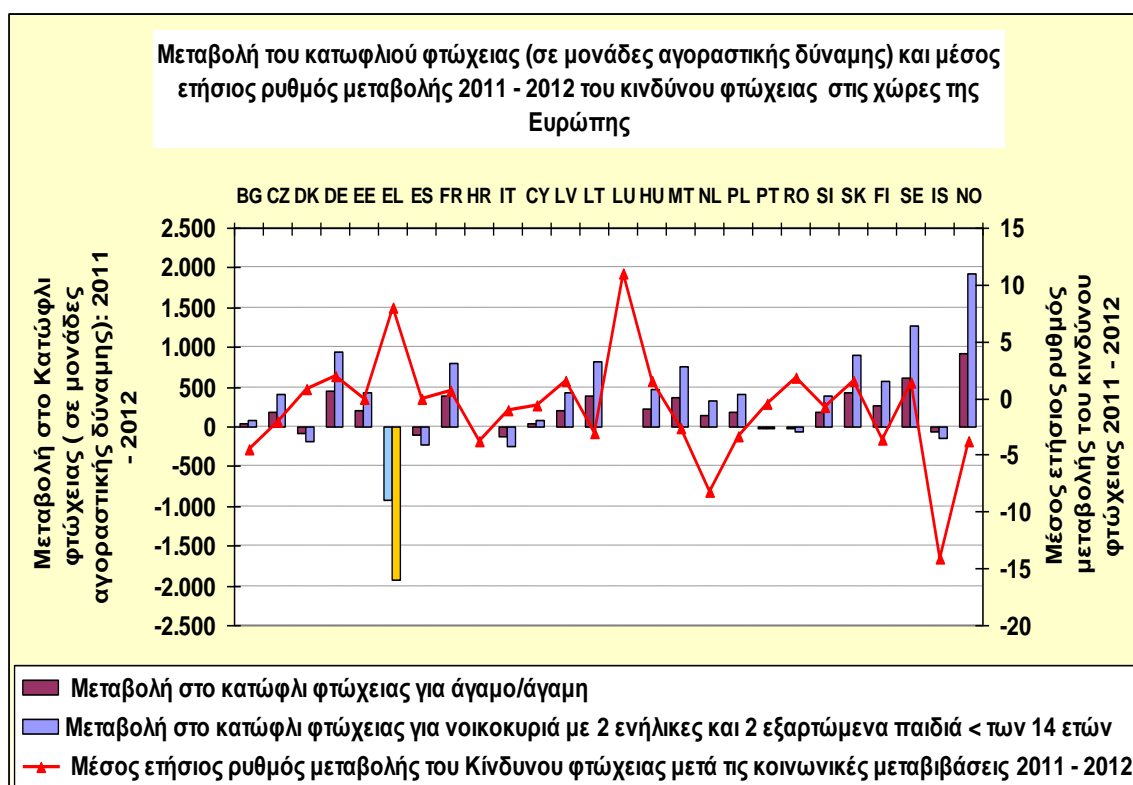
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 119

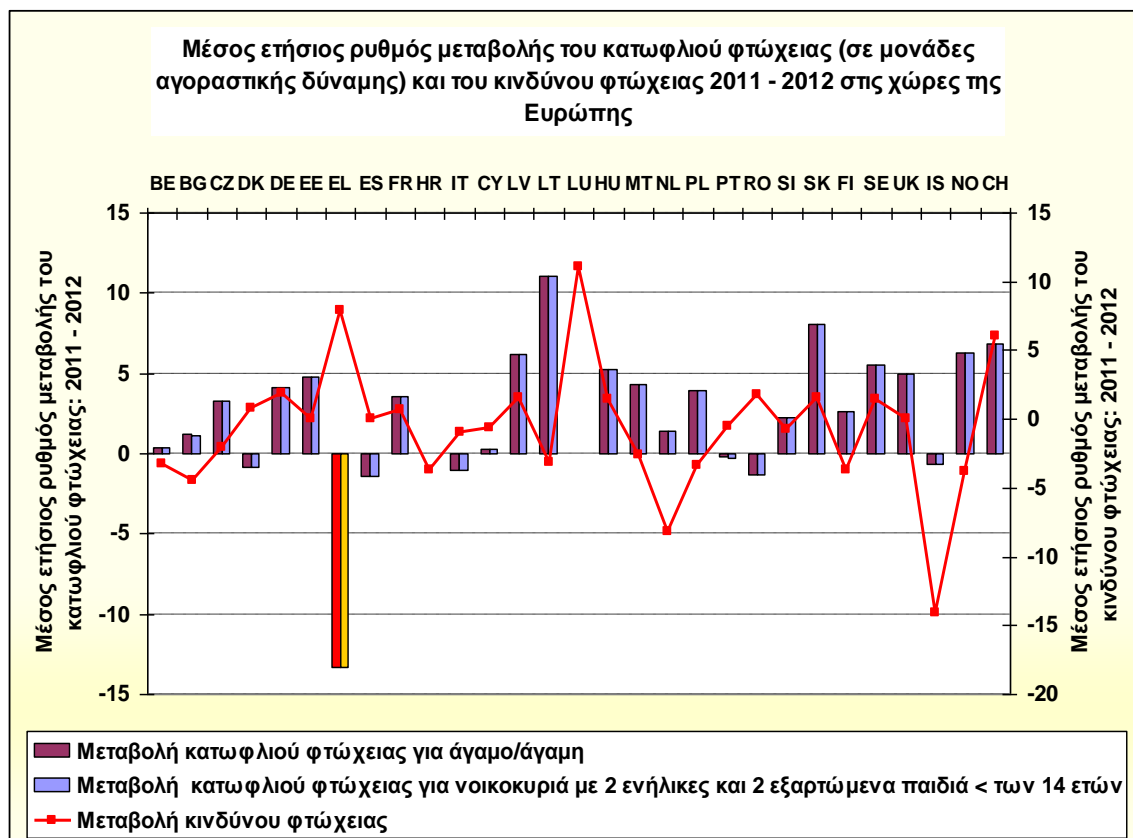
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 120

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 121

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

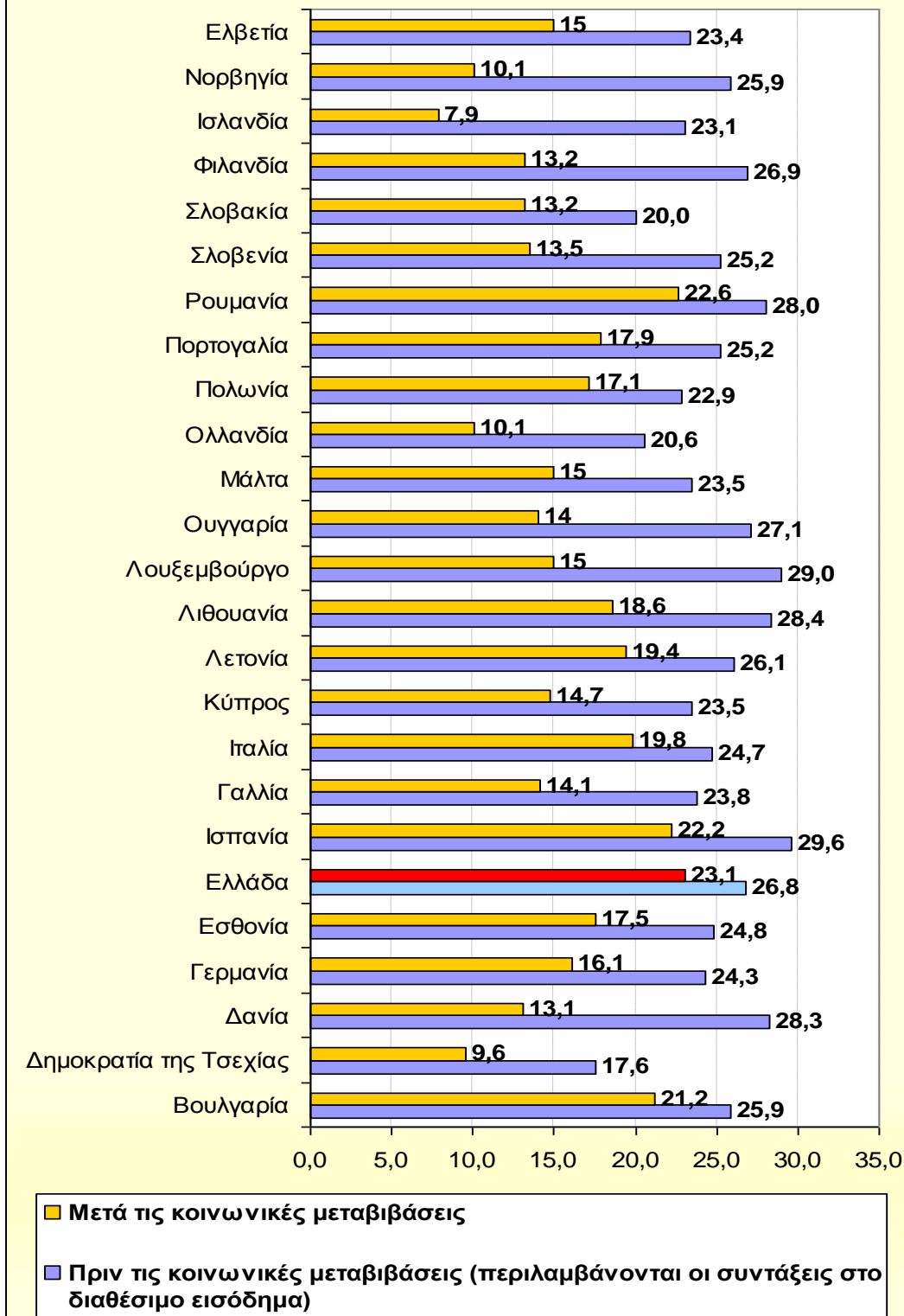
Διάγραμμα 122

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 123

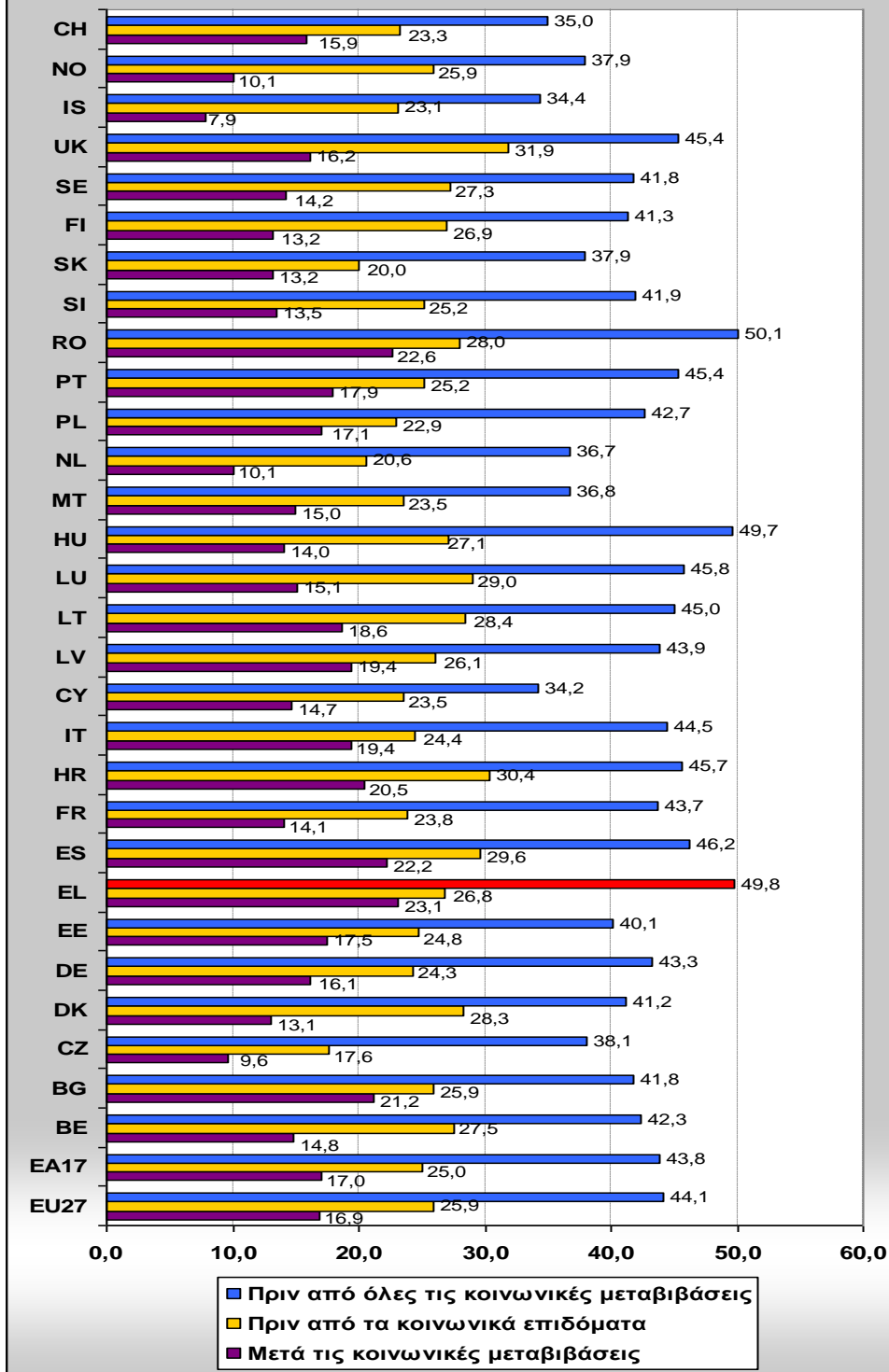
Κίνδυνος φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις και κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις των χωρών της Ευρώπης το 2012

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 124

Κίνδυνος φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις - κίνδυνος φτώχειας πριν από τα κοινωνικά επιδόματα - κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις των χωρών της Ευρώπης το 2012

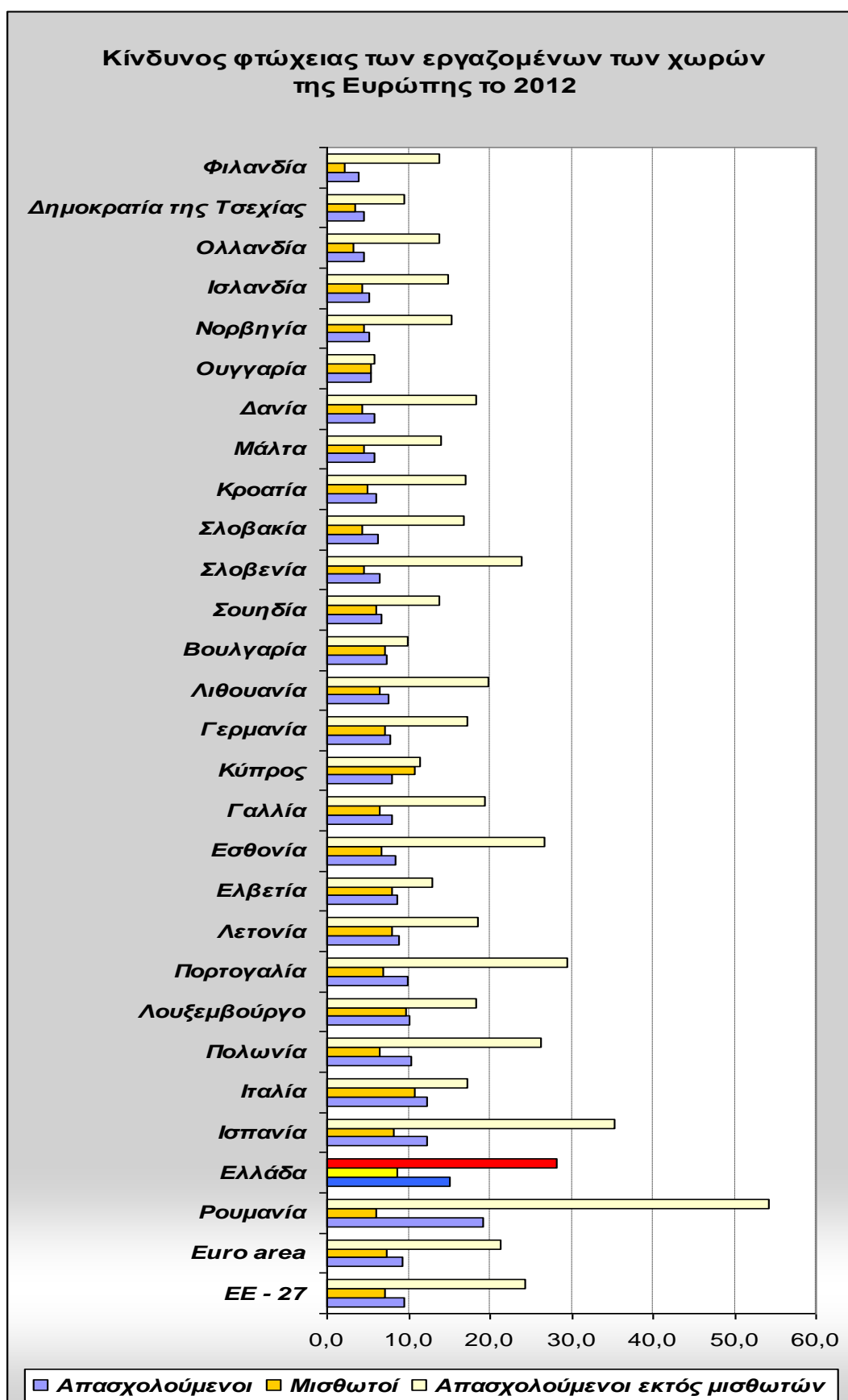
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Πίνακας 24

Ποσοστιαία μείωση του κινδύνου φτώχειας (μετά τις συντάξεις) λόγω των κοινωνικών επιδομάτων το 2012			
Χώρες	ΕU27	ΕΑ17	Βέλγιο
% μείωσης της φτώχειας	34,74%	32,00%	46,18%
Χώρες	Βουλγαρία	Δημοκρατία της Τσεχίας	Δανία
% μείωσης της φτώχειας	18,15%	45,45%	53,71%
Χώρες	Γερμανία	Εσθονία	Ελλάδα
% μείωσης της φτώχειας	33,74%	29,44%	13,81%
Χώρες	Ισπανία	Γαλλία	Κροατία
% μείωσης της φτώχειας	25,00%	40,76%	32,57%
Χώρες	Ιταλία	Κύπρος	Λετονία
% μείωσης της φτώχειας	20,49%	37,45%	25,67%
Χώρες	Λιθουανία	Λουξεμβούργο	Ουγγαρία
% μείωσης της φτώχειας	34,51%	47,93%	48,34%
Χώρες	Μάλτα	Ολλανδία	Πολωνία
% μείωσης της φτώχειας	36,17%	50,97%	25,33%
Χώρες	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σλοβενία
% μείωσης της φτώχειας	28,97%	19,29%	46,43%
Χώρες	Σλοβακία	Φιλανδία	Σουηδία
% μείωσης της φτώχειας	34,00%	50,93%	47,99%
Χώρες	Ην. Βασίλειο	Ισλανδία	Νορβηγία
% μείωσης της φτώχειας	42,92%	65,80%	61,00%
Χώρες	Ελβετία		
% μείωσης της φτώχειας	31,00%		

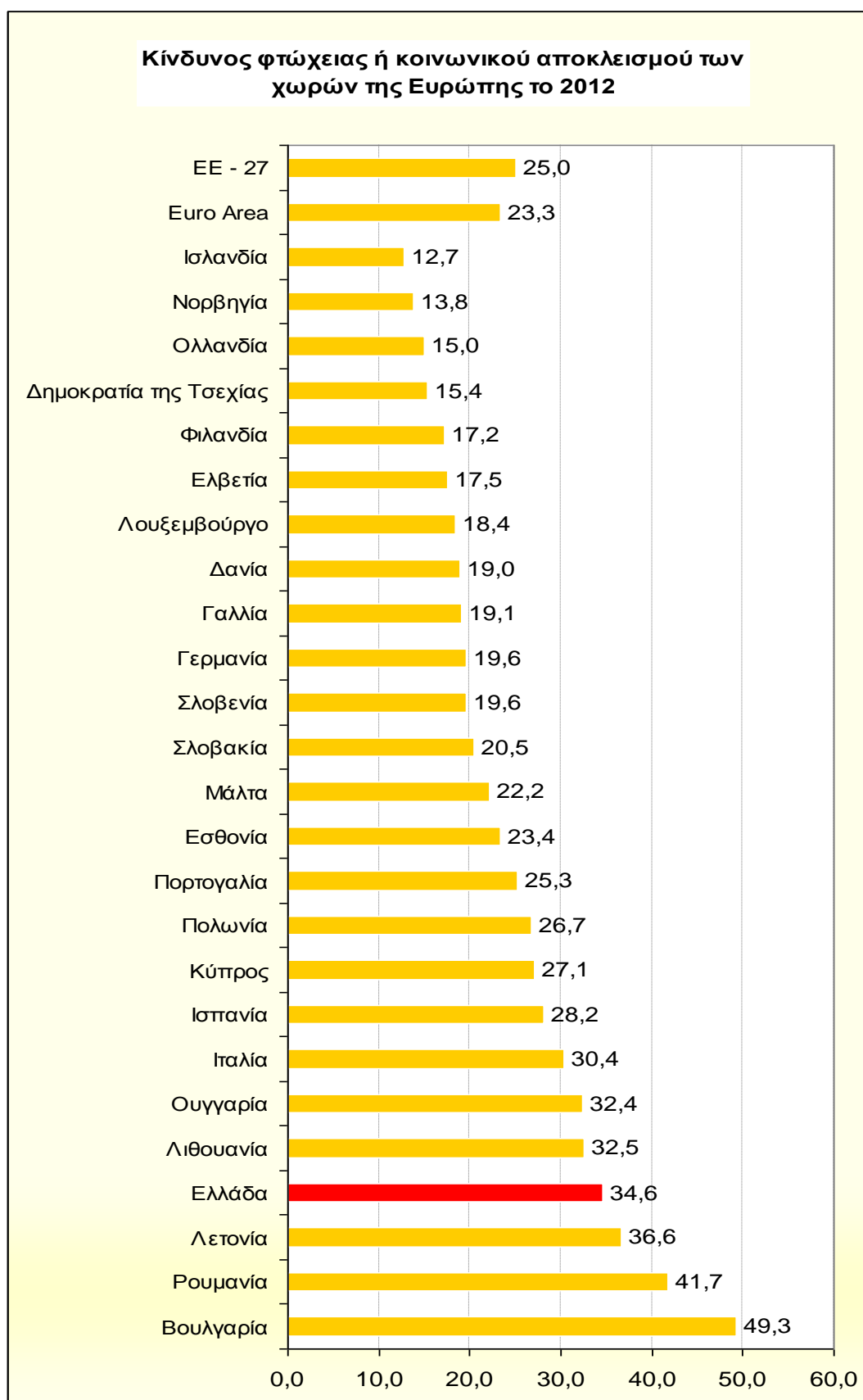
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 125

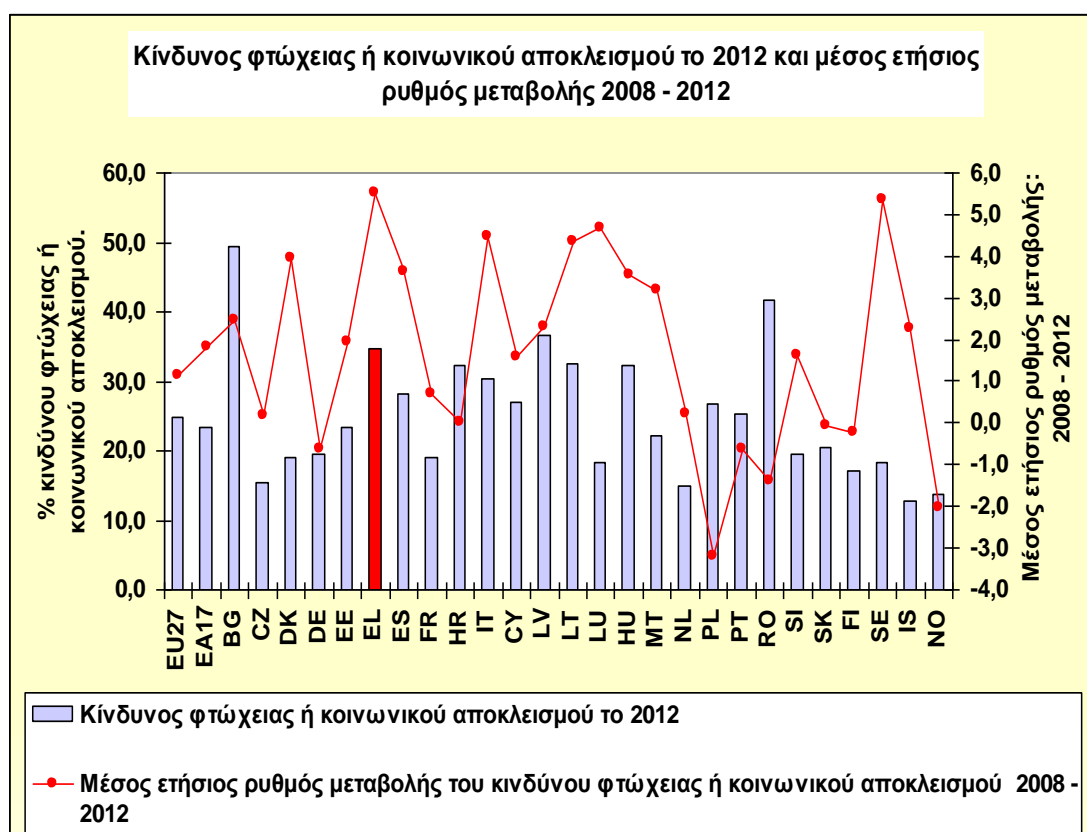
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 126

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα..

Διάγραμμα 127

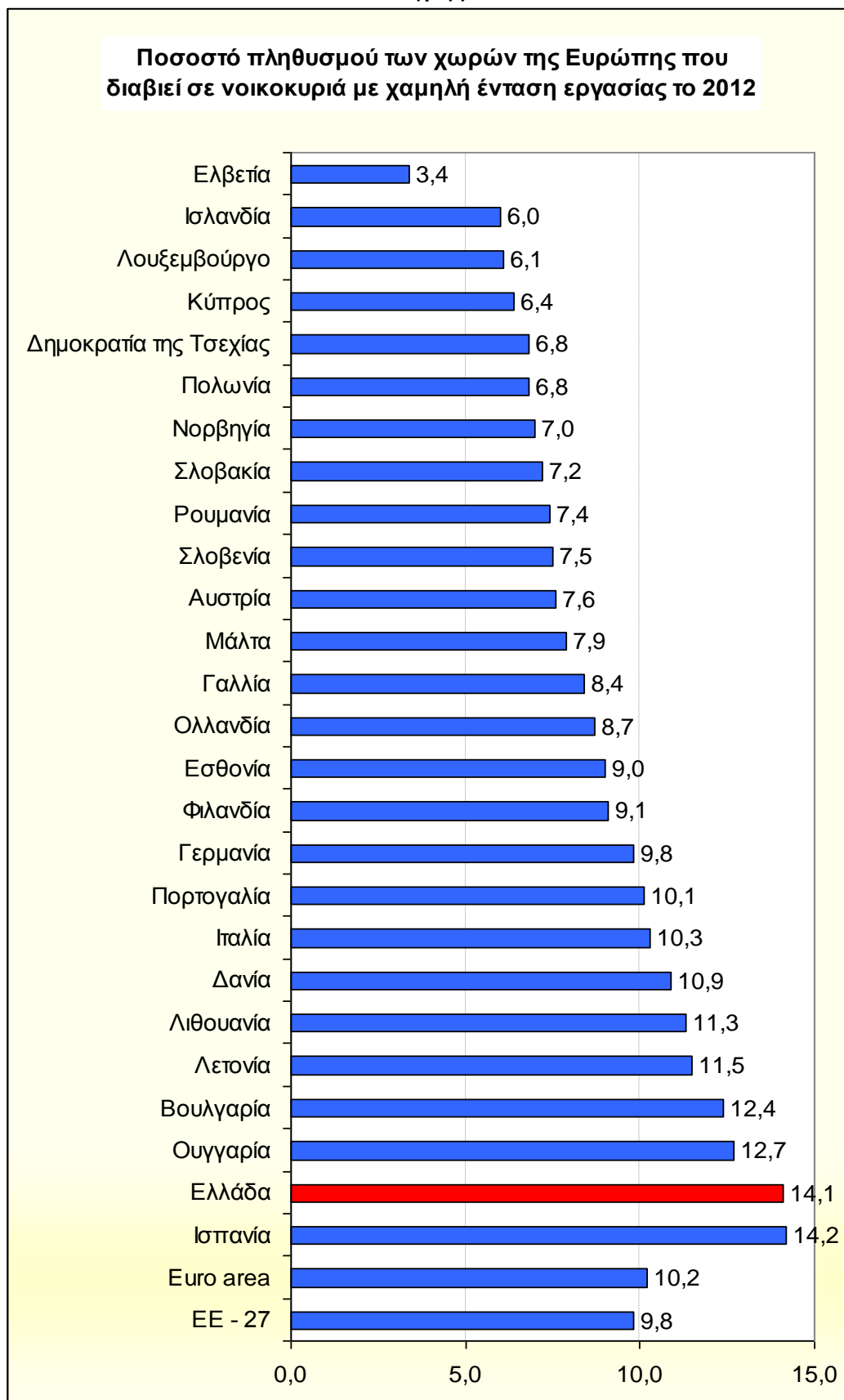
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία και δεδομένων από τον συγγραφέα.

Πίνακας 25

Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ – 27 κατά κατηγορία νοικοκυριού το 2012	
Κατηγορία νοικοκυριών	Ποσοστό
Σύνολο	25,00%
Μονογονεϊκά νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά	34,70%
Ενήλικας < των 65 ετών	39,00%
Ενήλικας 65 ετών και άνω	28,30%
Μονογονεϊκά νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά	47,70%
Δυο ενήλικες χωρίς εξαρτώμενα παιδιά	18,60%
Δυο ενήλικες < των 65 ετών	20,00%
Δυο ενήλικες όπου ο ένας είναι τουλάχιστον 65 ετών και άνω	17,00%
Δυο ενήλικες με ένα εξαρτώμενο παιδί	19,60%
Δυο ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά	20,00%
Δυο ενήλικες με 3 ή περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά	30,80%
Δυο ή περισσότεροι ενήλικες χωρίς εξαρτώμενα παιδιά	19,80%
Δυο ή περισσότεροι ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά	24,30%
Τρεις ή περισσότεροι ενήλικες	22,10%
Τρεις ή περισσότεροι ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά	32,30%
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά	23,80%
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά	26,20%

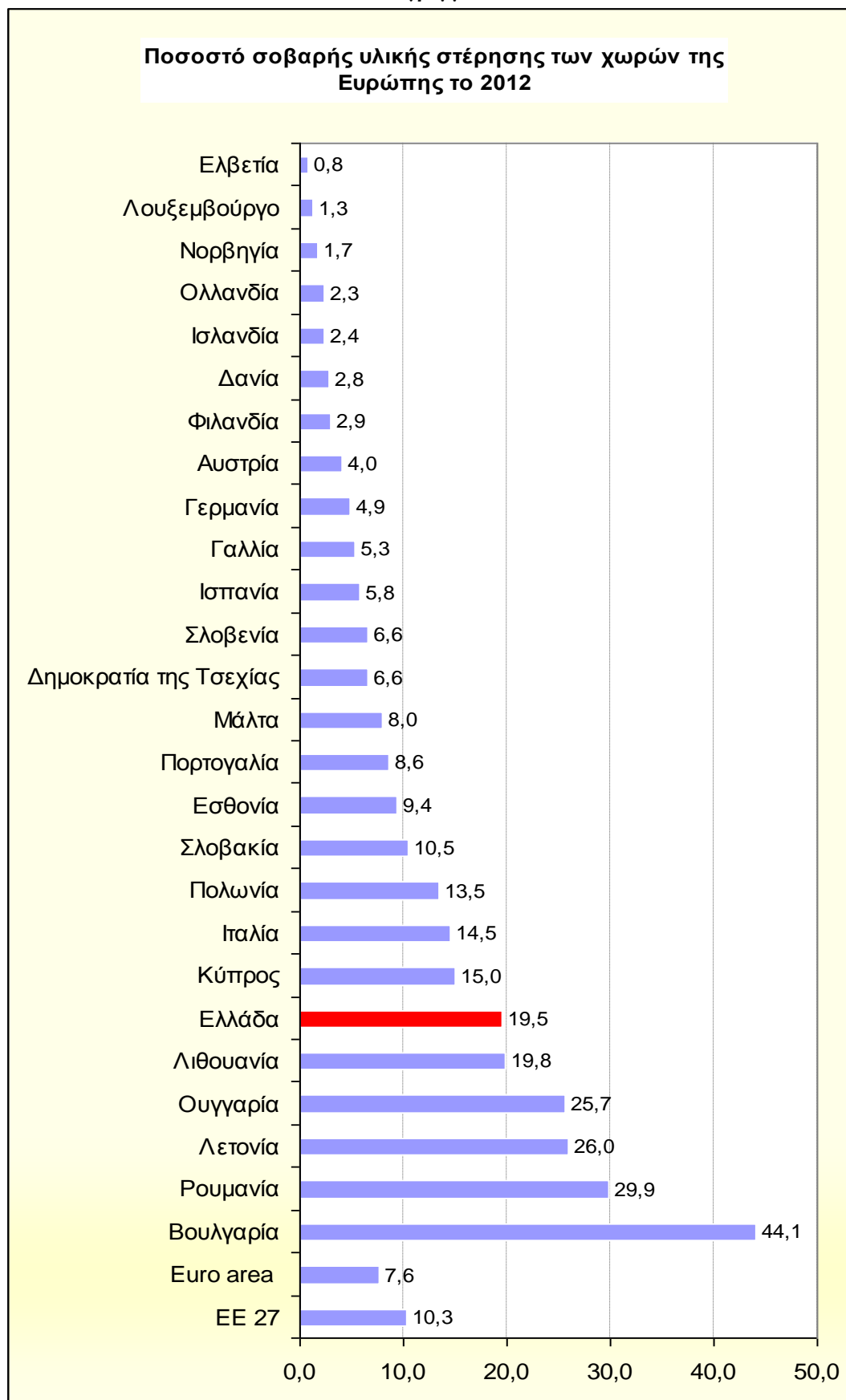
Πηγή: Eurostat: EU-SILC.

Διάγραμμα 128

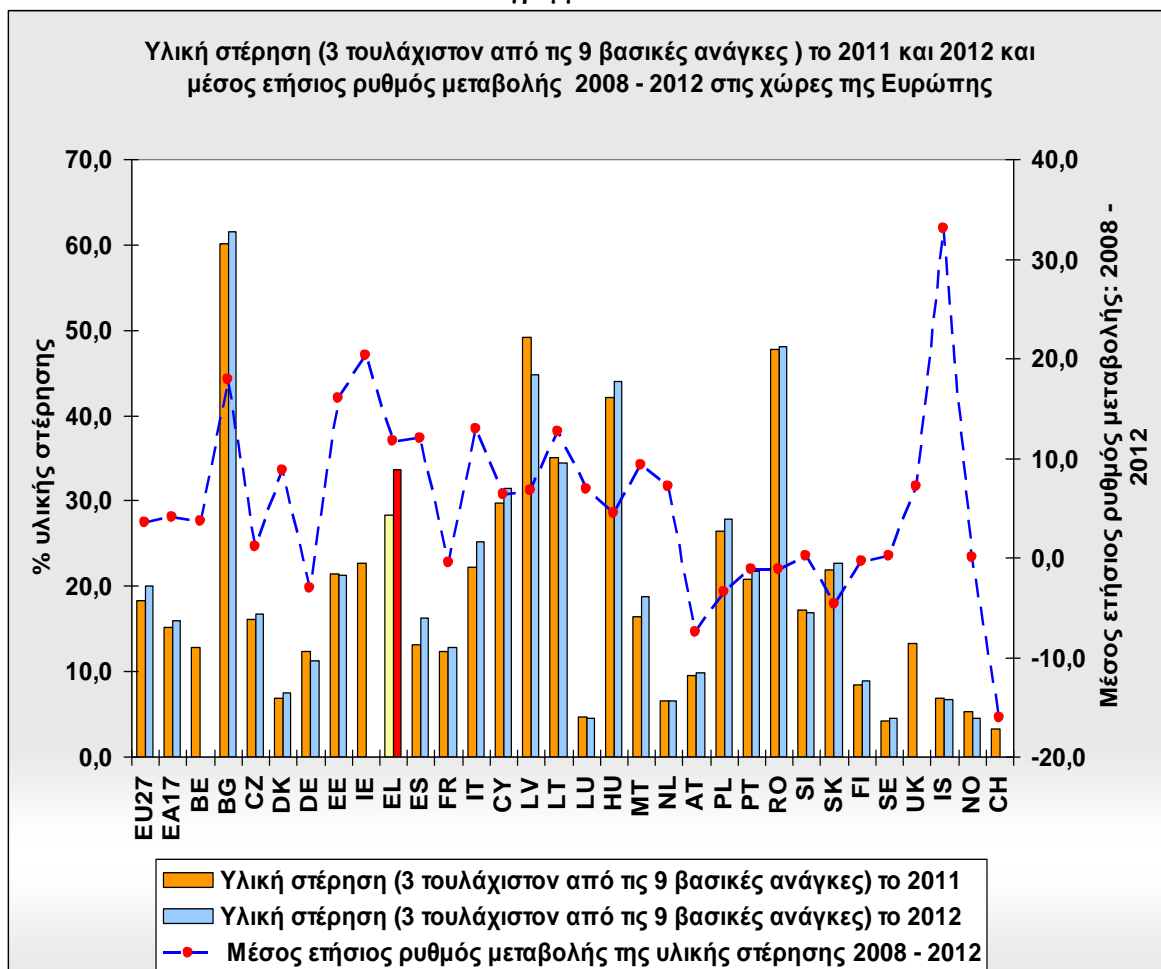
Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 129

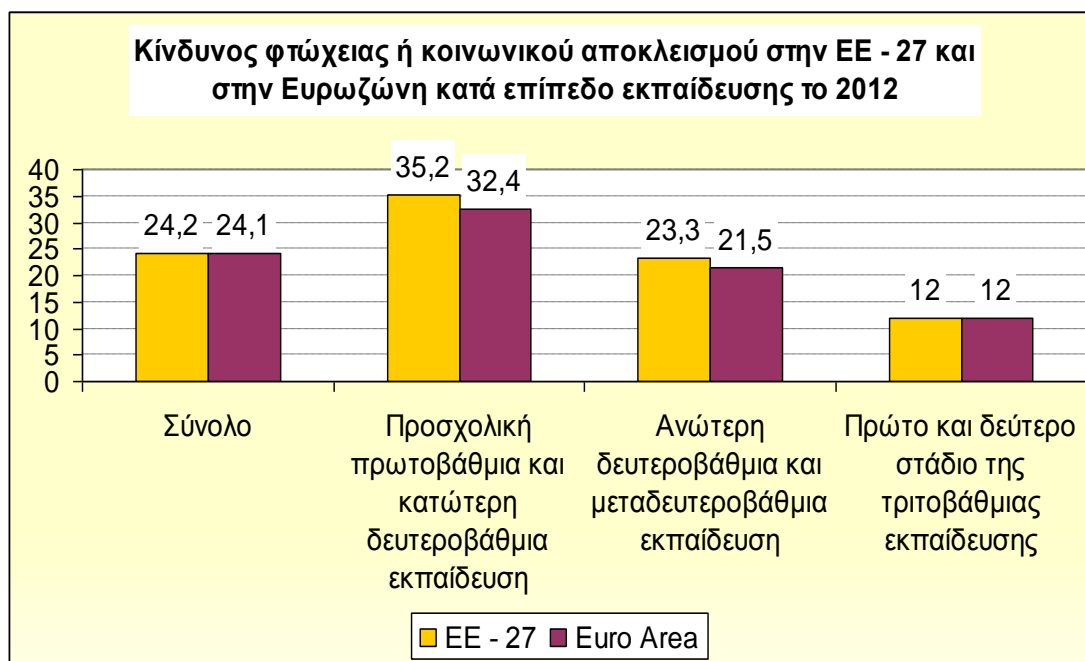
Πηγή: Eurostat: EU-SILC .Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 130

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 131

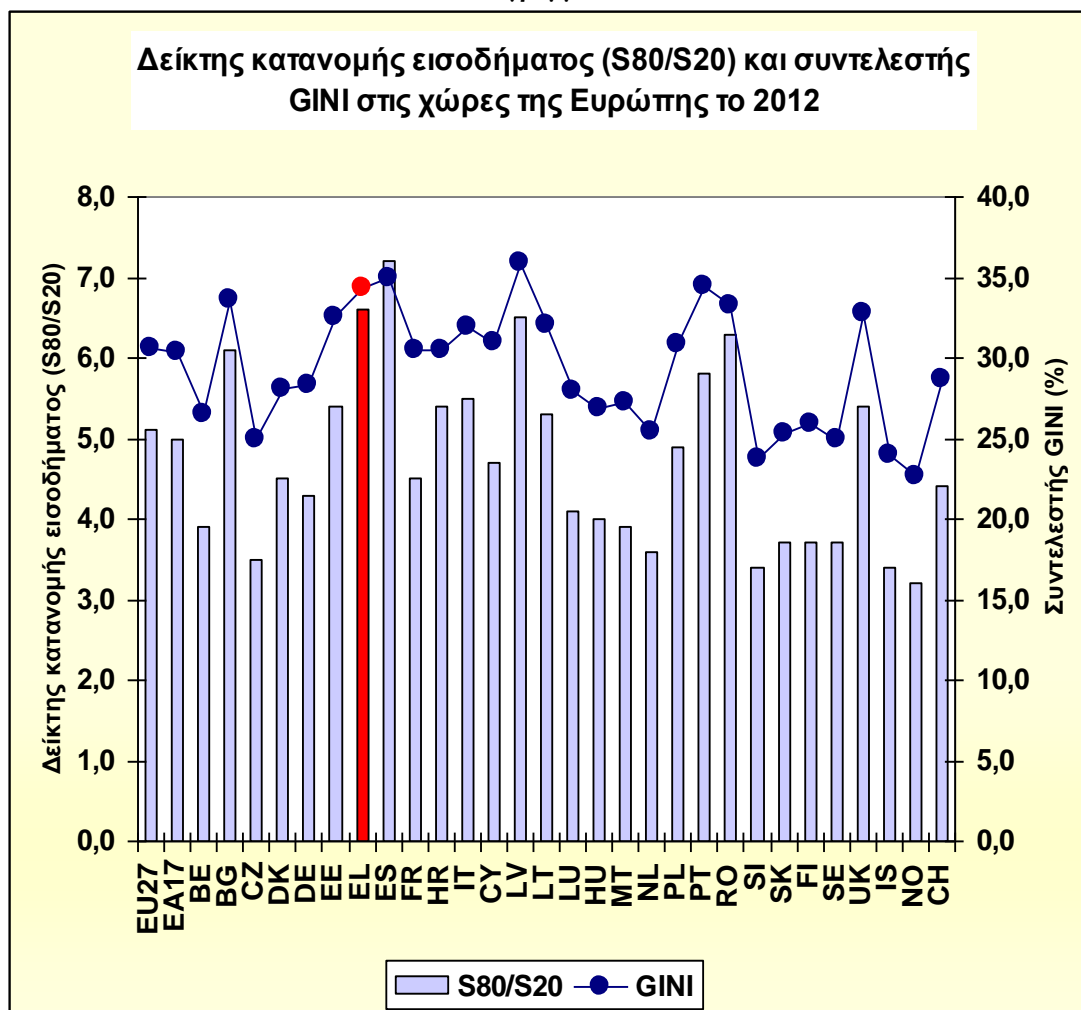

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία του συγγραφέα.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί μπορούμε να παρακολουθήσουμε τον δείκτη κατανομής εισοδήματος (S80/S20) και τον δείκτη άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής Gini) για τις χώρες της Ευρώπης το 2012. Στο διάγραμμα δεν περιλαμβάνονται η Ιρλανδία και η Αυστρία για τις οποίες δεν υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία το παρόν χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με τον δείκτη κατανομής εισοδήματος (S80/S20) «πρωταθλήτρια» οικονομικής ανισότητας το 2012 (εισοδήματα του 2011) ήταν η Ισπανία (7,2). Η Ελλάδα κατείχε την δεύτερη θέση (6,6), ενώ ακολουθούσαν η Λετονία (6,5), η Ρουμανία (6,3) και η Βουλγαρία (6,1). Οι χώρες με την μικρότερη οικονομική ανισότητα με βάση τον δείκτη κατανομής εισοδήματος ήταν η Νορβηγία (3,2), η Ισλανδία (3,1) και η Σλοβενία (3,4).

Σύμφωνα με τον δείκτη άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής Gini), η μεγαλύτερη εισοδηματική ανισότητα στην Ευρώπη το 2012 καταγράφηκε στην Λετονία (35,9%). Μεγάλη επίσης εισοδηματική ανισότητα καταγράφηκε στην Ισπανία (35%), στην Πορτογαλία (34,5%) και στην Ελλάδα (34,3%). Αντίθετα, η μικρότερη εισοδηματική ανισότητα με βάση τον συντελεστή Gini καταγράφηκε στην Νορβηγία (22,6%). Τη δεύτερη και Τρίτη θέση με την μικρότερη εισοδηματική ανισότητα κατείχαν η Σλοβενία (23,7%) και η Ισλανδία (24%).

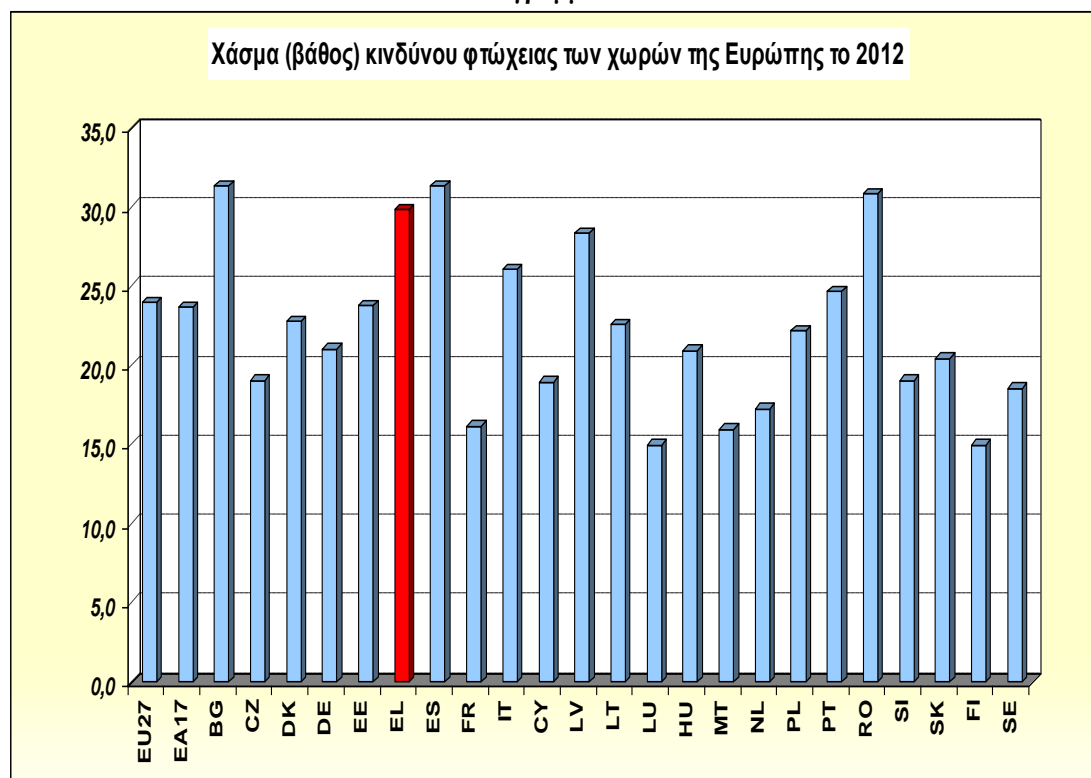
Διάγραμμα 132

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Παράλληλα, μελετώντας τον δείκτη χάσμα (βάθος) φτώχειας για τις χώρες που υπάρχουν δεδομένα, παρατηρούμε ότι το υψηλότερο χάσμα φτώχειας καταγράφηκε στην Βουλγαρία, Ισπανία, Ρουμανία και Ελλάδα, ενώ το χαμηλότερο καταγράφηκε στην Φιλανδία, Γαλλία, Ολλανδία και Λουξεμβούργο (βλ βάση δεδομένων της Eurostat, διάγραμμα 133).

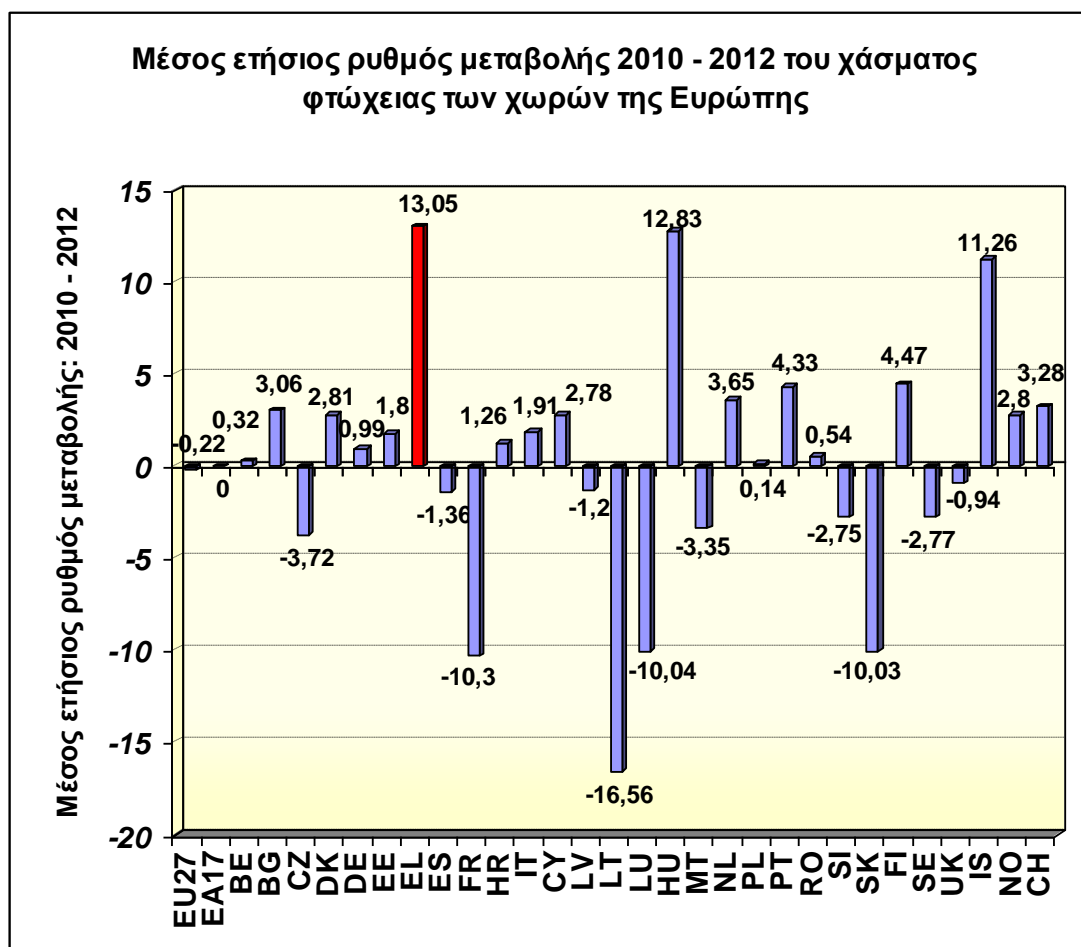
Διάγραμμα 133

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί έχουμε κάνει μια προσπάθεια να περιγράψουμε τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 2010 - 2012 του χάσματος φτώχειας στις χώρες της Ευρώπης, για τις οποίες έχουμε δεδομένα το παρόν χρονικό διάστημα. Ο συνδυασμός της παρατεταμένης ύφεσης με τα σκληρά μέτρα του πρώτου μνημονίου είχαν ως αποτέλεσμα να καταγραφεί στην Ελλάδα ένας υψηλός μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 2010-2012 του χάσματος (βάθους) φτώχειας (13,05%), ο οποίος ήταν ο υψηλότερος στην ΕΕ (βλ διάγραμμα 134).

Διάγραμμα 134

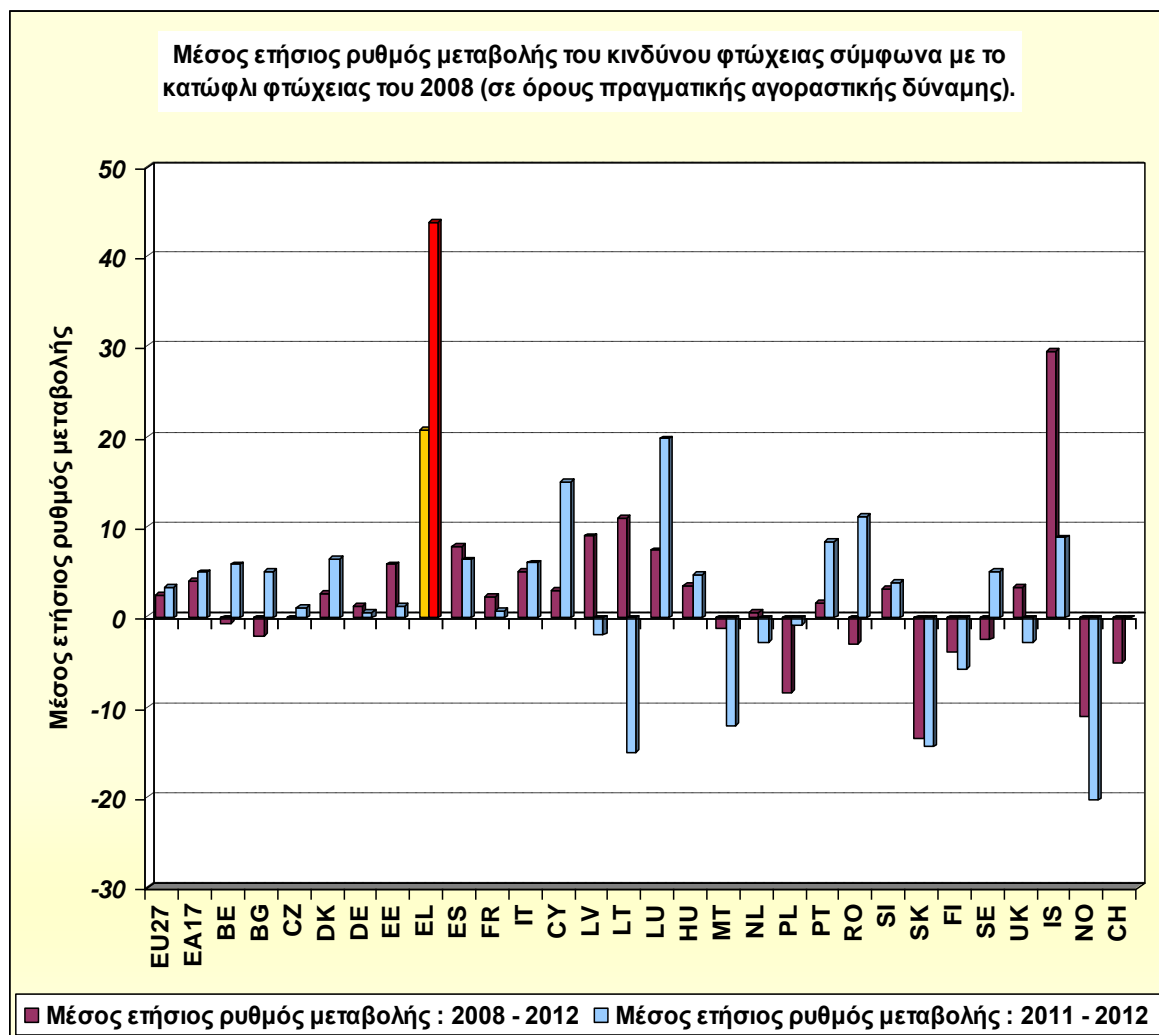

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Ένας σημαντικός δείκτης όπως έχουμε ήδη αναφέρει είναι ο δείκτης φτώχειας, ο οποίος υπολογίζει την φτώχεια χωρίς να μεταβάλλει το κατώφλι φτώχειας. Με λίγα λόγια ο συγκεκριμένος δείκτης υπολογίζει την φτώχεια διατηρώντας σταθερό για κάθε έτος το κατώφλι φτώχειας του 2008 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2007) σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης. Ο παραπάνω δείκτης μας επιτρέπει να έχουμε μια καλύτερη γνώση και πληροφόρηση του βαθμού καλυτέρευσης ή επιδείνωσης των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών. Στο διάγραμμα 135 προσπαθούμε να δείξουμε τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 2008 -2012 και 2011-2012 του κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2008 (σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης) για τις χώρες όπου το παρόν χρονικό διάστημα υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία. Ο μεγαλύτερος μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 2008 – 2012 του κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2008 (σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης) καταγράφηκε στην Ισλανδία και στην

Ελλάδα (29,6% και 20,8% αντίστοιχα). Ωστόσο, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 2011 – 2012 στην Ελλάδα ήταν εντυπωσιακός (43,8%) και ήταν ο μεγαλύτερος και μάλιστα με διαφορά από όλες τις χώρες της ΕΕ. Το παραπάνω γεγονός δείχνει τον βαθμό επιδείνωσης των συνθηκών διαβίωσης των Ελληνικών νοικοκυριών.

Διάγραμμα 135

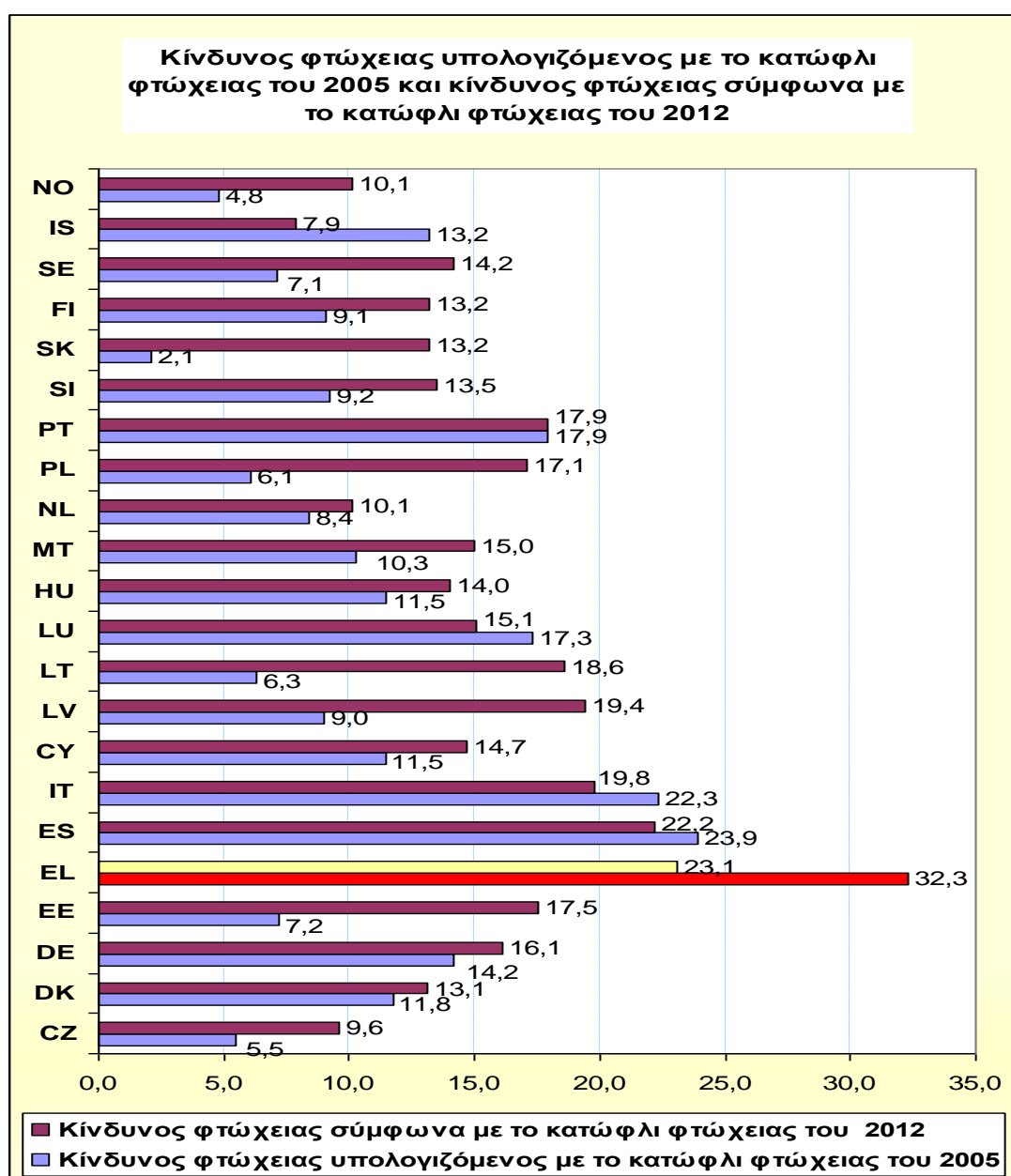

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 (60% του διάμεσου εισοδήματος του 2005 εκφρασμένου σε τιμές του 2012 με βάση τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή) και το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2012. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 ήταν μεγαλύτερο από το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2012 στην

Ελλάδα, στην Ισπανία, στην Ιταλία, στο Λουξεμβούργο και στην Ισλανδία. Αυτό σημαίνει ότι με βάση τις συνθήκες του 2005 το ποσοστό φτώχειας των παραπάνω χωρών θα ήταν υψηλότερο. Στην Ελλάδα π.χ. το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 είναι 32,3% και είναι μεγαλύτερο κατά 9,2 ποσοστιαίες μονάδες από το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2012 (23,1%). Αυτό σημαίνει ότι σύμφωνα με τις συνθήκες του 2005, το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας θα ήταν 32,3% (βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

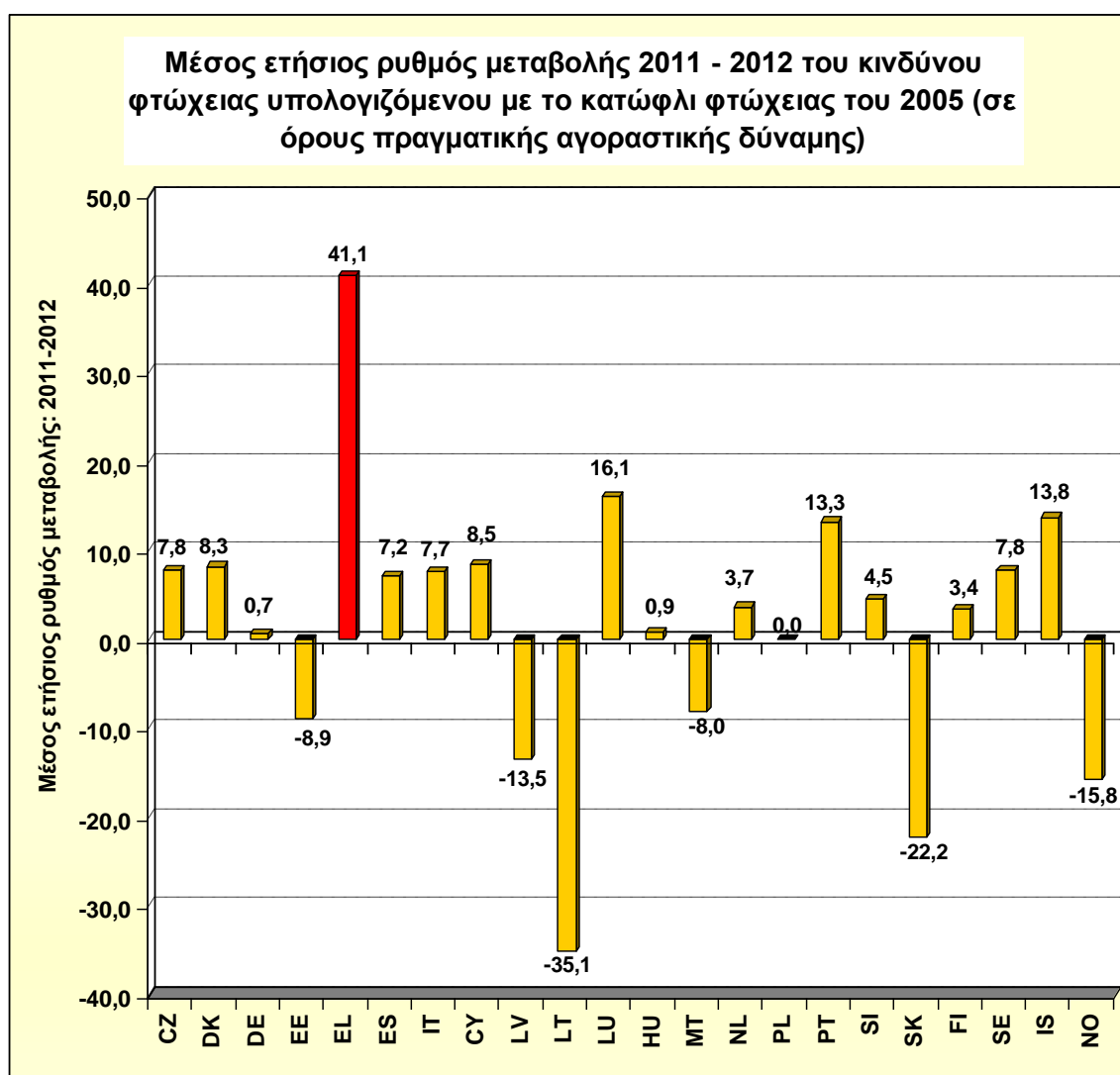
Διάγραμμα 136

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Εάν επιχειρήσουμε να μελετήσουμε τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 2011-2012 του κινδύνου φτώχειας υπολογιζόμενου με το κατώφλι φτώχειας του 2005 (60% του διάμεσου εισοδήματος του 2005 εκφρασμένου σε τιμές του 2012 με βάση τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή) ώστε να γνωρίσουμε την αύξηση ή την μείωση της φτώχειας σε απόλυτους όρους στις χώρες που έχουμε διαθέσιμα δεδομένα, θα παρατηρήσουμε τα εξής: Η χώρα με τον μεγαλύτερο μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 2011-2012 ήταν η Ελλάδα. Το ποσοστό αύξησης της φτώχειας σύμφωνα με τον παραπάνω δείκτη ήταν 41,1% (9,4 ποσοστιαίες μονάδες). Δηλαδή, μέσα σε διάστημα ενός έτους, η αύξηση της φτώχειας σε απόλυτους όρους ήταν 9,4 ποσοστιαίες μονάδες, γεγονός που αποδεικνύει τις δυσκολίες που βιώνουν τα Ελληνικά νοικοκυριά λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και του μνημονίου.

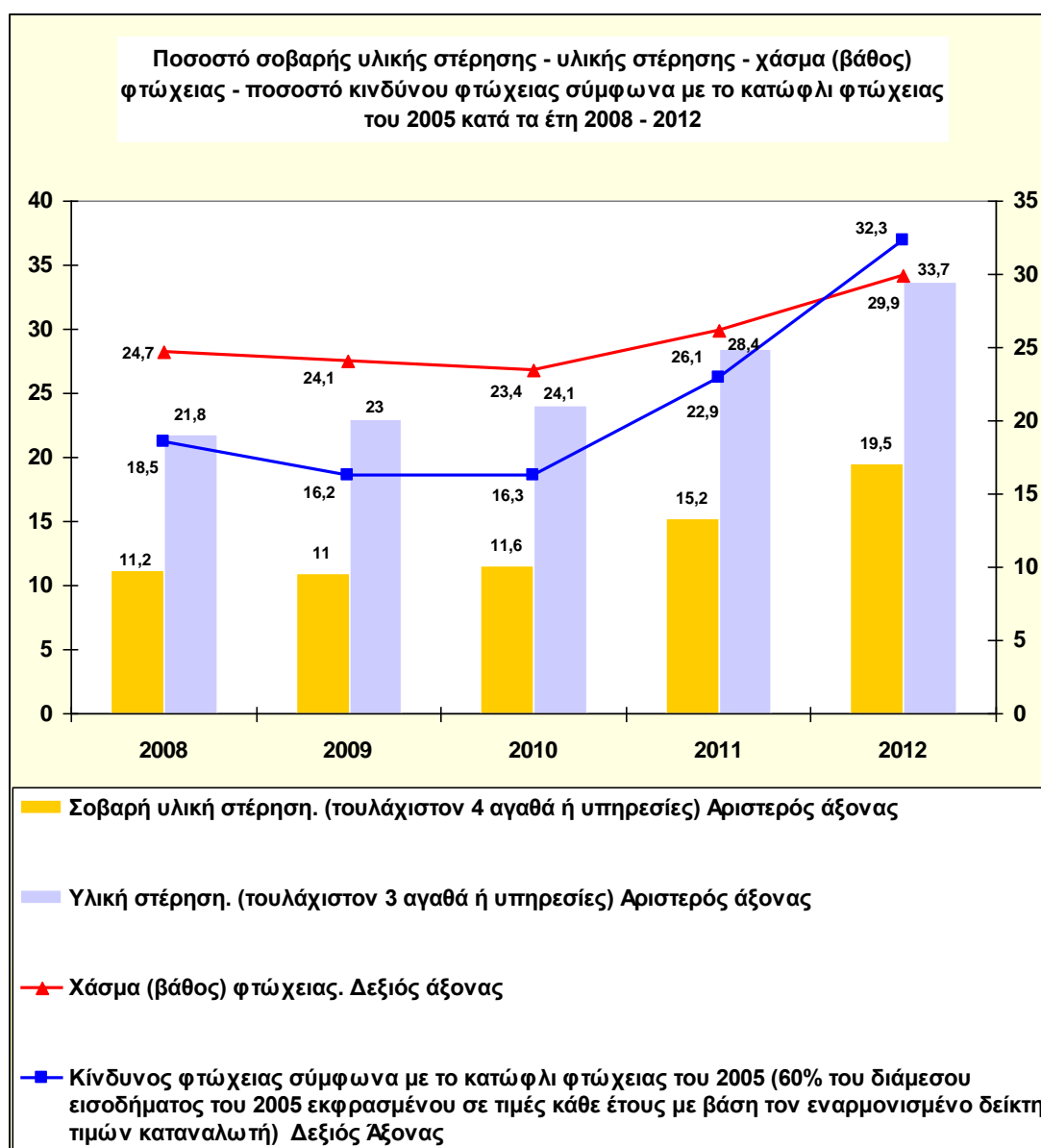
Διάγραμμα 137

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Υπολογισμοί και επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

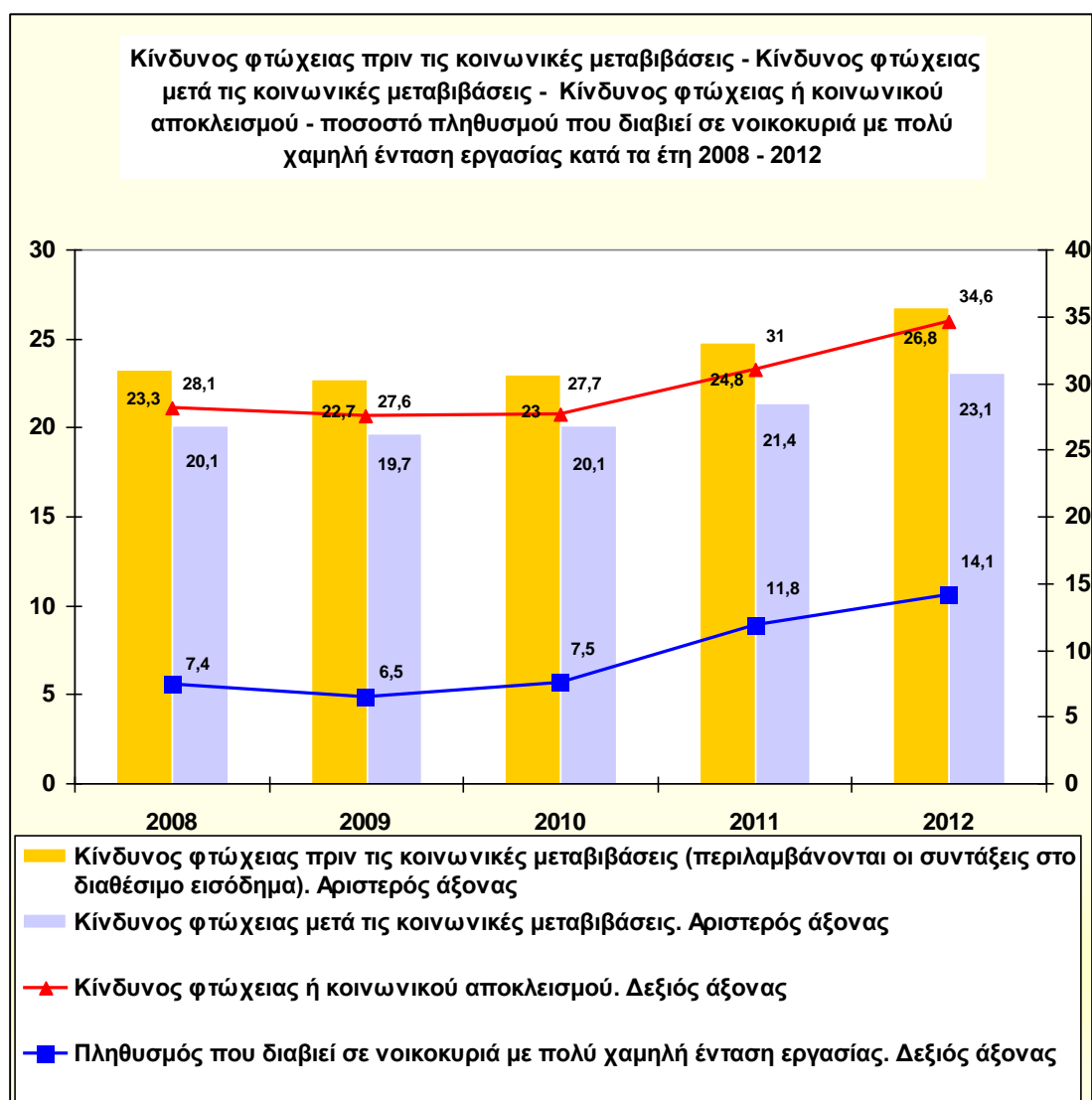
Στα δυο διαγράμματα που ακολουθούν έχουμε προσπαθήσει να περιγράψουμε την πορεία (2008 – 2012) των βασικών δεικτών που μελετήσαμε για την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, περιγράφουμε την πορεία της σοβαρής υλικής στέρησης, της υλικής στέρησης, του Χάσματος (βάθους) φτώχειας, του κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 (60% του διάμεσου εισοδήματος του 2005 εκφρασμένου σε τιμές κάθε έτους με βάση τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή), του κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, του κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού και της χαμηλής έντασης εργασίας.

Διάγραμμα 138

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 139

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Τα παραπάνω διαγράμματα συνοψίζουν όλα όσα έχουμε αναφέρει μέχρι τώρα για την φτώχεια στην Ελλάδα την εποχή της κρίσης και των μνημονίων. Όσο αφορά τον δείκτη σοβαρή υλική στέρηση, παρατηρούμε μια αύξηση από το 2010 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2009). Όμως, από το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) παρατηρούμε μια μεγάλη αύξηση του ποσοστού του συνολικού πληθυσμού που βίωνε την έλλειψη τουλάχιστον 4 βασικών αγαθών ή υπηρεσιών. Δηλαδή, παρατηρούμε ότι από την στιγμή όπου η χώρα υπέγραψε το πρώτο μνημόνιο συνεργασίας, το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού με σοβαρή υλική στέρηση αυξήθηκε δραματικά, αγγίζοντας το 19,5% το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011). Ακριβώς την ίδια παρατήρηση έχουμε να κάνουμε και για τον δείκτη υλική στέρηση. Από το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) και μετά, το ποσοστό του

πληθυσμού που βίωνε την έλλειψη 3 τουλάχιστον βασικών αναγκών ή υπηρεσιών, αυξήθηκε δραματικά, αγγίζοντας το 33,7% το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011).

Ο επόμενος δείκτης είναι το χάσμα (βάθος) φτώχειας. Μπορούμε μέσω του διαγράμματος 133 να κάνουμε τις εξής παρατηρήσεις:

Παρατηρούμε μια μικρή πτώση από το 2008 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2007) έως το 2010 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2009). Το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010), καταγράφηκε μια μεγάλη αύξηση. Το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011), το χάσμα φτώχειας ήταν 29,9%. Ο δείκτης χάσμα φτώχειας όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ουσιαστικά περιγράφει το ύψος φτώχειας των φτωχών ανθρώπων. Με λίγα λόγια, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι όσο μεγαλύτερο είναι το χάσμα φτώχειας, τόσο περισσότερα τα εισοδήματα των φτωχών απέχουν από το κατώφλι φτώχειας. Το 2010, το χάσμα φτώχειας ήταν 23,4%. Με λίγα λόγια, το 50% του φτωχού πληθυσμού είχε εισόδημα μεγαλύτερο του 76,6% του ορίου φτώχειας. Το όριο φτώχειας ανά άτομο ήταν 7.178,00 ευρώ, ενώ για τα νοικοκυριά με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών ήταν 15.073,00 ευρώ. Επομένως, το 50% των νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά είχε εισόδημα μικρότερο του 76,6% του ορίου φτώχειας, δηλαδή κάτω από 5.498,35 ευρώ ($7.178,00 * 76,6\%$). Αντίστοιχα, το 50% των νοικοκυριών με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών είχε εισόδημα κάτω από 11.545,9 ευρώ ($15.073,00 * 76,6\%$). Αναλυτικότερα, το 50% του φτωχού πληθυσμού είχε εισόδημα μικρότερο του 45,96% ($76,6\% * 60\%$) του διάμεσου εισοδήματος. Εάν επιχειρήσουμε να επιχειρηματολογήσουμε με τον ίδιο τρόπο όσο αφορά το χάσμα φτώχειας του έτους 2012, μπορούμε να παρατηρήσουμε την διαφορά ανάμεσα στα έτη, η οποία αποδεικνύει περίτρανα την εφιαλτική πραγματικότητα του 1,5 χρόνου μνημονιακής κατοχής. Το 2012, το χάσμα φτώχειας ήταν 29,9%. Με λίγα λόγια, το 50% του φτωχού πληθυσμού είχε εισόδημα μεγαλύτερο του 70,1% του ορίου φτώχειας. Το όριο φτώχειας ανά άτομο ήταν 5.708,00 ευρώ, ενώ για τα νοικοκυριά με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών ήταν 11.986,00 ευρώ. Επομένως, το 50% των νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά είχε εισόδημα μικρότερο του 70,1% του ορίου φτώχειας, δηλαδή κάτω από 4.001,00 ευρώ ($5.708,00 * 70,1\%$). Αντίστοιχα, το 50% των νοικοκυριών με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών είχε εισόδημα κάτω από 8.402,19 ευρώ ($11.986,00 * 70,1\%$).

70,1%). Αναλυτικότερα, το 50% του φτωχού πληθυσμού είχε εισόδημα μικρότερο του 42,06% ($70,1\% * 60\%$) του διάμεσου εισοδήματος²⁵.

Εάν μελετήσουμε το χάσμα φτώχειας για τις ηλικίες που συνθέτουν το εργατικό δυναμικό της χώρας (18 – 64), παρατηρούμε τα εξής:

Το 2008, το χάσμα φτώχειας για τις ηλικίες 18 – 64 ήταν 25,9%. Με λίγα λόγια, το 50% του φτωχού πληθυσμού ηλικιών 18 - 64 είχε εισόδημα μεγαλύτερο του 74,1% του ορίου φτώχειας. Το όριο φτώχειας ανά άτομο ήταν 6.480,00 ευρώ, ενώ για τα νοικοκυριά με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών ήταν 13.608,00 ευρώ. Επομένως, το 50% των μονοπρόσωπων νοικοκυριών είχε εισόδημα μικρότερο του 74,1% του ορίου φτώχειας, δηλαδή κάτω από 4.801,68 ευρώ ($6.480,00 * 74,1\%$). Αντίστοιχα, το 50% των νοικοκυριών με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών είχε εισόδημα κάτω από 10.083,52 ευρώ ($13.608,00 * 74,1\%$). Αναλυτικότερα, το 50% του φτωχού πληθυσμού ηλικιών 18 – 64 είχε εισόδημα μικρότερο του 44,46% ($74,1\% * 60\%$) του διάμεσου εισοδήματος. Εάν επιχειρήσουμε να επιχειρηματολογήσουμε με τον ίδιο τρόπο όσο αφορά το χάσμα φτώχειας του έτους 2012, μπορούμε να παρατηρήσουμε την διαφορά ανάμεσα στα έτη 2008 και 2012.

Το 2012, το χάσμα φτώχειας για τις ηλικίες 18 - 64 ήταν 32,5%. Με λίγα λόγια, το 50% του φτωχού πληθυσμού ηλικιών 18 - 64 είχε εισόδημα μεγαλύτερο του 67,5% του ορίου φτώχειας. Το όριο φτώχειας για τα μονοπρόσωπα νοικοκυριά ήταν 5.708,00 ευρώ, ενώ για τα νοικοκυριά με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών ήταν 8.090,00 ευρώ. Επομένως, το 50% των μονοπρόσωπων νοικοκυριών είχε εισόδημα μικρότερο του 67,5% του ορίου φτώχειας, δηλαδή κάτω από 3.852,90 ευρώ ($5.708,00 * 67,5\%$). Αντίστοιχα, το 50% των νοικοκυριών με 2 παιδιά κάτω των 14 ετών είχε εισόδημα κάτω από 8.090,55 ευρώ ($11.986,00 * 67,5\%$). Αναλυτικότερα, το 50% του φτωχού πληθυσμού είχε εισόδημα μικρότερο του 40,5% ($67,5\% * 60\%$) του διάμεσου εισοδήματος.

Ο επόμενος δείκτης όπως βλέπουμε από το διάγραμμα 133 είναι ο δείκτης φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 (60% του διάμεσου εισοδήματος του 2005 εκφρασμένου σε τιμές κάθε έτους με βάση τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή). Ο συγκεκριμένος δείκτης είναι κατά την γνώμη μας ο πιο κατατοπιστικός δείκτης μέτρησης της φτώχειας, καθώς μας καθιστά γνώστες για την

²⁵ Βλ. INE ΓΣΕΕ, 2008. Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια έκθεση 2008, μέρος 8^ο (Φτώχεια και εισοδηματικές ανισότητες στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση), σελ 210-212. Ανάλυση και ερμηνεία του χάσματος (βάθους) φτώχειας.

αύξηση ή την μείωση της φτώχειας σε απόλυτους όρους. Σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι ο δείκτης αυξήθηκε δραματικά το 2011 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2010) και το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011). Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας σύμφωνα με το κατώφλι φτώχειας του 2005 ήταν 16,3% το 2010 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2009), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011) ήταν 32,3%. Παρατηρούμε δηλαδή μια τεράστια αύξηση, η οποία αποδεικνύει τον βαθμό επιδείνωσης των συνθηκών διαβίωσης των Ελληνικών νοικοκυριών λόγω του πρώτου μνημονίου. Στην συνέχεια η προσοχή μας επικεντρώνεται στο διάγραμμα 134. Ο πρώτος δείκτης που παρατηρούμε είναι ο κίνδυνος φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (περιλαμβάνονται οι συντάξεις στο διαθέσιμο εισόδημα). Παρατηρούμε ότι τα έτη 2011 και 2012, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις είναι αρκετά αυξημένα. Ο επόμενος δείκτης είναι ο κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Ο συγκεκριμένος δείκτης μετράει το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, το οποίο είναι σε κίνδυνο φτώχειας. Παρατηρούμε ότι από το 2009 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2008) το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας είναι σε συνεχή ανοδική πορεία. Εάν μελετήσουμε τον δείκτη φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις και τον δείκτη φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, θα θυμηθούμε ξανά ένα συμπέρασμα στο οποίο έχουμε ήδη καταλήξει στην πορεία της εργασίας. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (κοινωνικά επιδόματα, οικογενειακά επιδόματα, επιδόματα ανεργίας, βοηθήματα ασθενείας, ΕΚΑΣ, κ.λπ.) στην Ελλάδα έχουν πολύ μικρή συμβολή στην μείωση της φτώχειας, γεγονός το οποίο καταδεικνύει τον βαθμό αναποτελεσματικότητας του κράτους πρόνοιας. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εμφανίζεται ιδιαίτερα αυξημένο το 2011 και 2012. Το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011), το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 34,6%. Ο τελευταίος δείκτης, ο οποίος παρουσιάζεται στο διάγραμμα 134 είναι αυτός που αποτυπώνει τον πληθυσμό που διαβιεί σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας. Το 2011 (έτος βάσης 2010), το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιούσε σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας ήταν 11,8%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2012 (έτος βάσης 2011) ήταν 14,1%. Με λίγα λόγια, μέσα σε 1 έτος καταγράφηκε μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 19,4%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 2008-2012 του πληθυσμού που διαβιούσε σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας ήταν 20,01%, γεγονός που αποδεικνύει περίτρανα τις δυσκολίες που βιώνουν τα Ελληνικά νοικοκυριά λόγω της παγκόσμιας κρίσης και του

μνημονίου. Στα παραπάνω διαγράμματα εμφανίζονται οι βασικοί δείκτες τους οποίους μελετήσαμε στην πορεία της εργασίας. Ο στόχος μας ήταν να συνοψίσουμε τα αποτελέσματα της μελέτης μας, ώστε να είναι άμεσα αντιληπτές οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και του πρώτου μνημονίου στην ζωή των Ελλήνων πολιτών.

Μελετώντας τους δείκτες φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, φτώχειας, σοβαρής υλικής στέρησης και χαμηλής έντασης εργασίας κατά βαθμό αστικοποίησης για το έτος 2012 (εισοδήματα του 2011) παρατηρούμε τα εξής:

1) Ο κίνδυνος φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) για τις πυκνοκατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 20,9%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 18,4%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 2,5 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 13,59%. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) του μέσου όρου των πυκνοκατοικημένων περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 16,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 17,5%.

Ο κίνδυνος φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) για τις ενδιάμεσα αστικές περιοχές της χώρας ήταν 19,8%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 20,3%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια μείωση κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 2,53%. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) του μέσου όρου των ενδιάμεσα αστικών περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 15%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 15,3%.

Ο κίνδυνος φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) για τις αραιοκατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 26,7%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 24,7%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 8,1%. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) του μέσου όρου των αραιοκατοικημένων περιοχών χωρών της ΕΕ-27 ήταν 19,9%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 18,3% (βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

2) Ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού για τις πυκνοκατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 33,1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 29,4%. Παρατηρούμε δηλαδή μια αύξηση κατά 3,7 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 12,59%. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού του μέσου όρου των πυκνοκατοικημένων

περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 24,7%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 24,1%.

Ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού για τις ενδιάμεσα αστικές περιοχές της χώρας ήταν 34,6%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 30,9%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 3,7 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 11,97%. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού του μέσου όρου των ενδιάμεσα αστικών περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 22,5%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 21,3%.

Ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού για τις αραιοκατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 36,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 32,5%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 3,8 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 11,69%. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού του μέσου όρου των αραιοκατοικημένων περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 27,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 23,7% (βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

3) Το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης για τις πυκνοκατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 20,1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 16,7%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 3,4 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 20,36%. Το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης του μέσου όρου των πυκνοκατοικημένων περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 9,9%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 8,2%.

Το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης για τις ενδιάμεσα αστικές περιοχές της χώρας ήταν 21,8%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 14,2%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 7,6 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 53,52%. Το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης του μέσου όρου των ενδιάμεσα αστικών περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 9,1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 7,5%.

Το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης για τις αραιοκατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 18,1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 13,9%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 4,2 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 30,22%. Το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης του μέσου όρου των αραιοκατοικημένων περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν

10,6%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 6,5% (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

4) Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας για τις πυκνοκατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 15,2%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 12,7%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 2,5 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 19,69%. Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας του μέσου όρου των πυκνοκατοικημένων περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 11,6%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 11,9%.

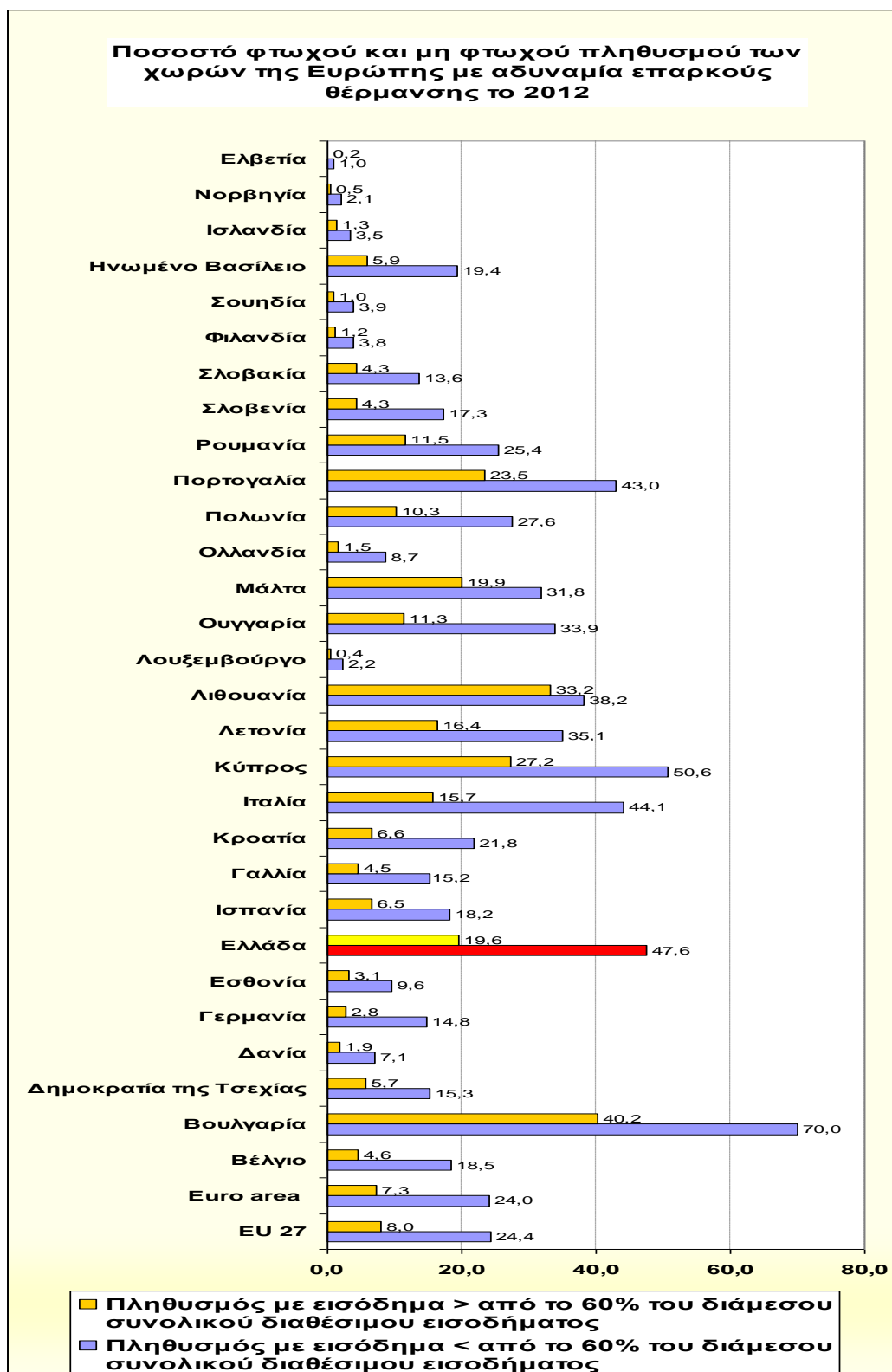
Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας για τις ενδιάμεσα κατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 14,2%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 11,5%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 2,7 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 23,48%. Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας του μέσου όρου των ενδιάμεσα κατοικημένων περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 9,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν επίσης 9,3%.

Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας για τις αραιοκατοικημένες περιοχές της χώρας ήταν 12,5%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το προηγούμενο έτος (2011 που αφορά τα εισοδήματα του 2010) ήταν 11%. Παρατηρούμε δηλαδή, μια αύξηση κατά 1,5 ποσοστιαίες μονάδες ή κατά 13,64%. Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας του μέσου όρου των αραιοκατοικημένων περιοχών των χωρών της ΕΕ-27 ήταν 9,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μέσου όρου των χωρών της Ευρωζώνης ήταν επίσης 9,2% (Βλ βάση δεδομένων της Eurostat).

Το τελευταίο στοιχείο του παρόντος κεφαλαίου, το οποίο μελετήσαμε είναι ο δείκτης που εκφράζει την αδυναμία επαρκούς θέρμανσης. Στο διάγραμμα που ακολουθεί μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ποσοστά του φτωχού και μη φτωχού πληθυσμού των χωρών της Ευρώπης που δεν έχουν επαρκή θέρμανση. Εάν μελετήσουμε προσεκτικά το διάγραμμα 139, θα παρατηρήσουμε ότι το ποσοστό του φτωχού πληθυσμού στην Ελλάδα που είχε αδυναμία επαρκούς θέρμανσης το 2012 (έτος βάσης 2011) ήταν 47,6% και ήταν το τρίτο υψηλότερο στην ΕΕ. Με λίγα λόγια, 1.207.136 φτωχοί Έλληνες πολίτες είχαν αδυναμία επαρκούς θέρμανσης το 2012. Ο

μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 2008 - 2012 του φτωχού πληθυσμού που είχε αδυναμία επαρκούς θέρμανσης ήταν 120,39%.

Διάγραμμα 140

Πηγή: Eurostat: EU-SILC. Επεξεργασία δεδομένων από τον συγγραφέα.

Σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι δεν έχουν δημοσιευτεί δεδομένα που αφορούν την φτώχεια για τα έτη 2013 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2012) και 2014 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2013) για την χώρα μας και γενικότερα για την ΕΕ. Με λίγα λόγια, δεν έχουμε στην διάθεσή μας μετρήσεις για την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, οι οποίες να περιλαμβάνουν τα μέτρα του μνημονίου 2 και του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013 – 2016 (μνημόνιο 3). Παράλληλα όπως έχουμε προαναφέρει, η φτώχεια των εργαζομένων για το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011) ήταν 15,1%. Στην μέτρηση αυτή όμως δεν περιλαμβάνονται οι μεγάλες αλλαγές στους κατώτατους μισθούς που επέβαλε το μνημόνιο 2. Στις επόμενες μετρήσεις, οι οποίες θα περιλαμβάνουν και τα μέτρα που λήφθηκαν στα πλαίσια των μνημονίων 2 και 3, υποθέτουμε ότι τα ποσοστά φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης, κ.λπ., θα είναι ακόμα υψηλότερα. Καθημερινά βλέποντας την κατάσταση της πραγματικής οικονομίας, την αύξηση των αστέγων, της ανεργίας, του πληθυσμού που καταφεύγει στα συσσίτια της Εκκλησίας και των δήμων²⁶ ή αναζητά φαγητό στους κάδους απορριμμάτων, είναι εύκολο να υποθέσουμε ότι τα ποσοστά της φτώχειας για τα έτη 2013 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2012) και 2014 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2013) θα είναι πολύ υψηλότερα. Εξάλλου, τα περισσότερα από τα μέτρα των μνημονίων που έχουμε ήδη προαναφέρει, έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα της κοινωνίας. Δυστυχώς, με λύπη διαπιστώνουμε ότι η «βαρβαρική» επιδρομή των μνημονίων δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί.

5.4 ΚΡΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ – ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ – ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.

Η κρίση που βιώνει ο τόπος μας δεν είναι μόνο οικονομική. Η οικονομική κρίση μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτή από όλους μας γιατί αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητά μας. Η οικονομική κρίση βιώνεται μέσα από την μείωση του εισοδήματός μας, από τις περικοπές στα Δημόσια αγαθά, από την ανεργία μας. Με λίγα λόγια η οικονομική κρίση είναι άμεσα αντιληπτή από όλους γιατί αποτυπώνεται σε αριθμούς και στατιστικές. Υπάρχουν όμως και άλλων ειδών

²⁶ Σύμφωνα με την εφημερίδα «ΤΑΝΕΑ» (Βλ <http://www.tanea.gr>), η Εκκλησία μέσω των οργανωμένων συσσιτίων προσφέρει καθημερινά 100.000 μερίδες φαγητό, ενώ στα συσσίτια των δήμων τρέφονται καθημερινά 50.000 άνθρωποι.

κρίσεις, οι οποίες επειδή δεν είναι δυνατόν να μετρηθούν, είτε δεν μπορούμε, είτε δεν επιθυμούμε να τις εντοπίσουμε και να τις αξιολογήσουμε. Καθημερινά γίνεται αντιληπτό ότι η κρίση που βιώνουμε είναι κυρίως κρίση πνεύματος, αξιών, πολιτισμού, Δημοκρατίας, ταυτότητας, κοινωνίας. Η Δημοκρατία μας είναι σίγουρο ότι περνάει κρίση. Η πιστή και τυφλή εφαρμογή των μνημονίων είναι ένα μεγάλο χτύπημα στην βάση της Δημοκρατίας. Επίσης, εμείς οι πολίτες παραμένουμε αδρανείς, χωρίς να συμμετέχουμε ενεργά στα πολιτικά δρώμενα. Είμαστε απλά παρατηρητές, περιμένοντας το τραίνο των εξελίξεων. Ίσως τελικά χρειαζόμαστε ένα άλλο είδος Δημοκρατίας. Μια Δημοκρατία όπου οι πολίτες θα συμμετέχουν ενεργά, μια Δημοκρατία όπου η γνώμη του κάθε πολίτη θα έχει την αξία και την βαρύτητά της, μια Δημοκρατία όπου δεν θα παραμένει μόνο στο επίπεδο της αντιπροσώπευσης, μια Δημοκρατία όπου δεν θα έχει τα χαρακτηριστικά καμουφλαρισμένης ολιγαρχίας.

Η κοινωνία μας αντιμετωπίζει προβλήματα. Έχουμε χάσει την επικοινωνία μεταξύ μας, την εμπιστοσύνη, την αλληλοϋποστήριξη. Αξίες όπως η αγάπη, η φιλία η αλληλεγγύη, τείνουν να εξαφανιστούν και το μόνο που ακούμε καθημερινά είναι περί φτώχειας και πλούτου. Αναρωτηθήκαμε ποτέ *τι εστί πλούτος; Τι εστί φτώχεια;* Παραμείναμε μόνο στην υλική πλευρά του θέματος. Έτσι μάθαμε. Έτσι μας δίδαξε η κατάσταση της αφθονίας και της κατανάλωσης των τελευταίων χρόνων. Είμαστε όμως βέβαιοι ότι αποδειχθήκαμε άριστοι μαθητές. Καταντήσαμε πνευματικά φτωχοί. Φτωχοί σε αξίες, σε συναισθήματα. Μείναμε μόνο στην ύλη, στην κατανάλωση. Εμείς οι σύγχρονοι Έλληνες «καταφέραμε» ένα μεγάλο επίτευγμα. Δημιουργήσαμε μια κοινωνία αφθονίας και κατανάλωσης. Η κατανάλωση μας ωθούσε στην διαρκή και ακατάπαυστη «τροφοδότηση» του *εγώ* μας. Υπήρχαμε για να καταναλώνουμε. Τα τελευταία χρόνια αδυνατούσαμε να κοιτάζουμε προς τα έξω, να ενδιαφερόμαστε για τον διπλανό μας, να μιλήσουμε, να επικοινωνήσουμε, να ανταλλάξουμε ένα χαμόγελο. Αδυνατούσαμε να βρούμε αντίδοτο για την θεραπεία της εσωστρέφειας και της εσωτερικής απομόνωσής μας. Το πάθος της καταναλωτικής βουλμίας είχε κάνει αισθητή την παρουσία του και στον τρόπο επικοινωνίας μας. Επικοινωνούσαμε με δώρα, με υλικά αγαθά. Αρκετά χρόνια πριν έγραφε ο Βασίλης Φίλιας:

*«...Μέσα σε μια φρενίτιδα «νεωτερισμού»
ξεχάσαμε την αξία της ανθρώπινης*

χειρονομίας κι επικοινωνούμε με δώρα αποδεικτικά των καλών μας αισθημάτων και προθέσεων εκεί, που μια γνήσια επαφή έχει πια εκλείψει. Εκείνο που τελικά αποδεικνύουμε είναι βέβαια ότι είμαστε άνθρωποι «φτιαγμένοι» κι «επιτυχημένοι», επομένως σε θέση να κάνουμε δώρα ανάλογα με την θέση μας. Άλλο αν γι' αυτή την «επιτυχία» δεν μας μένει χρόνος να διαβάσουμε ένα βιβλίο, να χαρούμε ένα λουλούδι, να καλλιεργήσουμε μια γλάστρα....»
(Βασίλης Φίλιας, 1999, σελ 129).

Πως θα προχωρήσουμε παρακάτω; Πως θα μπορέσουμε να δούμε καθαρά εάν πρώτα δεν «βγάλουμε τα γυαλιά» που είναι «χρωματισμένα» από το μαύρο χρώμα του εγωκεντρισμού; Είναι σίγουρο ότι έχουμε χάσει τον προσανατολισμό μας. Όπως ίσως εύστοχα έγραψε ο Καθηγητής Χρήστος Γιανναράς, «είναι επείγον να βρούμε πυξίδα».²⁷

²⁷ Βλ Εφημερίδα Καθημερινή (kathimerini.gr), Απρίλιος 2013. Άρθρο του Καθηγητή κ. Χρήστου Γιανναρά με τίτλο «Επείγει να βρούμε πυξίδα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ (ΚΡΑΧ 2008) ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΤΩΧΕΙΑ. – ΜΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια να ερμηνευτεί μέσω φιλοσοφικών προσεγγίσεων η πορεία προς την κρίση και την φτώχεια. Στόχος του κεφαλαίου είναι η προσέγγιση των αιτιών της σημερινής οικονομικής κρίσης και φτώχειας, χρησιμοποιώντας όρους και επιχειρήματα, τα οποία δεν πηγάζουν από την οικονομική επιστήμη. Συγκεκριμένα, το τελευταίο κομμάτι της παρούσας εργασίας φιλοδοξεί να απαντήσει σε κρίσιμα ερωτήματα, τα σημαντικότερα εκ των οποίων είναι τα εξής:

Πως φθάσαμε ως εδώ; Γιατί συνέβησαν τα γεγονότα; Γιατί οι οικονομολόγοι δεν προέβλεψαν την κρίση; Γιατί οι άνθρωποι σε πολλές περιοχές του πλανήτη ήταν και είναι φτωχοί; Τι εστί πλούτος; Τι εστί φτώχεια;

Στα προηγούμενα κεφάλαια έγινε προσπάθεια να προσεγγιστεί από σκοπιά καθαρά οικονομική η έννοια της φτώχειας, να εντοπιστούν οι αιτίες ύπαρξής της και να προταθούν στρατηγικές για την καταπολέμησή της. Οι στρατηγικές καταπολέμησης της φτώχειας, οι οποίες προτάθηκαν στην παρούσα εργασία (βλ κεφ 3) ήταν εκείνες που υιοθέτησε η παγκόσμια τράπεζα στα πλαίσια της έκθεσής της για την παγκόσμια ανάπτυξη (attacking poverty 2000/2001)

6.1 ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΑΝΑΛΥΣΗ.

Η φτώχεια ανέκαθεν αποτελούσε μια θλιβερή πραγματικότητα. Ωστόσο, το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης (Κραχ 2008) είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της σχετικής φτώχειας στις επονομαζόμενες αναπτυγμένες χώρες. Με λίγα λόγια, το παγκόσμιο Κραχ του 2008 δημιούργησε νέους φτωχούς, αυξάνοντας το ποσοστό της σχετικής φτώχειας. Στο παρόν σημείο χρήζει απάντησης το εξής ερώτημα: *Γιατί το νεοκλασικό υπόδειγμα απέτυχε;* Είναι γνωστό ότι οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι χρησιμοποιούσαν σύνθετα (σχεδόν τέλεια) μαθηματικά μοντέλα για την ερμηνεία της οικονομικής πραγματικότητας. *Ποιοι ήταν οι λόγοι εξαιτίας των οποίων οι νεοκλασικοί απέτυχαν;* Στην συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα παραπάνω ερωτήματα.

Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι έκαναν την εμφάνισή τους στα τέλη του 19ου αιώνα. Τα πιο σπουδαία ονόματα νεοκλασικών οικονομολόγων ήταν οι Alfred Marshall, Léon Walras, Stanley Jevons, Francis Edgeworth, Vilfredo Pareto, Carl Menger.

Ωστόσο, η οικονομική κρίση του 1929 δημιούργησε αμφισβητήσεις του νεοκλασικού υποδείγματος, με αποτέλεσμα να υπάρξει μια στροφή προς την κεϋνσιανή οικονομική πολιτική. Ο στασιμοληθωρισμός όμως οδήγησε σε ναυάγιο την κεϋνσιανή πολιτική, με αποτέλεσμα την επάνοδο των νεοκλασικών στις αρχές της δεκαετίας του 70'.

Η πρώτη παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι χρησιμοποιώντας ορθολογικές μεθόδους, προσπάθησαν μέσα στα πλαίσια της μεγιστοποίησης της χρησιμότητας και του οφέλους, να εξηγήσουν την οικονομική πραγματικότητα, απορρίπτοντας εντελώς την οποιαδήποτε οντολογική μελέτη. Δηλαδή, το νεοκλασικό υπόδειγμα χρησιμοποιώντας την λογική, προσπάθησε να καταλήξει σε συμπεράσματα για την μελλοντική οικονομική πραγματικότητα, μη λαμβάνοντας υπόψη την ανθρώπινη ύπαρξη και συμπεριφορά. Αναλυτικότερα, το νεοκλασικό υπόδειγμα κάνοντας χρήση ορθολογικών μεθόδων όπου ο βαθμός εγκυρότητας και αξιοπιστίας τους μας είναι άγνωστος, προσπάθησε να χαράξει μια οικονομική πορεία χωρίς να υπολογίζει τους στόχους, τις αξίες, τα ιδανικά, την ηθική του κάθε ανθρώπου, καθώς επίσης τα πάθη, τις αδυναμίες και τις αρετές του, η ύπαρξη των οποίων καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την σκέψη και συμπεριφορά του. Πολλές φορές παρατηρούμε μέσα από την καθημερινότητά μας ότι

παρά το γεγονός ότι γνωρίζουμε ποιες είναι οι κινήσεις που πρέπει να κάνουμε ώστε να μεγιστοποιήσουμε την χρησιμότητά μας, το όφελός μας, το κέρδος μας, υπάρχουν πολλοί παράγοντες, οι οποίοι μας εμποδίζουν να προβούμε σε αυτές τις κινήσεις. *Ποιοι είναι αυτοί οι παράγοντες;* Είναι οι σκέψεις μας, οι αρετές μας, οι αδυναμίες μας, οι έμμονες ιδέες μας, οι φόβοι μας, οι ηθικές αρχές μας, οι φιλοσοφικές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις μας, οι ιδεολογίες μας κ.λπ.

Διότι ο άνθρωπος δεν είναι πάντα το τέλει ορθολογικό ον, καθώς επίσης και όλες οι οικονομικές πράξεις δεν έχουν πάντα ως στόχο την μεγιστοποίηση της χρησιμότητας, του οφέλους, του κέρδους, κ.λπ.

«.....Οι νεοκλασικοί αφαίρεσαν όλες τις άβολες γωνίες της πολιτικής οικονομίας, ξερίζωσαν τα ιδεολογικά στοιχεία, γκρέμισαν κάθε γέφυρα με τη φιλοσοφία και επαναδιατύπωσαν τα οικονομικά με μια επιστημονική γλώσσα που βασιζόταν στον διαφορικό λογισμό. Με πρότυπο τη νευτώνεια φυσική, τα οικονομικά αφοσιώθηκαν στην αναζήτηση της ισορροπίας και της μεγιστοποίησης. Κύριος στόχος των νεοκλασικών ήταν να δείξουν πως οι δυνάμεις της αγοράς κατανέμουν με βέλτιστο τρόπο τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους....» (Πάσχος Μανδραβέλης, εφημερίδα καθημερινή. www.kathimerini.gr, 2013)²⁸.

Είναι γνωστό ότι η αντικειμενική θεωρία της αξίας των κλασικών οικονομολόγων έδωσε την θέση της στην υποκειμενική θεωρία της αξίας, η οποία βασίζεται στην οριακή χρησιμότητα και κάνει χρήση μαθηματικών. Οριακή χρησιμότητα είναι η χρησιμότητα που επιτυγχάνεται από την κατανάλωση μιας επιπλέον μονάδας ενός αγαθού και η οποία τείνει προς τον διαφορικό λογισμό.

²⁸ Το συγκεκριμένο χωρίο, το οποίο χρησιμοποιεί στην κριτικογραφία του (βλ προς μια νέα οικονομική θεωρία, Εφημερίδα Καθημερινή, 2013) ο δημοσιογράφος Πάσχος Μανδραβέλης, έχει πηγή προέλευσης το βιβλίο του συγγραφέα Γιάννη Παπαδογιάννη, με τίτλο η άνοδος και η πτώση του *homo economicus*. Ο μύθος του ορθολογικού ανθρώπου και η χαοτική πραγματικότητα, 2012, εκδόσεις Παπαδόπουλος.

Συμπερασματικά, οι νεοκλασικοί προσπάθησαν να κάνουν κάποιο είδους ανασχηματισμό στην οικονομική επιστήμη, η οποία είναι *οντολογική και εν τέλει κατ'εξοχήν κοινωνική επιστήμη* (Καράσης, 2010) και να την μετατρέψουν σε φυσική επιστήμη. Στην κλασική φυσική π.χ. μπορούμε να ανακαλύψουμε και να ερμηνεύσουμε τους φυσικούς νόμους με την αιτιοκρατική μέθοδο (λογική αρχή της αιτιότητας) και τον εμπειρικό νόμο της αιτιότητας (Καράσης, 2010). Σιγά – σιγά, οι οικονομολόγοι άρχισαν να έχουν ως βασικό μέλημά τους την αναζήτηση αιτιωδών σχέσεων ανάμεσα στα οικονομικά φαινόμενα (Κορλίρας, 2003). Στόχος πλέον ήταν η *αναζήτηση μιας φυσικής τάξης πραγμάτων και η αντικειμενικοποίηση του οικονομικού γίνεσθαι* (Κορλίρας, 2003, σελ 30). Ο ορθολογισμός και ο εμπειρισμός άρχισε σιγά σιγά να υιοθετείται από την οικονομική επιστήμη (και γενικότερα από τις κοινωνικές επιστήμες), με αποτέλεσμα να απορρίπτονται σταδιακά όλες οι μεταφυσικές και θεολογικές έννοιες και να κυριαρχούν τα μαθηματικά μοντέλα. Αποτέλεσμα στην συνέχεια ήταν να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο η έννοια του *homo economicus*. *Homo economicus* είναι ένα πλάσμα σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να σκέφτεται πάντα ορθολογικά, με σκοπό την μεγιστοποίηση της χρησιμότητάς του, την αναζήτηση υλικών και καταναλωτικών ηδονών και την μεγιστοποίηση του ατομικού του συμφέροντος, κέρδους, κ.λπ. Με λίγα λόγια, οι νεοκλασικοί «οραματίζονταν» ανθρώπους χωρίς πάθη²⁹, αρετές, ηθική, συναισθήματα κ.λπ., οι οποίοι έχοντας επαρκή πληροφόρηση, θα κρατούσαν συνεχώς αριθμομηχανές, υπολογίζοντας πως θα φθάσουν ευκολότερα στην μέγιστη δυνατή ηδονή από την κατανάλωση, το όφελος και το κέρδος. Ο Paul Krugman πολύ εύστοχα είχε γράψει το 2009 στους New York Times (βλ www.nytimes.com, «How did Economists get it so wrong;»), ότι το επάγγελμα των οικονομολόγων έχει βγει εκτός πορείας, επειδή οι οικονομολόγοι μπέρδεναν την ομορφιά των εντυπωσιακών μαθηματικών με την αλήθεια. Οι οικονομολόγοι σύμφωνα με τον Krugman «ερωτεύτηκαν» ξανά την παλιά εξιδανικευμένη εικόνα μιας οικονομίας, στην οποία ορθολογικά άτομα δρουν μέσα σε τέλειες αγορές και η οποία πλέον είναι στολισμένη με τέλειες και φανταχτερές εξισώσεις (βλ www.nytimes.com, «How did Economists get it so wrong;»).

²⁹ Βέβαια, η αλήθεια είναι ότι οι οικονομολόγοι δεν «οραματίζονταν» ανθρώπους χωρίς πάθη. «Οραματίζονταν» ανθρώπους με συγκεκριμένα πάθη. Τα βασικά πάθη ήταν ο εγωισμός και η φιλαυτία, τα οποία είχαν την κατεύθυνση τόσο της εσωτερικής απομόνωσης των ανθρώπων, όσο και της φιλαργυρίας, υλοφροσύνης, ηδονής, ορμής για κυριαρχία κ.α. Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι όμως ταύτισαν τα παραπάνω πάθη με την φυσική αναγκαιότητα απορρίπτοντας εντελώς τον μεταφυσικό τους χαρακτήρα.

Η παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι δεν γίνεται να αποκλειστεί η οντολογία από την οικονομική επιστήμη. Με λίγα λόγια, η οντολογία θα πρέπει να αποτελεί την βάση πάνω στην οποία θα «χτίζεται» σιγά σιγά το οικοδόμημα της οικονομίας. Οντολογία είναι η επιστήμη του Όντος, η φιλοσοφική αναζήτηση που μελετά και ερευνά την φύση και την ουσία των όντων. (el.wikipedia.org). Ον είναι το πραγματικά υπαρκτό. Οτιδήποτε έχει υπόσταση (el.wikipedia.org).

Έτσι, θεωρίες οι οποίες αποκλείουν την πραγματικότητα, την ανθρώπινη ουσία και ύπαρξη, τις ανθρώπινες σχέσεις, είναι σχεδόν σίγουρο ότι κάποια στιγμή θα ναυαγήσουν. Υπάρχουν αξίες, παραδόσεις, ηθικοί κανόνες, ήθη και έθιμα, πολιτισμοί, θεσμοί, μόδες, σε μια χώρα ή κοινωνία, όπου δεν πρέπει να περνούν απαρατήρητα. Ο άνθρωπος δεν είναι υπολογιστής – μηχανή όπου τοποθετώντας ένα πρόγραμμα αναμένεις ένα αποτέλεσμα το οποίο θα είναι πραγματικό – αληθινό. Ξεχνάνε οι οικονομολόγοι ότι τόσο τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης και ύπαρξης, όσο και το απρόβλεπτο της ανθρώπινης συμπεριφοράς, δεν επιτρέπουν στις οποιασδήποτε μορφής λογικές μεθόδους να μας οδηγήσουν στην αλήθεια. Στα μαθηματικά π.χ, γνωρίζουμε με βάση την λογική ότι $1+1 = 2$. Σε επιστήμες όμως συμπεριλαμβανομένου και της οικονομικής επιστήμης όπου ο βασικός παίκτης – πρωταγωνιστής είναι ο άνθρωπος, υπάρχει πιθανότητα να μην ισχύει το $1+1=2$.

Οφείλουμε να αλλάξουμε την άποψή μας για την πραγματικότητα επαναπροσδιορίζοντας τις ανάγκες μας. Είναι επιτακτική ανάγκη να βάλουμε νέες βάσεις. Να προσπαθήσουμε να δούμε από διαφορετική σκοπιά την ανθρώπινη ύπαρξη και με αυτόν τον τρόπο να εξετάσουμε τις ανθρώπινες ανάγκες και από διαφορετική οπτική γωνία, προσπαθώντας να τις ταξινομήσουμε κατά προτεραιότητα. Ποιες είναι οι πραγματικές ανάγκες του ανθρώπου; Μπορούμε να τις εντοπίσουμε; Ίσως είναι ανάγκη να πετύχουμε την διαφυγή μας από ένα μηχανικό τρόπο σκέψης, ο οποίος μας υπαγορεύει να κατηγοριοποιούμε τις ανάγκες μας με βάση την κατανάλωση, την ωφελιμότητα, την χρησιμότητα, κ.λπ. Ακόμα και αν οι οικονομολόγοι είχαν κατορθώσει να προβλέψουν την σημερινή οικονομική κρίση, θα κατόρθωναν να κάνουν τις απαραίτητες διορθωτικές κινήσεις για την οικονομική πραγματικότητα μόνο όσο αφορά το κομμάτι της μεγιστοποίησης της χρησιμότητας και του οφέλους.

Προχωρώντας την σκέψη μας ακόμα περισσότερο προσπαθώντας να εξηγήσουμε τους λόγους της σημερινής κατάστασης, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η μεγαλύτερη αιτία της σημερινής κρίσης είναι ότι οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι στην

προσπάθειά τους να «στήσουν» το οικοδόμημα της οικονομίας, στηρίχθηκαν αποκλειστικά στα «θανάσιμα» πάθη του ατομοκεντρισμού - εγωκεντρισμού και κυρίως του ναρκισσισμού. Προσπαθώντας να αιτιολογήσουμε την παραπάνω άποψη, θα προβούμε στις ακόλουθες σημαντικές παρατηρήσεις:

Οι οικονομολόγοι όπως προαναφέραμε, χρησιμοποιώντας ορθολογικές μεθόδους (βασιζόμενες στην νευτώνεια φυσική) προσπάθησαν να εξηγήσουν την οικονομική πραγματικότητα μη λαμβάνοντας υπόψη την ανθρώπινη ύπαρξη και συμπεριφορά και παράλληλα απορρίπτοντας την θεολογία και γενικότερα την μεταφυσική. Η χρησιμοποίηση ορθολογικών κριτηρίων και μεθόδων αποδεικνύει ότι η αλήθεια δεν ταυτιζόταν με το «κοινωνείν», αλλά με ατομικές απόψεις, πεποιθήσεις και θεωρίες. Ο ατομοκεντρισμός υποδηλώνει ότι κέντρο του κόσμου είναι το άτομο. Ο ατομοκεντρισμός – ατομικισμός τόσο ως θεωρία, όσο και ως τρόπος ζωής και δράσης είχε αναπτυχθεί στην Δύση πριν αιώνες. Ο ατομοκεντρισμός, ο ναρκισσισμός και η φιλαυτία ωθεί το άτομο να θεωρεί ότι η αλήθεια ταυτίζεται με τις δικές του σκέψεις, θεωρίες και αντιλήψεις. Βέβαια, είναι γνωστό ότι το πνευματικό κίνημα του Διαφωτισμού βοήθησε προς αυτήν την κατεύθυνση με την «απογοείωση» του ορθού λόγου (Ρασιοναλισμός).³⁰

Με λίγα λόγια, η αλήθεια έπρεπε να πάψει να θεωρείται ότι είναι η μετοχή - συμμετοχή των πολλών. Επίσης, έπρεπε όλοι άνθρωποι να σκέφτονται, να δρουν και να συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο. Το πάθος του ατομοκεντρισμού, του ναρκισσισμού και της φιλαυτίας είχε και έχει κυριαρχήσει και σε επίπεδο κοινωνίας και πολιτικής. Δεν υπήρχε και δεν υπάρχει κοινωνία – επικοινωνία των ανθρώπων. Δεν υπήρχε και δεν υπάρχει η ταύτιση του κοινωνείν με το αληθεύειν. Ο κάθε άνθρωπος στο όνομα της απόλυτης ελευθερίας λειτουργούσε όπως ήθελε, σκεφτόταν ότι και όπως ήθελε, πιστεύοντας ότι κατέχει την αλήθεια και γενικότερα είχε δημιουργήσει την δική του πραγματικότητα.

Ολόκληρη η οικονομική επιστήμη (κλασική, νεοκλασική σχολή, κ.λπ.) στηρίζεται στην θεωρία του ωφελιμισμού. Οι οικονομολόγοι θεωρούσαν ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ωφελιμιστές και η συμπεριφορά τους έχει κατεύθυνση προς την αναζήτηση της ευχαρίστησης και προς την αποφυγή του πόνου και των δυσάρεστων γεγονότων. Αναλυτικότερα, όλοι οι άνθρωποι είναι «παγιδευμένοι» στα πάθη της υλοφροσύνης, της φιλοκέρδειας, της απληστίας, των υλικών και καταναλωτικών ηδονών, κ.λπ.

³⁰ Ο Ρασιοναλισμός (ratio = λόγος στην Λατινική γλώσσα) αποτελεί ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά του διαφωτισμού.

Κάθε άλλη κατεύθυνση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, η οποία δεν συμβαδίζει με την θεωρία του ωφελιμισμού είναι για τους οικονομολόγους ένα δυσάρεστο γεγονός.

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι ο ωφελιμισμός συνδέεται με την φιλοσοφία του φυσικού δικαίου. Αναλυτικότερα, ο ωφελιμισμός γεννάται από την φιλοσοφία του φυσικού δικαίου. Οι δυτικοί άνθρωποι (κυρίως από τον διαφωτισμό και μετά) πίστευαν ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι δεδομένη και έχει συγκεκριμένη κατεύθυνση, εξαιτίας των αναγκαιοτήτων της ανθρώπινης φύσης. Ο παραπάνω ισχυρισμός οφείλεται στην ύπαρξη του ρασιοναλισμού. Είναι γνωστό ότι στην δύση η γνώση δεν εξασφαλιζόταν από την εμπειρία των σχέσεων, αλλά από την ατομική νόηση. Αντιθέτως, το ελληνικό κριτήριο επαλήθευσης της γνώσης ήταν διαφορετικό. Για τους Έλληνες, η γνώση αληθεύει όταν κοινωνείται.³¹ Επομένως, η αλήθεια ήταν ότι η συμπεριφορά όλων των ανθρώπων έχει συγκεκριμένες κατευθύνσεις, καθώς πηγάζει από τις αναγκαιότητες της ανθρώπινης φύσης. Με λίγα λόγια, όλοι οι άνθρωποι κινηθούν την ηδονή, την κυριαρχία, την αυτοσυντήρηση, κ.λπ. Οι οικονομολόγοι είχαν αναγάγει τον ωφελιμισμό σε ακλόνητο δόγμα. Πίστευαν ότι όλοι οι άνθρωποι επιθυμούν την επίτευξη του προσωπικού τους οφέλους, το οποίο θα συνοδεύεται με τον ελάχιστο δυνατό πόνο-κόπο.³²

Συνεχίζοντας τον συλλογισμό μας (ώστε να αποδείξουμε ότι η αλήθεια δεν ταυτίζεται με προσωπικές αντιλήψεις σκέψεις και θεωρίες), μπορούμε να επιχειρηματολογήσουμε ως εξής: Είναι γνωστό ότι τα πάθη της φιλαργυρίας, φιλοκέρδειας, υλοφροσύνης, καταναλωτικής βουλιμίας, κ.λπ, αποτελούσαν τους κύριους οδοδείκτες της πορείας του βίου των ανθρώπων στην Δύση. Ωστόσο, πολλές φορές ο άνθρωπος έχει και άλλα πάθη και αδυναμίες (π.χ. θυμός, οργή, κατάθλιψη, απελπισία, μίσος, λύπη, κενοδοξία, φθόνος κ.α.), τα οποία υπερνικούν τα παραπάνω πάθη, με αποτέλεσμα να αδυνατεί (ακόμα και αν το επιθυμεί) να υιοθετήσει τον βαθμό ορθολογικότητας τον οποίο «ενσωματώνουν» τα μαθηματικά μοντέλα. Επίσης, οι άνθρωποι εκτός από πάθη και αδυναμίες, έχουν (ή προσπαθούν να αποκτήσουν) και αρετές (π.χ. αγάπη, φιλία, αλληλεγγύη, αληθινή Δημοκρατία, φιλαδελφία, φιλοξενία, φιλαλληλία, ταπείνωση, κ.λπ.), οι οποίες μπορεί να πηγάζουν από κάποια μεταφυσική, ή θεολογία, ή φιλοσοφική αντίληψη κ.λπ.

³¹ η γνώση αληθεύει όταν κοινωνείται. Βλ, Χρήστος Γιανναράς, 2012, «Για λαό ιστορικό ψυχορραγούντα». Εφημερίδα Καθημερινή, www.kathimerini.gr.

³² Για καλύτερη ανάλυση, Βλ Χρήστος Γιανναράς, το πραγματικό και το φαντασιώδες στην πολιτική οικονομία.

Οι οικονομολόγοι όμως δεν «ενσωμάτωσαν» τίποτα άλλο στα τέλεια και εντυπωσιακά μοντέλα τους, παρά μόνο την χρησιμότητα, το όφελος, το συμφέρον, το κέρδος, τις καταναλωτικές ηδονές κ.λπ. Με λίγα λόγια, θεώρησαν ότι όλες οι οικονομικές πράξεις θα έχουν ως στόχο την ηδονή από την κατανάλωση, το κέρδος, την ωφελιμότητα, πιστεύοντας ότι όλοι οι άνθρωποι είναι σε μεγάλο βαθμό εγωκεντρικά και ναρκισσιστικά όντα.³³ Ο στόχος των οικονομολόγων ήταν η μη κατάρρευση του καπιταλιστικού οικοδομήματος, δηλαδή η διατήρηση του οικονομικού φιλελευθερισμού. Η πραγμάτωση του παραπάνω στόχου προϋπέθετε την επίτευξη του συνδυασμού της επαναδιατύπωσης των οικονομικών σύμφωνα με τα πρότυπα των φυσικών επιστημών και συγκεκριμένα της νευτώνειας φυσικής (εφόσον η πολιτική οικονομία έπρεπε σύμφωνα με τους οικονομολόγους να πλησιάσει την φυσικομαθηματική επιστήμη) με τον ανθρώπινο εγωκεντρισμό – ναρκισσισμό, ο οποίος ουσιαστικά «υπαγορεύει» ανθρώπινες σκέψεις και συμπεριφορές σε συγκεκριμένη κατεύθυνση. Με λίγα λόγια, οι οικονομολόγοι «κολυμπώντας στον βυθό» του θετικισμού και της νευτώνειας αντίληψης για την οικονομία, απέρριπταν (και απορρίπτουν μέχρι σήμερα) την οποιαδήποτε μεταφυσική έννοια για την ερμηνεία της οικονομικής πραγματικότητας. Ωστόσο, η τέλεια ορθολογικότητα της οικονομίας, «ενσωματώνει» συγκεκριμένη μεταφυσική και επομένως συγκεκριμένη νοηματοδότηση της ζωής. Στην πορεία του κεφαλαίου θα αναλύσουμε τον παραπάνω συλλογισμό.

Δεν είναι τυχαίο ότι η οικονομική επιστήμη τα τελευταία αρκετά χρόνια δεν ακολούθησε την πορεία και την εξέλιξη της φυσικής επιστήμης, διότι ίσως τότε να είχε δημιουργηθεί μια νέα οικονομική πραγματικότητα, η οποία να ερχόταν σε σύγκρουση με τα πάθη της φιλαργυρίας, φιλοκέρδειας, υλοφροσύνης, τα οποία αποτελούσαν τους οδοδείκτες της πορείας του βίου των δυτικών ανθρώπων.

Επομένως, το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι η αλήθεια δεν μπορεί να ταυτιστεί με το «προϊόν», το οποίο «παράγει» η ανθρώπινη νόηση. Στην πορεία της εργασίας θα αναλύσουμε πολύ σύντομα τις απόψεις των Ελλήνων για την επαλήθευση της γνώσης και γενικότερα για την αλήθεια.

Επίσης, θυμόμαστε ότι το 1776 ο Άνταμ Σμιθ, ο οποίος θεωρείται ως ο κυριότερος εκφραστής του οικονομικού φιλελευθερισμού, είχε ισχυριστεί στο έργο

³³ Κρίνεται σημαντικό να κάνουμε μια απλή αναφορά στην φιλοσοφική αντίληψη του λεγόμενου οικονομικού ντετερμινισμού. Ο οικονομικός ντετερμινισμός περιλαμβάνει θεωρίες, οι οποίες ισχυρίζονται ότι η δράση του ανθρώπου καθορίζεται μόνο από τις υλικές ανάγκες (βλ Αργύρης Ματακιάς, λεξικό εννοιών, εκδόσεις πελεκάνος, σελ 416).

του «πλούτος των εθνών», ότι μέσα σε μια κοινωνία – οικονομία, ο άνθρωπος που κινείται με ιδιοτελή κριτήρια με σκοπό την ικανοποίηση του προσωπικού – ατομικού του συμφέροντος, είναι σε θέση να βοηθήσει και να ωφελήσει ολόκληρη την κοινωνία. Αρκετοί οικονομολόγοι ακολούθησαν και υιοθέτησαν αυτόν τον τρόπο σκέψης. Το νεοκλασικό υπόδειγμα στηρίζεται σε αυτό το σκεπτικό και μάλιστα το έχει ενισχύσει ακόμα περισσότερο. Η σημερινή κρίση αποτελεί απόδειξη ότι αυτός ο τρόπος σκέψης είναι εντελώς αβάσιμος και λανθασμένος, διότι προσπαθώντας να φτιάξεις τις βάσεις του οικοδομήματος της οικονομίας με τόσο «φθηνά και ψεύτικα» υλικά (ατομοκεντρισμός, εγωισμός, ιδιοτέλεια), είναι σίγουρο ότι κάποια στιγμή θα καταρρεύσει.

Είναι γεγονός (όπως προαναφέραμε) ότι ο φιλελευθερισμός στηρίχθηκε στην φιλοσοφική θεωρία του ωφελιμισμού. Ιδρυτής της θεωρίας του ωφελιμισμού ήταν ο Άγγλος φιλόσοφος Jeremy Bentham. Επίσης, σημαντικός εκπρόσωπος της θεωρίας του ωφελιμισμού ήταν και ο Άγγλος φιλόσοφος και πολιτικός οικονομολόγος John Stuart Mill. Σύμφωνα με τον Μπένθαμ, ο άνθρωπος λειτουργεί με βάση το δίπολο πόνου – ηδονής. Με λίγα λόγια, ο άνθρωπος ρέπει προς την αποφυγή του πόνου και την αναζήτηση ηδονής.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με την φιλοσοφική θεωρία του ωφελιμισμού, κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος και πρέπει να επιδιώκει το δικό του συμφέρον, το οποίο θα του προσφέρει την μέγιστη ευτυχία, η οποία θα συνοδεύεται με τον ελάχιστο δυνατό πόνο - κόπο. Με λίγα λόγια, η συμπεριφορά και οι επιλογές του κάθε ανθρώπου θα πρέπει να διακατέχονται από ιδιοτέλεια, η οποία του υπαγορεύει να κινείται πάντα προς την κατεύθυνση της μεγιστοποίησης του προσωπικού του οφέλους με τον ελάχιστο δυνατό πόνο - κόπο. Όπως γράφει ο καθηγητής Παναγιώτης Κορλίρας,

«.....Ως φιλοσοφική αρχή ο ωφελιμισμός θεωρεί ότι η επιδίωξη της μεγαλύτερης δυνατής ευτυχίας και η ελευθερία από κάθε πόνο που συνοδεύει την στέρηση από τον περιορισμό αποτελούν τον μοναδικό ηθικό και πρακτικό κανόνα ατομικής και συλλογικής συμπεριφοράς, άρα και οδηγό κοινωνικής οργάνωσης. Στο ατομικό επίπεδο οι αρχές του ωφελιμισμού ανάγονται σε κριτήριο ορθολογισμού ως το μοναδικό τύπο

συμπεριφοράς ενός ελεύθερου ανθρώπου θεωρώντας αυτονόητο ότι κάθε άνθρωπος πρέπει να είναι ελεύθερος να βούλεται με κίνητρο το ίδιο συμφέρον αλλά και την συμπάθεια με στόχο την μεγιστοποίηση της δικής του ωφελιμότητας.....» (Παναγιώτης Γ. Κορλίρας, σελ 60, 2003).

Οι νεοκλασικοί όχι μόνο απλώς υιοθέτησαν την θεωρία του ωφελιμισμού, αλλά κατάφεραν να την εμφανίσουν και μέσω μαθηματικών μοντέλων και συναρτήσεων. Επομένως, η φίλαυτη αυτή εκδοχή της πραγματικότητας (ωφελιμισμός), η οποία μεταφράζεται ως επιδίωξη του μέγιστου δυνατού αποτελέσματος με τον λιγότερο δυνατό πόνο – κόπο, κάνει αισθητή την παρουσία της σε όλη την διαδρομή του οικονομικού φιλελευθερισμού και γενικότερα του καπιταλισμού.

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι τα νεοκλασικά οικονομικά οφείλουν κατά πολύ την γέννησή τους στον ωφελιμισμό του Τζέρεμι Μπένθαμ.

Στο σημείο αυτό οφείλουμε να προβούμε στην ακόλουθη παρατήρηση: Σύμφωνα με τον Μπένθαμ, ο άνθρωπος εκτός από την μεγιστοποίηση του προσωπικού του οφέλους, θα πρέπει να επιθυμεί την επίτευξη της μεγαλύτερης ευτυχίας για όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους (Βαρουφάκης, 2007). Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι όμως απέρριψαν τον παραπάνω ισχυρισμό, υιοθετώντας μόνο την άποψη ότι ο άνθρωπος ρέπει προς την αποφυγή του πόνου και την αναζήτηση ευχαρίστησης – ηδονής (Βαρουφάκης, 2007). Παράλληλα, κατάφεραν να παρουσιάσουν την παραπάνω άποψη μέσω πολύπλοκων μαθηματικών μοντέλων. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι κατάφεραν να παρουσιάσουν το «όραμά» τους με μαθηματική διάλεκτο. Ποιο ήταν όμως το «όραμά τους»; Οι Νεοκλασικοί «Οραματίζονταν» καταστάσεις απόλυτης ισορροπίας και αρμονίας στην οικονομία. «Οραματίζονταν» μια οικονομία, στην οποία θα δρούσαν ορθολογικά – εγωιστικά άτομα, τα οποία «παγιδευμένα» στα πάθη της ιδιοτέλειας, του ιδίου οφέλους, της κατανάλωσης, της ηδονής δεν θα μπορούσαν με τίποτα να δημιουργήσουν την οποιαδήποτε δυσαρμονία και ανισορροπία. Βέβαια, το αποτέλεσμα ήταν η οικονομική επιστήμη να χάσει την οντολογική και εν τέλει κοινωνική ταυτότητά της. Εάν επιχειρήσουμε να αναλύσουμε ακόμα περισσότερο τον παραπάνω προβληματισμό, μπορούμε να επιχειρηματολογήσουμε ως εξής:

Υποθέτουμε ότι οι οικονομολόγοι θεωρούσαν ότι το οικονομικό σύστημα θα βρίσκεται σε ισορροπία, όταν εναρμονιστούν οι ανθρώπινες φιλαυτίες, οι οποίες έχουν συγκεκριμένη κατεύθυνση. Οι οικονομολόγοι προέβαλαν ως επιχείρημα την φυσική αναγκαιότητα, η οποία αποτελούσε το βασικό «όπλο» στην «μάχη» κατά του οποιουδήποτε οντολογικού προβληματισμού προκειμένου να δικαιολογήσουν τον παραπάνω ισχυρισμό. Με λίγα λόγια, οι οικονομολόγοι ταύτιζαν την εγωκεντρική ροπή του ανθρώπου (ροπή για επιβίωση, κυριαρχία, ηδονή, κ.α.) με την φυσική αναγκαιότητα.³⁴ Επομένως, ο εγωκεντρισμός δεν είναι ένα οντολογικό φαινόμενο, δεν είναι ένα πάθος, το οποίο «ταλαιπωρεί» τον άνθρωπο και νοηματοδοτεί την ύπαρξη και τον βίο του, αλλά ένα καθαρά φυσικό φαινόμενο. Ωστόσο, η εγωκεντρική ροπή του ανθρώπου επειδή καταδεικνύει μια συγκεκριμένη στάση ζωής, μια συγκεκριμένη νοηματοδότηση της ζωής και εντέλει αποτελεί το βασικό υλικό για την «δόμηση» του οικοδομήματος που λέγεται πολιτισμός, μας προκαλεί να μην υιοθετήσουμε την παραπάνω άποψη. Συμπερασματικά, εφόσον οι οικονομολόγοι (νεοκλασικοί και κλασικοί) απέρριπταν κάθε ίχνος θεολογικής, ή μεταφυσικής ή φιλοσοφικής έννοιας, υπέδειξαν μια ανθρώπινη συμπεριφορά, η οποία δεν θα μπορούσε να «ξεφύγει» από τους νόμους της φύσης. Με λίγα λόγια, το δίδυμο εγωισμού – φιλαυτίας, το οποίο μέσα στα πλαίσια της οικονομίας είχε κατεύθυνση προς την φιλαργυρία, φιλοκέρδεια, υλοφροσύνη, καταναλωτική βουλιμία, κυριαρχία, αδιαφορία για τον συνάνθρωπο, ταυτίστηκε με την αναγκαιότητα της φύσης. Επομένως, το παραπάνω δίδυμο δεν ήταν δυνατόν να θεραπευτεί, εφόσον (σύμφωνα με τους κλασικούς και νεοκλασικούς οικονομολόγους) ο άνθρωπος είναι δέσμιος των κανόνων που η ίδια η φύση του επέβαλε. Αναλυτικότερα, ο άνθρωπος (σύμφωνα με την προσέγγιση των οικονομολόγων) δεν μπορεί να νοηματοδοτήσει την οικονομική του συμπεριφορά, αλλά είναι αναγκασμένος να υπακούσει στους σκληρούς νόμους της φύσης,³⁵ με αποτέλεσμα η οικονομική του δράση και συμπεριφορά να έχει συνεχώς την ίδια κατεύθυνση.

³⁴ Αναλυτικότερα, οι οικονομολόγοι ταύτιζαν την ανθρώπινη φιλαυτία με την φυσική αναγκαιότητα. Βέβαια, η συγκεκριμένη ταύτιση είχε γίνει από τους κλασικούς. Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι όμως κατάφεραν να μοντελοποιήσουν την ανθρώπινη φιλαυτία.

³⁵ Μελετώντας την θεωρία του ωφελιμισμού του Μπένθαμ (από την οποία επηρεάστηκαν οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι) παρατηρούμε ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του διαφωτισμού, το οποίο είναι το «φυσικό δίκαιο». Βέβαια, είναι γνωστό ότι και ο Άνταμ Σμιθ ήταν επηρεασμένος από την φιλοσοφία του «φυσικού δικαίου». Σύμφωνα με τον Σμιθ, όλοι οι άνθρωποι πρέπει να κινούνται με ιδιοτελή κριτήρια με σκοπό την ικανοποίηση του προσωπικού – ατομικού τους συμφέροντος. Η φίλαυτη αυτή συμπεριφορά του ανθρώπου μπορεί κατά τον Σμιθ να προάγει το κοινωνικό συμφέρον.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, υπάρχουν διάφορα ανθρώπινα πάθη και αδυναμίες, (λύπη, θυμός, φθόνος, ματαιοδοξία, απόγνωση, κ.α.), τα οποία «χρωματίζουν» την ανθρώπινη οικονομική δράση, η οποία αδυνατεί να «υιοθετήσει» τον βαθμό ορθολογικότητας των μαθηματικών μοντέλων και συναρτήσεων. Η επανάληψη του παραπάνω προβληματισμού μας βοηθάει να καταλήξουμε στο εξής συμπέρασμα: Ακόμα και στην περίπτωση όπου το νοηματοδοτικό περιεχόμενο που δίνει ο άνθρωπος στην οικονομική του συμπεριφορά δεν είναι διαφορετικό από εκείνο όπου τα πάθη της καταναλωτικής βουλιμίας – ηδονής, φιλοκέρδειας, φιλαργυρίας, κυριαρχίας κ.α (τα οποία στα πλαίσια της οικονομικής επιστήμης μεταφράζονται ως μεγιστοποίηση χρησιμότητας ή κέρδους) «ενσωματώνουν», υπάρχουν άλλα ανθρώπινα πάθη και αδυναμίες, τα οποία πολλές φορές υπερισχύουν των προγραφθέντων, με αποτέλεσμα η οικονομική συμπεριφορά του ανθρώπου να δημιουργεί ρήγμα στα θεμέλια της οικονομίας.

Η πορεία της σκέψης μας, η οποία έχει διατυπωθεί στο παρόν κεφάλαιο, μας βοηθάει να καταλήξουμε στο εξής συμπέρασμα:

Οι οικονομολόγοι δεν δυσκολεύτηκαν να ταυτίσουν την κοινωνική ευημερία, πρόοδο και ευτυχία με την άθροιση (ποσοτική) των αποτελεσμάτων των ατομικών ιδιοτελειών και των εγωιστικών – φίλαυτων ανθρώπινων επιδιώξεων. Βέβαια, την συγκεκριμένη αντίληψη για την κοινωνική ευημερία, την συναντάμε και στην κλασική οικονομική σχολή, καθώς ουσιαστικά αποτελεί το σήμα κατατεθέν του δυτικού πολιτισμού.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σημαντικό να κάνουμε μια αναφορά στο πνευματικό κίνημα του διαφωτισμού προσπαθώντας να καταγράψουμε κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά του, τα οποία κάνουν αισθητή την παρουσία τους στην πολιτική οικονομία. Η πολιτική οικονομία κομίζει κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά του διαφωτισμού. Με λίγα λόγια, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η πολιτική οικονομία είναι το «προϊόν» που παρήγαγε το πνευματικό κίνημα του διαφωτισμού.

Ο διαφωτισμός υπήρξε ένα πνευματικό κίνημα, το οποίο χρονολογείται στα τέλη του 17^{ου} με αρχές του 18^{ου} αιώνα.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του ήταν η εναντίωσή του στην μεταφυσική και την θεολογία. Δεύτερο σημαντικό χαρακτηριστικό του διαφωτισμού ήταν η ανάπτυξη των φυσικών επιστημών (π.χ. νευτώνεια φυσική, κ.λπ.). Η ανάπτυξη των φυσικών επιστημών δίνει το έναυσμα για την απελευθέρωση από τις μεσαιωνικές προλήψεις. Οι στοχαστές του διαφωτισμού έχοντας ως σύμμαχό τους την λογική

επιδιώκουν να ανακαλύψουν τους νόμους, οι οποίοι κατά την άποψή τους είναι οι ρυθμιστές της λειτουργίας του κόσμου. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι για τους διαφωτιστές η σύζευξη των πειραμάτων με τις επιστημονικές γνώσεις οδηγούν προς την αληθινή γνώση.

Ένα από τα σημαντικότερα επίσης χαρακτηριστικά του διαφωτισμού είναι ο ατομικισμός. Βέβαια, ο ατομικισμός δεν οφείλει την γέννηση του στο κίνημα διαφωτισμού, καθώς προϋπήρχε και ουσιαστικά αποτελούσε χαρακτηριστικό γνώρισμα ολόκληρης της ιστορίας του δυτικού πολιτισμού.

Το επόμενο χαρακτηριστικό του κινήματος του διαφωτισμού και το οποίο θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε «συνοδεύει» τον ατομικισμό είναι ο ρασιοναλισμός. Ο ρασιοναλισμός επίσης προϋπήρχε στην δύση, απλά με τον διαφωτισμό εμφανίζεται με άλλη μορφή. Ρασιοναλισμός είναι η θεοποίηση, η απογείωση του ορθού λόγου ως ratio.

Επίσης, δεν θα μπορούσαμε να μην αναφέρουμε ότι το πνευματικό κίνημα του διαφωτισμού «γέννησε» τα φυσικά δικαιώματα του ανθρώπου. Τα ονομάζουμε φυσικά, γιατί σύμφωνα με τους διανοούμενους του διαφωτισμού πηγάζουν από τις αναγκαιότητες της ανθρώπινης φύσης και τα επιτάσσει το φυσικό δίκαιο.

Σημαντικό ακόμα χαρακτηριστικό του διαφωτισμού είναι ο φιλελευθερισμός. Ωστόσο, στην παρούσα παράγραφο το ενδιαφέρον και ο προβληματισμός μας επικεντρώνεται στον οικονομικό φιλελευθερισμό.

Είναι γνωστό ότι ορισμένοι φυσιοκράτες οικονομολόγοι εναντιώθηκαν στις κρατικές παρεμβάσεις του μερκαντιλισμού, υποστηρίζοντας την φυσική λειτουργία της οικονομίας. Βασικός ιδρυτής της σχολής της φυσιοκρατίας ήταν ο Φρανσουά Κενέ (el.wikipedia.org/, Φρανσουά Κενέ). Σύμφωνα με τον Κενέ, η οικονομία κυριαρχείται από φυσικούς νόμους και έτσι το οικονομικό σύστημα θα λειτουργεί αποτελεσματικότερα εάν δεν υπάρχουν κρατικές παρεμβάσεις και οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι να δρουν με βάση το προσωπικό τους όφελος-συμφέρον. Το παραπάνω επιχείρημα «γεννάει» το λεγόμενο *laisser faire et laisser passer* της φυσιοκρατικής σχολής.

Στις παραπάνω απόψεις του Κενέ και των φυσιοκρατών φαίνεται ξεκάθαρα η ύπαρξη του ατομικισμού, ο οποίος όπως προαναφέραμε ήταν ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του διαφωτισμού. Συγκεκριμένα, ο ατομικισμός είχε την μορφή της επιδίωξης του ατόμου εξασφάλισης της μέγιστης δυνατής ευτυχίας, ευχαρίστησης, η οποία θα συνοδεύεται με τον ελάχιστο δυνατό πόνο-κόπο. Σύμφωνα

με τους φυσιοκράτες, επειδή η φίλαυτη και εγωκεντρική ροπή του ατόμου είναι φυσική (πηγάζει από τις αναγκαιότητες της φύσης) δεν πρέπει να παρεμποδίζεται από κρατικές παρεμβάσεις. Με λίγα λόγια, παρατηρούμε ότι ο ατομικισμός συνδέεται με την οικονομική ζωή.

Στην συνέχεια θα παρουσιαστούν τα παραπάνω επιχειρήματα, προκειμένου να αποδείξουμε ότι η πολιτική οικονομία από τότε που εμφανίστηκε (από την δημοσίευση της έρευνας για τη Φύση και τα Αίτια του Πλούτου των Εθνών του Άνταμ Σμιθ και μετά) ενσωματώνει τον διαφωτιστικό ατομικισμό.

Στο σημείο αυτό θα προσπαθήσουμε να συνδέσουμε όλες τις παραπάνω σκέψεις με την πολιτική οικονομία. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του διαφωτισμού όπως προαναφέραμε ήταν η άνθιση των φυσικών επιστημών και η εναντίωση στην μεταφυσική. Η πολιτική οικονομία από τότε που γεννήθηκε μοιάζει να ακολουθεί τις φυσικές επιστήμες και συγκεκριμένα την νευτώνεια φυσική. Ακολουθώντας την νευτώνεια φυσική, οι κλασικοί οικονομολόγοι στόχευαν να ανακαλύψουν εκείνους τους νόμους, οι οποίοι κινούν το οικονομικό σύστημα. Έτσι, οι οικονομολόγοι άρχισαν να έχουν ως βασικό μέλημά τους την αναζήτηση αιτιωδών σχέσεων ανάμεσα στα οικονομικά φαινόμενα (Κορλίρας, 2003). «Στόχος ήταν η αναζήτηση μιας φυσικής τάξης πραγμάτων και η αντικειμενικοποίηση του οικονομικού γίνεσθαι» (Κορλίρας, 2003, σελ 30). Η παραπάνω παρατήρηση μας βοηθάει να καταλήξουμε στο ακόλουθο συμπέρασμα:

Τα οικονομικά φαινόμενα υιοθετούσαν τον νοηματικό χαρακτήρα των φυσικών φαινομένων (Γιανναράς, 1989). Στο σημείο αυτό προκειμένου να υποστηρίξουμε αυτή την παρατήρηση, θα προσπαθήσουμε να συνδέσουμε μεταξύ τους δυο χαρακτηριστικά γνωρίσματα του διαφωτισμού. Το πρώτο είναι ο ατομικισμός και το δεύτερο είναι η απουσία, η παντελώς έλλειψη οντολογικών προβληματισμών. Η πολιτική οικονομία ενσωματώνει σε μεγάλο βαθμό τα δυο αυτά χαρακτηριστικά του διαφωτισμού. Παρατηρούμε δηλαδή ότι οι οικονομολόγοι έχοντας ως πρότυπο την νευτώνεια φυσική αναζητούσαν αιτιώδεις σχέσεις ανάμεσα στα οικονομικά φαινόμενα χωρίς να κάνουν κάποιου είδους οντολογική μελέτη. Δεν ενδιαφέρονταν για την νοηματοδότηση της ανθρώπινης οικονομικής συμπεριφοράς. Ο οντολογικός προβληματισμός απουσίαζε από τις μελέτες τους, καθώς πίστευαν ότι όλες οι ανθρώπινες οικονομικές ενέργειες θα έχουν συγκεκριμένη κατεύθυνση. Η συγκεκριμένη κατεύθυνση των ανθρωπίνων οικονομικών ενεργειών πηγάζει από τον ατομικισμό για τον οποίο κάναμε λόγο παραπάνω.

Σύμφωνα με τους πρώτους κλασικούς οικονομολόγους, οι άνθρωποι έπρεπε να δρουν και να συμπεριφέρονται εγωιστικά προσπαθώντας να επιτύχουν το ατομικό τους συμφέρον. Με λίγα λόγια, όλοι οι άνθρωποι έπρεπε να επιθυμούν την μεγιστοποίηση των ευχάριστων γεγονότων, της ικανοποίησης, κ.λπ. με τον ελάχιστο δυνατό πόνο – κόπο. Αναλυτικότερα, οι οικονομολόγοι όριζαν κανόνες οικονομικής συμπεριφοράς των οικονομικώς δρώντων ατόμων. Δεν υπήρχαν ερωτηματικά για το νόημα που δίνει ο κάθε άνθρωπος στην οικονομική του συμπεριφορά, καθώς επίσης για τα ανθρώπινα κίνητρα και κριτήρια. Η φίλανθη και εγωκεντρική συμπεριφορά των ανθρώπων όχι μόνο δεν είναι κακή, αλλά μπορούσε να προάγει την κοινωνική ευημερία. Σε προηγούμενες σειρές του παρόντος κεφαλαίου αναφέραμε την άποψη του Άνταμ Σμιθ (βλ Η έρευνα για τη Φύση και τα Αίτια του Πλούτου των Εθνών) για την επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας. Σύμφωνα με τον Σμιθ, το κοινό καλό θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο εφόσον ο κάθε άνθρωπος κινείται ιδιοτελώς προσπαθώντας να επιτύχει το ατομικό του συμφέρον. Το αόρατο χέρι της αγοράς χρησιμοποιεί τις ανθρώπινες φιλαντίες προκειμένου να επιτύχει το κοινωνικό όφελος-συμφέρον.

Συμπερασματικά, η απουσία οντολογικών υποθέσεων, προβληματισμών, ερωτηματικών, η έλλειψη ενδιαφέροντος για την νοηματοδότηση τόσο της ανθρώπινης οικονομικής συμπεριφοράς, όσο και του ανθρώπινου βίου χαρακτηρίζει ολόκληρη την πολιτική οικονομία³⁶. Σύμφωνα με τους οικονομολόγους, η οικονομική συμπεριφορά του ανθρώπου ήταν δεδομένη λόγω των αναγκαιοτήτων της ανθρώπινης φύσης και εντέλει των ατομικών (φυσικών) δικαιωμάτων.

Προσπαθώντας να αναλύσουμε ακόμα περισσότερο όλες τις παραπάνω σκέψεις, έχοντας ως στόχο να αναδυθούν στην επιφάνεια οι αιτίες αποτυχίας των νεοκλασικών οικονομολόγων, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα παρακάτω ερωτήματα.

«Πως ακριβώς συνέβησαν τα γεγονότα που συνιστούν την κοινωνική πράξη;» « Γιατί συνέβησαν τα γεγονότα;» Η κοινωνική πράξη όπως προαναφέρθηκε ήταν η χρησιμοποίηση ορθολογικών μεθόδων (βασισμένες στην κλασική φυσική) από πλευράς οικονομολόγων για την ερμηνεία της οικονομικής πραγματικότητας, μη λαμβάνοντας υπόψη τον παράγοντα άνθρωπο. Έτσι, δημιουργήθηκε η παγκόσμια κρίση και επομένως η φτώχεια. Το πρώτο ερώτημα, είναι αιτιολογικό. Δηλαδή η αιτία προσδιορίζει το αποτέλεσμα (Καράσης, 2010). Η αιτία της κρίσης ήταν τα πάθη του

³⁶ Για καλύτερη ανάλυση, βλ Χρήστος Γιανναράς, το πραγματικό και το φαντασιώδες στην πολιτική οικονομία.

εγωκεντρισμού – ατομοκεντρισμού και κυρίως του ναρκισσισμού, από τα οποία παράγεται ο καταναλωτισμός, ο υλικός ευδαιμονισμός, η χρησιμότητα, το όφελος, η πλεονεξία, η απληστία, η κυριαρχία, η ταύτιση του αληθούς με προσωπικές απόψεις και θεωρίες, κ.λπ. Αποτέλεσμα ήταν η οικονομική κρίση. Δηλαδή, αποτέλεσμα ήταν η φτώχεια των πολλών και ο πλουτισμός των λίγων. Το δεύτερο ερώτημα είναι τελολογικό. Δηλαδή ο σκοπός προσδιορίζει το μέσον (Καράσης, 2010). Ο σκοπός ήταν ο πλουτισμός των λίγων και η φτώχεια των πολλών. Ωστόσο, ο σκοπός και η αξία προσδίδει νόημα στην πράξη (Καράσης, 2010). Το νόημα είναι ο πλούτος. *Ποιο είναι όμως, το νόημα του πλούτου;* Το μέσον ήταν η χρησιμοποίηση ορθολογικών κριτηρίων και μεθόδων από πλευράς οικονομολόγων μη λαμβάνοντας υπόψη την ανθρώπινη ύπαρξη. Με λίγα λόγια γίνεται αντιληπτό ότι η ίδια πράξη είναι το αποτέλεσμα μιας αιτίας και παράλληλα το μέσον ενός σκοπού. (Καράσης, 2010).

Στο σημείο αυτό βασιζόμενοι στις παραπάνω σκέψεις θα προσπαθήσουμε να κάνουμε την εξής παρατήρηση:

Το μοντέλο αυτό του ατομοκεντρισμού - εγωκεντρισμού, ναρκισσισμού, το οποίο μέσα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης έχει ως προσανατολισμό την ατομοκρατία, δεν ήταν γνωστό στην χώρα μας, όπως επίσης και σε άλλες χώρες στο παρελθόν. Αποτελεί γέννημα της δυτικής σκέψης και εκ των πραγμάτων αναγκάστηκαν να το υιοθετήσουν τόσο η Ελλάδα, όσο και άλλα κράτη – πολιτισμοί.

Ο κύριος άξονας της δυτικής σκέψης είναι το όφελος, το κέρδος, η αναζήτηση των καταναλωτικών και υλικών ηδονών. Πηγές όλων των παραπάνω όπως προαναφέραμε, είναι ο ατομοκεντρισμός, ο υπέρτατος εγωισμός και ναρκισσισμός. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι οι βάσεις πάνω στις οποίες θεμελιώθηκε ο καπιταλισμός είναι όλα τα παραπάνω (ατομοκεντρισμός, εγωισμός, ιδιοτέλεια, κ.λπ.). Αποτέλεσμα ήταν οι άνθρωποι να κυνηγούν το χρήμα, τον πλούτο, την ύλη, το όφελος, την μάταιη δόξα, την κυριαρχία. Το πρώτο στάδιο του καπιταλισμού όπως είναι γνωστό ήταν η συσσώρευση πλούτου. Η ακόρεστη επιθυμία για συσσώρευση πλούτου αποτελούσε τον μοναδικό λόγο ύπαρξης της εργασίας. Με την πάροδο όμως του χρόνου ο καπιταλισμός πέρασε στο στάδιο της κατανάλωσης, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν καταναλωτικές κοινωνίες. Ο ορισμός που δίνει ο Αργύρης Ματακιάς (βλ λεξικό εννοιών, σελ 333) για την καταναλωτική κοινωνία είναι ο εξής:

Καταναλωτική κοινωνία *«είναι η κοινωνία που παράγει και καταναλώνει προϊόντα σε μαζικές ποσότητες προϊόντα που συχνά συνδέονται με δευτερογενείς ή «φανταστικές» ανθρώπινες ανάγκες»*..(Ματακιάς Αργύρης, 1995, σελ 333). Ο στόχος της

παραγωγικής διαδικασίας ήταν η ύλη, η κατανάλωση και επομένως το κέρδος. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η κατανάλωση αποτελούσε και αποτελεί τον πιο σημαντικό στόχο της παραγωγής. Με λίγα λόγια, έπρεπε όλες οι επιχειρηματικές δραστηριότητες να έχουν ως στόχο την κατανάλωση.

Παράλληλα, το κέρδος και το συμφέρον αποτελούσαν (και αποτελούν) τους μοναδικούς παράγοντες, για τους οποίους είχαν λόγο ύπαρξης η εργασία, το εμπόριο και η παραγωγή. Με λίγα λόγια, η εργασία - παραγωγή δεν ταυτιζόταν με την δημιουργία, αλλά μόνο με το κέρδος και το συμφέρον. Τα κίνητρα της παραγωγικής δραστηριότητας είχαν χρησιμοθηρικό και ωφελμιστικό χαρακτήρα. Θα μπορούσαμε επίσης να ισχυριστούμε ότι ολόκληρη η οικονομική επιστήμη, αλλά και γενικότερα η ιδεολογία του καπιταλισμού ταυτίζει την εργασία με το επάγγελμα. Υπάρχουν όμως πολλοί άνθρωποι, οι οποίοι εργάζονται χωρίς να ασκούν κάποιο συγκεκριμένο επάγγελμα. Επίσης, υπάρχουν άνθρωποι, οι οποίοι εργάζονται έχοντας ως στόχο όχι μόνο την βιοποριστική τους επιβίωση, αλλά επίσης την δημιουργία, την προσφορά στο κοινωνικό σύνολο, κ.α. Με λίγα λόγια, υπάρχουν άνθρωποι, οι οποίοι εργάζονται, χωρίς να υιοθετούν την κανονιστική συμπεριφορά που υπαγορεύει ο επαγγελματισμός. Αναλυτικότερα, υπάρχουν άνθρωποι που εργάζονται χωρίς να σκέφτονται τον τρόπο με τον οποίο θα αυξήσουν το κέρδος και το όφελός τους. Ωστόσο, οι οικονομολόγοι έβλεπαν και βλέπουν την ανθρώπινη εργασία μέσα από το πρίσμα του κέρδους και του ωφελισμού. Ο επαγγελματισμός ως νοοτροπία γεννάται από την ορθολογική οργάνωση της οικονομικής ζωής και αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα όλης της πορείας του καπιταλισμού.

Αναφέραμε παραπάνω ότι ο καπιταλισμός πέρασε σταδιακά στο στάδιο της κατανάλωσης, με αποτέλεσμα την δημιουργία καταναλωτικών κοινωνιών. Η συγκεκριμένη αναφορά μας βοηθάει να καταλήξουμε στο εξής συμπέρασμα:

Σύμφωνα με τους οικονομολόγους, αλλά και γενικότερα σύμφωνα με την νοοτροπία της καπιταλιστικής οικονομίας, σκοπός της ανθρώπινης εργασίας ήταν η ικανότητα της αύξησης του ποσοστού συμμετοχής στο άθλημα του καταναλωτισμού. Με λίγα λόγια, η κατανάλωση αποτελούσε τον μοναδικό άξονα, ο οποίος νοσηματοδοτούσε τον ανθρώπινο βίο.

Βέβαια, το μόνο σίγουρο είναι ότι δεν μπορούν όλες οι ανθρώπινες σκέψεις να «εγκλωβιστούν» στο ίδιο καλούπι. Υπήρχαν πολιτισμοί (όπως ο Ελληνικός) όπου δεν είχαν ως βασικό άξονα σκέψης τους το όφελος, την ιδιοτέλεια, την απληστία, την κυριαρχία, κ.λπ. Βέβαια, αυτό ίσως αποτελεί μια ανάμνηση του παρελθόντος.

Η Ελληνική κοινωνία βίωσε για πολλά χρόνια την εποχή της κατανάλωσης. «Έπρεπε να το κάνει αυτό», για να μπορέσει να επιβιώσει σύμφωνα με τους νόμους και κανόνες που «επέταξε» το σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Τα αποτελέσματα είναι λίγο – πολύ γνωστά. Τα τελευταία χρόνια είχαμε σχεδόν ταυτίσει την ζωή μας με την κατανάλωση. Είχαμε ταυτίσει την κατοχή υλικών, χρημάτων, κ.λπ., με την ίδια μας την ύπαρξη. Η κατανάλωση και η σπατάλη αποτελούσαν τους κύριους άξονες, οι οποίοι νοηματοδοτούσαν τον βίο μας. Δηλαδή το νόημα, η αξία, ο σκοπός της ζωής, της ίδιας μας της ύπαρξης, είναι τα χρήματα, τα αυτοκίνητα, τα σπίτια, η ακριβή και φανταχτερή ενδυμασία, τα ταξίδια; Το πρόβλημα ήταν ότι σε παγκόσμιο επίπεδο υπήρχε μια μεγάλη παραγωγή υλικών αγαθών, τα οποία ίσως να μην χρειαζόμασταν, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ανάγκες μη πραγματικές. Βέβαια, οι συνέπειες ήταν οδυνηρές. Ο τρόπος σκέψης των περισσοτέρων από εμάς άρχισε να αλλοιώνεται. Εισήλθαμε σε ένα δρόμο μαζοποίησης, με αποτέλεσμα να δρούμε, να συμπεριφερόμαστε, να σκεφτόμαστε, με τελικό σκοπό το όφελος, την κατανάλωση. Το καταναλωτικό «μικρόβιο» είχε «μολύνει» ακόμα και τον τρόπο σκέψης μας όσο αφορά την παιδεία, την μόρφωση και την πνευματική μας ανάπτυξη. Πηγαίναμε στο σχολείο (γυμνάσιο, λύκειο), τελειώναμε το πανεπιστήμιο, το μεταπτυχιακό, κ.λπ., έχοντας ως βασικό σκοπό όχι τόσο πολύ την μόρφωση, την ανάγκη για πνευματική ανάπτυξη, καλλιέργεια και δημιουργία, αλλά την απόκτηση των απαραίτητων όπλων και εφοδίων (πτυχία) που θα μας βοηθούσαν να επιβιώσουμε μέσα στην καταναλωτική ζούγκλα. Με λίγα λόγια, χρησιμοποιούσαμε την μόρφωση για να μπορέσουμε να αυξήσουμε το ποσοστό συμμετοχής μας στο άθλημα του καταναλωτισμού. Σπούδαζα π.χ. για να μπορέσω να βρω μια εργασία από την οποία θα κέρδιζα όλο και περισσότερα χρήματα. Επομένως, θα μπορούσα να καταναλώνω, να καταναλώνω, να καταναλώνω. Επομένως, θα μπορούσα να έχω, να έχω, να έχω. Επομένως, θα μπορούσα να υπάρχω. Η χειρότερη όμως συνέπεια της κατανάλωσης είναι ότι είχε αλλοιωθεί η *έννοια κοινωνία*. Λειτουργούσαμε ως άτομα και όχι ως σύνολο, ως ομάδα. Δεν είχαμε κοινούς στόχους, κοινή πορεία, κοινό προορισμό. Οι ανθρώπινες σχέσεις είχαν και έχουν χάσει την ουσία τους. Δεν υπάρχει πλέον η ανθρώπινη επαφή, το ανθρώπινο χαμόγελο, η επικοινωνία. Παντού βλέμματα παγωμένα, σκέψεις εγκλωβισμένες μέσα στο «καταναλωτικό κουτί» που ψάχνουν τρόπο διαφυγής. Ο «αίος» του καταναλωτικού ηδονισμού είχε και εξακολουθεί να «προσβάλλει» ακόμα και τον τρόπο επικοινωνίας μας. Προτιμούμε να επικοινωνούμε μέσω τηλεφώνου, μέσω sms. Κατοικούμε στην ίδια πολυκατοικία, στην ίδια γειτονιά

και προτιμούμε να διασταυρώνονται τα βλέμματά μας με την βοήθεια της κάμερας ενός υπολογιστή. Αρκετά χρόνια πριν ο Ι.Μ Παναγιωτόπουλος στο δοκίμιο ελεύθερου στοχασμού «ο σύγχρονος άνθρωπος» έγραφε χαρακτηριστικά:

«.....Έτσι ο άνθρωπος του καιρού μας έχει αλλάξει το αυτοκίνητό του ή το ψυγείο του ή το ραδιόφωνό του, αλλά έχει συνάμα μεγαλώσει και την εσωτερική μοναξιά του. Η μέριμνα για την συνεχή απόκτηση υλικών αγαθών, κεντριζόμενη από την εμπορική διαφήμιση, κατακαλύπτει τον χώρο του εσωτερικού βίου....»(Ι.Μ Παναγιωτόπουλος, 1996, σελ 71).

Βέβαια, υπήρχαν άνθρωποι ανά τον κόσμο, οι οποίοι ούτε σκέφτονταν, ούτε συμπεριφέρονταν έχοντας ως σκοπό το όφελος και την μεγιστοποίηση της χρησιμότητας. Υπήρχαν άνθρωποι, οι οποίοι δεν εισήλθαν στο μονοπάτι της μαζοποίησης. Υπήρχαν όλα αυτά τα χρόνια κατά την διάρκεια των οποίων το σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον προσπάθησε να «επιβάλλει» τους νόμους του, άνθρωποι, οι οποίοι δεν είχαν ταυτίσει *το έχειν και το είναι*. Οι άνθρωποι λοιπόν αυτοί, οι οποίοι δεν υιοθέτησαν τον δυτικό τρόπο σκέψης, άρχισαν να δημιουργούν ρήγματα στο κακοφτιαγμένο οικοδόμημα της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας. Αλλά ακόμα και οι άνθρωποι, οι οποίοι σκέφτονταν με όρους ωφελιμότητας, κέρδους, κ.λπ., όπως οι επιχειρηματίες - παραγωγοί, δεν υιοθετούσαν πάντα τον βαθμό ορθολογικότητας, τον οποίο υπέθεταν τα μαθηματικά μοντέλα. Επίσης, σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι όλοι εμείς οι καθημερινοί άνθρωποι δεν έχουμε τις τέλειες γνώσεις ώστε εκμεταλλευόμενοι όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες να «μετατραπούμε» σε τέλεια ορθολογικά – εγωιστικά όντα.

Οι οικονομολόγοι όπως έχουμε αναφέρει, υιοθέτησαν την έννοια της ισορροπίας από την φυσική επιστήμη. Επομένως, οι άνθρωποι πρέπει να σκέφτονται, να δρουν, να συμπεριφέρονται ορθολογικά προκειμένου να καταστεί εφικτός ο στόχος της ισορροπίας.

Σε προηγούμενες γραμμές του παρόντος κεφαλαίου αναφέραμε ότι οι άνθρωποι για πολλούς λόγους δεν είναι ή δεν επιθυμούν να γίνουν ορθολογικοί. Ωστόσο, οι ανορθολογικές συμπεριφορές των ανθρώπων αποτελούν μείζων πρόβλημα για τους οικονομολόγους. Επομένως, οι οικονομολόγοι πιστεύουν ότι οι άνθρωποι λανθάνουν

εφόσον αδυνατούν να υιοθετήσουν τον επιθυμητό βαθμό ορθολογικότητας. Με λίγα λόγια, οι άνθρωποι λανθάνουν εάν δεν φθάσουν στον μέγιστο βαθμό φιλαυτίας, η οποία έχει κατεύθυνση προς τις καταναλωτικές ηδονές, την φιλοκέρδεια, την υλοφροσύνη, την αδιαφορία για τον συνάνθρωπο, κ.λπ. Έτσι, σύμφωνα με τους οικονομολόγους, οι άνθρωποι κάνοντας την αυτοκριτική τους, οφείλουν να μαθαίνουν από τα λάθη τους, με αποτέλεσμα να γίνουν σταδιακά ορθολογικοί.

Το λάθος επομένως των οικονομολόγων είναι ότι δεν ακούν τον παλμό της κοινωνίας. Ο άνθρωπος είναι σε μεγάλο βαθμό απρόβλεπτος. Δεν σκέφτεται πάντα ορθολογικά. Δεν σκέφτεται πάντα με όρους ωφελιμότητας. Υπάρχουν οικονομικές πράξεις, οι οποίες δεν αποσκοπούν στο όφελος – συμφέρον, όπως η ένθερμη προσήλωση σε κάποιο στόχο ή ιδανικό, η ανάγκη της προσωπικής δημιουργίας, η κοινωνική αναγνώριση, φιλανθρωπικές πράξεις κ.α. (Γιανναράς 1989, Σταματόπουλος, 2011). Τα μαθηματικά μοντέλα και οι συναρτήσεις ενσωματώνουν π.χ. την έννοια της φιλίας, της αγάπης, της αλληλεγγύης, της φιλαδελφίας της φιλανθρωπίας; Οι οικονομολόγοι παρέβλεψαν το γεγονός ότι οι άνθρωποι μπορεί να έχουν και αρετές. Οι οικονομολόγοι δεν «ενσωμάτωσαν» τίποτα άλλο στα τέλεια μαθηματικά μοντέλα τους, παρά μόνο τα «θανάσιμα» πάθη του ναρκισσισμού, της φιλαυτίας, της ιδιοτέλειας, τα οποία «θεώρησαν» ότι θα μείνουν για πάντα «ριζωμένα» στον άνθρωπο και δεν θα καταφέρει ποτέ να τα αποβάλλει. Ο άνθρωπος μπορεί να μετέχει στο παιχνίδι της οικονομίας, χωρίς όμως να τηρεί απόλυτα τους όρους και τους κανόνες του. Δηλαδή, ο άνθρωπος μπορεί να κάνει συναλλαγές, οικονομικές πράξεις, κατευθυνόμενος από τις αρετές της αγάπης, της φιλίας, της φιλαδελφίας της αλληλεγγύης, της ανιδιοτέλειας κ.α.

Η σκέψη και η δράση του ανθρώπου κατευθύνεται από την αλλαγή της συναισθηματικής του κατάστασης, από απρόβλεπτα γεγονότα που τον οδηγούν σε επαναπροσδιορισμό των αναγκών του, από την θεραπεία των παθών και αδυναμιών του με αποτέλεσμα να επιζητά ένα άλλο τρόπο ζωής, κ.α. Διότι, οι ανθρώπινες σκέψεις δεν φυλακίζονται. Η πεποίθηση ότι όλες οι ανθρώπινες σκέψεις μπορούν «να εγκλωβιστούν στο ίδιο καλούπι», αποτελεί ένδειξη εγωιστικού φρονήματος. Οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι και είναι σε θέση να ψάξουν και σε άλλες κατευθύνσεις το νόημα και την αξία της ζωής τους. Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι ο ορθολογισμός στα οικονομικά δεν οδηγεί πάντα προς στην αλήθεια. Επομένως, το υπέρτατο αγαθό της αλήθειας μπορεί να παραμένει άγνωστο. Οι οικονομολόγοι μελετούν τις σχέσεις αιτίας – αποτελέσματος, χωρίς να ενδιαφέρονται για το γεγονός

ότι οποιαδήποτε πράξη μέσα στα πλαίσια μιας οντολογικής επιστήμης είναι και φορέας νοήματος (Καράσης, 2010).

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η αλήθεια για τους οικονομολόγους ταυτιζόταν με ατομικές θεωρίες, σκέψεις, πεποιθήσεις, κ.λπ. Δηλαδή, αυτός ο ατομοκεντισμός – εγωισμός, ο οποίος είναι γέννημα τόσο του τρόπου ζωής, συνύπαρξης των ανθρώπων και σύνθεσης κοινωνιών στην Δύση πριν αιώνες, όσο και των αρχών και αντιλήψεων του διαφωτισμού (απογείωση του ορθού λόγου), δεν επέτρεπε ουσιαστικά η γνώση να είναι κοινωνικά επαληθεύσιμη και επομένως η αλήθεια να είναι η συμμετοχή των πολλών. Επομένως, έπρεπε να οριστούν κανόνες, οι οποίοι να ρυθμίζουν δεοντολογικά τα πάντα γύρω από την οικονομική πραγματικότητα, αλλά και γενικότερα γύρω από την κοινωνία. Η επανάληψη του παραπάνω ισχυρισμού μας βοηθάει να προβούμε στην παρακάτω παρατήρηση:

Ακόμα και η αξία των αγαθών και επομένως η διαδικασία καθορισμού των τιμών έπρεπε να υιοθετήσει ένα κανονιστικό χαρακτήρα. Έτσι, στην περίπτωση των νεοκλασικών, ο κανόνας που ρυθμίζει δεοντολογικά την διαμόρφωση των τιμών είναι η οριακή χρησιμότητα. Βέβαια, αυτή η κανονιστική ερμηνεία της αξίας είναι άμεσα εντοπίσιμη και στους κλασικούς οικονομολόγους. Γνωρίζουμε ότι οι κλασικοί οικονομολόγοι (Άνταμ Σμιθ, Καρλ Μαρξ, Ντέιβιντ Ρικάρντο κ.λπ.) είχαν διατυπώσει (παρά τις κάποιες διαφοροποιήσεις στις θεωρίες τους) την εργασιακή θεωρία της αξίας. Σύμφωνα με την εργασιακή θεωρία της αξίας, η αξία των προϊόντων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών είναι ίση με την εργασία που ξοδεύτηκε για την παραγωγή τους. Παράλληλα, όμως, θυμόμαστε την διάκριση μεταξύ ανταλλακτικής και χρηστικής αξίας του Άνταμ Σμιθ (Adam Smith)³⁷ και της ανταλλακτικής και πραγματικής αξίας του Ντέιβιντ Ρικάρντο (David Ricardo) Επίσης, σύμφωνα με τον Μαρξ (Marx), η ίδια η εργασία αδυνατεί να καθορίσει το μέτρο της αξίας, κάτι που μπορεί να κάνει η αγορά εργασίας (Γιανναράς, 1989, Σταματόπουλος, 2011).

Σημαντική παρατήρηση, η οποία στο σημείο αυτό χρήζει αναφοράς είναι η εξής: Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια είχε επικρατήσει η άποψη ότι προϋπόθεση για την επίτευξη της ευτυχίας – ευημερίας του ανθρώπου είναι τα χρήματα, τα υλικά

³⁷ Σύμφωνα με τον Σμιθ, τα αγαθά που έχουν μεγάλη χρηστική αξία, έχουν μικρή ή καμία ανταλλακτική αξία. Αντιθέτως, τα αγαθά που έχουν μεγάλη ανταλλακτική αξία, έχουν μικρή ή καμία χρηστική αξία. Π.χ το νερό είναι αναμφισβήτητα πάρα πολύ χρήσιμο. Ωστόσο, ελάχιστα πράγματα μπορούμε να αγοράσουμε μ' αυτό και με ελάχιστα πράγματα μπορούμε να το ανταλλάξουμε. Αντιθέτως, το διαμάντι έχει μηδαμινή χρηστική αξία, ωστόσο, μπορούμε άνετα να το ανταλλάξουμε με πολλά αγαθά (Smith, 2000).

αγαθά, η κατανάλωση. Είχε δημιουργηθεί η αντίληψη ότι τα χρήματα, το κινύγι της καταναλωτικής ηδονής, του οφέλους, της μάταιης δόξας οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια προς την ευτυχία – ευημερία. Με λίγα λόγια, ο δυτικός τρόπος σκέψης είχε ταυτίσει το *χρήμα, την κατανάλωση, το όφελος την υλοφροσύνη με την ευτυχία – ευημερία. Επομένως, ο ατομοκεντρισμός, η ιδιοτέλεια, η φιλαυτία ταυτίζονταν με την ευτυχία – ευημερία.*

Βέβαια, αυτός ο τρόπος σκέψης δεν έχει καμία σχέση με τον τρόπο σκέψης, τον οποίο «γέννησε» αιώνες πριν ο Ελληνικός Πολιτισμός. Για τους Έλληνες υπήρχαν πρόσωπα και όχι άτομα. Υπήρχε «κοινωνία» - επικοινωνία. Ο άνθρωπος όπως έλεγε ο Αριστοτέλης είναι *κοινωνικό ον* και επομένως έχει την ανάγκη της σχέσης - «κοινωνίας», η οποία δεν έχει χαρακτηριστικά ιδιοτέλειας, εγωκεντρισμού, κ.λπ. Με λίγα λόγια σύμφωνα με τον Ελληνικό τρόπο σκέψης, προϋπόθεση για την ατομική ευτυχία – ευημερία ήταν η φιλική σχέση με τους άλλους, η επικοινωνία με τους άλλους, από την οποία απουσιάζει το όφελος, ο εγωισμός, η ιδιοτέλεια κ.λπ. Ωστόσο, είναι γνωστό ότι ο τρόπος σκέψης μέσα από τον οποίο οι Δυτικοί άνθρωποι αντιλαμβάνονται την ανθρώπινη επικοινωνία είναι εντελώς διαφορετικός. Οι Δυτικοί άνθρωποι θεωρούν ότι η επικοινωνία των ανθρώπων μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω θεσμικών μηχανισμών και κανόνων συμβίωσης (κοινωνικά συμβόλαια).

Τα τελευταία χρόνια δεν υπήρχε ίχνος πνευματικής ανησυχίας, διότι ο άνθρωπος δεν μπορούσε ή δεν επιθυμούσε να απελευθερωθεί από τα «δεσμά» της καταναλωτικής βουλμίας και υλοφροσύνης. Ο ναρκισσισμός, η φιλαυτία δεν μας άφηναν να βγούμε από τον εαυτό μας, από τον καταθλιπτικό και χωρίς νόημα τρόπο του βίου μας και να γνωρίσουμε τον διπλανό μας. Όπως έγραφε αρκετά χρόνια πριν ο σπουδαίος συγγραφέας και ποιητής Ι.Μ Παναγιωτόπουλος,

«.....ο κόσμος μας παρ'όλα τα θαυμαστά που του ομολογήσαμε είναι ένας άφιλος κόσμος. Η φιλία είναι απλή αλληλογνωριμιά, κυβερνημένη από τα συμφέροντα. Τα συμφέροντα ενώνουν ή χωρίζουν τους ανθρώπους πολύ περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Οι παροδικές συζεύξεις είναι ο νόμος της εποχής....» (Ι.Μ Παναγιωτόπουλος, 1996, σελ 68-69).

Τα πάντα είχαν υιοθετήσει ένα μηδενιστικό χαρακτήρα. Επομένως, αυτό που ονομάζουμε οικονομική κρίση, ίσως είναι πρωτίστως κρίση υπαρξιακού και πνευματικού περιεχομένου.

Μια σημαντική επίσης παρατήρηση, άξια αναφοράς είναι η εξής: Ακόμα και η οικονομετρία, η οποία δίνει εμπειρικό περιεχόμενο στις «αφηρημένες» σχέσεις της οικονομικής θεωρίας (Γεώργιος Κ. Χρήστου 2009) είναι πολύ πιθανό να μην μπορεί να μας οδηγήσει στην αλήθεια. Οι επιστήμονες της οικονομετρίας κάνουν επίσης το λάθος να θεωρούν ότι όλες οι ανθρώπινες πράξεις θα έχουν την ίδια κατεύθυνση, η οποία είναι η οικονομική ωφελιμότητα και η μεγιστοποίηση της χρησιμότητας και του κέρδους. Επειδή τα οικονομετρικά μοντέλα δεν ενσωματώνουν τα ανθρώπινα πάθη, ένστικτα, αδυναμίες, συνήθειες, αρετές, συναισθήματα, θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις και αντιλήψεις, κ.λπ., δεν γνωρίζουμε αν το αποτέλεσμα θα είναι το πραγματικό ή θα αποτελεί απλά μια υπόθεση, μια εικασία, μια προσδοκία, μια «φαντασίωση», μια «αυταπάτη». Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι επιστήμονες της οικονομετρίας δεν αμφισβητούν τον ορθολογικό τρόπο σκέψης για την οικονομική πραγματικότητα. Δηλαδή με λίγα λόγια, το «*ορθώς σκέπτεσθαι*» (το οποίο είχε νοησιαρχικό χαρακτήρα) με την παράλληλη επιβολή κανόνων δεοντολογίας στο οικονομικό γίνεσθαι δεν απορρίπτεται από την οικονομετρία. Ωστόσο, η οικονομετρία σε αντίθεση με την μαθηματική οικονομική προσπαθεί να στηρίξει το «*ορθώς σκέπτεσθαι*», μέσω οικονομετρικών μεθόδων που βασίζονται στην παρατήρηση. Παράλληλα, στοχεύει και στην πρόβλεψη των μελλοντικών τιμών των διαφόρων οικονομικών μεταβλητών (εισόδημα, κατανάλωση, κ.α.).³⁸ Επομένως, η αλήθεια ίσως να μας είναι και πάλι άγνωστη. Είναι γεγονός ότι η οικονομετρία σαν επιστήμη στηρίζεται στο φιλοσοφικό δόγμα του θετικισμού.

«... Ο θετικισμός τείνει να περιορίσει το αληθινό σε ότι είναι συγκεκριμένο και μάλιστα χειροπιαστό....» (Ματακιάς Αργύρης, 1995 σελ 290). Με λίγα λόγια, η επιστήμη της οικονομετρίας βασιζόμενη στην εμπειρία και στην παρατήρηση απορρίπτει οποιαδήποτε μεταφυσική και θεολογική έννοια, οι οποίες ενδεχομένως να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανθρώπινη σκέψη και συμπεριφορά. Επομένως, τα ερωτήματα που προκύπτουν και χρήζουν άμεσης απάντησης είναι τα εξής: *Πόσο σίγουροι είμαστε ότι γνωρίζουμε την αλήθεια για την μελλοντική οικονομική πραγματικότητα ; Μήπως τα παραπάνω επιχειρήματα αποτελούν ένα*

³⁸ Για τους σκοπούς της οικονομετρίας, βλ Γεώργιος Κ. Χρήστου, Εισαγωγή στην οικονομετρία, Τόμος Ι, σελ 6 – 7.

σημαντικό λόγο εξαιτίας του οποίου τα οικονομετρικά μοντέλα δεν κατάφεραν να προβλέψουν το παγκόσμιο οικονομικό κραχ του 2008; Η οικονομική επιστήμη κυρίως από την στιγμή που έγινε θετική επιστήμη πέτυχε με μεγάλη ευκολία την αυτονομία της από την κοινωνία. Ωστόσο, η οικονομική επιστήμη πρέπει να έχει αφετηρία, αλλά και προορισμό τον άνθρωπο. Παρά το γεγονός όπως έχουμε ήδη αναφέρει ότι η οικονομική επιστήμη ως θετική πλέον επιστήμη απορρίπτει την θεολογία και γενικότερα την μεταφυσική, εντούτοις «ενσωματώνει» στην θεωρία της συγκεκριμένη μεταφυσική, η οποία αποτελείται από την φιλαργυρία, την φιλοκέρδεια, την ύλη, το χρήμα, την κατανάλωση, κ.λπ. Με λίγα λόγια, «ενσωματώνει» συγκεκριμένη νοηματοδότηση της ζωής.

Οι οριακοί – νεοκλασικοί οικονομολόγοι όπως αναφέραμε, βασιζόμενοι στην φυσική (Νεύτωνας), προσπάθησαν να εξηγήσουν την οικονομική πραγματικότητα μέσω μαθηματικών μοντέλων και συναρτήσεων υπεραπλουστεύοντας την ανθρώπινη συμπεριφορά. Επίσης, όπως είναι γνωστό, για τους νεοκλασικούς δεν υπήρχαν κοινωνικές τάξεις. Υπήρχαν μόνο άτομα, τα οποία «έπαιζαν» τον ρόλο των παραγωγών ή των καταναλωτών. Στο σημείο αυτό επιθυμούμε μέσω δυο επιχειρημάτων να ισχυριστούμε ότι τα παραπάνω γεγονότα είναι κατά την γνώμη μας οι δυο βασικές και ουσιαστικές διαφορές των νεοκλασικών από τους κλασικούς οικονομολόγους (π.χ. Smith, Ricardo, Marx, Malthus, κ.λπ.). Οι κλασικοί αλλά και οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι είχαν όμως κατά την γνώμη μας δυο κοινά σημεία, ο συνδυασμός των οποίων αποτελεί το σήμα κατατεθέν του δυτικού πολιτισμού. Το πρώτο σημείο όπως έχουμε ήδη αναφέρει, είναι ότι η αλήθεια ταυτιζόταν με το «προϊόν», το οποίο «παρήγαγε» η ατομική νόηση (νοησιαρχία). Επομένως, αληθές είναι αυτό που έγραφε π.χ. ο Adam Smith, ή ο Alfred Marshall. Το προϊόν αυτό, το οποίο «παρήγαγε» η ατομική νόηση ενός μεγάλου οικονομολόγου ή φιλοσόφου – στοχαστή, κ.λπ. έπρεπε να αποτελέσει τον κανόνα που θα ρύθμιζε δεοντολογικά τον τρόπο λειτουργίας της οικονομίας. Το δεύτερο κοινό σημείο κλασικών και νεοκλασικών ήταν τα βασικά «υλικά δόμησης» του οικοδομήματος της οικονομίας. Τα βασικά «υλικά», τα οποία «χρησιμοποιήθηκαν» για την «δόμηση» του οικοδομήματος της οικονομίας ήταν ακριβώς τα ίδια και τα οποία ήταν ο πλούτος, το χρήμα, το όφελος, η ύλη, δηλαδή η ιδιοτέλεια, ο εγωκεντρισμός και η φιλαυτία. Δεν είναι τυχαίο ότι όλη η πορεία της φιλελεύθερης οικονομικής σχολής απορρίπτει τις ανθρώπινες σχέσεις. Η φιλία, η φιλαδελφία, η αγάπη, η φιλανθρωπία κ.α., οι οποίες μπορεί να επηρεάσουν την κατεύθυνση των οικονομικών πράξεων, δεν έχουν

ενσωματωθεί ως δομικά υλικά των «θεμελίων» του οικοδομήματος της οικονομίας. Θυμόμαστε π.χ στον πλούτο των Εθνών ότι οι παραπάνω αρετές ήταν απορριπτέες από τον Άνταμ Σμιθ, καθώς σύμφωνα με τον ίδιο, δεν είναι δυνατόν το φαγητό μας να προέλθει από την καλοσύνη του χασάπη ή του ζυθοποιού ή του φούρναρη, αλλά από μέριμνα για το δικό του όφελος.

Αντιθέτως, οι παραπάνω αρετές στην περίπτωση των νεοκλασικών οικονομικών, δημιουργούν ρήγματα στο οικοδόμημα της οικονομίας, καθώς έρχονται σε αντίθεση με την φίλαυτη εκδοχή της πραγματικότητας που ονομάζεται ωφελιμισμός και ο οποίος είναι «ενσωματωμένος» στα πολύπλοκα μαθηματικά μοντέλα. Μπορούμε να συνοψίσουμε τον παραπάνω συλλογισμό ως εξής:

Οι Κλασικοί αλλά και οι Νεοκλασικοί οικονομολόγοι «ενσωμάτωσαν» στις θεωρίες τους ένα καθαρά εγωκεντρικό τρόπο του βίου. Η διαφορά τους έγκειται στο εξής γεγονός: Οι Νεοκλασικοί οικονομολόγοι ουσιαστικά έδωσαν μια νέα μορφή στον ήδη προτεινόμενο από τους κλασικούς εγωκεντρικό τρόπο του βίου, καθώς τον «απελευθέρωσαν» από τις οποιεσδήποτε μεταφυσικές έννοιες και ανησυχίες, (στηριζόμενοι στον εργαλειακό ορθολογισμό και στην αρχή μεγιστοποίησης του οφέλους) έχοντας ως επιχείρημα την φυσική αναγκαιότητα.

Στο σημείο αυτό θα επιθυμούσαμε να προβούμε στην εξής παρατήρηση:

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο παρόν κεφάλαιο, ο ωφελιμισμός αποτελούσε και αποτελεί το σήμα κατατεθέν του οικονομικού φιλελευθερισμού και γενικότερα του καπιταλισμού. Όμως και η μαρξιστική θεωρία δεν ξεφεύγει από την ωφελιμιστική λογική. Το μαρξιστικό σύστημα χαρακτηρίζεται από μια ορθολογική οργάνωση και οι επιδιώξεις του είναι καθαρά ωφελιμιστικές και χρησιμοθηρικές.

Η οικονομική επιστήμη πρέπει να υπηρετεί τις ανάγκες της κοινωνίας. Κοινωνία και οικονομία πρέπει να πορεύονται χέρι – χέρι. Σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι το χρήμα από μέσο συναλλαγών, από μέσο εξυπηρέτησης των ανθρωπίνων αναγκών, άρχισε σιγά σιγά να παίρνει την μορφή «θανάσιμου» πάθους, το οποίο έδινε νόημα στην ζωή των ανθρώπων.

Η ελευθερία των συναλλαγών με παράλληλο περιορισμό της κρατικής επέμβασης, το λεγόμενο *laissez faire* είναι ουσιαστικά η διασφάλιση του εγώ. Η κρατική παρέμβαση θεωρείται μέγας εχθρός για τους ασπάζοντες το νέο-φιλελευθερισμό, επειδή εμποδίζει την φίλαυτη ορμή του ανθρώπου για κυριαρχία, πλουτισμό, ηδονή κ.α. Έτσι, η φίλαυτη ορμή του ανθρώπου, η οποία για τους οικονομολόγους (νεοκλασικούς και κλασικούς) ταυτιζόταν με την φυσική

αναγκαιότητα, πρέπει να είναι ελεύθερη, δίχως οι κρατικές παρεμβάσεις να έχουν την δυνατότητα να την ανακόψουν.

Σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι τα τελευταία χρόνια δεν υπήρχε η ανάγκη για προσφορά και θυσία. Υπήρχε μόνο η «ανάγκη» για ικανοποίηση των εγωιστικών παθών. Δεν υπήρχαν ηθικές αξίες ή αν υπήρχαν, είχαν εισέλθει στο μονοπάτι της διάβρωσης. Υπήρχαν μόνο οι αγορές. Δεν υπήρχαν πολιτισμοί. Υπήρχαν μόνο οι αγορές. Υπήρχαν μόνο τα χρηματιστήρια και η «ανελέητη» και δίχως ηθικούς φραγμούς κερδοσκοπία.. Δεν υπήρχε στην σκέψη και στο λεξιλόγιο των οικονομολόγων η λέξη σύνολο, ομάδα, «κοινωνία». Υπήρχαν μόνο άτομα - ορθολογικά άτομα και ορθολογικές προσδοκίες. Είναι μάταιο πλέον να μιλάμε για οικονομία. Η οικονομία πλέον έχει μετατραπεί σε μια παγκόσμια αρένα όπου πραγματοποιείται ένα «βρώμικο» παιχνίδι κυριαρχίας – απληστίας.

Παράλληλα, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι σιγά σιγά αρχίζει να «καταργείται» η έννοια Δημόσιο αγαθό. Τα Δημόσια αγαθά (Παιδεία, Υγεία, Ασφάλεια, Δικαίωμα στην εργασία, κ.λπ.), έχουν αρχίσει να «θυσιάζονται» στον βωμό της παγκοσμιοποίησης και της νέο-φιλελεύθερης αντίληψης για την οικονομία.

Το αποτέλεσμα της κρίσης είναι λίγο – πολύ γνωστό και για το οποίο έγινε πλήρης αναφορά στο προηγούμενο κεφάλαιο. Εικόνες φτώχειας, ευπάθειας, υποσιτισμού, ανεργίας, περιθωριοποίησης συνθέτουν το Ελληνικό και παγκόσμιο τοπίο τα τελευταία χρόνια. Βέβαια, σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι πριν κάνει την δυναμική της εμφάνιση η υλική φτώχεια, είχαμε ήδη γίνει πνευματικά φτωχοί.

Συνοψίζοντας την πορεία της σκέψης μας, η οποία έχει κατατεθεί σε αυτή την εργασία, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι τελικά αιτία της φτώχειας είναι ο εγωισμός, ο ατομοκεντρισμός, ο υπέρτατος ναρκισσισμός και η φιλαυτία. Από τα παραπάνω πάθη πηγάζει η απληστία, ο καταναλωτισμός, ο υλικός ευδαιμονισμός, η κυριαρχία, η ταύτιση του αληθούς με ατομικές πεποιθήσεις και θεωρίες, κ.λπ. *Υπάρχει όμως τρόπος διαφυγής; Υπάρχει έξοδος κινδύνου; Υπάρχει αντίδοτο στην φτώχεια;* Η απάντηση μπορεί να δοθεί εφόσον κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στο παρελθόν μας. Ξεφυλλίζοντας τις σελίδες της Ελληνικής ιστορίας με αφετηρία την Αρχαία Ελλάδα, παρατηρούμε ότι η αλήθεια για τον Έλληνα δεν ήταν ποτέ άγνωστη. Ο Έλληνας αναζητούσε την αλήθεια. Η αλήθεια ήταν αποτέλεσμα της «πολιτικής». «Πολιτική» ήταν μια καθημερινή «μάχη» με σκοπό την επίτευξη της αλήθειας. Είναι γνωστό ότι οι Αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν τον όρο «Πόλις». Ο όρος «Πόλις» δεν είχε μόνο την έννοια μιας γεωγραφικής περιοχής (π.χ. Αθήνα, Θεσσαλονίκη,

κ.λπ.), αλλά ενός τρόπου συμβίωσης των ανθρώπων με χαρακτηριστικά απόλυτης και ουσιαστικής Δημοκρατίας, με μοναδικό σκοπό την επίτευξη της αλήθειας. Ωστόσο, προκειμένου η «πολιτική» να κρατήσει ανόθευτο τον χαρακτήρα της, έπρεπε όλοι οι άνθρωποι να επιθυμούν να συμμετέχουν. Επομένως, «Πολίτης» ήταν ο αγωνιζόμενος άνθρωπος με πλήρη ελευθερία με σκοπό την επίτευξη της αλήθειας. Οι Έλληνες είχαν ταυτίσει το *Αληθεύειν* με το *Κοινωνείν*.

Όταν οι άνθρωποι «κοινωνούν», συναναστρέφονται, μπορούν να εξακριβώσουν κάθε τι που είναι αληθινό. Μόνο μέσα από την «κοινωνία» μπορούμε να αποδείξουμε την αλήθεια ώστε να χαράξουμε την κατάλληλη οικονομική πολιτική. «Κοινωνώ» σημαίνει ότι είμαι μέτοχος, ότι συμμετέχω - συμφωνώ. Η ζωή του κάθε ανθρώπου δεν μπορεί να αληθεύσει (να εκπληρωθεί, να πραγματοποιηθεί) μακριά από την «κοινωνία». Μόνο μέσα από την «κοινωνία» μπορούμε να γνωρίζουμε ποιες είναι οι ανάγκες μας (καταναλωτικές, παραγωγικές, εργασιακές, κ.α.). Ειδάλλως, οι ανάγκες μας μπορεί να είναι «ψεύτικες», «πλασματικές», «φανταστικές», απόρροια τόσο της ορθολογικής νόησης των οικονομολόγων, όσο και συγκεκριμένων επιχειρηματικών συμφερόντων.

Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η αλήθεια ταυτίζεται με τις δικές του προσωπικές θεωρίες και πεποιθήσεις. Η αλήθεια δεν μπορεί να είναι απόρροια ατομικής διανόησης. Ο τρόπος με τον οποίο είχε δομηθεί και οργανωθεί η οικονομική επιστήμη είχε χαρακτήρα καθαρά ναρκισσιστικό και εγωιστικό σε πολύ μεγάλο βαθμό. Η αλήθεια ήταν πάντα η συμμετοχή των πολλών. Μέσω της «κοινωνίας», της συμμετοχής των πολλών μπορούμε να διακρίνουμε την αλήθεια από το ψεύδος, την αλήθεια από την «αυταπάτη». Εξάλλου, είναι πολύ γνωστή η ρήση του Ηράκλειτου: **« Καθ'ότι αν κοινωνήσωμεν, αληθεύομεν, α δε αν ιδιάσωμεν, ψευδόμεθα**. Οι Έλληνες ποτέ δεν «απογείωσαν» τον ορθό λόγο. Δεν είχαν την οίηση και την έπαρση των δυτικών ανθρώπων.

Προϋποθέσεις γνήσιας «κοινωνίας» είναι οι αρετές της φιλίας, αγάπης, αλληλεγγύης, εμπιστοσύνης κ.α. Παράλληλα, χαρακτηριστικό της «κοινωνίας» είναι η Δημοκρατία. Όταν οι άνθρωποι «κοινωνούν», συναναστρέφονται, επικοινωνούν, είναι σε θέση να ταξινομήσουν τις ανάγκες τους, δίνοντας προτεραιότητα στις πνευματικές τους ανάγκες. Οι ανάγκες του ανθρώπου δεν μένουν στην ύλη, στην χρησιμότητα, στην κατανάλωση, διότι τέτοιου είδους ανάγκες έχουν ημερομηνία λήξεως. Η ανάγκη απόκτησης αρετών και ιδανικών, όπως η αγάπη, η φιλία, η τέχνη, η πνευματική ανάπτυξη, καλλιέργεια και μόρφωση και η ανάγκη δημιουργίας

ανθρωπίνων σχέσεων, οι οποίες δεν θα περιορίζονται μόνο σε επίπεδο οικονομικών και εμπορικών συναλλαγών, κρίνονται εντελώς επιτακτικές. Οι Έλληνες θεωρούσαν ότι οι αρετές και τα ιδανικά είχαν πνεύμα αθάνατο. Παράλληλα, ο καθημερινός τρόπος του βίου των Ελλήνων ήταν πλούσιος από πνευματικές και μεταφυσικές ανησυχίες. Στους καιρούς που ζούμε δεν υπάρχουν ιδανικά. Υπάρχει αληθινή Δημοκρατία; Υπάρχει κοινωνική δικαιοσύνη, ισονομία, αξιοκρατία; Υπάρχει πνευματική καλλιέργεια, αγάπη, σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας;

Το μόνο ιδανικό που υπήρχε και το οποίο αποτέλεσε το βασικό υλικό για την «δόμηση» του οικοδομήματος της οικονομίας, ήταν ο «*homo economicus*» (οικονομικός άνθρωπος) και ο «*homo consumens*» (καταναλωτικός άνθρωπος. Βλ Αργύρης Ματακιάς, Λεξικό εννοιών, 1995).³⁹

Αν υποθέσουμε ότι ο άνθρωπος σε παγκόσμιο επίπεδο μεταβάλλει με κάποιο τρόπο τα κριτήρια βάσει των οποίων επιλέγει και κατηγοριοποιεί τις ανάγκες του, ίσως αλλάξει ολόκληρο το κύκλωμα της οικονομίας. Διότι, η οικονομική επιστήμη οφείλει να προσαρμόσει τις θεωρίες της σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινωνίας. Με λίγα λόγια, το πρόβλημα της φτώχειας δεν λύνεται με μαθηματικά μοντέλα όσο τέλεια και πολυσύνθετα και αν είναι. Επίσης, το πρόβλημα της φτώχειας δεν λύνεται μέσω κοινωνικών συμβολαίων και κανόνων συμβίωσης. Είναι γνωστή από το παρελθόν η θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου. Το κοινωνικό συμβόλαιο περιλαμβάνει διάφορους κανόνες και όρους συμβίωσης των ανθρώπων σε μια κοινωνία (Βλ Κορλίρας, 2003). Το κοινωνικό συμβόλαιο⁴⁰ μειώνει με κάποιο τρόπο την ελευθερία δράσης του ατόμου, το οποίο είναι υποχρεωμένο να τηρήσει τους όρους του (Βλ Κορλίρας, 2003). Το κοινωνικό συμβόλαιο όμως δεν έχει καμία σχέση με την «κοινωνία» και την αληθινή Δημοκρατία, απλά δίνει την «ψευδαίσθηση» ότι έχει κάποια μορφή δικαιοσύνης.

Το πρόβλημα της φτώχειας λύνεται μέσω της θεραπείας των ανθρωπίνων παθών, κυρίως του εγωισμού, του ναρκισσισμού, της φιλαυτίας, που αποτελούν τις πηγές και των επομένων παθών, όπως η απληστία, η πλεονεξία, η αναζήτηση καταναλωτικών

³⁹ Ο συγγραφέας Αργύρης Ματακιάς (βλ λεξικό εννοιών, εκδόσεις Πελεκάνος) αναφέρει επιγραμματικά τις μορφές ιδανικών (πολιτικά, κοινωνικά, πνευματικά, ανθρωπιστικά, εθνικά, κ.λ.π) και κάνει μια ιστορική αναδρομή της πορείας των ιδανικών από την εποχή του ομήρου μέχρι την σύγχρονη εποχή. Στην σύγχρονη εποχή όπως γράφει, το μόνο ιδανικό είναι ο «*homo economicus*» και ο «*homo consumens*». Ο όρος «*homo consumens*» εισήχθη από τον Γερμανό κοινωνιολόγο Erich Fromm.

⁴⁰ Ο όρος «κοινωνικό συμβόλαιο» διατυπώθηκε από τους εκπροσώπους του διαφωτισμού, όπως τον Jean Jacques Rousseau (Ζαν Ζακ Ρουσσώ), τον John Locke (Τζον Λοκ) και τον Thomas Hobbes (Τόμας Χομπς).

ηδονών, η κυριαρχία, η μάταιη δόξα κ.λπ. Η απάντηση επομένως στον εγωκεντρισμό, στην φιλαυτία, στην ιδιοτέλεια που αποτελούν τις αιτίες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και φτώχειας, είναι η «Πόλις», η Δημοκρατία, η επικοινωνία, η αλληλεγγύη.

Οφείλουμε να δώσουμε απαντήσεις σε πολύ κρίσιμα και σημαντικά ερωτήματα. Οι απαντήσεις αυτές θα μας βοηθήσουν να βάλλουμε νέες βάσεις σε αυτό που λέγεται οικονομία και οικονομική επιστήμη. Κάποια από τα ερωτήματα που χρήζουν απάντησης είναι τα εξής:

- 1) Μπορούν τα «άψυχα» μαθηματικά και οικονομετρικά μοντέλα να προβλέψουν την μελλοντική οικονομική πραγματικότητα;
- 2) Είναι δυνατόν ο άνθρωπος όσο αφορά την οικονομική του συμπεριφορά να είναι στην πραγματικότητα τέλειο ορθολογικό ον; Είναι δυνατόν πάντα να πορευόμαστε χωρίς ίχνος κριτικής ικανότητας και σκέψης;
- 3) Είναι δυνατόν όλοι οι άνθρωποι πάντα να πορεύονται ως άτομα (ορθολογικά), υποδουλωμένοι στα πάθη της ηδονής – ικανοποίησης από την κατανάλωση και του οφέλους;
- 4) Η νέο-φιλελεύθερη αντίληψη για την οικονομία, η οποία «υποτάσσει» κράτη, πολιτικές και προσπαθεί να «εξαφανίσει» την έννοια Δημόσιο αγαθό, έχει καμία σχέση με την αληθινή Δημοκρατία;
- 5) Μπορούμε να «συλλάβουμε» την έννοια της «Κοινωνικής Δικαιοσύνης»;
- 6) Μπορούμε να εντοπίσουμε τις πραγματικές ανάγκες της ανθρώπινης ύπαρξης;
- 7) Η αλήθεια ταυτίζεται με προσωπικές θεωρίες και πεποιθήσεις ή με την μετοχή των πολλών;

Επίσης, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε σε παγκόσμιο επίπεδο τι ακριβώς θέλουμε, τι ψάχνουμε, τι επιζητάμε. Ποιοι είναι οι στόχοι μας; Ποιος ο προορισμός μας; Επιθυμούμε παγκοσμιοποίηση υπό μορφή ατομοκρατίας, ή κοινωνία αγάπης, αλληλεγγύης και Δημοκρατία; Επιθυμούμε την κυριαρχία του εγωκεντρισμού, του ατομισμού, της ιδιοτέλειας, της φιλαυτίας του ναρκισσισμού, ή την απελευθέρωση από τα «δεσμά» του εγώ, την ανιδιοτέλεια, την «κοινωνία»; Επιθυμούμε την δημιουργία «πλασματικών» και «φανταστικών» αναγκών, ή τον επαναπροσδιορισμό και την ταξινόμηση των αναγκών κατά προτεραιότητα μέσω της «κοινωνίας»;

Συμπερασματικά, το αντίδοτο στην κρίση και στην φτώχεια είναι η προσπάθεια επιστροφής στις ρίζες μας, η αλλαγή του τρόπου σκέψης και ζωής μας, η προσπάθεια επανίδρυσης της Δημοκρατίας. Αποτελεί επιτακτική ανάγκη η επιστροφή μας σε μια ουσιαστική Δημοκρατία. Ο δρόμος για την επιστροφή στην αληθινή Δημοκρατία θα

είναι δύσκολος. Ο κάθε πολίτης όμως σαν άλλος Οδυσσέας πρέπει να περάσει μέσα από τις δυσκολίες και φουρτούνες των προσωπικών του αδυναμιών και παθών (ιδιοτέλεια, ατομισμός, εγωκεντρικό φρόνημα, κ.λπ.), προκειμένου να «αγγίξει» τις ακτές της δικής του Ιθάκης. *Ποια είναι όμως η δική μας Ιθάκη;* Η δική μας Ιθάκη είναι η πραγματική Δημοκρατία όπως γεννήθηκε μέσα από τα σπλάχνα των προγόνων μας. Με λίγα λόγια για να φθάσουμε στον προορισμό μας, χρειάζεται να επαναπροσδιορίσουμε και να επαναξιολογήσουμε αρκετά πράγματα. Πρέπει να «τιθασεύσουμε» το *εγώ* μας. Γνωρίζουμε όλοι πολύ καλά ότι βασική προϋπόθεση για την επίτευξη της Δημοκρατίας είναι η σταδιακή υποχώρηση του *εγώ* και η παράλληλη ενίσχυση του *εμείς*. Πρέπει να αλλάξουμε τον τρόπο σκέψης μας και το σημαντικότερο να κατανοήσουμε ότι η Δημοκρατία δεν είναι απλά ένα πολίτευμα. Αρκετά χρόνια πριν ο Άγγελος Τερζάκης έγραφε χαρακτηριστικά:

«... Πολλοί - δεν θα πούμε οι περισσότεροι - νομίζουν πως η Δημοκρατία είναι ένα πολίτευμα. Δεν ξέρουν πως πρόκειται για απόληξη κι' όχι για αφετηρία. Δημοκρατία σημαίνει αναβαθμός πολιτισμού. Προϋποθέτει πολλά πράγματα, όχι απλώς ένα ιδεολογικό προσανατολισμό ή μια κατεύθυνση γούστου. Γίνεσαι άξιος να υψωθείς ως τη Δημοκρατική ιδέα, όταν έχεις πριν διανύσει κάποια στάδια εσωτερικού εκπολιτισμού....» (Άγγελος Τερζάκης, 1979, σελ 181).

Αν όλοι οι άνθρωποι σε παγκόσμιο επίπεδο είχαν τον παραπάνω τρόπο σκέψης, τότε η ατομοκρατία που «επιτάσσει» το σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον θα μπορούσε να μετατραπεί σε κοινωνιοκρατία. Είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι καθημερινά χρησιμοποιούμε την έννοια *ελευθερία* προκειμένου να δικαιολογήσουμε τον τρόπο δράσης και συμπεριφοράς μας. Το πρόβλημα είναι ότι δεν καταλαβαίνουμε ή δεν επιθυμούμε να καταλάβουμε *τι εστί ελευθερία*, με αποτέλεσμα να την ταυτίζουμε με την φιλαυτία και τον ναρκισσισμό.

Δυστυχώς, σε παγκόσμιο επίπεδο αδυνατούσαμε να βρούμε αντίδοτο για την θεραπεία της εσωστρέφειας, της μοναξιάς και της εσωτερικής απομόνωσής μας και παρά το γεγονός ότι ζούσαμε σε κοινωνίες, στην πραγματικότητα πορευόμασταν

μόνοι. Προκειμένου να ενισχύσουμε την παραπάνω άποψη, ξαναγυρίζουμε αρκετά χρόνια πίσω στον «Σύγχρονο άνθρωπο» του Ι.Μ Παναγιωτόπουλου.

«.....Η σύγχρονη τραγωδία είναι η τραγωδία της μοναξιάς. Παρ'όλα τα παρήγορα φαινόμενα και περιστατικά, παρ'όλη την αλληλογνωριμιά, παρ'όλη την στράτευση σε κοινωνικούς ή στενότερα πολιτικούς στόχους, παρ'όλη την συσσωμάτωση σε συλλογικές προσπάθειες, παρ'όλο τον συνοστισμό των μεγάλων κέντρων, στα σταυροδρόμια του κόσμου φυσάει παγερός ο άνεμος της μόνωσης.....» (Ι.Μ Παναγιωτόπουλος, 1996, σελ 73)

Οφείλουμε να επαναπροσδιορίσουμε τις ανάγκες μας, επιλέγοντας πρώτα εκείνες που δίνουν πραγματικό νόημα και αξία στην ζωή μας, προκειμένου να ξεπεράσουμε τον σκόπελο της κρίσης και εν τέλει της φτώχειας. Πρέπει να επαναπροσδιορίσουμε τις προτεραιότητες του βίου μας και γενικότερα να κάνουμε μεγάλες αλλαγές στον τρόπο που βλέπουμε τον κόσμο, τις ανθρώπινες σχέσεις και αξίες. Εάν π.χ. η φιλαργυρία, η φιλοκέρδεια, η φιλοχρηματία, η φιλοδοξία, η φιλαρχία, η φιλοπρωτία και εν τέλει η φιλαυτία που αποτελούν τους οδοδείκτες της πορείας του βίου μας, μετατραπούν σε φιλεργία, φιλαδελφία, φιλανθρωπία και εν τέλει σε ελευθερία, τότε αλλάζουν τα πάντα σε όλα τα επίπεδα της ζωής. Αλλάζει η πολιτική, η κοινωνία και κυρίως η οικονομία.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, είναι επιτακτική ανάγκη το πέρασμά μας από το αγώνισμα του καταναλωτισμού, του υλικού ευδαιμονισμού και εν τέλει του εγωισμού, ατομισμού και ναρκισσιισμού, στο αγώνισμα της «Πολιτικής», της Δημοκρατίας, της κοινωνίας, της ελευθερίας και εν τέλει της αλήθειας.

Ο εγωισμός, ο ατομοκεντρισμός, ο ναρκισσισμός, η ματαιοδοξία, η πλεονεξία, η απληστία, η υλοφροσύνη, η αλαζονεία, η φιλαυτία, είναι πάθη των ανθρώπων. Όσο δεν θεραπεύονται μέσα σε μια πραγματική κοινωνία αγάπης, σεβασμού, Δημοκρατίας, ακόμα και αν κοπάσει ο άνεμος της οικονομικής κρίσης, είναι πιθανόν να επανέλθει μελλοντικά ακόμα ισχυρότερος.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας έγινε αναφορά στους βασικούς δείκτες μέτρησης της φτώχειας. Χρησιμοποιώντας αυτούς τους δείκτες, γνωρίζουμε το

ποσοστό του πληθυσμού το οποίο είναι φτωχό. Γνωρίζουμε όμως την υλική φτώχεια. Υπάρχουν δείκτες οι οποίοι να μετράνε την φτώχεια του πνεύματος; Υπάρχει δείκτης ο οποίος να μετράει την έλλειψη ουσιαστικής Δημοκρατίας; Μπορεί να μετρηθεί η απουσία ιδανικών και αξιών; Μπορεί να μετρηθεί η έλλειψη αγάπης, φιλίας, αλληλεγγύης, σεβασμού, εμπιστοσύνης; Με λίγα λόγια, δεν είμαστε σε θέση με μαθηματικούς και στατιστικούς όρους να γνωρίζουμε το ύψος της φτώχειας του πνεύματος. Η τρέχουσα οικονομική κρίση είναι μια μοναδική ευκαιρία, κάνοντας την αυτοκριτική μας, να διαπιστώσουμε όσο μας επιτρέπει το «αθεράπευτο» εγώ μας, το επίπεδο της πνευματικής μας φτώχειας.

Σε προηγούμενα κεφάλαια έγινε περιγραφή των στρατηγικών καταπολέμησης της φτώχειας. Έγινε αναφορά στον ισχυρισμό, ότι το πρόβλημα της φτώχειας θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί μόνο εφόσον οι κυβερνήσεις αρχίσουν να βλέπουν την φτώχεια μέσα από τους φακούς του κοινωνικού κινδύνου και της ευπάθειας. Το παρόν κεφάλαιο ουσιαστικά δίνει μια απάντηση στον παραπάνω ισχυρισμό και αποτελεί και το τελικό συμπέρασμα της παρούσας εργασίας. Με λίγα λόγια, ακόμα και αν οι διεθνείς οργανισμοί και οι κυβερνήσεις επαναπροσδιορίσουν την φτώχεια ως κίνδυνο και ευπάθεια και δουλέψουν προς αυτή την κατεύθυνση, θα μπορέσουν να δώσουν μια προσωρινή λύση στο πρόβλημα. Το πρόβλημα στην ουσία του θα παραμένει άλυτο. Η απάντηση στο πρόβλημα της φτώχειας είναι ο επαναπροσδιορισμός των αναγκών, η «Πόλις» των Ελλήνων, η αληθινή Δημοκρατία και η ταύτιση του *κοινωνείν με το αληθεύειν*.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια να προσεγγιστεί το πρόβλημα της φτώχειας. Η εργασία αποτελείται από 2 μέρη.

Το πρώτο μέρος της εργασίας είχε ως στόχο να κάνει μια απλή αναφορά στο πρόβλημα της φτώχειας, να περιγράψει την έννοια ευπάθεια στην φτώχεια και να προτείνει στρατηγικές αντιμετώπισής της, οι οποίες είναι ουσιαστικά μια περιληπτική επισκόπηση της έκθεσης της παγκόσμιας τράπεζας για την παγκόσμια ανάπτυξη (attacking poverty 2000/2001). Παράλληλα, έγινε προσπάθεια να παρουσιαστούν κάποιοι από τους βασικούς δείκτες μέτρησης της φτώχειας και να περιγραφεί κυρίως μέσω διαγραμματικών παρουσιάσεων η πορεία της απόλυτης φτώχειας στις περιοχές του πλανήτη (όρια φτώχειας 1,25\$/ημέρα, 2\$/ημέρα σε ισοτιμία αγοραστικής δύναμης).

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας ο στόχος μας ήταν διπλός.

Ο πρώτος στόχος μας ήταν να περιγράψουμε τις καταστάσεις φτώχειας στην Ελλάδα τα τελευταία έτη λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αλλά και λόγω των δανειακών συμβάσεων και των μνημονίων συνεργασίας. Παράλληλα, προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε την φτώχεια μέσω των δεικτών φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης, ανισότητας, κ.λπ., (τους οποίους δημοσιεύει η Eurostat) και για άλλες χώρες της ΕΕ και της Ευρωζώνης. Προσπαθήσαμε να καυτηριάσουμε το πρόβλημα της φτώχειας στην Ελλάδα και να κάνουμε συγκρίσεις με άλλες χώρες της ΕΕ και της Ευρωζώνης, παρά το γεγονός ότι οι συγκρίσεις των δεικτών σχετικής φτώχειας μεταξύ χωρών με διαφορετικό διάμεσο εισόδημα είναι πολύ δύσκολες και πολλές φορές δεν μας οδηγούν σε ασφαλή συμπεράσματα.

Το βασικό συμπέρασμα, στο οποίο καταλήξαμε είναι ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση αύξησε τα ποσοστά φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης και παράλληλα εκτίναξε την ανεργία (κυρίως των νέων) σε δυσθεώρητα ύψη.

Η μελέτη μας έδειξε ότι το πρόβλημα της φτώχειας στην Ελλάδα είναι πολύ έντονο. Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία 2 χρόνια (σύμφωνα με στοιχεία που έχουμε στην διάθεσή μας) το κατώφλι φτώχειας είναι αρκετά μειωμένο, το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο σχετικής φτώχειας είναι σε συνεχή ανοδική πορεία. Το πρόβλημα της ανεργίας είναι τεράστιο. Τα τελευταία χρόνια και κυρίως μετά την υπογραφή του πρώτου μνημονίου (Άνοιξη του 2010), η απασχόληση είναι σε συνεχή

καθοδική πορεία, ενώ η ανεργία κυρίως των νέων ανθρώπων αυξάνει συνεχώς (βλ διαγραμματικές παρουσιάσεις στην παράγραφο 5.2 της παρούσας εργασίας).

Ο δείκτης κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, ο οποίος βασίζεται σε 3 επιμέρους δείκτες αυξήθηκε στην χώρα μας κατά 6,5 ποσοστιαίες μονάδες από το 2008 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2007) έως το 2012 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2011). Με λίγα λόγια, η παγκόσμια κρίση, τα μνημόνια και οι πολιτικές λιτότητας οδήγησαν περίπου 749.000 Έλληνες πολίτες στην φτώχεια και στον κοινωνικό αποκλεισμό. Η αντίστοιχη αύξηση του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού του μέσου όρου της Ευρωζώνης ήταν περίπου 1,6%. Ένας άνθρωπος όπως έχουμε αναφέρει βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, όταν πληροί τουλάχιστον ένα από τα 3 κριτήρια, τα οποία είναι ο κίνδυνος σχετικής φτώχειας, η χαμηλή ένταση εργασίας και η σοβαρή υλική στέρηση. Η μελέτη μας έδειξε ότι και τα 3 παραπάνω κριτήρια, τα οποία αποτελούν 3 ξεχωριστούς δείκτες, παρουσίασαν πολύ μεγάλη αύξηση στην Ελλάδα τα τελευταία έτη. Το τελευταίο συμπέρασμα, στο οποίο καταλήξαμε και το οποίο για να επαληθευτεί αναμένουμε τις επόμενες έρευνες των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, είναι ότι η φτώχεια τα έτη 2013 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2012) και 2014 (έτος αναφοράς εισοδήματος 2013) θα είναι ακόμα μεγαλύτερη στην χώρα μας. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήσαμε για την εκπόνηση της παρούσας μελέτης περιλαμβάνουν μόνο τις συνέπειες του πρώτου μνημονίου. Οι συνέπειες όμως των μνημονίων 2 και 3, τα οποία επέφεραν σημαντικές αλλαγές κυρίως όσο αφορά το ύψος του κατώτατου μισθού, αλλά και γενικότερα οι συνέπειες των μέτρων παρατεταμένης λιτότητας δεν έχουν συμπεριληφθεί ακόμα στους δείκτες φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού, υλικής στέρησης, κ.τ.λ, καθώς οι έρευνες της Ευρωπαϊκής επιτροπής για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα είτε δεν έχουν ξεκινήσει, είτε βρίσκονται σε εξέλιξη.

Ο δεύτερος στόχος του δεύτερου μέρους της παρούσας εργασίας ήταν να προσπαθήσουμε μέσω φιλοσοφικών προσεγγίσεων και επιχειρημάτων να αναδείξουμε τις αιτίες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και να απαντήσουμε στο ερώτημα: *Γιατί οι οικονομολόγοι δεν μπορούν να προβλέψουν τέτοιες κρίσεις, όπως η μεγάλη παγκόσμια κρίση του 2008;*

Προσπαθήσαμε να δώσουμε απαντήσεις στο γιατί απέτυχε το νεοκλασικό υπόδειγμα και γιατί τα μαθηματικά και οικονομετρικά μοντέλα δεν μπορούν να περιγράψουν και να προβλέψουν με ασφάλεια και σιγουριά την οικονομική πραγματικότητα. Μελετήσαμε το έργο, αλλά κυρίως τις απόψεις (μέσω επιφυλλίδων,

αλλά και ομιλιών μέσω διαδικτύου) μεγάλων Ελλήνων διανοητών, όπως του ομότιμου καθηγητή φιλοσοφίας κ. Χρήστου Γιανναρά, οι οποίες μας βοήθησαν να «περπατήσουμε» σε ένα πρωτόγνωρο για εμάς μονοπάτι, το οποίο είναι το μονοπάτι της φιλοσοφικής σκέψης. Το βασικό συμπέρασμα, στο οποίο καταλήξαμε είναι ότι τα θεμέλια του οικοδομήματος της οικονομίας από την εποχή που δημιουργήθηκε η οικονομική επιστήμη, αλλά κυρίως με την εμφάνιση των οριακών – νεοκλασικών οικονομολόγων, «χτίστηκαν» πάνω στην βάση του εγωκεντρισμού – ατομοκεντρισμού, του ναρκισσισμού και της φιλαυτίας. Όλα τα οικονομικά συστήματα και θεωρίες είχαν ως κύριο άξονα σκέψης την ύλη, το όφελος, το κέρδος, τις καταναλωτικές ηδονές κ.λπ.

Το πρόβλημα κατά την γνώμη μας ήταν ότι ο λεγόμενος ορθολογισμός – ρασιοναλισμός (*ratio* = λόγος στην Λατινική γλώσσα) του δυτικού ανθρώπου δεν είχε καμία σχέση με το «*ορθώς διανοείσθαι*» του Αριστοτέλη για τους εξής λόγους:

- 1) Ο δυτικός άνθρωπος παρέλειψε την συνέχεια της ρήσης του μεγάλου Έλληνα φιλοσόφου, η οποία ήταν «*δια το ορθώς κοινωνείν*».
- 2) Οι δυτικοί άνθρωποι προσέδωσαν στο «*ορθώς διανοείσθαι*», ένα καθαρά νοησιαρχικό χαρακτήρα.

Στην συνέχεια η σκέψη μας επικεντρώθηκε στο παρακάτω ερώτημα:

Πως είμαστε τόσο σίγουροι ότι γνωρίζουμε την αλήθεια για την οικονομική πραγματικότητα, εφόσον στα πολύπλοκα οικονομετρικά και μαθηματικά μοντέλα δεν «περιλαμβάνονται» μεταφυσικές και θεολογικές έννοιες, καθώς επίσης ανθρώπινα πάθη, αδυναμίες και αρετές;

Στις τελευταίες σελίδες του τελευταίου κεφαλαίου της παρούσας εργασίας θέσαμε κάποια ερωτήματα, τα οποία χρήζουν απάντησης. Τα ερωτήματα αυτά μας βοήθησαν να κάνουμε κάποιες σκέψεις και να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα, στα οποία καταλήξαμε αφορούν συγκεκριμένες ταυτίσεις πραγμάτων και εννοιών, τις οποίες όλοι εμείς έχουμε κάνει κατά καιρούς και οι οποίες αφορούν την οικονομία, την πολιτική, την κοινωνία, την Δημοκρατία, κ.λπ. Οι ταυτίσεις αυτές, οι οποίες δείχνουν και το νόημα που δίνουμε στα πράγματα, ίσως κατά την γνώμη μας χρήζουν σοβαρής σκέψης.

A) Ταυτίσαμε την αλήθεια με ατομικές πεποιθήσεις, σκέψεις και θεωρίες.

B) Ταυτίσαμε κατά τον Erich Fromm το *έχειν με το είναι*.

Γ) Ταυτίσαμε τον φιλελευθερισμό με την πραγματική ελευθερία και Δημοκρατία.

Δ) Ταυτίσαμε την πραγματική ελευθερία, η οποία προϋποθέτει την «απελευθέρωση» από τα «δεσμά» του εγώ με τον ναρκισσισμό και την φιλαυτία. Δεν είναι τυχαίο ότι οι οικονομολόγοι έδωσαν διαφορετικό νοηματικό περιεχόμενο στην έννοια ελευθερία. Οι οικονομολόγοι ταύτισαν την ελευθερία με την εγωκεντρική και φίλαυτη ανθρώπινη συμπεριφορά. Για τους οικονομολόγους του οικονομικού φιλελευθερισμού, ελευθερία είναι η δυνατότητα του ατόμου να έχει άπειρα δικαιώματα, να μπορεί να κατέχει υλικά αγαθά, να κυριαρχεί, να ηδονίζεται από το κέρδος και την κατανάλωση κ.α. Κατά την άποψή μας, αληθινή ελευθερία είναι η έξοδος από την φιλαυτία και τον εγωισμό, τα οποία ως γεννητικά των ανθρωπίνων παθών οδηγούν προς την φιλαργυρία, φιλοκέρδεια, καταναλωτική βουλιμία, αδιαφορία για τον συνάνθρωπο. Ελεύθερος είναι ο άνθρωπος, ο οποίος θα κατορθώσει να αποβάλλει το πνεύμα του ατομικισμού που τον διακατέχει ώστε να μπορεί να ενδιαφερθεί για το κοινωνικό σύνολο.

Ε) Ταυτίσαμε τα χρήματα, τα υλικά αγαθά, τις καταναλωτικές ηδονές, την μάταιη δόξα, την κυριαρχία, κ.λπ. με την προσωπική ευτυχία και ευημερία.

ΣΤ) Ταυτίσαμε την κοινωνική πρόοδο, ευημερία και ευτυχία με την άθροιση (ποσοτική) των αποτελεσμάτων των ατομικών ιδιοτελειών.

Το τελευταίο μέρος της παρούσας μελέτης ίσως αποτελέσει σημείο έντονης σκέψης και προβληματισμού και παράλληλα αντικείμενο για περαιτέρω έρευνα. Η οικονομική επιστήμη ίσως «πρέπει» να αλλάξει προσανατολισμό και να αρχίσει σιγά σιγά να πλησιάζει την κοινωνία, διότι οικονομία και κοινωνία οφείλουν να πορεύονται χέρι – χέρι. Παράλληλα, όλοι εμείς οι άνθρωποι ίσως είναι ανάγκη να εγκαταλείψουμε τον πολιτισμό που δημιουργήσαμε, ο οποίος βασίστηκε στον «*homo economicus*» και στον «*homo consumens*» και να γυρίσουμε στον πολιτισμό που γέννησε η Ελλάδα αιώνες πριν και ο οποίος αποτέλεσε τον φάρο που φώτισε την οικουμένη.

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία, θα επιθυμούσαμε να προβούμε στην ακόλουθη παρατήρηση:

Η πορεία της σκέψης μας, η οποία κατατέθηκε σε αυτήν την εργασία δεν μας «γέννησε» την επιθυμία να μπούμε στον πειρασμό να πάρουμε θέση στο δίλημμα " καπιταλισμός ή μαρξισμός." Ο καπιταλισμός και ο μαρξισμός είναι γεννήματα της

δύσης και έχουν ως βάση και αφετηρία τον ιστορικό υλισμό⁴¹ και σήμα κατατεθέν τον ορθολογικό – κανονιστικό τρόπο του βίου.

⁴¹ «Μαρξισμός και Καπιταλισμός ήταν δύο όψεις του ίδιου νομίσματος: του Ιστορικού Υλισμού». Βλ., Χρήστος Γιανναράς, 2013. Επείγει να βρούμε πυξίδα. Εφημερίδα Καθημερινή (kathimerini.gr).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ.

Βαρουφάκης Γιάννης, Αθήνα 2007. Πολιτική Οικονομία. Η οικονομική θεωρία στο φως της κριτικής. Εκδόσεις GUTENBERG, σελ 121-123.

Γιαννακόπουλος Παν. Ε., Αθήνα. Λεξικό της αρχαίας Ελληνικής γλώσσας. Εκδόσεις Πελεκάνος, σελ 535 – 537.

Γιανναράς Χρήστος, Αθήνα 1989. Το πραγματικό και το φαντασιώδες στην πολιτική οικονομία, εκδόσεις Δόμος.

Γιανναράς Χρήστος, 2008. Ατομοκεντρισμός δηλαδή υπανάπτυξη. Εφημερίδα Καθημερινή. (www.kathimerini.gr).

Γιανναράς Χρήστος, 2009. Το ξεχασμένο «άθλημα αληθείας». Εφημερίδα Καθημερινή. (www.kathimerini.gr).

Γιανναράς Χρήστος, 2012. Να ξαναυπάρξει Ελλάδα. Εφημερίδα Καθημερινή. (www.kathimerini.gr).

Γιανναράς Χρήστος, 2012. Για λαό ιστορικό ψυχορραγούντα. Εφημερίδα Καθημερινή. (www.kathimerini.gr).

Γιανναράς Χρήστος, 2013 α. Το μεδούλι της «κρίσης». Εφημερίδα Καθημερινή. (www.kathimerini.gr).

Γιανναράς Χρήστος, 2013 β. Οικονομία χωρίς «οίκο», χωρίς «νομή». Εφημερίδα Καθημερινή. (www.kathimerini.gr).

Γιανναράς Χρήστος, 2013 γ. Επείγει να βρούμε πυξίδα. Εφημερίδα Καθημερινή. (www.kathimerini.gr).

Γιανναράς Χρήστος, 2013 δ. Χαμένα όλα, ώρα για τόλμη. Εφημερίδα Καθημερινή. (www.kathimerini.gr).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ. ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Πειραιάς 2010. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού Δυναμικού: Δεκέμβριος 2009.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2011. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού Δυναμικού: Δεκέμβριος 2010.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού Δυναμικού: Δεκέμβριος 2011.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2010. Δείκτες συνθηκών διαβίωσης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2010. Κίνδυνος φτώχειας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών 2011.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2011. Δείκτες συνθηκών διαβίωσης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού δυναμικού: Α τρίμηνο 2012.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού δυναμικού: Β τρίμηνο 2012.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού δυναμικού: Γ τρίμηνο 2012.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2012. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού δυναμικού: Δ τρίμηνο 2012.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2013. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού Δυναμικού: Δεκέμβριος 2012.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. 2013. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2013. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών 2012. Οικονομική ανισότητα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2013. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2012. Δείκτες συνθηκών διαβίωσης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2013. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού δυναμικού: Αύγουστος 2013.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2013. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού δυναμικού: Σεπτέμβριος 2013

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ. Πειραιάς 2014. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Έρευνα εργατικού Δυναμικού: Οκτώβριος 2013.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 2008. ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ. Αρ φύλλου 6.

- ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 2010. ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ. Αρ φύλλου 206.
- ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 2011. ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ. Αρ φύλλου 152.
- ΖΕΖΑ ΖΗΚΟΥ, 2005. Η διεθνής αγορά. Από τους Βέμπερ, Μαρξ, Ανταμ Σμιθ, Αριστοτέλη..... στο Μάαστριχτ. Εφημερίδα Καθημερινή. (news. kathimerini.gr).
- Μαριάνος Δ Καραΐσης, Αθήνα 2010. Αισθήσεις και ψευδαισθήσεις της προόδου. Μελέτες και δοκίμια. Εκδόσεις Αρμός, σελ 17 – 45, 49 – 51, 56 – 58, 375 – 377, 388 – 393.
- Παναγιώτης Γ. Κορλίρας, Αθήνα 2003. Η αναζήτηση της οικονομικής τάξης. Εκδόσεις Α.Α ΛΙΒΑΝΗ, σελ 9 – 17.
- Θεόδωρος Π. Λιανός, Θεοφάνης Ε. Μπένος, Αθήνα 1992. Μακροοικονομική ανάλυση και Δημοσιονομική πολιτική. Εκδόσεις ΕΥΓ. ΜΠΕΝΟΥ, ΣΕΛ 466 – 474.
- Πάσχος Μανδραβέλης, 2013. Προς μια νέα οικονομική θεωρία. Εφημερίδα Καθημερινή. (news. kathimerini.gr).
- Αργύρης Ματακιάς, Αθήνα 1995. Λεξικό εννοιών. Εκδόσεις Πελεκάνος, σελ 37 – 38, 46 – 47, 106 – 108, 217, 290, 295 – 296, 333 – 334, 350 – 352, 369 – 370, 381, 403, 416, 432, 690 – 691
- ΙΜ Παναγιωτόπουλος, Αθήνα 1997. Ο σύγχρονος άνθρωπος. Δοκίμια. Οι εκδόσεις των φίλων, σελ 59 – 71.
- Γιάννης Παπαδογιάννης, 2012. Γιατί τα οικονομικά δεν είναι αμιγώς, επιστήμη. Περιοδικό GK. (www. gkmagazine.gr).
- Adam Smith, 2000. Έρευνα για τη φύση και τις Αιτίες του πλούτου των εθνών (Βιβλία Ι και ΙΙ). Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Άγγελος Τερζάκης, Αθήνα 1979. Προσανατολισμός στον αιώνα. Οι εκδόσεις των φίλων, σελ 181.
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ. Αθήνα 2011. Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο Δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 – 2015. Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου.
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ. Αθήνα 2012. Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο Δημοσιονομικής στρατηγικής 2013 – 2016.
- Υπουργείο Οικονομικών. Αθήνα, 2011. Σχέδιο νόμου. «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου Δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 – 2015».
- Υπουργείο Οικονομικών, 2012. Ελλάδα, Μνημόνιο Συνεννόησης στις συγκεκριμένες προϋποθέσεις οικονομικής πολιτικής.

Βασιλίας Φίλιας, Αθήνα 1999. Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις. Εκδόσεις σύγχρονη εποχή, σελ 129.

Γεώργιος Κ. Χρήστου, Αθήνα 2007. Εισαγωγή στην Οικονομετρία. Τόμος Α. Εκδόσεις GUTENBERG, σελ 3 – 7.

ΕΚΚΕ. Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών. Α. Μουρίκη. Δ Μπαλούρδος. Ο. Παπαλιού. Ν Σπυροπούλου. Ε. Φαγαδάκη. Ε. Φρονίμου, Αθήνα 2012, α. Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας – 2012. Όψεις της κρίσης. [pdf]. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.ekke.gr/images/PDF/Social_portrait_2012.pdf.

ΕΚΚΕ. Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών. Διονύσης Μπαλούρδος, Μαρία Πετράκη, Αθήνα 2012, β. ΝΕΑ ΦΤΩΧΕΙΑ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ & ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΕΝΟΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ. [pdf]. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.ekke.gr/images/PDF/Vouli_Nea_Ftoxeia.pdf

ΙΝΕ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ. Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων, 2008. Γιάννης Δαφέρμος, Αναστασία Θεοφιλάκου, Χρήστος Μαυροδημητράκης και Πάνος Τσακλόγλου. Η φτώχεια στην Ελλάδα. Ομοιότητες και διαφορές χρησιμοποιώντας εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις [pdf]. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/meleti1.pdf>

ΙΝΕ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ. Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων, 2008. Χρίστος Παπαθεοδώρου, Γιάννης Δαφέρμος, Svet Danchev, Αιμιλία Μαρσέλλου. Οικονομική ανισότητα στην Ελλάδα. Συγκριτική ανάλυση και διαχρονικές τάσεις προσεγγίσεις [pdf]. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report1.pdf>

ΙΝΕ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ. Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων, 2010, α. Γιώργος Λαμπρινίδης, Θανάσης Μανιάτης, Γιάννης Μπασιάκος, Άρης Οικονόμου, Μαριάννα Παπαδοπούλου και Κώστας Πασσάς. Εμπειρική προσέγγιση της απόλυτης φτώχειας στην Ελλάδα. [pdf]. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/meleti5.pdf>

ΙΝΕ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ. Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων, 2010. Ειρήνη Ανδριοπούλου και Πάνος Τσάκλογλου. Δυναμική ανάλυση του φαινομένου της φτώχειας στην Ελλάδα. [pdf]. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/meleti4.pdf>

ΙΝΕ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ. Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων, 2011. Γιάννης Δαφέρμος, Χρήστος Παπαθεοδώρου. Το παράδοξο της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα. Γιατί η αύξηση των δαπανών για την κοινωνική προστασία δεν μείωσε την φτώχεια; Κείμενα πολιτικής (Policy Briefs)/1. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/policy-brief1.pdf>

ΙΝΕ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ, Αθήνα 2008. Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια Έκθεση. [pdf]. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: http://www.inegsee.gr/sitefiles/files/EKTHESI_10.pdf.

INE. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ, Αθήνα 2012. Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Έκθεση. [pdf]. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.inegsee.gr/sitefiles/files/ekthesh-15email.pdf>.

Υπουργείο Οικονομικών, 2010. ΕΥΡΩ [80.000.000.000]. Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης.

Σύγχρονο Λεξικό Νεοελληνικής Γλώσσας, 1990. Ορθογραφικό – Ερμηνευτικό. Εκδόσεις ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.

Townsend, P., 1979, Poverty in the United Kingdom, London, Allen Lane and Penguin Books.

Atkinson, A.B., 1987. On the Measurement of Poverty. *Econometrica*, 55, pp. 749 – 764.

Best, J., 2013. Redefining Poverty as Risk and Vulnerability: Shifting Strategies of Liberal Economic Governance. *Third World Quarterly*, 34, pp. 109 – 129.

Chakravarty. S. R., 1983. A New Index of poverty. *Mathematical Social Sciences*, 6, pp. 307 – 313.

EEC, 1985, On Specific Community Action to Combat Poverty (Council Decision of 19 December 1984) 85/8/EEC, *Official Journal of the EEC*, 2/24.

Eurostat, 2012. Eurostat news release. At risk of poverty or social exclusion in the Eu27.

Eurostat, 2013. Eurostat news release. At risk of poverty or social exclusion in the Eu27.

Fields G.S., 1994. Poverty and Income Distribution. Data For Measuring Poverty and Inequality Changes in the Developing Countries. *Journal of Development Economics*, 44, pp. 87 – 102.

Foster, J., Greer, J., and Thorbecke., E, 1984. A Class of Decomposable Poverty Measures. *Econometrica*, 52, pp. 761 – 766.

Foster, J.E., Greer, J., and Thorbecke, E., 2010. Foster – Greer, Thorbecke (FGT) Poverty Measures: Twenty five years later. *Journal of Economic Inequality*, 8, pp. 491 – 524.

Foster, J.E., Shorrocks, A.E., 1991. Subgroup Consistent poverty Indices. *Econometrica*, 59, pp. 687 – 709.

- Glewwe, P., Hall, G., 1998. Are Some Groups More Vulnerable to Macroeconomic Shocks Than Others; Hypothesis Tests on Panel Data from Peru. *Journal of Developments Economics* 56, pp. 181 – 206.
- Goedhart, T., Halberstadt, V., Kapteyn, A., Van Praag, B., 1977. The Poverty Line: Concept and Measurement. *The Journal of Human Resources*, 12, pp. 503 – 520.
- Kakwani, N., 1980. On a class of poverty Measures. *Econometrica*, 48, pp. 437 – 446.
- Kakwani, N., 1993. Statistical Inference in the Measurement of Poverty. *Review of Economics and Statistics*, 75, pp. 632 – 639.
- Kanbur, R., 1987. Measurement and Alleviation of Poverty. *Staff Papers – International Monetary Fund*, 34, pp. 60 – 85.
- Krugman, P., 2009. How Did Economists Get It So Wrong; *The New York Times*. www.nytimes.com.
- Kumar, T.K., Gore, A.P., and Sitaraman, V., 1996. Some Conceptual and Statistical Issues on Measurement of Poverty. *Journal of statistical issues on measurement of poverty*, 49, pp. 53 – 71.
- Morduch, J., 1998. Poverty, Economic Growth, and Average Exit Time. *Economics Letters*, 59, pp. 385 – 390.
- Sen, A., 1976. Poverty: An ordinal Approach to Measurement. *Econometrica*, 44, PP. 219 – 231.
- Stamatopoulos, T.V., 2011. The Challenge of the Current Global Systemic Crisis: Epistemological Issues on Economics, ICABE, 2011. University of Piraeus.
- Zheng, B., 1993; a. An Axiomatic Characterization of the the Watts Poverty Index. *Economic Letters*, 42, pp. 81 – 86.
- Zheng, B., 1997; b. Aggregate Poverty Measures. *Journal of Economic Surveys*, 11 p.p. 123 – 162.
- Jeffrey Alwang, Paul B. Siegel, Steen L. Jorgensen, 2001. Vulnerability: A view from Different Disciplines. *Social Protection Discussion Paper Series*. No 0115. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at: <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Social-Risk-Management-DP/0115.pdf>
- Chris Bidner, Ken Jackson, 2010. Vulnerability and Cooperation: The role of social policy in the promotion of trade. [pdf]. Available at: <http://www.oecd.org/dev/pgd/46838703.pdf>
- Carlo Cafiero, Renos Vakis, 2006. Risk and Vulnerability considerations in poverty Analysis: Recent Advances and future Directions. *SP DISCUSSION PAPER*. NO 0610. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at:

http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2006/10/18/000090341_20061018162748/Rendered/PDF/377190Risk0vulnerability0SP0061001PUBLIC1.pdf

R Sudharshan Canagarajan, Paul B. Siegel, 2002. Guidelines for Assessing the sources of Risk and Vulnerability. Social Protection Discussion Paper series. No 0218. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at: <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Social-Risk-Management-DP/0218.pdf>

Robert Chambers, 2006. 'What is poverty? Who asks? Who answers?' In Poverty in focus: What is poverty? Concepts and Measures. UNDP, International Poverty Centre. [pdf]. Available at: <http://www.ipc-undp.org/pub/IPCPovertyInFocus9.pdf>

Shubham Chaudhuri, Jyotsha Jalan, Asep Suryahadi, 2002. Assessing Household Vulnerability to poverty from Cross – Sectional Data: A methodology and estimates from Indonesia. Department of economics Discussion paper series. Columbia University. Available at: <http://academiccommons.columbia.edu/item/ac:112942>

Shubham Chaudhuri, 2003. Assessing Vulnerability to poverty: Concepts, empirical methods and illustrative examples. Department of economics Columbia University. [pdf]. Available at: http://info.worldbank.org/etools/docs/library/97185/Keny_0304/Ke_0304/vulnerability-assessment.pdf

European Commission, 2004. Joint report on social inclusion. Employment & Social Affairs. Social security and social inclusion [pdf]. Available at: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf

Eurostat, 2010. Comparing poverty and social exclusion. A statistical portrait of the European Union [pdf]. Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EP-09-001/EN/KS-EP-09-001-EN.PDF

Eurostat, 2010. Anthony B. Atkinson and Eric Marlier. Income and living conditions in Europe [pdf]. Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-31-10-555/EN/KS-31-10-555-EN.PDF

Eurostat, 2013. Eurostat regional yearbook. Focus on income and living conditions [pdf]. Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-13-001-14/EN/KS-HA-13-001-14-EN.PDF

Eurostat, 2013. European social statistics [pdf]. Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-FP-13-001/EN/KS-FP-13-001-EN.PDF

David Gordon, 2005. Indicators of poverty & Hunger. Expert Group Meeting On Youth Development Indicators. United Nations, New York. Available at: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf

Jonathan Haughton & Shahidur R. Khandker. World Bank, Washington, DC, 2009. Handbook on poverty + inequality [pdf]. Available at: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/TW3P/IB/2009/05/05/000333037_20090505014701/Rendered/PDF/483380PUB0Pove101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf

John Hoddinott and Agnes Quisumbing, 2003. Data sources for Microeconometric Risk and Vulnerability Assessments. Social protection Discussion paper series. No 0323. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2004/06/02/000011823_20040602123921/Rendered/PDF/29137.pdf

Robert Holzmann, Steen Jorgensen, 2000. Social Risk Management: Anew Conceptual Framework for protection and Beyond Social Protection discussion paper series. No 0006. Washington, D.C: World Bank. [pdf]. Available at: <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Social-Risk-Management-DP/0006.pdf>

Robert Holzmann, Lynne Sherburne-Benz, Emil Tesliuc, 2003. Social risk Management: The World Bank's Approach to Social protection in a Globalizing World. Social Protection Department. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at: <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/78330/3rd%20Workshop/Srmafrica/paristwo/pdf/readings/srmapproach.pdf>

Holzmann, Editor, 2009. Social Protection and Labour at the World Bank, 2000 – 2008. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at: http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/280558-1225731593400/SPL_at_the_WB_2000-08.pdf

Gisele Kamanou and Jonathan Morduch, 2002. Measuring vulnerability to poverty. Discussion paper. No 2002/58. United Nations University. [pdf]. Available at: <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/53096/1/350613346.pdf>

Valerie Kozel, Pierre Fallavier and Reena Badiani, 2008. Risk and Vulnerability Analysis in World Bank Analytic Work: . SP DISCUSSION PAPER. NO 0812. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at: <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Social-Risk-Management-DP/0812.pdf>

Ethan Ligon, Laura Schechter, 2004. Evaluating Different Approaches to estimating Vulnerability. Social Protection Discussion Paper Series. No 0410. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at: <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Social-Risk-Management-DP/0410.pdf>

OECD,2001. The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital. Executive Summary. [pdf]. Available at: <http://www.oecd.org/edu/innovation-education/1870573.pdf>

OECD,2007. Promoting Pro-poor Growth. Policy Guidance for Donors. Dac Guidelines and Reference series.

Laut Pritchett, Asep Suryahadi, Sudarno Sumarto, 1999. Quantifying Vulnerability to Poverty: A Proposed Measure, Applied to Indonesia. Social Monitoring and Early Response unit. [pdf]. Available at: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/10/07/000094946_00092205342355/additional/125525322_20041117163556.pdf

Martin Ravallion, Shaohua Chen and Prem Sangraula, 2008. Dollar a Day Revited. Policy Research Working Paper. No 4620. Washington D.C: World Bank. [pdf]. Available at: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2008/09/02/000158349_20080902095754/Rendered/PDF/wps4620.pdf

UNITED NATIONS, 1993. Vienna Declaration and Programme of Action. Office of the High Commissioner for Human Rights / OHCHR. Available at: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/vienna.pdf>

UNITED NATIONS, 1995. World Summit for social Development. Report of the World Summit for Social Development, Copenhagen, Denmark. Available at: <http://www.un.org/documents/ga/conf166/aconf166-9.htm>

UNITED NATIONS, 2000. Human Development Report. United Nations Development Programm (UNDP). New York Oxford University Press. Available at: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/261/hdr_2000_en.pdf

UNITED NATIONS, NEW YORK, 2003. Indicators for monitoring the millennium development goals. Definitions, Rationale, Concepts and sources [pdf]. Available at: http://unstats.un.org/unsd/publication/seriesf/Seriesf_95E.pdf

UNITED NATIONS, 2013. The millennium development goals report [pdf]. Available at: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

World Bank, 2000. World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty. New York: Oxford University [pdf]. Available at: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2013/03/04/000425962_20130304112816/Rendered/PDF/226840WDR00PUB0ng0poverty0200002001.pdf

World Bank Institute, 2005. Introduction to poverty analysis [pdf]. Available at: <http://siteresources.worldbank.org/PGLP/Resources/PovertyManual.pdf>

World Bank. Washington, 2013. World Bank Group President Jim Yong Kim's Speech at Georgetown University. Within Our Grasp: A World Free of Poverty.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

<http://el.wikipedia.org>

<http://www.hellenicparliament.gr/>

<http://www.minfin.gr/portal/>

<http://www.antifono.gr/portal>

<http://www.kathimerini.gr/>

<http://www.real.gr/default.aspx?page=home>

<http://www.tovima.gr/>

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

http://ec.europa.eu/index_en.htm

<http://www.nytimes.com/>

<http://whc.unesco.org/>

<http://www.worldbank.org/>

<http://www.un.org/>

<http://www.wikipedia.org/>

<http://www.ineobservatory.gr/>

<http://www.inegsee.gr/>

